



## รายงานการวิจัย

เรื่อง

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่  
ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม  
ของพระธรรมวิทยากร

A MODEL OF MORALITY AND ETHIC INDOCTRINATION OF YOUNG GENERATION  
BY BUDDHADHAMMA THROUGH MORALITY CLINIC PROJECT DRIVING  
MECHANISM OF BUDDHIST TEACHING MONKS

โดย

พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.  
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760258



## รายงานการวิจัย

เรื่อง

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่  
ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม  
ของพระธรรมวิทยากร

A MODEL OF MORALITY AND ETHIC INDOCTRINATION OF YOUNG GENERATION  
BY BUDDHADHAMMA THROUGH MORALITY CLINIC PROJECT DRIVING  
MECHANISM OF BUDDHIST TEACHING MONKS

โดย

พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.  
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
พ.ศ.๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
MCU RS 610760258  
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



## Research Report

A Model of Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation  
by Buddhadhamma through Morality Clinic Project Driving Mechanism  
of Buddhist Teaching Monks

By

Phramaha Krisada Kittisobhano (Saelee), Asst. Prof. Dr.  
Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University  
B.E. 2561

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760258

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

<b>ชื่อรายงานการวิจัย:</b>	รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ
<b>ผู้วิจัย:</b>	พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ (แช่หลี่), ผศ.ดร.
<b>ส่วนงาน:</b>	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
<b>ปีงบประมาณ:</b>	๒๕๖๑
<b>ทุนอุดหนุนการวิจัย:</b>	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

### บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ ๒) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) กับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษา ซึ่งทำการสุ่มมาจากประชากรจำนวน ๒๐,๐๗๑ คน โดยคำนวณตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๙๒ คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) ได้แก่ นักเรียนนักศึกษาจากวิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาราม กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น และวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ และนักพัฒนาธรรมจังหวัด จำนวน ๑๘ รูป/คน จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น และทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๙ ท่าน เพื่อสร้างรูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Contents Analysis)

### ผลการวิจัยพบว่า

๑) พระธรรมวิทยาการมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา โดยมีบทบาทสำคัญ ๙ ประการคือ ๑. ให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา ๒. จัดสนทนาธรรมเป็นประจำ ๓. มีการอบรมเยาวชนอย่างสม่ำเสมอ ๔. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ๕. ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ๖. จัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ๗. พัฒนาเครื่องมือใน

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. จัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม และ ๙. มีการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา โดยบูรณาการกับหลักสูตรในทางพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขา หลักอริยสัจ ๔ หลักอิทธิบาท ๔ และหลักภาวนา ๔ มาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วย

๒) สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๖$ , S.D. = ๐.๕๑๐) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า พระธรรมวิทยากรสามารถนำกิจกรรมไปใช้กับนักเรียน นักศึกษาได้เป็นบางกลุ่มเท่านั้น ไม่สามารถปรับใช้กับนักเรียน นักศึกษาทุกกลุ่มได้ จึงควรปรับปรุงรูปแบบใหม่ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษาทุกกลุ่มโดยการนำชุมชน ผู้ปกครอง และสถานศึกษา มาช่วยสนับสนุนบทบาทของพระธรรมวิทยากรด้วย

๓) รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่ามี ๔ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบการป้องกัน (Prevention) ๒) รูปแบบการปรับปรุง (Improvement) ๓) รูปแบบการเปลี่ยนแปลง (Change) และ ๔) รูปแบบการพัฒนา (Development) ทั้งนี้รูปแบบดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุนจากสถานศึกษา (School) ชุมชน (Community) และผู้ปกครอง (Parent) โดยร่วมกันดำเนินการดังนี้คือ ๑) สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ๒) ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษากลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ๓) ส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษากลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม และ ๔) เสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน

**Research Report Title:** A Model of Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation by Buddhaddhamma through Morality Clinic Project Driving Mechanism of Buddhist Teaching Monks

**Researcher:** Phramaha Krisada Kittisobhano (Saelee), Asst. Prof. Dr.

**Section:** Faculty of Social Sciences,  
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

**Fiscal Year:** 2561

**Research Support Fund:** Mahachulalongkornrajavidyalaya University

### ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study principles, approach and model to Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation by Buddhaddhamma through Morality Clinic Project Driving Mechanism of Buddhist Teaching Monks., 2) to analysis problems and obstacles for Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation by Buddhaddhamma through Morality Clinic Project Driving Mechanism of Buddhist Teaching Monks and 3) to propose the model to Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation by Buddhaddhamma through Morality Clinic Project Driving Mechanism of Buddhist Teaching Monks. The researcher used the mixed research method comprising both qualitative and quantitative approach. For the quantitative research, the study was conducted by collecting the data 392 students. The simple size was calculated by using Taro Yamane formula. The samples were selected from regions, central at Bangkok and Ayutthaya, North at Chiangmai province, Northeastern at Khonkean province, and the South at Nakhonsi thammarat. The data were analyzed by descriptive statistics including percentage, mean and standard deviation. For qualitative research, the study was conducted by in-depth interviewing from 18 key informants selected by purposive method and focus group selected from 5 schools administration, 6 Buddhist missionary monks, 6 provincial cultural authorities and 4 college instructors. By then the researcher used the information receiving from the 9 focus group to back up the research model. The data were analyzed by using content analysis.

The research findings were as follows:

1) The principles and approach and model to the Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation by Buddhaddhamma through Morality Clinic Project Driving Mechanism of Buddhist Teaching Monks found 9-model to promote Morality and Ethics in schools of Buddhist Missionary Monks following 1. Consultant model for

solving the lack of Morality and Ethics 2. Up to date dialog and sermon model for suitable in each school 3. Training for the youth behavior and Dhamma practice model through sensitive seminar and training. 4. Buddhism Activity model in school or community 5. Action plan for Morality and Ethics create the curriculum for school and community to be the Dhamma learning systems must be for using development 6. Recording form for activities attendance and students record model. 7. Development tools in changing for model behavior of the student 8. Merit camp model and 9. Set up target group and school appraisal model. Those said 9-model were integrated with Trisikka , Four noble truths, Iddhipada 4 , and Pavana 4 to promote morality and ethics of students.

2) From the questionnaire respondents were 283 men ( 72.2 %) , age between 19-21 years were 199 persons ( 50.8 %) and education level in vocational diploma were 238 persons ( 60.7 %) and majority of them were attended in ethics clinic 1-5 times 251 persons ( 64.3 %) and The level of student opinion for the model to Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation by Buddhadhamma though Morality Clinic Project Driving Mechanism of Buddhist Teaching Monks found that students opinion had in the high level ( $\bar{X} = 4.06$  ,S.D.=0.510) and consider all aspects were in high level. The problems, obstacles and suggestions found that Buddhist Missionary Monks could use activities in the part of all students. Then the Dhamma activities should be adjusted by all students behavior to support Buddhist Missionary Monks must be encouraged by community , parents and schools.

3) The model for the Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation by Buddhadhamma though Morality Clinic Project Driving Mechanism of Buddhist Teaching Monks was PICD:SCP MODEL which represents as : 1. Prevention 2. Improvement 3. Change 4. Development with school community and parent and follows by 4 strategies as such as 1) build the immunity with the additional building of morality virtue seriously continuously 2) change the behavior of risks group student to be a good person 3) Encourage target group students to uphold morality virtue and 4) Reinforcement and development of virtue morality activity for students cooperation , Family institution , schools , and the community.

## กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่สนับสนุนทุนในการวิจัยในครั้งนี้ เพราะเล็งเห็นถึงประโยชน์และคุณค่าของงานวิจัยฉบับนี้ ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากรโธ, รศ.ดร.) ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์และช่วยเหลือผู้วิจัยมาตลอด

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ผู้อำนวยการศูนย์บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เมตตาอนุเคราะห์เป็นประธานที่ปรึกษาโครงการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร ที่เมตตาให้คำปรึกษาโครงการวิจัยในครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจทานงานวิจัยฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านผู้อำนวยการ ผู้บริหาร คณะครู และนักเรียน วิทยาลัยเทคนิคราชสีหธาราม กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดนครศรีธรรมราช และพระธรรมวิทยากรทุกรูป ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่อนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี

คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงมีจากรายงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา กตเวทิตาคุณแก่ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ บิดามารดา ญาติสนิทมิตรสหาย และผู้มีพระคุณทุกท่าน

พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ (แห่หลี), ผศ.ดร.

๒๓ มกราคม ๒๕๖๒



## สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญแผนภาพ.....	ท
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ณ
<b>บทที่ ๑ บทนำ.....</b>	<b>๑</b>
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๖
<b>บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....</b>	<b>๗</b>
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ.....	๗
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม.....	๑๓
๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเชิงกลยุทธ์.....	๓๙
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ของพระธรรมวิทยากร.....	๗๒
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘๔
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๘๙
<b>บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย.....</b>	<b>๙๐</b>
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๙๐
๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๙๑
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๙๔
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๙๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๙๘
๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	๙๙
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๙๙

## สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
<b>บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....</b>	<b>๑๐๑</b>
<b>ตอนที่ ๑ ผลการวิจัยด้านสภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและ</b>	
<b>จริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการ</b>	
<b>คลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร.....</b>	<b>๑๐๑</b>
๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๓
๑.๒ ระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม	
<b>สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิก</b>	
<b>คุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร.....</b>	<b>๑๐๔</b>
๑.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม	
<b>สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิก</b>	
<b>คุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร.....</b>	<b>๑๒๒</b>
๑.๔ สรุปวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงปริมาณ.....	๑๔๑
๑.๕ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	๑๔๘
๑.๖ สรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	๑๕๖
<b>ตอนที่ ๒ ผลการวิจัยด้านรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุค</b>	
<b>ใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระ๒๐๒</b>	
<b>ธรรมวิทยากร.....</b>	<b>๒๐๒</b>
๒.๑ สรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ.....	๒๐๒
<b>ตอนที่ ๓ องค์ความรู้จากการวิจัย.....</b>	<b>๒๒๑</b>
<b>บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....</b>	<b>๒๒๔</b>
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๒๒๔
๕.๒ อภิปรายผล.....	๒๓๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๒๕๐
<b>บรรณานุกรม.....</b>	<b>๒๕๑</b>
<b>ภาคผนวก.....</b>	<b>๒๕๘</b>
<b>ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....</b>	<b>๒๕๙</b>
<b>ภาคผนวก ข ตารางนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....</b>	<b>๒๘๔</b>
<b>ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์.....</b>	<b>๒๘๗</b>
<b>ภาคผนวก ง เครื่องมือวิจัย.....</b>	<b>๒๘๙</b>
<b>ภาคผนวก จ แบบสรุปโครงการ.....</b>	<b>๓๐๑</b>
ประวัติผู้วิจัย.....	๓๒๔

## สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	สรุปความหมายของรูปแบบ.....	๙
๒.๒	สรุปประเภทของรูปแบบ.....	๑๓
๒.๓	สรุปความหมายของคุณธรรมจริยธรรม.....	๑๖
๒.๔	ตารางแสดงการพัฒนาทางจริยธรรม ๖ ชั้น ของโคลเบอร์ก ลอว์เรนซ์ (Kohlberg Lawrence).....	๒๑
๒.๕	สรุปพัฒนาการทางจริยธรรม.....	๒๒
๒.๖	สรุปหลักคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา.....	๓๑
๒.๗	สรุปวิธีการในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม.....	๓๘
๒.๘	สรุปความหมายของกลยุทธ์.....	๔๒
๒.๙	สรุปความสำคัญของกลยุทธ์.....	๔๙
๒.๑๐	สรุปองค์ประกอบของการวางแผนกลยุทธ์.....	๕๖
๒.๑๑	สรุปกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์.....	๖๔
๒.๑๒	สรุปการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ.....	๗๒
๒.๑๓	สรุปแนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมวิทยากร.....	๗๔
๒.๑๔	กระบวนการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรม.....	๘๐
๒.๑๕	รายชื่อสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา ประจำปี ๒๕๕๗ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.....	๘๑
๒.๑๖	รายชื่อสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา ประจำปี ๒๕๕๗ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน.....	๘๓
๓.๑	แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย.....	๙๔
๔.๑	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๑๐๓
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ การพัฒนาแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระ ธรรมวิทยากร ในภาพรวม.....	๑๐๕
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ การพัฒนาแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระ ธรรมวิทยากร ในด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่อง การขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ.....	๑๐๗

## สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์.....	๑๐๘
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ.....	๑๐๙
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน.....	๑๑๐
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน.....	๑๑๒
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน.....	๑๑๓
๔.๙	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน.....	๑๑๔

## สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๐	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการจัดค่ายคุณธรรม.....	๑๑๕
๔.๑๑	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา.....	๑๑๖
๔.๑๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านหลักธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากรตามหลักหลักภาวนา ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา.....	๑๑๗
๔.๑๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านกาย.....	๑๑๘
๔.๑๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านศีล.....	๑๑๙
๔.๑๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านจิต.....	๑๒๐
๔.๑๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านปัญญา.....	๑๒๑
๔.๑๗	ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร ในด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ.....	๑๒๒

## สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๘	ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร ในด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหา เรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ.....	๑๒๓
๔.๑๙	ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร ในด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์.....	๑๒๔
๔.๒๐	ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร ในด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์.....	๑๒๕
๔.๒๑	ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษา นั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ.....	๑๒๖
๔.๒๒	ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษา นั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ.....	๑๒๗
๔.๒๓	ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทาง เทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน.....	๑๒๘
๔.๒๔	ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทาง เทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน.....	๑๒๙
๔.๒๕	ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน.....	๑๓๐
๔.๒๖	ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน.....	๑๓๑

## สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๒๗	ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือ ทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน.....	๑๓๒
๔.๒๘	ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือ ทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน.....	๑๓๓
๔.๒๙	ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของผู้เรียน.....	๑๓๔
๔.๓๐	ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของผู้เรียน.....	๑๓๕
๔.๓๑	ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการจัดค่ายคุณธรรม.....	๑๓๖
๔.๓๒	ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการจัดค่ายคุณธรรม.....	๑๓๗
๔.๓๓	ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับ สถานศึกษา.....	๑๓๘
๔.๓๔	ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับ สถานศึกษา.....	๑๓๙
๔.๓๕	ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านหลักธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากรตามหลักภavana ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา.....	๑๔๐
๔.๓๖	ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน.....	๑๕๕
๔.๓๗	ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก.....	๑๖๕
๔.๓๘	ตารางการสังเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน.....	๑๖๙
๔.๓๙	ตารางการสังเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก.....	๑๗๒
๔.๔๐	สรุปประเด็นการวิเคราะห์ (SWOT Matrix) รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและ จริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการ ขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร.....	๑๗๔

## สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ Model โครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา.....	๓๗
๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๙๒
๔.๑ รูปแบบการป้องกัน (Prevention) .....	๒๑๒
๔.๒ รูปแบบการปรับปรุง (Improvement) .....	๒๑๔
๔.๓ รูปแบบการเปลี่ยนแปลง (Change) .....	๒๑๕
๔.๔ รูปแบบการพัฒนา (Development) .....	๒๑๗
๔.๕ รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธ ธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิฑูยากร PICD:SCP MODEL.....	๒๑๘
๔.๖ องค์กรความรู้จากการวิจัย.....	๒๒๑



## คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

### ๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำดังต่อไปนี้

#### พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

### ๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑. หมายความว่าระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๐ หน้าที่ ๕๑ เป็นต้น

## บทที่ ๑

### บทนำ

#### ๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอันมาก ประชาชนในอดีตมีชีวิตอยู่กับครอบครัว มีพุทธศาสนา มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นรากฐานของทัศนคติและค่านิยมในการดำรงชีวิต ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่การเพิ่มของประชากรประกอบกับภาวะเศรษฐกิจที่สูงขึ้น รวมทั้งการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชน ทำให้ประชาชนหันมานิยมความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้นและละเลยด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยขาดความตระหนักว่าคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมากในการกำหนดความสุขของสังคม เนื่องจากหากคนในสังคมมีความบกพร่องทางด้านจิตใจ ขาดคุณธรรมจริยธรรมแล้ว แม้สังคมนั้นจะมีความมั่งคั่งทางด้านเศรษฐกิจก็ย่อมจะหาความสุขและเกิดการพัฒนาไปได้อย่างไร<sup>๑</sup> ในกลุ่มของเด็กและเยาวชนซึ่งจะเป็นบุคลากรในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคตนั้น พบว่าเยาวชนไทยในปัจจุบันมี “ลักษณะโทษ” หลายประการเช่น ติดยาเสพติด ก้าวร้าวรุนแรง หมกมุ่นในกามารมณ์ มีแนวโน้มก่ออาชญากรรม หลงติดในวัตถุ เห็นแก่ตัว ไม่เชื่อเรื่องส่วนรวม ไม่มีศาสนาและวัฒนธรรม เครียด หาความสำเร็จโดยไม่เลือกวิธีการ ชอบเล่นการพนัน ทำงานหนักไม่เป็น

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ ประเทศใดสามารถจัดระบบการศึกษาให้ประชาชนได้อย่างทั่วถึงและถูกต้อง ประเทศนั้นย่อมประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง หรือด้านสังคมวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะการพัฒนาประเทศจะต้องอาศัยกำลังคนเป็นสำคัญ ซึ่งกระบวนการที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคนก็คือ การจัดการศึกษา ดังนั้นทุก ๆ ประเทศจึงพยายามจัดการศึกษาในประเทศของตนให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

การจัดการศึกษานอกจากจะมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้แล้ว จะต้องมุ่งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียนเพื่อให้เป็นผู้ที่มีความประพฤติดีอีกด้วย ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ตรัสไว้ว่า นอกจากการศึกษาจะสอนให้คนเก่งแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะอบรมให้ดีพร้อมกันไปด้วย ประเทศเราจึงจะได้คนที่มีคุณภาพ คือ ทั้งเก่งทั้งดีมาเป็นกำลังของบ้านเมือง ให้ความเก่งเป็นปัจจัยและพลังสำหรับการสร้างสรรค์ และให้ความดีเป็นปัจจัยเพื่อประคับประคองนำความเก่งให้เป็นไปในทางที่ถูก ที่อำนวยผลประโยชน์อันพึงประสงค์<sup>๒</sup>

<sup>๑</sup>สุทธิวงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ, “พระบรมราโชวาท”, *ข้าราชการครู*, ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม - พฤศจิกายน ๒๕๔๒), : ๒.

<sup>๒</sup>สีปพนนท์ เกตุทัต และคณะ, *ความฝันของแผ่นดิน*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตะวันออก, ๒๕๔๐), หน้า ข.

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในปัจจุบันต่างพยายามที่จะฝึกฝนอบรมจิตใจของเยาวชนให้รู้ผิดชอบชั่วดีมากขึ้น โดยหลายฝ่ายหวังว่า การอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนจะเป็นเสมือนสายป่านที่คอยเหนี่ยวรั้งและจุดดิ่งให้เด็กได้มีสภาพจิตใจที่เข้าถึงคุณงามความดีของชีวิต โดยทั่วไปเมื่อพิจารณาถึงระดับการศึกษาที่ครอบคลุมไปทั่วประเทศ มีการจัดการศึกษาในทุกท้องที่ และเป็นหน้าที่หลักของรัฐบาลจะต้องดำเนินการให้กับประชาชนทุกคนก็คือ การศึกษาระดับประถมศึกษา ฉะนั้นจึงถือได้ว่าการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง และเมื่อพิจารณาคูณลักษณะของผู้เข้ารับการศึกษาในแต่ละระดับแล้วจะเห็นว่า นักเรียนประถมศึกษาเป็นผู้มีสภาพเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการวางรากฐานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านคุณธรรมจริยธรรม

โครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา เกิดขึ้นจากแนวความคิดในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดโครงการนี้คือ ๑) เพื่อให้สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการมีพื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชน ในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาชีวิต การสนทนาธรรม ๒) เพื่อให้สถาบันทางศาสนา โดยเฉพาะพระสงฆ์ทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางในการแก้ปัญหาด้านจิตใจ โดยใช้หลักธรรมทางศาสนา ๓) เพื่อให้เยาวชนกลุ่มเป้าหมายสามารถใช้หลักธรรมในศาสนาใช้ในการดำรงชีวิต ๔) เพื่อเป็นการนำมิติทางศาสนาสร้างสังคมแห่งปัญญา และการเรียนรู้ เสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ ๕) เพื่อให้เด็กและเยาวชนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม และ ๖) เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการดำรงตนอย่างมีสติ โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการฝึกอบรมคือ โรงเรียน/วิทยาลัยอาชีวศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนใน ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน ๓๐ แห่ง ทั่วประเทศ โดยสรรหาพระธรรมวิทยากรมาเป็นวิทยากรหลักในการฝึกอบรมในครั้งนี้<sup>๓</sup> ในปัจจุบันได้นำเอารูปแบบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมมาใช้ คือ ๑. รูปแบบการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ๒. รูปแบบการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ๓. รูปแบบการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ๔. รูปแบบการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ๕. รูปแบบการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๖. รูปแบบการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน ๗. รูปแบบการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. รูปแบบการจัดค่ายคุณธรรม และ ๙. รูปแบบการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา<sup>๔</sup> และรูปแบบทั้ง ๙ ประการสามารถใช้ได้เฉพาะนักเรียนบางกลุ่มเท่านั้น ยังไม่สามารถส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมได้กับนักเรียนหลากหลายกลุ่ม ฉะนั้นเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนจึงควรมีรูปแบบใหม่ๆ ขึ้นมาใช้

<sup>๓</sup>กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม, ๒๕๕๖), หน้า ๒ - ๓.

<sup>๔</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖ - ๗.

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ศึกษาสภาพปัญหาการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร และจะนำมาพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับบทบาทของพระธรรมวิทยากรในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

## ๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

## ๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ หลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรมีอะไรบ้าง

๑.๓.๒ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรควรเป็นอย่างไร

## ๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรของพระธรรมวิทยากร” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาได้ดังนี้

### ๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ใน ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ
๒. ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นหรือตามที่สถานศึกษาประสงค์
๓. ด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ
๔. ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน
๕. ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน
๖. ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน
๗. ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน
๘. ด้านการจัดค่ายคุณธรรม
๙. ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา<sup>๕</sup>

#### ๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้ประกอบด้วยตัวแปรที่ศึกษา คือ รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทญานกร ใน ๙ ด้าน คือ ๑. ด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ๒. ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นหรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ๓. ด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ๔. ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ๕. ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๖. ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน ๗. ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. ด้านการจัดค่ายคุณธรรม ๙. ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

#### ๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

##### ๑) ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียน วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชราม กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัด

<sup>๕</sup>อ้างแล้ว, หน้า ๖ - ๗.

เชียงใหม่ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น และวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวนทั้งสิ้น ๒๐,๐๗๑ คน<sup>๖</sup>

## ๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ ๔ กลุ่ม คือ

๑) กลุ่มผู้บริหาร ได้แก่ ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาราม กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น และวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๕ ท่าน

๒) กลุ่มพระธรรมวิทยากร ได้แก่ พระธรรมวิทยากร ประจำศูนย์โครงการคลินิกคุณธรรม วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาราม กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น และวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๕ รูป

๓) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรุงเทพมหานคร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดนครศรีธรรมราช และ นักวิชาการศาสนา จำนวน ๔ ท่าน

๔) กลุ่มนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ อาจารย์วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาราม กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยเทคนิค เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น และ วิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๔ ท่าน

รวมทั้งสิ้น ๑๘ รูป/คน

## ๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่ไว้ คือ โครงการคลินิกคุณธรรม วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาราม กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น และวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

## ๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึงเดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๖๒ รวมระยะเวลา ๑๕ เดือน

<sup>๖</sup>กลุ่มเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการบริหารงานอาชีวศึกษา ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ และกำลังคนอาชีวศึกษา, สถิติจำนวนนักเรียนนักศึกษา ปีการศึกษา พ.ศ.๒๕๖๑ จำแนกรายสถานศึกษาและระดับชั้น, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://bms.vec.go.th>, [๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

## ๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

**รูปแบบ** หมายถึง วิธีการในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร สังกัด กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

**การส่งเสริม** หมายถึง การสนับสนุนและส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการฝึกฝน อบรมตนให้ เป็นคนดีของสังคม ตามหลักทางพระพุทธศาสนา

**คุณธรรมจริยธรรม** หมายถึง ข้อปฏิบัติหรือการกระทำของนักเรียนที่ถูกต้องและดีงาม เป็นลักษณะที่ต้องการของสังคมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและนักเรียน

**การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม** หมายถึง การถ่ายทอดวิธีการและหลักการด้านคุณธรรม จริยธรรมของพระธรรมวิทยากรสู่นักเรียนผู้เข้ารับการอบรม ผ่านกระบวนการทั้ง ๙ ด้าน คือ ๑. การให้คำปรึกษา ๒. การสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ๓. การให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษา นั้นๆ ๔. การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ๕. การร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๖. การจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ๗. การพัฒนาเครื่องมือในการ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. การจัดค่ายคุณธรรม ๙. การประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับ สถานศึกษา

**สถานศึกษา** หมายถึง สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการคลินิกคุณธรรม ประจำปี ๒๕๕๖ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการอำนวยการอาชีวศึกษา และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษา เอกชน ได้แก่ วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาราม กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพนิชยการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น และวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

**พระธรรมวิทยากร** หมายถึง พระธรรมวิทยากรประจำโครงการคลินิกคุณธรรม สังกัด กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

## ๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบหลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของ พระธรรมวิทยากร

๑.๖.๒ ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิก คุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

๑.๖.๓ ได้นำเสนอรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

๑.๖.๔ ผลที่ได้จากการวิจัยนำไปประยุกต์ใช้กับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมใน สถานศึกษาต่างๆ

## บทที่ ๒

### แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร” ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษาโดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเชิงกลยุทธ์

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

#### ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

รูปแบบเริ่มจากกระบวนการในการศึกษาหรือสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การสร้างรูปแบบนำไปสู่รูปแบบที่เหมาะสม มีการวิเคราะห์รูปแบบที่ใช้ได้จริง และขั้นตอนสุดท้ายคือการสรุปและนำเสนอรูปแบบ ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบไว้ ดังนี้

##### ๒.๑.๑ ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการ ได้ให้ความหมายของรูปแบบทั้งในลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปความหมายของรูปแบบที่นักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นไว้ใน ๔ ลักษณะกล่าวคือ รูปแบบ หมายถึง รูปแบบของจริง รูปแบบที่เป็นแบบอย่าง และแบบจำลองที่เหมือนของจริงทุกอย่าง แต่มีขนาดเล็กหรือใหญ่ขึ้นกว่าปกติ<sup>๑</sup> รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างของความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยเข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ<sup>๒</sup> รูปแบบ หมายถึง ลักษณะที่พึงปรารถนาซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติ หรือเกิดได้ยากในโลกของความเป็นจริง

---

<sup>๑</sup> ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์, การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑-๒๓.

<sup>๒</sup> อุทัย บุญประเสริฐ, หลักการบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะครุศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑., อุทุมพร จามรมาน, “โมเดลคืออะไร”, วารสารวิชาการ, ๑(๒), ๒๒-๒๖ มีนาคม, ๒๕๔๑ : ๒๒., Bardo, J. W., & Hartman, J. J., Urban society: A systematic introduction, (New York : F. E. Peacock, 1982), p. 70.



โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เราอยากได้กับความสามารถที่จะหาสิ่งที่ต้องการนั้นแตกต่างกันมาก เช่น เมือง ในอุดมคติ<sup>๓</sup> รูปแบบ หมายถึง ชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความแม่นยำ (Validity) และความ น่าเชื่อถือ (Reliability) แล้ว สามารถระบุและพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรโดยวิธีการทาง คณิตศาสตร์หรือทางสถิติได้ด้วย<sup>๔</sup>

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ต่างๆ กัน กล่าวคือ รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างของความเกี่ยวข้องของหน่วยงานต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ ดังนั้น รูปแบบ จึงน่าจะมีมากกว่าหนึ่งมิติ หลายตัวแปร และตัวแปรต่างๆ มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในเชิง ความสัมพันธ์และเชิงเหตุและผล<sup>๕</sup> คือ วิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดทั้งจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์ หรือเรื่องราวต่างๆ ให้ปรากฏ โดยใช้การสื่อสารในลักษณะ ต่างๆ เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนภูมิ แผนผังต่อเนื่อง หรือสมการทางคณิตศาสตร์ ให้สามารถ เข้าใจได้ง่ายและในขณะเดียวกันก็สามารถนำเสนอเรื่องราว หรือประเด็นต่างๆ ได้อย่างกระชับภายใต้ หลักการอย่างมีระบบ<sup>๖</sup> รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาใน ลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น คำอธิบาย เป็นแผนผัง ไดอะแกรมหรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและ บุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย<sup>๗</sup>

รูปแบบ ยังหมายถึง โครงสร้างแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ หรือตัว แปรต่างๆ สามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ ที่มี ปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในระบบต่างๆ อธิบายขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ<sup>๘</sup> และหมายถึง กรอบความคิดทางด้านหลักการ วิธีการดำเนินงาน และเกณฑ์ต่างๆ ของระบบ ที่ สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้<sup>๙</sup>

ความหมายของรูปแบบจำแนกออกเป็น ๓ ความหมาย ดังนี้<sup>๑๐</sup>

<sup>๓</sup> ธีวรัยรัฐ วรเทพพิพิงษ์, การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการ ประยุกต์ใช้, หน้า ๒๑-๒๓.

<sup>๔</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑-๒๓.

<sup>๕</sup> อุทุมพร จามรมาน, “โมเดลคืออะไร”, วารสารวิชาการ, หน้า ๒๒.

<sup>๖</sup> ยาวดี วิบูลย์ศรี, การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗.

<sup>๗</sup> ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑๘.

<sup>๘</sup> บุญชม ศรีสะอาด, การพัฒนาการวิจัยโดยใช้รูปแบบ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.watpon.com/boonchom/development.pdf>, [๒๐ กันยายน ๒๕๖๑].

<sup>๙</sup> วโร เฟิงส์วีสต์ ผศ.ดร., “การวิจัยพัฒนารูปแบบ”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๒, ฉบับที่ ๔ : กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๓ : ๓.

<sup>๑๐</sup> รัตน์ บัวสนธ์, การวิจัยและพัฒนาวัดกรรมการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : คำสมัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๔.

๑) แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริง รูปแบบใน ความหมายนี้มักจะเรียกทับศัพท์ในภาษาไทยว่า “โมเดล” ได้แก่ โมเดลบ้าน โมเดลรถยนต์ โมเดลเสื้อ เป็นต้น

๒) แบบแผนความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ที่รู้จักกันในชื่อที่ เรียกว่า “Mathematical Model”

๓) แผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รูปแบบในความหมายนี้ บางที่เรียกกันว่าภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น รูปแบบการสอน รูปแบบ การบริหาร รูปแบบการประเมิน เป็นต้น

สรุปได้ว่า คำว่า รูปแบบ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Model” และตรงกับคำว่า ต้นแบบ แบบแผน แบบจำลอง รูปแบบจึงมีความหมายแตกต่างกันออกไปตามแนวคิดของนักวิชาการ โดยสรุปแล้วสามารถแบ่งความหมายออกเป็น ๔ ประเภท คือ ๑. รูปแบบของจริง รูปแบบที่เป็น แบบอย่าง และแบบจำลองที่เหมือนของจริงทุกอย่างแต่มีขนาดเล็กลงหรือใหญ่ขึ้นกว่าปกติ ๒. สิ่ง ที่แสดงโครงสร้างของความสัมพันธ์ของระหว่างชุดของ ปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ ๓. ลักษณะที่พึงปรารถนา ซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติ ๔. ชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความแม่นยำ (Validity) และความ น่าเชื่อถือ (Reliability) แล้ว สามารถระบุและพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรโดยวิธีการทาง คณิตศาสตร์หรือทางสถิติได้ด้วย

#### ตารางที่ ๒.๑ สรุปความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์ (๒๕๔๐, หน้า ๒๑-๒๓)	๑. รูปแบบของจริง ๒. รูปแบบที่เป็นแบบอย่าง ๓. แบบจำลองที่เหมือนของจริงทุกอย่างแต่มีขนาดเล็กลงหรือใหญ่ขึ้นกว่าปกติ
ทีศนา เขมมณี (๒๕๔๕, หน้า ๒๑๘)	๑. รูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ๒. รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบคำตอบความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย
บุญชม ศรีสะอาด (ออนไลน์, ๒๕๕๗)	๑. โครงสร้างแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ ๒. อธิบายขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ
เยาวดี วิบูลย์ศรี (๒๕๔๔, หน้า ๒๗)	๑. วิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ๒. การนำเสนอเรื่องราว หรือประเด็นต่างๆ ได้อย่างกระชับภายใต้หลักการอย่างมีระบบ

## ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
รัตนะ บัวสนธ์ (๒๕๕๒, หน้า ๑๒๔)	๑. แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริง ๒. แบบแผนความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ ๓. แผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
วาโร เพ็งสวัสดิ์ (๒๕๕๓, หน้า ๓)	๑. กรอบความคิดทางด้านหลักการ วิธีการดำเนินงาน และเกณฑ์ต่างๆ ของระบบ
อุทัย บุญประเสริฐ (๒๕๔๔, หน้า ๓๑)	๑. สิ่ง que แสดงโครงสร้างของความเกี่ยวข้องระหว่างชุดของ ปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ ๒. องค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน
อุทุมพร จามรมาน (๒๕๔๑, หน้า ๒๒)	๑. โครงสร้างของความเกี่ยวข้องของหน่วยงานต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ ๒. มีมากกว่าหนึ่งมิติ หลายตัวแปร และตัวแปรต่างๆ มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในเชิงความสัมพันธ์และเชิงเหตุและผล

## ๒.๑.๒ ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบมีหลายประเภทด้วยกันซึ่งนักวิชาการด้านต่าง ๆ ก็ได้จัดแบ่งประเภทต่างกันออกไป ดังนี้

รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์นั้น ได้แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ<sup>๑๑</sup>

๑. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถังนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบกับน้ำที่เปิดออกจากถัง ดังนั้นนักเรียนที่คงอยู่ในระบบจึงเท่ากับนักเรียนที่เข้าสู่ระบบลบด้วยนักเรียนที่ออกจากกระบบ เป็นต้น

๒. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ

๓. Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภทนี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย

<sup>๑๑</sup>Keeves, P. J., Educational research methodology and measurement : An international handbook Oxford, (England : Pergamon Press, 1988), pp. 561-565.

๔. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis และหลักการสร้าง Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของบิดา มารดา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บ้าน และระดับสติปัญญาของเด็ก เป็นต้น

นอกจากนี้รูปแบบยังแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้<sup>๑๒</sup>

๑. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

๑.๑ รูปแบบคล้ายจริง (Iconic Model) มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง หุ่นไล่กา หุ่นตามร้านตัดเสื้อผ้า

๑.๒ รูปแบบเสมือนจริง (Analog Model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนจะทำการทดลอง เครื่องบินจำลองที่บินได้ หรือเครื่องฝึกหัดบิน เป็นต้น รูปแบบชนิดนี้มีความใกล้เคียงความจริงมากกว่าแบบแรก

๒. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) จำแนกออกเป็น

๒.๑ รูปแบบข้อความ (Verbal model) หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Model) เป็นการใช้อธิบายปฏิกิริยาในการอธิบายโดยย่อ เช่น คำพรรณนาลักษณะงาน คำอธิบายรายวิชา เป็นต้น Bertalanffy (เบอทาเลนฟี) ผู้สร้างทฤษฎีระบบกล่าวว่า การมีรูปแบบข้อความนั้นแม้บางครั้งจะเข้าใจยาก แต่ก็ยังดีกว่าไม่มีรูปแบบเสียเลย เพราะอย่างน้อยก็เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบประเภทอื่นต่อไป

๒.๒ รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) หรือรูปแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Model) เช่น สมการ และโปรแกรมเชิงเส้น เป็นต้น

และสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ<sup>๑๓</sup>

๑. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

๑.๑ รูปแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model of) เช่น รูปแบบเครื่องบินที่สร้างเหมือนจริงแต่มีขนาดย่อ

๑.๒ รูปแบบสำหรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model for) เป็นรูปแบบจำลองที่ออกแบบไว้เพื่อเป็นต้นแบบผลิตสินค้า ต้องสร้างรูปแบบเท่าของจริงขึ้นมาก่อนแล้วจึงผลิตสินค้าตามรูปแบบนั้น

๒. รูปแบบเชิงแนวคิด (Conceptual Model) จำแนกออกเป็น

๒.๑ รูปแบบเชิงแนวคิดของสิ่งหนึ่งสิ่งใด (Conceptual Model of) เป็นรูปแบบหรือแบบจำลองที่สร้างขึ้นโดยจำลองมาจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว เช่น รูปแบบที่สร้างมาจากทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

<sup>๑๒</sup>Smith, R. H., and Others, **Measurement : Making Organization Perform**, (New York : Macmillan, 1980), p. 461.

<sup>๑๓</sup>Steiner, อังโน วาโร เฟ็งสวัสต์ ผศ.ดร., “การวิจัยพัฒนารูปแบบ”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๒, ฉบับที่ ๔ : กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๓ : ๓.

๒.๒ รูปแบบเชิงแนวคิดเพื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด (Conceptual Model for) เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายทฤษฎี หรือปรากฏการณ์ เช่น รูปแบบที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีการคัดสรรตามธรรมชาติ เพื่อนำไปอธิบายทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้นจากการศึกษาประเภทของรูปแบบ

รูปแบบแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or Model of) รูปแบบประเภทนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง

๒. รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model or Model of) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน<sup>๑๔</sup>

ประเภทของรูปแบบตามแนวคิดหลักการหรือทฤษฎี ซึ่งเป็นพื้นฐานในรูปแบบนั้นๆ สามารถแบ่งรูปแบบการสอนเอาไว้ ๔ รูปแบบ คือ

๑. Information-Processing Models เป็นรูปแบบการสอนที่ยึดหลักความสามารถในการบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียนและแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดการกับข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๒. Personal Models รูปแบบการสอนที่จัดไว้ในกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบปฏิบัติต่อสรรพสิ่ง (Reality) ทั้งหลาย

๓. Social Interaction Models เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคลต่อสังคม

๔. Behavior Models เป็นกลุ่มของรูปแบบการสอนที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในรูปแบบ จุดเน้นที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้ของผู้เรียนมากกว่าการพัฒนาโครงสร้างจิตวิทยาและพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้<sup>๑๕</sup>

สรุปได้ว่า รูปแบบมีหลายประเภทด้วยกันเป็นสิ่งที่นักวิชาการหลากหลายสาขาวิชาคิดและสร้างขึ้นแตกต่างกันออกไป เช่น รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้แก่ Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียง Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อ Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์ Causal Model เป็นรูปแบบที่นำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผล เป็นต้น

<sup>๑๔</sup>Steiner, Lars, "Organizational Dilemmas as Barriers to Learning", อ้างใน บุญชิต ชำนิ ศาสตร์, "รูปแบบการบริหารวิชาการในการจัดการศึกษาปฐมวัย ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเพชรบุรี", วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๖).

<sup>๑๕</sup>Joyce and Well, อ้างใน บุญชิต ชำนิศาสตร์, "รูปแบบการบริหารวิชาการในการจัดการศึกษาปฐมวัย ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี", วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๖).

## ตารางที่ ๒.๒ สรุปประเภทของรูปแบบ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
Joyce and Well (๒๕๕๖)	๑. Information-Processing Models ยึดการประมวลข้อมูลของผู้เรียนและข้อมูลให้มีประสิทธิภาพ ๒. Personal Models ปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย ๓. Social Interaction Models ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคลต่อสังคม ๔. Behavior Models องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลัก
Keeves, P. J. (1988 : 561-565)	๑. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัย ๒. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษา ๓. Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์ ๔. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis และหลักการสร้าง Semantic
Smith, R. H. (1980 : 461)	๑. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ๒. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model)
Steiner (๒๕๕๓, หน้า ๓)	๑. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ๒. รูปแบบเชิงแนวคิด (Conceptual Model)
Steiner, Lars. (๒๕๕๖)	๑. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or Model of) ๒. รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model or Model of)

### ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐานอันดีของทุกๆ สังคม ในปัจจุบันเด็กและเยาวชนไทยยังขาดคุณธรรมจริยธรรมหลายประการ พระธรรมวิทยากรผู้ผ่านการอบรมจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเข้าไปมีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาโดยผ่านโครงการคลินิกคุณธรรม รายงานวิจัยฉบับนี้มุ่งเน้นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร จึงจำเป็นต้องทบทวนแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ดังต่อไปนี้

#### ๒.๒.๑ ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

ได้มีนักวิชาการ นักการศึกษากล่าวถึงความหมายของคุณธรรมจริยธรรมไว้มากมายสามารถสรุปได้ดังนี้

หลักธรรมที่เป็นหัวใจพุทธศาสนาที่นำมาสั่งสอน มี ๓ ประการ คือ ๑) ให้เว้นความชั่วทั้งปวง

๒) ให้ทำความดี ๓) ให้ชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ในหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าสมณโคดม ได้นำมาประกาศเป็นคุณธรรมที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันได้ทั้งหมด หมายถึง การปฏิบัติตามธรรมข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมเกี่ยวข้องได้ข้อธรรมอื่นตามมา เป็นแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่กำหนดข้อประพฤติปฏิบัติทางกายและทางจิตใจ โดยเริ่มตั้งแต่สิ่งที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานทางการกระทำทางกายไปสู่ขั้นสูงที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติทางความคิดที่มุ่งสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้นทางจิตใจ

ในหลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธมี ๓ ชั้น กล่าวคือ<sup>๑๖</sup>

จริยศาสตร์ขั้นมูลฐาน ประกอบด้วยศีล ๕ ธรรม ๕ ได้แก่ ๑) เว้นจากการเบียดเบียนทำร้ายสัตว์หรือมนุษย์ (เป็นศีล) มีเมตตากรุณาต่อสัตว์และมนุษย์ (เป็นธรรม) ๒) เว้นจากการลักขื้อทรัพย์ (เป็นศีล) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประกอบอาชีพสุจริต (เป็นธรรม) ๓) เว้นจากการประพฤตินิโคตนา (เป็นศีล) สำรวมในกาม (เป็นธรรม) ๔) เว้นจากการพูดปด (เป็นศีล) พูดจริง (เป็นธรรม) และ ๕) เว้นจากการเสพดื่มสุราเมรัย (เป็นศีล) มีสติ สำรวมระวัง (เป็นธรรม)

จริยศาสตร์ชั้นกลาง ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ได้แก่ กาย ๓ ข้อ เช่น ๑) เว้นจากการฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ หรือเบียดเบียนทำร้ายชีวิต ๒) เว้นจากการลักทรัพย์ ๓) เว้นจากการประพฤตินิโคตนา ฯลฯ วาจา ๔ ข้อ เช่น ๑) เว้นจากการพูดปด ๒) เว้นจากการยุยงให้แตกร้าง ๓) เว้นจากการพูดคำหยาบ ๔) เว้นจากการพูดเหลวไหล เพื่อเจ้อ ฯลฯ ทางใจ ๓ ข้อ เช่น ๑) ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ๒) ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น หรือคิดให้เขาถึงความพินาศ และ ๓) ไม่เห็นผิดทำนองคลองธรรม โดยมีความเห็นถูกต้อง (ว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มารดาบิดามีคุณจริง เป็นต้น)

จริยธรรมขั้นสูง ประกอบด้วยอริยมรรค แปลว่า ทางอันประเสริฐ หรือทางสายกลาง มี ๘ ประการ ได้แก่ ๑. สัมมาทิฐิ เห็นชอบ ได้แก่ ความรู้หรือวิสัยทัศน์ ๔ หรือ เห็นไตรลักษณ์ หรือรู้อกุศลและอกุศลมูลกับกุศลและกุศลมูล หรือเห็นปฏิจกสมุบาท (Right View; Right Understanding) ๒. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ ได้แก่ เนกขัมมสังกัปป อพยาบาทสังกัปป อวิหิงสาสังกัปป (Right Thought) ๓. สัมมาวาจา เจรจาชอบ ได้แก่ วจีสัจจ ๔ (Right Speech) ๔. สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ ได้แก่ กายสุจริต ๓ (Right Action) ๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เว้นมิฉฉาชีพ ประกอบสัมมาชีพ (Right Livelihood) ๖. สัมมาวายามะ พยายามชอบ ได้แก่ ปธาน หรือ สัมมปธาน (Right Effort) ๗. สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ (Right Mindfulness) ๘. สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ ได้แก่ ฌาน ๔ (Right Concentration)<sup>๑๗</sup>

คุณธรรม คือ ความรู้ (Virtue is Knowledge) ถ้าบุคคลรู้และเข้าใจถึงธรรมชาติของความจริงแล้ว เขาจะไม่พลาดจากประกอบกรรมดี เขาจะไม่ทำความชั่ว เพราะความไม่รู้นั่นเอง ทำให้เขาต้องทำความชั่ว ความเขลา เป็นความชั่วร้ายพองๆ กับความรู้ เป็นคุณธรรมหรือเป็นคนดี ไม่มีใครตั้งใจทำความผิด (No One Intentionally does Wrong) ที่เขาทำผิดเพราะเขาไม่รู้ แม้ความเป็นคนพอประมาณโดยไม่รู้ (ว่านั่นคือความพอดี) ก็เป็นความไม่พอดีอย่างหนึ่ง ความเป็นผู้กล้าหาญ โดยไม่รู้จักความกล้าหาญ ก็เป็นความเขลาอย่างหนึ่ง ดังนั้น ตามทัศนะของโสเครตีส คือ คนที่มีนสิน

<sup>๑๖</sup> สุพรรณิ ไชยอำพร รศ.ดร., รูปแบบแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรม เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ปริณาม จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๖-๗.

<sup>๑๗</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๑๕.

อันดีงามในการทำหน้าที่ คนมีคุณธรรม เป็นผู้รักหน้าที่ของตนและทำหน้าที่ที่เขาทำอย่างดี เพราะฉะนั้นคุณธรรม ก็คือคุณภาพแห่งอุปนิสัยอันแสดงออกให้เห็นโดยการกระทำ คุณธรรมกับความสุข (Virtue and Happiness) โดยธรรมชาติแล้วคนต้องการความสุข ด้วยเหตุนี้คนจึงทำความดี เพราะความดีเป็นอันเดียวกับความสุข

คุณธรรมที่สำคัญนั้นมีอยู่ ๔ ประการ เรียกว่า Cardinal Virtues เป็นคุณธรรมพื้นฐานซึ่งรองรับคุณธรรมอื่นไว้ทั้งหมด คือ ๑) ปัญญา (Wisdom) หรือปรัชญาญาณ ปัญญาที่เป็นคุณธรรมที่รวมเอาคุณธรรมอื่นๆ ด้วยตัวปัญญาก็เป็นรากฐานของคุณธรรมทั้งหมด ๒) ความกล้าหาญ (Courage) ความกล้าหาญเป็นคุณธรรมที่จำเป็นในการป้องกันชีวิตของเราให้หลุดพ้นจากสิ่งยั่วยวนใจ ๓) ความรู้จักประมาณ (Temperance) บุคคลผู้รู้จักประมาณ สามารถควบคุมประสาทสัมผัสของเขา ๔) ความยุติธรรม (Justice) ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมทางสังคมที่รวบรวมเอาคุณธรรมทางสังคมทั้งหมดเข้าไว้ด้วยกัน<sup>๑๘</sup>

คุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณ, ความดีงาม, สภาพที่เกื้อกูล<sup>๑๙</sup> นอกจากนี้ยังหลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีในทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจ การกระทำที่ดีย่อมมีผลผลิตของความดี คือการขึ้นชмыกย่อง ส่วนการกระทำชั่วย่อมนำคำติเตียนความเจ็บใจมาให้ การเป็นผู้มีคุณธรรมคือการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบที่ดีงาม เช่น การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียน ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤตินอกใจ เป็นต้น สภาพของการทำความดี คือ ความเหมาะสมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมด้วยหลักจริยธรรมที่สามารถจำแนกความถูกต้อง มีสติสัมปชัญญะรับผิดชอบชั่วดีตามทำนองคลองธรรม มีจิตใจ ลักษณะนิสัย และความตั้งใจ หรือเจตนาที่ดีงาม<sup>๒๐</sup> และหมายถึง ศีลธรรมที่ได้ปลูกฝังไว้ในจิตสำนึกของคน เป็นความรู้สึกลำบากใจที่จะนำไปสู่การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และรู้ดีรู้ชั่ว รู้เลือกสรร ความเชื่อ ศรัทธา ยึดมั่นในสิ่งดีงาม ฝังฝังไว้ในจิตใจเป็น “นามธรรม” แล้วแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม<sup>๒๑</sup> สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดี เป็นมโนธรรม เป็นความคิดที่กระตุ้นให้มีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดีงามและสามารถจำแนกความถูกต้องได้ มีสติสัมปชัญญะ มีความรับผิดชอบชั่วดี มีอุปนิสัยความตั้งใจ

<sup>๑๘</sup> สุพรรณณี ไชยอำพร รศ.ดร., รูปแบบแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรม เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, หน้า ๘.

<sup>๑๙</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต, ๒๕๕๕), หน้า ๕๑.

<sup>๒๐</sup> ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑.

<sup>๒๑</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พระพุทธศาสนากับพัฒนาคนในสังคม, (กรุงเทพมหานคร : กองการพิมพ์ฝ่ายประชาสัมพันธ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔.



และเจตนาที่ตั้งงาม<sup>๒๒</sup> และหมายถึง สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ เช่น ความเป็นผู้ไม่กล่าวเท็จ โดยหวังประโยชน์ส่วนตน<sup>๒๓</sup>

จริยธรรม หมายถึง ธรรมคือความประพฤติ, ธรรมคือการทำเนนชีวิต, หลักความประพฤติ, หลักการทำเนนชีวิต, ๑. ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม (ความหมายตามบัญญัติสมัยปัจจุบัน ซึ่งกำหนดให้ จริยธรรม เป็นคำแปลสำหรับคำภาษาอังกฤษว่า Ethics ๒. จริยะหรือจริยธรรม อันประเสริฐ เรียกว่า พรหมจริยะ (พรหมจริยธรรม หรือพรหมจรรย์ แปลว่า ความประพฤติอันประเสริฐ หรือ การดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ หมายถึง มรรคมีองค์ ๘ หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา<sup>๒๔</sup> นอกจากนี้จริยธรรม ยังหมายถึง ความประพฤติปฏิบัติของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยยึดหลักศีลธรรมความถูกต้องอันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม<sup>๒๕</sup> และหมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นเป็นการปฏิบัติดี ปฏิบัติได้ถูกต้องที่เป็นผลมาจากความคิดที่สังคมหรือบุคคลเห็นร่วมกันว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยมีกรอบหรือแนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติ ซึ่งกำหนดไว้สำหรับสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม ความร่มเย็นเป็นสุข ความรักสามัคคี ความอบอุ่น มั่นคงปลอดภัยในการดำเนินชีวิต<sup>๒๖</sup>

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีที่มีอยู่ในตัวของบุคคล และประพฤติที่ถูกต้อง ส่วนจริยธรรม หมายถึง ข้อประพฤติปฏิบัติที่ดี ศีลธรรมอันดีงาม หรือหลักการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ดี

### ตารางที่ ๒.๓ สรุปความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (๒๕๕๓, หน้า ๒)	ความประพฤติปฏิบัติของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมโดยยึดหลักศีลธรรมความถูกต้อง
ประภาศรี สีหอำไพ (๒๕๔๓, หน้า ๒๑)	หลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีในทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจ
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), (๒๕๔๐, หน้า ๑๔)	๑. ศีลธรรมที่ได้ปลูกฝังไว้ในจิตสำนึกของคน ๒. การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม

<sup>๒๒</sup> สุทธิวรรณ ตันตริจนาวงศ์ รศ.ดร. และคณะ, “การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษา กลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๖.

<sup>๒๓</sup> กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

<sup>๒๔</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๗.

<sup>๒๕</sup> กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน, หน้า ๒.

<sup>๒๖</sup> สุทธิวรรณ ตันตริจนาวงศ์ รศ.ดร. และคณะ, “การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษา กลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ”, รายงานการวิจัย, หน้า ๖.

## ตารางที่ ๒.๓ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๕๕, หน้า ๕๑)	ธรรมที่เป็นคุณ, ความดีงาม, สภาพที่เกื้อกูล
สุทธิวรณ ตันติรจนาวงศ์ รศ.ดร. และคณะ (๒๕๕๒, หน้า ๖)	พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นเป็นการปฏิบัติ ปฏิบัติได้ ถูกต้อง
สุพรรณิ ไชยอำพร รศ.ดร. (๒๕๕๐, หน้า ๖-๗)	๑. จริยศาสตร์ขั้นมูลฐาน ได้แก่ ศีล ๕ ธรรม ๕ ๒. จริยศาสตร์ขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ๓. จริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ อริยมรรค

## ๒.๒.๒ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม พบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมไว้ ดังนี้

การพัฒนาทางจริยธรรมและการเรียนรู้ทางจริยธรรมของมนุษย์นั้น มีการกล่าวถึงทั้งในทฤษฎีทางจิตวิทยาและแนวคิดของนักการศึกษา รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแต่ละทฤษฎีมีพื้นฐานแนวคิดและข้อตกลงเบื้องต้นแตกต่างกันในการนำมาใช้ จึงไม่มีทฤษฎีใดที่มีความสมบูรณ์ในตัวการใช้ทฤษฎีต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติจึงต้องพิจารณาทั้งจุดเด่นและข้อด้อยของทฤษฎีนั้นๆ และนำมาบูรณาการกับทฤษฎีอื่นๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และลดข้อบกพร่องที่จะเกิดขึ้น<sup>๒๗</sup>

พัฒนาการทางจริยธรรม หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วยความเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของคนที่มิต่ตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคม ผลจากการพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคล จะทำให้เกิดความสงบสุข และความเจริญทั้งทางวัตถุ และจิตใจ ในสังคมและโลกส่วนรวม ดังทฤษฎีพุทธจริยธรรมของพระราชวรมุนี (ประยูรธปยุตฺโต) กล่าวสรุปได้ว่า คำว่า จริยะ จริยา ตลอดจนจริยธรรม มีความหมายกว้างกว่านั้น คือ หมายถึงการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้านทุกระดับ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ... จริยธรรมที่จะพูดต่อไปขอทำความเข้าใจกันก่อนว่า จะใช้ในความหมายที่กว้างอย่างนี้ แม้แต่การปฏิบัติกรรมฐานเจริญสมาธิ บำเพ็ญสมณะเจริญวิปัสสนา ก็รวมอยู่ในคำว่า “จริยธรรม”<sup>๒๘</sup> พุทธจริยธรรมตามแนวที่พระราชวรมุนีแสดงไว้นั้นสอดคล้องกับหลักจริยธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

<sup>๒๗</sup> กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และความเป็นประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๓๘.

<sup>๒๘</sup> พระราชวรมุนี (ประยูรธปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๙), หน้า ๑๒ - ๑๔.



(๒) การตัดสินที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์จากผู้อื่น (Relativism in judgment) หมายถึง เด็กเล็กจะตัดสินการกระทำโดยยึดเอาความเชื่อความเห็นชอบของผู้ใหญ่ว่าถูกต้อง ในขณะที่เด็กโตจะยึดเอาเหตุผลและสถานการณ์ประกอบการตัดสิน

(๓) ไม่เกี่ยวข้องกับรางวัลโทษ (Independence of sanction) เด็กเล็กจะตัดสินการกระทำว่าดี ไม่ดี เพราะถูกลงโทษ แต่เด็กโตจะตัดสินการกระทำได้ไม่ดี เพราะสิ่งนั้นไปขัดกับเกณฑ์และเกิดอันตรายกับบุคคลอื่น

(๔) ใช้ระบบการแก้แค้น (Use of reciprocity) เด็กเล็กใช้น้อยกว่าเด็กโต

(๕) ใช้ในการลงโทษเพื่อคืนดี (Use of punishment as restitution and reform) เด็กเล็กจะสนับสนุนการลงโทษอย่างหนักเพื่อแก้แค้น แต่เด็กโตไม่ค่อยเห็นด้วย

(๖) หลักธรรมชาติของความโหดร้าย (Nationalist views of misfortune) เด็กเล็กจะถือว่าการทำผิดจะต้องได้รับการถูกลงโทษจากพระเจ้า<sup>๒๙</sup>

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สรุปได้ว่าทฤษฎีของเพียเจต์ ได้เน้นถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็ก คือ พัฒนาการทางความคิด ความเข้าใจ และการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กวัยเดียวกัน

สังคมมีส่วนปั้นมนุษย์ให้มีลักษณะต่างๆ กันตามลักษณะของสังคมถ้าสังคมสอนและปลูกฝังจริยธรรมที่ดีงามให้เยาวชน เยาวชนก็จะเป็นผู้มีจริยธรรมที่ดีงาม มีพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมได้ในอนาคต<sup>๓๐</sup> ซึ่งสอดคล้องกันว่า เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากผู้อื่นโดยที่ผู้อื่นจะตั้งใจสอนหรือไม่ตั้งใจสอนก็ตาม และจะเรียนรู้ในสิ่งที่ผู้ใหญ่ไม่ได้ตั้งใจสอนอีกด้วย ฉะนั้นผู้ใหญ่ที่เลี้ยงดูเด็ก ไม่เพียงแต่ให้ความรัก ความอบอุ่นแก่เด็กซึ่งส่งผลให้เด็กเกิดความมั่นใจ ในความรักและความหวังดีของผู้ใหญ่ นอกจากนี้แล้วการลงโทษเด็กด้วยวิธีการต่างๆ มีผลถึงจริยธรรมของเด็กโดยตรง<sup>๓๑</sup>

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม<sup>๓๒</sup> การเรียนรู้พฤติกรรมจริยธรรมของคนเกิดจากการสังเกตจากต้นแบบ ซึ่งต้นแบบอาจเป็นบุคคลจริงๆ หรือ เป็นสัญลักษณ์ เช่น สื่อ สิ่งพิมพ์ สื่อต่างๆ หนังสือ วารสาร นวนิยาย เป็นต้น กระบวนการเรียนรู้จากต้นแบบมี ๔ กระบวนการคือ กระบวนการความตั้งใจ (Attentional process) กระบวนการเก็บและจำ(Retention process) กระบวนการกระทำ (Production process) กระบวนการจูงใจ (Motivational process) ซึ่งการเรียนรู้ในแต่ละ

<sup>๒๙</sup> Jean Piaget, *The Moral Judgment of Child*, อ้างใน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และความเป็นประชาธิปไตย, หน้า ๓๘ - ๓๙.

<sup>๓๐</sup> H. F. Wright, *The Psychology of Moral Behavior*, อ้างใน ปิยนันท์ ภิรมย์ไกรภักดิ์, “ส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔).

<sup>๓๑</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

<sup>๓๒</sup> A. Bandura, *Social Learning Theory*, อ้างใน ทิศนา ขมณี, *การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมจากทฤษฎีสู่ปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓๐.

กระบวนการจะเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสภาพแวดล้อม และปัจจัยทางพฤติกรรม

การพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์เป็นรากฐานของการพัฒนาการทางจริยธรรม นอกจากนี้ โคลเบอร์ก ยังได้พบความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับลักษณะอื่นๆ ของมนุษย์ ในการศึกษาผลงานของนักวิจัยต่างๆ ที่สำคัญ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับระดับสติปัญญาทั่วไป และความสัมพันธ์ของจริยธรรมกับความสามารถที่จะรอผลที่ดีกว่าในอนาคตแทนที่จะรับเอาผลที่เล็กน้อยกว่าในปัจจุบันหรือในทันที ซึ่งลักษณะนี้เรียกว่าลักษณะมุ่งอนาคต ผู้ที่มีจริยธรรมสูงยังเป็น ผู้ที่มีสมาธิดียังมีความสามารถควบคุมอารมณ์ของตนและมีความภาคภูมิใจในตนเองและสภาพแวดล้อมสูงกว่าผู้ที่มีจริยธรรมต่ำ โคลเบอร์ก สรุปว่า ความเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงเกิดจาก ความสามารถในการเพ่งความสนใจที่กฎเกณฑ์และมีความสามารถในการควบคุมตนเองในด้านต่างๆ โดยทั่วไปด้วย

นอกจากนี้ โคลเบอร์ก ได้ศึกษาจริยธรรมตามแนวคิดของเพียเจต์และพบความจริงว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้นมิได้บรรลุจุดสมบูรณ์ในบุคคล อายุ ๑๐ ปี เป็นส่วนมาก แต่ มนุษย์ในสภาพที่เป็นปกติจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมอีกหลายขั้นตอนจากอายุ ๑๑ - ๒๕ ปี และ การใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ต่างๆ กัน ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเจริญในจิตใจของบุคคลได้อย่างมีแบบแผนและอาจยังทำให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคล ในสถานการณ์ต่างๆ ได้ เหตุผลเชิงพฤติกรรมของแต่ละบุคคลเป็นเครื่องทำนายพฤติกรรมเชิง จริยธรรมของบุคคลนั้นในสถานการณ์แต่ละชนิดได้อีกด้วย

จากการศึกษาพัฒนาการทางด้านจริยธรรม โดยวิเคราะห์คำตอบของเยาวชนอเมริกันอายุ ๑๐ - ๑๖ ปี เกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกทำพฤติกรรมอย่างหนึ่งในสถานการณ์ที่ขัดแย้งระหว่างความต้องการส่วนบุคคลและกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคม โคลเบอร์ก ได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น ๖ ชั้น ๓ ระดับ เรียงตามอายุของผู้ให้เหตุผลดังนี้

ขั้นที่ ๑ หลักการหลบหลีกการลงโทษ (Obedience and Punishment Orientation) อายุ ๒ - ๗ ปี

ขั้นที่ ๒ หลักการแสวงหารางวัล (Naively Egoistic Orientation) อายุ ๗ - ๑๐ ปี

๑. ระดับก่อนเกณฑ์ (Pre-Conventional Level) อายุ ๒ - ๑๐ ปี การกระทำของเด็กในขั้นนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อหลบหลีกการถูกลงโทษและแสวงหารางวัล เด็กถือว่า การที่คนอื่นกระทำตามที่เขาต้องการนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แม้ว่าการกระทำนั้นจะขัดกับบุคคลอื่น ชอบแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกัน โดยไม่ให้เสียเปรียบกันด้วย

ขั้นที่ ๓ หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (Good-Boy Orientation) อายุ ๑๐ - ๑๓ ปี

ขั้นที่ ๔ หลักการทำหน้าที่ของสังคม (Authority and Social Order Maintaining Orientation) อายุ ๑๔ - ๑๖ ปี

๒. ระดับตามเกณฑ์ (Conventional Level) อายุ ๑๐ - ๑๖ ปี เป็นระดับที่เด็กทำตาม สังคมประเพณี กฎหมาย ศาสนา โดยจะควบคุมความประพฤติจากการติชมของสังคม การกระทำจะเป็นไปตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเพื่อน ดังนั้น การเลียนแบบจึงมีมาก แม้ว่าแบบอย่างนั้นจะขัดกับสังคมก็ตาม ต่อมาจึงตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตนตามกฎหมาย

ขั้นที่ ๕ หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (Contractual Legalistic Orientation) อายุ ๑๖-๑๙ ปี

ขั้นที่ ๖ หลักการยึดอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation) อายุ ๒๐ ปี ขึ้นไป

๓. ระดับเหนือเกณฑ์ (Post Conventional Level) อายุ ๑๖ ปี ขึ้นไป เด็กจะมีจริยธรรมในขั้นสูงสุด คือ มีการกระทำที่แยกตนออกจากเกณฑ์และความคาดหวังของผู้อื่น ในการตัดสินใจขัดแย้งต่างๆ จะต้องนำมาวิเคราะห์ด้วยตนเองก่อน แล้วจึงตัดสินใจโดยคำนึงถึงความสำคัญและประโยชน์สูงสุดของสังคม ไม่รู้กลัวสิทธิของคนอื่นมีความรู้สึกเป็นสากลที่นอกเหนือจากเกณฑ์ในสังคมของตน<sup>๓๓</sup> ซึ่งในการพัฒนาจริยธรรม ๖ ขั้น ๓ ระดับดังกล่าว สามารถสรุปเป็นภาพตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๔ ตารางแสดงการพัฒนาทางจริยธรรม ๖ ขั้น ของโคลเบอร์ก ลอว์เรนซ์ (Kohlberg Lawrence)<sup>๓๔</sup>

ระดับจริยธรรม	ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
ระดับก่อนเกณฑ์ (Pre-Conventional Level) อายุ ๒ - ๑๐ ปี	ขั้นที่ ๑ ขั้นการหลบหลีกการถูกลงโทษ (อายุ ๒ - ๗ ปี) ขั้นที่ ๒ ขั้นแสวงหารางวัล (อายุ ๗ - ๑๐ ปี)
ระดับตามกฎเกณฑ์ (Convention Level) อายุ ๑๐ - ๑๖ ปี	ขั้นที่ ๓ ขั้นทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (อายุ ๑๐ - ๑๓ ปี) ขั้นที่ ๔ ขั้นทำตามหน้าที่ของสังคม (อายุ ๑๓ - ๑๖ ปี)
ระดับเหนือเกณฑ์ (Post Convention Level) อายุ ๑๖ ปีขึ้นไป	ขั้นที่ ๕ ขั้นใช้สัญญาสังคม (อายุ ๑๖ ปีขึ้นไป) ขั้นที่ ๖ ขั้นใช้หลักการจริยธรรมสากล (วัยผู้ใหญ่)

สรุปได้ว่าพัฒนาการทางจริยธรรม หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วยความเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของคนที่มีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคม ผลจากการพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคล จะทำให้เกิดความสงบสุข และความเจริญทั้งทางวัตถุ และจิตใจ ในสังคมและโลกส่วนรวม

<sup>๓๓</sup>Lawrence Kohlberg, Moral Development and Behavior Theory Research And Social Issues, อ่างใน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, หน้า ๓๙ - ๔๒.

<sup>๓๔</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

ตารางที่ ๒.๕ สรุปพัฒนาการทางจริยธรรม

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
A. Bandura (เอ บันดูรา) (อ้างใน ทิศนา แชมณี, ๒๕๔๑, หน้า ๒๓๐)	๑) กระบวนการความตั้งใจ (Attentional process) ๒) กระบวนการเก็บและจำ (Retention process) ๓) กระบวนการกระทำ (Production process) ๔) กระบวนการจูงใจ (Motivational process)
H. F. Wright (เฮท เอฟ ไวท์) (อ้างใน ปิยนันท์ ภิรมย์ไกรภักดิ์, ๒๕๔๔)	๑) อาศัยสภาพแวดล้อมภายใน ได้แก่ การเลียนแบบจาก พฤติกรรมของพ่อแม่ อาจารย์ เป็นต้น ๒) อาศัยสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ การเลียนแบบจาก พฤติกรรมของสังคม
Lawrence Kohlberg (โคล เบอร์ก) (อ้างใน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑, หน้า ๓๙ - ๔๒)	๑) หลักการหลบหลีกการลงโทษ (Obedience and Punishment Orientation) ๒) หลักการแสวงหารางวัล (Naively Egoistic Orientation) ขั้นที่ ๓ หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (Good-Boy Orientation) ๔) หลักการทำหน้าที่ของสังคม (Authority and Social Order Maintaining Orientation) ๕) หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (Contractual Legalistic Orientation) ๖) หลักการยึดอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation)
Piajet (เพียเจต์) (อ้างใน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑, หน้า ๓๘)	๑) ขั้นก่อนจริยธรรม ๒) ขั้นยึดคำสั่ง ๓) ขั้นยึดหลักแห่งตน
พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), (๒๕๒๙, หน้า ๑๒ - ๑๔)	๑) ให้ความช่วยเหลือทั้งปวง ๒) ให้ทำความดี ๓) ให้ชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์

### ๒.๒.๓ หลักคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา

การดำเนินชีวิตของมนุษย์โดยทั่วไปจะมีความราบรื่นดีไม่มีความพลาดพลั้ง จะต้องยึดถือหลักปฏิบัติที่เป็นบรรทัดฐาน ซึ่งจำเป็นต้องมีทุกคน หากคนใดไม่มีหลักการแล้วชีวิตก็จะจับทิศทางเดินไม่ถูก ไม่รู้ว่าจะเดินไปทางไหน เคว้งคว้างบังคับไม่ได้ เปรียบเหมือนกับเรือที่ขาดหางเสือ บังคับให้แล่นไปตามทิศทางที่กำหนดไม่ได้

ต่อไปนี้นำเสนอจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันของเด็กและเยาวชน ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดเป็นเสน่ห์เมตตามหานิยมให้แก่ผู้พบเห็นทั่วไป โดยไม่ต้องมีการเสกเป่าแต่อย่างใดเพียงแต่ขอให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และปลูกฝังให้มีขึ้นในตนเอง ทุกอย่างก็จะเป็นไปได้อย่างที่ตั้งใจ หลักจริยธรรมที่เด็กและเยาวชนพึงยึดถือเป็นหลักปฏิบัติมีดังนี้

**๑) จริยธรรมว่าด้วยความกตัญญูกตเวที**<sup>๓๕</sup> คำว่า กตัญญู หมายถึง ความเป็นผู้รู้คุณ<sup>๓๖</sup> รู้ซึ่งถึงอุปการคุณที่ผู้อื่นทำไว้แก่เราว่าใครบ้างที่มีบุญคุณต่อเราอย่างไร เช่น พ่อแม่มีอุปการคุณแก่เรา โดยให้กำเนิดเรามา เลี้ยงดูเรา ฯลฯ ครูอาจารย์มีอุปการคุณในการสอนให้มีความรู้แนะนำในสิ่งที่ดี ตักเตือนว่ากล่าวในสิ่งที่เราทำผิด เป็นต้น ความหมายของกตัญญูนั้น นอกจากจะหมายถึงการรู้บุญคุณที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีต่อเราแล้วยังรวมถึงการรู้คุณของสัตว์ สถานที่ และสิ่งของต่างๆ ด้วย เช่น การรู้ว่าสุนัขมีคุณต่อเราโดยให้ความเพลิดเพลิน และช่วยรักษาของยามค่าคืน ฯลฯ โรงเรียนมีคุณต่อเราโดยเป็นสถานที่ให้เราได้ใช้ศึกษาเล่าเรียน บ้านมีบุญคุณโดยเป็นสถานที่ให้ความอบอุ่น ป้องกันแสงแดดความร้อน เป็นที่พักอาศัยอยู่เป็นต้น คุณธรรมข้อหนึ่งซึ่งปกติจะใช้คู่กับความกตัญญูก็คือ กตเวทีซึ่งหมายถึงการทำอุปการคุณที่ผู้อื่นทำไว้แก่เราให้ปรากฏด้วยวิธีต่าง ๆ<sup>๓๗</sup> เช่น ตามปฏิบัติตามคำสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ การยกย่องเชิดชูท่านในหมู่ชน เป็นต้น และรวมถึงการตอบแทนบุญคุณที่บุคคล สัตว์ หรือสถานที่สิ่งของเหล่านั้นมีต่อเรา เช่น การตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ด้วยการปฏิบัติตามคำสอนเลี้ยงดูท่าน ฯลฯ ตอบแทนบุญคุณของโรงเรียนด้วยการรักษาความสะอาด การไม่ทำลายสิ่งของในโรงเรียน และปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้อง เพื่อรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน เป็นต้น

**๒) จริยธรรมว่าด้วยความมีระเบียบวินัย**<sup>๓๘</sup> ระเบียบวินัย คือ ข้อกำหนด กฎหมาย กฎเกณฑ์ กติกา ข้อบังคับ ที่มีไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของคนในสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขเรียบร้อย ผู้ที่อยู่รวมกันเป็นหมู่คณะตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ไว้สำหรับปฏิบัติต่อกัน ผู้มีระเบียบวินัยย่อมเป็นที่ต้องการของหมู่คณะและสังคมทั่วไป หมู่คณะหรือสังคมที่มีระเบียบวินัยย่อมมีความเรียบร้อยสงบสุข ความมีระเบียบวินัยสามารถสร้างขึ้นในตัวเองได้โดยปฏิบัติตนตามระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อบังคับที่มีอยู่ของสถานที่หรือสถาบันที่ตนเกี่ยวข้องตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุดของสังคม คือครอบครัว ไปจนถึงสังคมขนาดใหญ่ได้แก่ประเทศชาติเช่น การปฏิบัติตนตามระเบียบกติกาก

<sup>๓๕</sup> อ่างแล้ว, หน้า ๑๐.

<sup>๓๖</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

<sup>๓๗</sup> พระครูปลัดมาตุต วรรณกิจ, จริยธรรมกับเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๔๘-๒๔๙.

<sup>๓๘</sup> กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, หน้า ๑๑.



ของครอบครัวของหมู่บ้าน ของโรงเรียน ตลอดจนของประเทศ ระเบียบปฏิบัติในครอบครัว เช่น การเคารพนับถือกันตามลำดับอายุซึ่งอาจต่างกันไปตามแต่ละครอบครัวจะกำหนดขึ้น ระเบียบปฏิบัติในโรงเรียน เช่น การแต่งกายตามระเบียบของโรงเรียนไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของโรงเรียน เป็นต้น ระเบียบปฏิบัติสังคม เช่น การปฏิบัติตามกฎจราจร ได้แก่ การข้ามถนนตรงทางม้าลายหรือสะพานลอย การขับรถในช่องทางที่กำหนดให้ เป็นต้น การปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง เช่น การไม่ทิ้งขยะมูลฝอยในที่สาธารณะการไม่ทำลายของสาธารณะ ไปจนถึงการไม่ก่อให้เกิดความวุ่นวาย เป็นต้น ระเบียบวินัยเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งของสังคม เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมเกิดความสงบสุขเป็นระเบียบเรียบร้อย สังคมใดขาดระเบียบวินัย สังคมนั้นจะมีแต่ความสับสนวุ่นวายไม่มีที่สิ้นสุด

๓) **จริยธรรมว่าด้วยความสามัคคี**<sup>๓๙</sup> ความสามัคคีคือ ความพร้อมเพรียงกัน หมายถึง การร่วมมือ ร่วมแรงและร่วมใจกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้กิจกรรมนั้นจะสำเร็จได้ด้วยดีและเร็วพลัน เปรียบดังกำมือของคนเราที่รวมพลังของนิ้วต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้วจะทำให้เกิดพลังที่เข้มแข็งจับอะไรได้อย่างมั่นคงอย่างที่ว่า “จับให้มั่น คั้นให้ตาย” ความสามัคคีคือ การรวมพลังกันทั้งทางกายและใจในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประชุม การทำงาน เป็นต้น เมื่อต่างคนต่างมีน้ำใจเข้าร่วมแรงกันอย่างแข็งขัน กิจกรรมทุกอย่างก็จะถึงความสำเร็จ และความเจริญรุ่งเรือง ปราศจากความเสื่อม ดังนั้นการแสดงควมมีน้ำใจ รักสามัคคีอย่างพร้อมเพรียงกัน เป็นหลักนำความเจริญรุ่งเรืองมาให้ตนเองและหมู่คณะได้เป็นอย่างดีจึงควรที่คนเราจะปลูกฝังไว้เป็นคุณสมบัติส่งเสริมคุณค่าให้แก่ชีวิตตนเอง

๔) **จริยธรรมว่าด้วยการคบเพื่อน**<sup>๔๐</sup> การคบเพื่อนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งของมนุษย์ เพราะมนุษย์จะอยู่ลำพังเพียงคนเดียวไม่ได้จะต้องมีเพื่อนด้วยกันทุกคน ดังนั้น ถ้าจะคบเพื่อนควรเลือกคบแต่คนดีเนื่องจากเพื่อนดีจะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ส่วนเพื่อนไม่ดีจะนำไปสู่ความพินาศล่มจม การที่จะรู้ว่าเพื่อนดีหรือไม่ นั้น สังเกตได้จากกรกระทำและคำพูดของผู้ที่เราจะคุยด้วย ดังคำโบราณกล่าวไว้ว่า “คบคนให้ดูหน้า ซื้อผ้าให้ดูเนื้อ” สำหรับเพื่อนที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๑. เป็นผู้คอยช่วยเหลือเกื้อกูลยามที่เราประสบภัย ช่วยป้องกันภัยอันตรายของชีวิตและทรัพย์สินของเรา คอยตักเตือนในยามพลั้งเผลอแม้ในยามที่เราขอความช่วยเหลือก็ช่วยมากกว่าที่เราร้องขอ ๒. เป็นผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์ หมายถึง ในยามสุขก็สุขด้วย แม้ในยามทุกข์ ก็ร่วมทุกข์ด้วย ไม่ละทิ้งกัน ได้เคียงแทนเพื่อนในยามมีผู้อื่นตำหนิ หรือสนับสนุนผู้พูดสรรเสริญเพื่อนตามเหตุและผลที่สมควร ๓. เป็นผู้คอยชี้แนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งเราไม่เคยได้ฟังมาก่อนรวมทั้งพรั้าเตือนให้ประกอบความดีป้องกันมิให้ทำชั่ว เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ๔. เป็นผู้มีความจริงใจไม่มีความลับต่อกัน รวมทั้งไม่เปิดเผยความลับของเพื่อนต่อผู้อื่น ในยามประสบภัยพิบัติยอมไม่ทอดทิ้งกัน แม้ชีวิตก็สละเพื่อเพื่อนได้ เพื่อนที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นเพื่อนที่ดีควรคบหาสมาคมด้วยการอยู่ใกล้ผู้มีลักษณะเช่นนี้แม้จะไม่ได้คบเป็นเพื่อนกัน ก็ถือว่ามิใช่ประโยชน์<sup>๔๑</sup>

<sup>๓๙</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

<sup>๔๐</sup> อ่างแล้ว, หน้า ๑๓.

<sup>๔๑</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๓๒.

**๕) จริยธรรมว่าด้วยความเมตตากรรณา**<sup>๔๒</sup> ความเมตตา คือ ความปรารถนาดีมีไมตรีจิต คิดให้ผู้อื่นเป็นสุข เมตตาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจซึ่งปรากฏให้เห็นเป็นการกระทำ ได้แก่ การเป็นผู้มีอหังการน้อยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารีต่อบุคคลและสัตว์ทั่วไป เช่น การช่วยพาเด็ก คนพิการ หรือคนชราข้ามถนน ประคองขึ้นรถ การให้อาหารสัตว์ เป็นต้น แม้บุคคลจะมีเพียงแต่ความคิดที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข แต่ไม่ปรากฏเป็นการกระทำออกมาด้วยเหตุบางประการ ก็ถือว่าเป็นผู้มีจิตใจเมตตาได้เหมือนกัน ความกรรณา คือ ความสงสาร ความเอ็นดู ปรารถนาที่จะช่วยให้ผู้อื่น<sup>๔๓</sup> ที่ตกทุกข์ได้ยากพ้นจากความทุกข์ยากทั้งนั้น เช่น การช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่นในยามที่เขาประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ได้แก่ ผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือทุพภิกขภัย การบริจาคโลหิตช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ การช่วยสัตว์ ให้พ้นจากภัย เป็นต้น เมตตาและกรรณา เป็นธรรมที่มักกล่าวคู่กัน แต่เกิดต่างวาระกัน คือ เมตตาเกิดขึ้นในเมื่อต้องการให้ผู้อื่นเป็นสุข ส่วนกรรณาเกิดขึ้นในเมื่อพบผู้ประสบความทุกข์ยาก แล้วคิดช่วยให้เขาพ้นจากความทุกข์นั้น อย่างไรก็ตามคุณธรรมทั้ง ๒ ประการนี้จะเกิดต่อเนื่องกัน กล่าวคือ เมื่อเกิดกรรณา เมตตา มักจะเกิดขึ้นตามมาด้วย แต่บางครั้งอาจเกิดตามลำพังก็ได้ ผู้มีเมตตากรรณา ย่อมมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสเป็นที่น่าคบหาของคนทั่วไป เนื่องจากเป็นผู้ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ใคร มีจิตใจซื่อสัตย์ไม่ขุ่นมัว ซึ่งจะแสดงออกทางกิริยาท่าทางและหน้าตาดังกล่าวแล้ว

**๖) จริยธรรมว่าด้วยความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน**<sup>๔๔</sup> ในการศึกษาเล่าเรียน ผู้ศึกษาต้องมีความสนใจและใส่ใจในการศึกษาหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ เพราะวิชาความรู้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา ผู้มีความรู้ย่อมเป็นผู้มีความมองอาจในสังคมทั่วไปและความรู้ตนเองเป็นประจักษ์เครื่องประดับที่ล้ำค่าประจำตัวบุคคล ยากที่ผู้ใดจะแย่งชิงไปได้ดังนั้น จึงควรศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การศึกษาหาความรู้ที่จะได้ผลดีนั้น จะต้องอาศัยคุณธรรมพื้นฐาน ๔ ประการ คือ ๑. ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ ความสนใจในสิ่งที่เราจะเรียน เราสังเกตได้ว่า วิชาการใดที่เราสนใจเราจะเรียนได้ดีกว่าวิชาที่เราไม่สนใจและวิชาที่เราได้คะแนนไม่ดี มักจะเป็นวิชาที่เราไม่สนใจ ไม่ชอบ และไม่อยากเรียน ดังนั้น การเรียนวิชาใดก็ตามต้องอาศัยความสนใจที่จะเรียนเป็นพื้นฐานทั้งสิ้น ความสำเร็จจึงจะเกิดขึ้นได้ ๒. วิริยะ หมายถึง ความขยันหมั่นเพียร ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ โดยกระทำอย่างสม่ำเสมอ นั่นคือ มีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาค้นคว้าอ่านหนังสืออย่างต่อเนื่อง ไม่ปล่อยให้เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ ๓. จิตตะ หมายถึง การเอาใจใส่ในสิ่งที่กำลังทำอยู่ ซึ่งได้แก่ การเอาใจใส่ในสิ่งที่เรากำลังศึกษาอยู่ เช่น ขณะเรียนวิชาคณิตศาสตร์ไม่คิดคำนึงถึงวิชาอื่น เป็นต้น การเอาใจใส่นี้จะช่วยให้เราเรียนรู้วิชาการที่ศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในที่สุด ๔. วิมังสา หมายถึง การพิจารณาสิ่งที่กำลังทำอยู่หรือที่ทำแล้วอย่างละเอียดถี่ถ้วน ได้แก่ การไตร่ตรองพิจารณาที่เรียนด้วยปัญญาเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขจุดบกพร่อง หรือการดำเนินการต่อไปในสิ่งที่ทำได้ดี เพื่อบรรลุเป้าหมาย

<sup>๔๒</sup> กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, หน้า ๑๔.

<sup>๔๓</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๒๔.

<sup>๔๔</sup> กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, หน้า ๑๕.

ต่อไป คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้จะเป็พื้นฐานให้ประสบความสำเร็จในกิจกรรมที่ทำ ไม่ว่าจะเป็ การศึกษาเล่าเรียนหรือการประกอบอาชีพก็ตาม

๗) **จริยธรรมว่าด้วยหลักการเรียนเก่ง**<sup>๔๕</sup> ผู้ที่จะเรียนได้สำเร็จ ศึกษาเล่าเรียนจนเป็บัณฑิตได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามบาลีภาษิตว่า “สุจิตฺตฺวิริณฺมุตฺโต กะถัง ปณฺทิตฺโต ภาเว” ปรากฏจาก “สุจิตฺตฺวิริ” คือ สุ คือ สุตะ ต้องขยันสดับรับฟัง จิต คือ จินตะ ต้องคิดตาม ปุ คือ ปุจฉา ต้องไถ่ถามเมื่อสงสัย ลี คือ ลีขิต เขียนจารึกบันทึกไว้ “จำดีกว่าจด ถ้าจำไม่หมด จดดีกว่าจำ” หลัก ๔ ประการนี้ เรียกว่า หลักเรียนเก่ง “ฟังให้หมด จดให้มาก ปากต้องไว ใจต้องคิด” ถ้าทำหลัก สุจิตฺตฺวิริครบในเวลาเรียนแล้ว เรียนเก่งทุกคน

๘) **จริยธรรมว่าด้วยการรู้จักตนเอง**<sup>๔๖</sup> การรู้จักตนเอง หมายถึง การรู้จักฐานะ ตำแหน่งหน้าที่ เพศ ภูมิของตนเอง ว่าเป็ใคร มีฐานะอย่างไร มีหน้าที่อย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับตนเอง เช่น เป็นักเรียนจะต้องรู้จักหน้าที่ของนักเรียนว่ามีอะไรบ้าง จะต้องปฏิบัติตนอย่างไร คุณธรรมใดบ้างที่ควรปฏิบัติเพิ่มเติมซึ่งคุณธรรมสำหรับปฏิบัตินั้นมีหลายประการ คือ ๑. หิริโอตตฺปะ<sup>๔๗</sup> มีความเกลียดชังกลัวทุจริต มองเห็นความชั่วทั้งหลายเหมือนของสกปรก ไม่อยากจะเข้าไปใกล้กลัวเป็อนตัวเอง หรือเป็อนเสื้อผ้าอาภรณ์ที่สวมใส่ พิจารณาความชั่วเหมือนกับถ่านเพลิงที่ลุกโชนไม่อยากจะแตะต้องเพราะกลัวจะไหม้มีฉะนั้น ๒. รู้จักแนวความคิดหรือประพฤติตนในทางที่ถูก หมายถึง มีแนวคิดและปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม คิดและทำในสิ่งที่ดีมีประโยชน์และถูกต้องเหมาะสมแก่เวลา สถานที่ เช่น เมื่อเป็นักเรียนสิ่งที่จะต้องคิดและปฏิบัติก็คือเรื่องเกี่ยวกับการเรียนเป็หลัก ไม่คิดหรือทำสิ่งอื่นที่เป็อุปสรรคต่อการเรียน เป็ต้น ๓. มีความขยันหมั่นเพียร หมายถึง กระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความขยันขันแข็ง และกระทำอย่างต่อเนื่องโดยสม่ำเสมอไม่ทอดธุระในสิ่งที่ทำ หรือปล่อยให้งานค้างค้ำ ซึ่งเป็การพอกพูนทำให้เกิดความล่าช้าเสียหาย ผู้มีความขยันหมั่นเพียรยอมทำการงานได้สำเร็จตามเวลาที่กำหนดไว้ ส่วนผู้ที่เกียจคร้านยอมทำงานไม่สำเร็จ และยังปรากฏการยอมรับของผู้คนอื่นอีกด้วย ๔. รู้จักประหยัด หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้น้อยที่สุด โดยได้ผลประโยชน์จากการใช้นั้นมากที่สุด เช่น ประหยัดเงิน คือ การใช้เงินเมื่อถึงคราวใช้โดยรู้คุณค่าของเงิน ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย หรือใช้อย่างไม่ถูกทาง แต่มีได้หมายถึงการเก็บไว้โดยไม่จ่ายเลย จะต้องรู้จักใช้รู้จักเก็บให้เหมาะสม ดังคำกลอนว่า

“มีสสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท อย่าได้ขาดสิ่งของต้องประสงค์

มีน้อยใช้น้อยค่อยบรรจง อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน

ไม่ควรซื้อก็อย่าไปพิไรซื้อ ให้เป็มือเป็คาวทั้งคาวหวาน

ยามพ่อแม่แก่เฒ่าชรากาล จงเลี้ยงท่านอย่าให้อดรินทใจ”

ประหยัดเวลา คือ รู้จักใช้เวลาที่มีอยู่ให้เป็ประโยชน์ คุ่มค่า กับเวลาที่ผ่านไป ประหยัดวาจา คือ รู้จักพูดในเวลาและสถานที่ที่ควรพูด โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและบุคคลที่พูดด้วย เป็

<sup>๔๕</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

<sup>๔๖</sup> อ้างแล้ว, หน้า ๑๗-๑๘.

<sup>๔๗</sup> พระครูปลัดมาตุต วรรณกุล, จริยธรรมกับเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๔๓.

ต้น ๕. ละเว้นอบายมุขทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการกิน การดื่มน้ำเมา การเที่ยวกลางคืน การดูการละเล่น การเล่นเกมพนัน การคบเพื่อนชั่ว หรือการเกียจคร้านไม่ทำการงาน เหล่านี้จึงพยายามหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล เหมือนกับหลีกเลี่ยงอสริษณะนั้น เพราะอบายมุขเป็นหนทางแห่งความเสื่อม ความพินาศ เป็นเหตุแห่งความหายนะ ไม่เคยทำให้ใครได้รับความเจริญรุ่งเรือง ในชีวิตเลยแม้แต่คนเดียว

๖. เป็นคนว่าง่าย คือ ไม่ตื้อรัน ถือทริฐมานะเมื่อฟังคำตักเตือนจากผู้อื่น ที่เขาเตือนด้วยความหวังดีแล้ว แทนที่จะถือโทษโกรธเคือง กลับมีความรู้สึกยินดีรับคำสั่งสอนตักเตือนนั้นด้วยความยินดีเหมือนกับพบผู้ชี้มธุรพयीให้

๙) จริยธรรมว่าด้วยความจริงใจซื่อตรง<sup>๔๘</sup> ความจริงใจซื่อตรงเป็นข้อปฏิบัติที่ควรนำมาใช้เป็นหลักของชีวิตที่มีความผูกพันอยู่กับสังคมอีกประการหนึ่ง เป็นข้อที่ส่งเสริมให้ชีวิตของเรา มีเกียรติคุณเป็นที่น่าคบหาของสังคมทั่วไป ความจริงใจซื่อตรงต่อกันนั้นเป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงความในใจของคนเราให้เป็นที่ปรากฏแก่ผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นมองเห็นและรู้ถึงอัธยาศัยเราว่าเป็นบุคคลเช่นไร มีความน่าเชื่อถือน่าเคารพหรือไม่ ย่อมดูได้จากจุดนี้ ดังนั้น จุดนี้จึงเป็นจุดที่สำคัญ ก่อให้เกิดความไว้วางใจขึ้นได้ เราจึงควรคำนึงถึงจุดนี้ให้มาก หากขาดคุณสมบัติข้อนี้จะทำให้ชีวิตขาดการยอมรับนับถือจากผู้อื่น ดังคำพังเพยที่ว่า “ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน” ความจริงใจซื่อตรงนี้ก็คือ ความจริงใจต่อตนเอง ต่อผู้อื่นต่อหน้าที่ที่เรามีต่อการทำงานที่เราทำ ต่อประเทศชาติตลอดจนมีความซื่อสัตย์สุจริตด้วย เมื่อเรามีความจริงใจซื่อตรงก็จะเกิดผลสำเร็จขึ้นให้แก่เราได้หรือเราเรียนหนังสือจริง ๆ เราก็เป็นจริง ๆ และจบจริง ๆ ได้ เป็นต้น ดังนั้น ความจริงใจซื่อตรงก็เป็นหลักที่ควรนำมาใช้ในชีวิตของเรา เสริมคุณค่าเสน่ห์ให้นิยมให้ตัวเราอีกประการหนึ่ง

๑๐) จริยธรรมว่าด้วยหลักที่ควรงดเว้น ๕ ประการ<sup>๔๙</sup> หลักที่ควรงดเว้นสำหรับเด็กและเยาวชน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เบญจศีล มี ๕ ประการ คือ ๑. เว้นจากการปลงชีวิต ฆ่า ประทุษร้าย ๒. เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ลัก โกง ละเมิด ๓. เว้นจากประพฤตินิยมในกาม ๔. เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง ๕. เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย<sup>๕๐</sup>

๑๑) จริยธรรมว่าด้วยหลักที่ควรปฏิบัติ ๕ ประการ<sup>๕๑</sup> หลักที่เด็กและเยาวชนควรปฏิบัติ เรียกอีกอย่างว่า เบญจธรรม มี ๕ ประการ คือ ๑. เมตตาและกรุณา ความรัก ปรารถนาให้มีความสุข ๒. สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพทางสุจริต ๓. กามสังวร สำรวมระวังรู้จักยับยั้ง ควบคุมตนในทางกามารมณ์ ๔. สัจจะ มีความซื่อสัตย์ซื่อตรง ๕. สติสัมปชัญญะ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ<sup>๕๒</sup>

<sup>๔๘</sup> กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, หน้า ๑๙.

<sup>๔๙</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

<sup>๕๐</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๘๗.

<sup>๕๑</sup> กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, หน้า ๒๐..

<sup>๕๒</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๘๗.

**๑๒) จริยธรรมว่าด้วยความรู้การระนอบน้อม<sup>๕๓</sup>** การการระนอบน้อม คือ การรู้จักประพฤติดนเป็นคนมีความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตน อ่อนโยนต่อบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับตนตามฐานะ และวัยตลอดจนสถานที่ต่าง ๆ ด้วย เช่น การรู้จักการระนอบน้อมต่อผู้ใหญ่ ได้แก่ เชื่อฟังในเมื่อผู้ใหญ่ตักเตือน ไม่ได้เถียงทำความเคารพด้วยการไหว้ คำนับ หลีกทางให้แสดงความเกรงใจ รู้จักขอภัยขอโทษ ขอขมา พุดจาสุภาพอ่อนหวาน แสดงความอ่อนน้อมด้วยการเดินค้อมหลัง เมื่อเดินผ่านหน้าไปแสดงความเคารพในที่ประชุมโดยไม่แสดงกิริยาคึกคะนอง เช่น ส่งเสียงดังรู้จักฟัง รู้จักนั่งตามควรแก่ฐานะ เข้าไปในสถานที่ประชุมต้องถอดหมวกแสดงความเคารพสถานที่ เคารพสักการบูชาต้องถอดรองเท้า เป็นต้น กิริยาเช่นนี้เป็นลักษณะของการมีคารวะอ่อนน้อมด้วยกาย วาจา ใจ เป็นลักษณะของผู้ที่ได้รับการอบรมศึกษามาดีมีมารยาทพร้อม เป็นที่น่าชื่นชม น่านิยมรักใคร่ของผู้พบเห็น

**๑๓) จริยธรรมว่าด้วยความรักชาติศาสน์กษัตริย์และวัฒนธรรมไทย<sup>๕๔</sup>** ชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันหลักที่สำคัญของคนไทยทุกคน มีหน้าที่เป็นพลเมืองดีจะต้องมีความจงรักภักดีต่อสถาบันของชาติโดยมีความสำนึกอยู่เสมอว่า ชาติไทยเป็นราชอาณาจักร มีพื้นที่ที่เป็นที่พำนักอาศัยอยู่อย่างสุขสบาย เป็นที่ประกอบกิจการงานทำมาหาเลี้ยงชีพของพลเมืองไทยซึ่งดำรงอยู่อย่างมีอธิปไตยตลอดมา ชาวไทยจะต้องหวงแหนรักษาไว้เป็นสมบัติของอนุชนชาติไทยสมกับเป็นมาตุภูมิปิตุภูมิสืบไป ศาสนา หมายถึง ศาสนาประจำชาติไทย ได้แก่ พระพุทธศาสนา ซึ่งได้ยึดถือเป็นศาสนาประจำชาติไทยตลอดมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นศาสนาที่มีหลักธรรมคำสอนเหมาะสมกับการนำมาใช้กับชีวิตประจำวันพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ดีจะต้องมีความสำนึกที่จะเรียนรู้หลักธรรมแล้วนำมาปฏิบัติเพื่อดำรงชีวิตให้มีความสุขสบายตามสมควร ดังคติธรรมที่ว่า “ผู้ที่ขาดศาสนาเป็นดุจป่าที่ขาดต้นไม้ เป็นผู้ไร้ศีลธรรมเป็นดุจขาดน้ำในทะเลทรายชีวิตที่ดีต้องมีศาสนาเป็นหลัก ชีวิตที่รักสันติสุขต้องคลุกคลีกับศีลธรรม” และช่วยกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นสมบัติคู่กับชาติต่อไป พระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันที่ทรงเป็นองค์พระประมุขของชาติไทยสืบมาเป็นเวลาช้านานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ทรงเป็นที่เคารพสักการะเทิดทูนของพสกนิกรชาวไทย ทรงเป็นมิ่งขวัญของประเทศชาติและประชาชนชาวไทย ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของพสกนิกรชาวไทยให้บังเกิดพลังสามัคคีเพราะทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณานุคุณประโยชน์ด้วยพระกรุณาอันล้นพ้น เป็นที่ปกเกล้าปกกระหม่อมของชาวไทยทั่วไป ประชาชนชาวไทยสมควรเทิดทูนไว้เป็นสถาบันของชาติสืบไป วัฒนธรรมไทย หมายถึง ข้อปฏิบัติอันแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยมาเป็นเวลานาน ๒ ประการ คือ วัฒนธรรมประจำชาติเช่น สำเนียงภาษาที่ใช้พูดกัน ตัวหนังสือไทย ศิลปกรรมแบบไทย ดนตรีไทย จิตรกรรมแบบไทย เป็นต้น จึงแสดงให้เห็นการวิวัฒนาการมาโดยลำดับ และวัฒนธรรมประจำคนในชาติอันเกี่ยวกับจรรยา มารยาทไทย เช่น การทักทายกัน ด้วยการกราบไหว้การนุ่ง จรรยาที่อ่อนช้อยละมุนละไม การนุ่งห่มแบบไทย การเป็นอยู่ในสังคมแบบไทย เป็นต้น รวมเรียกว่าวัฒนธรรมไทย ที่คนไทยควรยึดถือปฏิบัติเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย และอนุรักษ์ไว้เป็นสมบัติของชาติไทยสืบไป การรักชาติศาสน์ กษัตริย์ และวัฒนธรรม

<sup>๕๓</sup>กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, หน้า ๒๑.

<sup>๕๔</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒-๒๓.

ไทย จึงเป็นหลักที่ชาวไทยควรยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตของตนอีกประการหนึ่ง ซึ่งจะส่งเสริมให้ชีวิตชาวไทยมีเอกลักษณ์เป็นไทย เพิ่มคุณค่าที่น่าชื่นชมนับถือยิ่งขึ้น

**๑๔) คุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังแก่นักศึกษา<sup>๕๕</sup>** คุณธรรมอันดับแรกที่ควรปลูกฝัง คือ ความกตัญญู ซึ่งควรจะได้แสดงออกทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นวัฒนธรรมทางจิตใจ ที่แสดงออกมาด้วยความดีงามแต่สิ่งเหล่านี้กำลังถูกทำลาย ด้วยความรีบเร่งจากกระแสวัตถุนิยม และ บริโภคนิยมที่ไม่ได้คำนึงถึงวัฒนธรรมทางจิตใจ หากคุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจ หากคุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจไม่มั่นคงสิ่งที่แสดงออกมาจากพฤติกรรมของคนก็ล้วนเป็นสิ่งจอมปลอมทั้งสิ้น การแสดงออกทางกาย วาจา ใจ ที่มีคุณธรรมเป็นที่ตั้งจึงมีส่วนสำคัญในการกลมเกลียว จิตใจ ให้มีความอ่อนโยน สุภาพ นอบน้อม สุขุม รอบคอบ เช่น การกราบไหว้พระแบบเบญจางคประดิษฐ์ ซึ่งเป็นการกราบที่ แสดงความเคารพอย่างสูงสุดต่อบุคคลที่ควรเคารพนับถือสูงสุด การวางมือ การยกมือขึ้น เพื่อให้สติ อยู่กับมือ พนมมือที่นำออกในท่าอัญชลี เป็นการสำรวมใจออกจากปัญหา ที่ว้าวุ่น การยกมือจรด บริเวณหว่างคิ้วในท่าวันทา เป็นการสำรวมกาย สำรวมวาจา สำรวมใจ กำหนดจิตให้เป็นสมาธิ มีความแน่วแน่มั่นคงใน จิตใจ การก้มกราบท่าอภิวาท เป็นการปล่อยใจให้ว่างลง สบายยอมทั้งกาย และใจให้กับความดี เป็นการลดอัตตา ความยึดมั่น ถือมั่นในตัวเอง ซึ่งทำที่เหล่านี้ จะเป็นส่วนหนึ่งที่ ช่วยรักษาสุขภาพจิตใจให้ดีงาม การปลูกฝังให้นักศึกษารู้จักฟังตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี เป็นคนดีมีวินัย คือ การปลูกฝังให้นักศึกษาได้มีความคิดเห็นที่ถูกต้อง และรู้จักคุณค่าของตนเองไม่มีชนชาติใดในโลกที่มีความเจริญ งอกงาม มั่นคงอยู่ได้ เพราะการรอรับการช่วยเหลือของผู้อื่น โดยไม่พึ่งตนเอง ค่าของคน อยู่ที่ผลของงาน บนพื้นฐาน อุดมการณ์ชีวิตงาน คือ ชีวิต ชีวิตคืองาน บันดาลสุข ทำงานให้สนุก เป็นสุข เมื่อทำงาน ของดีต้องมีแบบ แบบที่ดี ต้องมีระเบียบ ระเบียบที่ดี ต้องมีวินัย คนที่มีวินัย คือ เคารพตนเอง เคารพผู้อื่น เคารพเวลา เคารพกติกา เคารพสถานที่

**๑๕) คุณธรรม ๔ ประการ ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว<sup>๕๖</sup>**

๑. การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม

๒. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ ความดี

๓. การอดทน อดกลั้น อดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์ สุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุ ประการใด

๔. การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักเสียสละ ประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

**๑๖) คุณธรรม ๗ ประการของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ที่จะทำ ให้บุคคลมีความเจริญในชีวิต<sup>๕๗</sup>**

๑. รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี

๒. มีชีวิตและอยู่ร่วมสังคมเป็นระเบียบด้วยวินัย

<sup>๕๕</sup> กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงาน คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๖๑), หน้า ๒๕ - ๒๖.

<sup>๕๖</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

<sup>๕๗</sup> อ้างแล้ว, หน้า ๒๘.

๓. พร้อมด้วยแรงจูงใจ ใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์
  ๔. มุ่งมั่นพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ
  ๕. ปรับทัศนคติและค่านิยมให้สมแนวเหตุผล
  ๖. มีสติระลึกรื้อรันท้นตัวตลอดเวลา
  ๗. แก้ปัญหาและพึ่งพาตนเองได้ ด้วยความรู้คิด
- ๑๗) ปณิธาน ๑๐ ข้อ ของพระพิพิธธรรมสุนทร ที่นำไปสู่ความสำเร็จ<sup>๕๘</sup>**

๑. ยึดมั่นกตัญญู
๒. ใฝ่รู้ใฝ่เรียน
๓. มีความเพียรสม่ำเสมอ
๔. อย่าผลอใจใฝ่ต่ำ
๕. เชื่อฟังคำผู้หลักผู้ใหญ่
๖. รักไทยดำรงไทย
๗. ใส่ใจในโลกกว้าง
๘. ยึดแบบอย่างที่ดี
๙. รู้รักสามัคคีตลอดเวลา
๑๐. ใช้ศาสนาเป็นเครื่องดำรงชีวิต

**๑๗) คุณธรรมเพื่อความสวัสดิ์ของชีวิตของ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี)<sup>๕๙</sup>**

- |   |   |
|---|---|
| สิ่งที่เธอควรมี “สติปัญญา”              | สิ่งที่เธอควรแสวงหา “กัลยาณมิตร”                |
| สิ่งที่เธอควรคิด “ความดีงาม”            | สิ่งที่เธอควรพยายาม “การศึกษา”                  |
| สิ่งที่เธอควรเข้าหา “นักปราชญ์”         | สิ่งที่เธอควรฉลาด “การเข้าสังคม”                |
| สิ่งที่เธอควรนิยม “ความซื่อสัตย์”       | สิ่งที่เธอควรตัด “อกุศลมูล”                     |
| สิ่งที่เธอควรเพิ่มพูน “บุญกุศล”         | สิ่งที่เธอควรอดทน “การดูหมิ่น”                  |
| สิ่งที่เธอควรยิน “พุทธธรรม”             | สิ่งที่เธอควรจดจำ “ผู้มีคุณ”                    |
| สิ่งที่เธอควรเทิดทูน “สถาบันกษัตริย์”   | สิ่งที่เธอควรขจัด “ความเห็นแก่ตัว”              |
| สิ่งที่เธอควรเลิกเมา้มัว “การพนัน”      | สิ่งที่เธอควรสร้างสรรค์ “สัมมาชีพ”              |
| สิ่งที่เธอควรเร่งรีบ “การแทนคุณบุพการี” | สิ่งที่เธอควรปฏิบัติทันที “ทำวันนี้ให้ดีที่สุด” |

สรุปได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่เยาวชน จำเป็นต้องเริ่มแต่เด็กเพราะอายุ ก่อน ๖ ปี จะสามารถบันทึกจริยธรรมในช่วงนั้น ได้มากที่สุด พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง ผู้ใกล้ชิดของเด็กในวัยนี้ จึงมีบทบาทสำคัญมาก ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและควรทำอย่างต่อเนื่องผ่านทางกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกหลักสูตร จนกระทั่งเด็กเหล่านี้เข้าสู่การเรียนในระบบ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษาเติบโตเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น การปลูกฝังทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ยังคงต้องดำเนินต่อไปอย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อให้นักศึกษาเป็นทั้งคนเก่ง คนดี และมีความสุข

<sup>๕๘</sup> อ่างแล้ว.

<sup>๕๙</sup> อ่างแล้ว, หน้า ๒๙.

ตารางที่ ๒.๖ สรุปหลักคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
<p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (๒๕๕๗, หน้า ๒๗)</p>	<p>คุณธรรม ๔ ประการ</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>๑) การรักษาความสัจ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม</li> <li>๒) การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้น</li> <li>๓) การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าด้วยเหตุประการใด</li> <li>๔) การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง</li> </ol>
<p>กรมการศาสนา กระทรวง วัฒนธรรม (๒๕๕๗, หน้า ๒๕-๒๖.)</p>	<ol style="list-style-type: none"> <li>๑) จริยธรรมว่าด้วยความกตัญญูกตเวที</li> <li>๒) จริยธรรมว่าด้วยความมีระเบียบวินัย</li> <li>๓) จริยธรรมว่าด้วยความสามัคคี</li> <li>๔) จริยธรรมว่าด้วยการคบเพื่อน</li> <li>๕) จริยธรรมว่าด้วยความเมตตากรุณา</li> <li>๖) จริยธรรมว่าด้วยความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน</li> <li>๗) จริยธรรมว่าด้วยหลักการเรียนเก่ง</li> <li>๘) จริยธรรมว่าด้วยการรู้จักตนเอง</li> <li>๙) จริยธรรมว่าด้วยความจริงใจซื่อตรง</li> <li>๑๐) จริยธรรมว่าด้วยหลักที่ควรงดเว้น ๕ ประการ</li> <li>๑๑) จริยธรรมว่าด้วยหลักที่ควรปฏิบัติ ๕ ประการ</li> <li>๑๒) จริยธรรมว่าด้วยความรู้คารวะนอบน้อม</li> <li>๑๓) จริยธรรมว่าด้วยความรักชาติศาสน์กษัตริย์และวัฒนธรรมไทย</li> </ol>
<p>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุต โต) (๒๕๕๗, หน้า ๒๘)</p>	<ol style="list-style-type: none"> <li>๑) รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี</li> <li>๒) มีชีวิตและอยู่ร่วมสังคมเป็นระเบียบด้วยวินัย</li> <li>๓) พร้อมด้วยแรงจูงใจ ใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์</li> <li>๔) มุ่งมั่นพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ</li> <li>๕) ปรับทัศนคติและค่านิยมให้สมแนวเหตุผล</li> <li>๖) มีสติกระตือรือร้นตื่นตัวตลอดเวลา</li> <li>๗) แก้ปัญหาและพึ่งพาตนเองได้ ด้วยความรู้จักคิด</li> </ol>



## ตารางที่ ๒.๖ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) (๒๕๕๗, หน้า ๒๘)	๑) ยึดมั่นกตัญญู ๒) ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ๓) มีความเพียรสม่ำเสมอ ๔) อย่าผลอใจใฝ่ต่ำ ๕) เชื่อฟังคำผู้หลักผู้ใหญ่ ๖) รักไทยดำรงไทย ๗) ใส่ใจในโลกกว้าง ๘) ยึดแบบอย่างที่ดี ๙) รู้รักสามัคคีตลอดเวลา ๑๐) ใช้ศาสนาเป็นเครื่องดำรงชีวิต
พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) (๒๕๕๗, หน้า ๒๙)	สิ่งที่เราควรมี "สติปัญญา" สิ่งที่เราควรแสวงหา "กัลยาณมิตร" สิ่งที่เราควรคิด "ความดีงาม" สิ่งที่เราควรพยายาม "การศึกษา" สิ่งที่เราควรเข้าหา "นักปราชญ์" สิ่งที่เราควรฉลาด "การเข้าสังคม" สิ่งที่เราควรนิยม "ความซื่อสัตย์" สิ่งที่เราควรตัด "อกุศลมูล" สิ่งที่เราควรเพิ่มพูน "บุญกุศล" สิ่งที่เราควรอดทน "การดูหมิ่น" สิ่งที่เราควรยิน "พุทธธรรม" สิ่งที่เราควรจดจำ "ผู้มีคุณ" สิ่งที่เราควรเทิดทูน "สถาบันกษัตริย์" สิ่งที่เราควรขจัด "ความเห็นแก่ตัว" สิ่งที่เราควรเลิกเมามัว "การพนัน" สิ่งที่เราควรสร้างสรรค์ "สัมมาชีพ" สิ่งที่เราควรเร่งรีบ "การแทนคุณบพูกारी" สิ่งที่เราควรปฏิบัติทันที "ทำวันนี้ให้ดีที่สุด"

## ๒.๒.๔ วิธีการในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนนั้น ได้มีนักวิชาการได้กล่าวเกี่ยวกับวิธีการในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมไว้ดังนี้

กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนประกอบด้วย<sup>๖๐</sup>

(๑) กระบวนการกัลยาณมิตร ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนต้นเริ่มที่สำคัญที่สุด โดยจัดวางเงื่อนไขให้เกิดการนำพาให้บุคคลต่างๆ ซึ่งมีตั้งแต่กลุ่มเพื่อนใกล้ตัว ครู ผู้บริหาร พระสงฆ์ พ่อแม่ จนถึงองค์กรที่ให้การสนับสนุนมารวมกลุ่มกันโดยดึงด้านบวกของแต่ละคนแต่ละฝ่ายออกมาหากันให้ได้มากที่สุด ให้แต่ละคนมาสวมบทบาทเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน กัลยาณมิตรนั้นมีความสำคัญอย่างมากที่จะช่วยกระตุ้นเตือน ช่วยสร้างแรงบันดาลใจ ช่วยสร้างศรัทธาในการทำความดี ช่วยสนับสนุนให้โครงการดำเนินไปได้ด้วยดี ขั้นตอนนี้จึงสำคัญมากที่สุดที่จะทำให้เริ่มต้นการเรียนรู้ได้และดำเนินต่อไปจนถึงปลายทางแห่งความสำเร็จ โดยกัลยาณมิตรจะทำหน้าที่เป็นผู้ชักจูงปัจจัยภายนอกมากระตุ้นตัวเปิดการเรียนรู้ภายใน

(๒) การเปิดการเรียนรู้ภายใน (ปรโตโฆสะ สู่ ศรัทธาและโยนิโสมนสิการ) การเปิดการเรียนรู้ภายใน เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากอีกขั้นตอนหนึ่ง ที่เสมือนเป็นการออกสตาร์ทหรือจุดติดเครื่องยนต์แห่งการเรียนรู้ภายในตัวมนุษย์ ซึ่งมีองค์ธรรมเริ่มต้นแห่งการเรียนรู้สำคัญสองประการด้วยกันคือ “ศรัทธา” (ความสนใจใฝ่รู้, ความเชื่อใจ เชื่อถือ และความเชื่อมั่น) และ “โยนิโสมนสิการ” (พิจารณาอย่างแยบคาย – คิดเป็น – น้อมมาใส่ใจไปสู่กุศลได้) การเปิดการเรียนรู้ภายใน จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกัลยาณมิตรเตรียมการและเลือกใช้ปัจจัยภายนอกมากระตุ้นปัจจัยภายในอย่างพอเหมาะพอดีแก่ผู้เรียนและสถานการณ์แวดล้อม ปัจจัยภายนอกดังกล่าวนี้ เรียกว่า “ปรโตโฆสะ” ซึ่งมีหลายลักษณะ ตั้งแต่คำสอน คำบอกกล่าว หนังสือ ตำรา สื่อต่างๆ และที่ดีที่สุด คือ “เสียงของครู” เพราะเป็นเสียงที่จะสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในใจ เป็นเสียงที่จะช่วยเตือนจิตสะกิดใจให้ฉุกละหุกหรือตระหนกสำนึก เป็นเสียงที่เป็นกำลังใจให้เกิดการเรียนรู้ภายในตนขึ้น มั่นใจขึ้น จนเข้าใจถึงคุณค่า ถึงประโยชน์ของการทำความดีการสร้างคุณธรรมจริยธรรมขึ้นในตน เมื่อเข้าใจถึงประโยชน์ จึงเกิดฉันทะความพอใจใคร่ที่จะลงมือกระทำด้วยตนเองโดยไม่ลังเล ดังตัวอย่างของ เสียงของครู ในโครงการนี้ที่สำคัญที่สุด คือ พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ชาวไทยทุกคนล้วนมีศรัทธาอย่างเต็มเปี่ยม เมื่อโครงการประกวดโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติเลือกมาใช้เป็นเสียงบอกกล่าว (ปรโตโฆสะ) ที่ย้ำชัดเจนว่า “เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง” จึงเท่ากับเป็นเสียงบอกที่ให้แนวทางว่า ศรัทธาที่เกิดขึ้นนั้นควรนำไปสู่การตอบแทนคุณพระองค์ท่าน ในโอกาสครั้งนี้มิใช่สิ่งใดอื่น แต่เป็นการทำดีถวายพระองค์ท่านนั่นเอง เมื่อศรัทธาคือความสนใจใฝ่รู้เกิดขึ้นก็จะช่วยไปกระตุ้นตัวเปิดการเรียนรู้ภายในอีกอย่างหนึ่ง ก็คือกระบวนการคิดพิจารณาอย่างแยบคาย หรือที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ ให้เริ่มต้นและทำงานไปด้วยกัน เริ่มตั้งแต่เยาวชนสนใจใฝ่รู้และคิดพิจารณาว่าจะทำดีอะไรถวายในหลวง ซึ่งตามเงื่อนไขก็คือ การกระทำนั้นควรตอบใจത്യหรือแก้ปัญหาจริงที่ทุกคนหรือส่วนใหญ่กำลังเผชิญอยู่ โดยช่วยกันระบุงปัญหาให้ชัดเจน ค้นหาสาเหตุที่มาของปัญหานั้นๆ สืบสาว ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ทั้งบุคคล สถานการณ์ สถานที่ ฯลฯ เริ่มวิเคราะห์และกำหนดเป้าหมายของการแก้ปัญหา

<sup>๖๐</sup> กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือ แนวทางการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมในสถานศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [www.moe.go.th/jarawporn/principles.doc](http://www.moe.go.th/jarawporn/principles.doc), [๑ มกราคม ๒๕๖๑.]

พิจารณาหาหนทางปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นจริง ทั้งหมดนี้เป็นวิธีคิดพิจารณาแบบ อริยสัจ ๔ นั่นเอง

(๓) กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม ตามหลักไตรสิกขา กระบวนการไตรสิกขา เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม ในด้านพฤติกรรม(ศีล) ด้านจิตใจ(สมาธิ) ด้านปัญญา (ปัญญา) ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต้องจัดเตรียมเหตุปัจจัยให้เอื้อต่อการกระทำหรือปฏิบัติงานจริง โครงการนี้จึง เน้นให้มีช่วงระยะเวลาดำเนินงานนาน เพื่อให้เพียงพอต่อการค่อยๆ สะสมการเรียนรู้ ส่งเสริมและบ่ม เพาะคุณความดีในจิตใจ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม จากประสบการณ์ที่พบจากการทำโครงการ คุณธรรมมา ๒ ปีนั้น ทำให้พบว่า อย่างน้อยต้องมีเวลาประมาณ ๒ เดือนสำหรับการปฏิบัติงานจริงๆ (เฉพาะช่วงการทำงานจริง ไม่รวมช่วงทำงานเอกสาร) ศีล เป็นการเรียนรู้ด้านพฤติกรรมหรือการ เรียนรู้ทักษะทางสังคมที่จะทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้ออาทร พร้อมทั้งจะให้กำลังใจ และให้อภัยแก่กัน การระมัดระวังคำพูด-การกระทำ ที่จะไม่เบียดเบียนใคร หากมีการกระทบกระทั่ง กันบ้างก็มีสติกำกับที่จะไม่ให้เกินเลยไปจนกระทบกระเทือนให้แตกทำลายความสัมพันธ์ระหว่างกัน การสำรวจระวังทั้งทางคำพูดและการกระทำ การยอมรับสำนึกผิด การให้อภัยกัน ก่อให้เกิด พัฒนาการทางด้านพฤติกรรมไม่ให้เป็นมลภาวะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ก็จะทำให้การทำงานกลุ่ม เกิดขึ้นไปได้ตลอดรอดฝั่ง สมาธิ เป็นการเรียนรู้ทางด้านจิตใจ ที่ต้องเผชิญสถานการณ์จริงจากการทำงาน ทำให้ต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจ ความขยันหมั่นเพียรกระทำอย่างต่อเนื่องไม่ทอดทิ้ง มีความ อดทน ทั้งต่อภาระงาน และทั้งต่อคนและสถานการณ์ที่เข้ามา นอกจากนี้ยังหมายถึงการเจริญงอกงาม ของคุณความดีหรือคุณธรรมในจิตใจ อันนำไปสู่ภาวะความสุขสดชื่น แจ่มใสผ่องใสในจิตใจ ตั้งมั่นเป็น สมาธิ ปัญญา เป็นการเรียนรู้ที่มาจากกระบวนการสังเกต สำรวจ การคิดการพิจารณาไตร่ตรอง การ ตัดสินใจอย่างเป็นเหตุเป็นผลเป็นระบบ นำไปสู่ภาวะที่ออกจากปัญหา นำออกจากทุกข์ นำไปสู่ภาวะ ที่ดีงามเป็นบุญกุศล การเรียนรู้ทางปัญญาเริ่มจากการเรียนความรู้จากหลักธรรม คำสอน ข้อมูล ข้อเท็จจริง การจดจำ การจับประเด็น การแยกแยะ การจัดหมวดหมู่ อันเป็นปัญญาขั้นรู้จำ และพัฒนาขั้นไปสู่ปัญญาขั้นรู้คิด อันเกิดจากการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์คิดสังเคราะห์การคิด เชื่อมโยงเหตุปัจจัย การคิดพิจารณาคุณค่าแท้คุณค่าเทียมเป็นต้น และพัฒนาไปสู่ปัญญาขั้นรู้แจ้งที่ทำให้ แสวงหาทางออกจากปัญหาได้ ตลอดจนปัญญาที่ก่อเกิดจากการลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุผลของการ แก้ไขปัญหาหรือดับทุกข์ได้ (เผด็จศึกกับปัญหา) และปัญญาติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบเพื่อ ปรับปรุงให้ดีขึ้น นำสู่การสั่งสมเป็นประสบการณ์และปรีชาญาณรู้แจ้งในเรื่องนั้นๆ

(๔) ขั้นตอนการพัฒนาแบบเวียนรอบต่อเนื่อง (ภาวนา ๔ สู่ กัลยาณมิตร) เมื่อผู้เรียนผ่าน กระบวนการเรียนรู้ใน ๓ ขั้นตอนแรกมาซ้ำแล้วซ้ำอีก เป็นเวลาต่อเนื่องกันในเวลาที่เหมาะสม (กรณีทำโครงการคุณธรรม ต้องทำงานจริงไม่น้อยกว่า ๒ เดือน) ผู้เรียนจะเกิดพัฒนาการในตนเอง อย่างเป็นองค์รวมทุกด้าน ทั้ง พัฒนาการทางพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับร่างกายและกายภาพแวดล้อม (กายภาวนา) พัฒนาการทางสังคม (ศีลภาวนา) พัฒนาการทางจิตใจ (จิตภาวนา) และพัฒนาการทาง ปัญญา (ปัญญาภาวนา)

การประกวดโครงการ จึงเป็นกุศโลบายหรือบทเรียนครั้งสำคัญที่พวกเขาจะได้เรียนรู้และ ฝึกการวางใจได้อย่างเหมาะสม ไม่ให้หวั่นไหวไปกับโลกธรรม ๘ ได้อย่างไร รู้จักรักษาใจให้อยู่ในพรหม วิหาร ๔ ได้หรือไม่ และไม่หลงยึดติดอยู่กับการแข่งขันหรือรางวัล แต่กลับเห็นคุณค่าของความรักใคร่

ปรองดองสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถอนุโมทนา ยินดีในความสำเร็จของโครงการของเพื่อนๆ กลุ่มอื่นได้ นับเป็นการปรับเข้าสู่ทัศนคติและค่านิยมที่ดี ใฝ่ดี ใฝ่สร้างสรรค์ มีพัฒนาการทางพฤติกรรม จิตใจตั้งมั่นในความดีงาม เข้มแข็ง อดทน ขยัน กล้าหาญ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆ และมีพัฒนาการทางปัญญาที่ดี มีทักษะกระบวนการคิดที่ดี มีความแยบคายในการชักชวนคนอื่นๆ เข้ามาช่วยกัน แก้ปัญหา เข้าใจความเป็นจริงของชีวิตของโลก เรียกได้ว่า หากมีพัฒนาการทั้ง ๔ ด้านพร้อม (กาย ภาวณา ศิลภาวณา จิตตภาวณา ปัญญาภาวณา) ก็จะเป็นผู้ที่พร้อมที่จะมีบทบาทเป็นกัลยาณมิตรให้กับ ผู้อื่นได้ต่อไป ซึ่งก็จะเท่ากับว่าเป็นผู้เริ่มต้นขับเคลื่อนวงจรแห่งการเรียนรู้วิถีพุทธนี้สืบไป ดังเช่น ข้อเท็จจริงที่พบว่าแทบทุกโครงการมักจะมีสรุปบทเรียนสำคัญว่า การจะไปเปลี่ยนแปลงผู้อื่น ต้องเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองก่อน (กายภาวณา และ ศิลภาวณา) และระหว่างที่เราได้ เรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงตนเอง ก็ทำให้เราได้เกิดการเรียนรู้คุณความดีหรือคุณธรรมจากภายใน (จิตตภาวณา) ที่ค่อยๆ ซึมซับ และสั่งสมเป็นประสบการณ์เป็นปัญญาญาณหยั่งรู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ตนเองทำนั้น(ปัญญาภาวณา) เขาก็จะพัฒนามาสู่ความเป็นกัลยาณมิตรที่สมบูรณ์ขึ้น อันจะก่อให้เกิดเป็น วงจรขับเคลื่อนที่ทรงพลังให้เกิดการสืบเนื่องไปสูงขึ้นต่อไป นำพาให้เพื่อนคนอื่นๆ ได้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาต่อเนื่องขยายวงออกไปได้ไม่สิ้นสุด

กิจกรรมพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และเสริมสร้างคุณธรรม (E.Q.-M.Q.) จึงให้ความสำคัญ การฝึกทักษะชีวิตให้แก่เยาวชนเพื่อให้เยาวชนตระหนักและรู้คุณค่าของตนเอง ตลอดจนการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นสุข โดยกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ได้พัฒนาแนวคิดเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ซึ่งมีปัจจัยสำคัญ ๓ ประการ คือ<sup>๖๑</sup>

(๑) ความดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง รู้จักเห็นใจเข้าใจยอมรับผู้อื่น รู้จักการเป็นผู้ให้ ผู้รับ การให้อภัย ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

(๒) ความเก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเอง มีแรงจูงใจ สามารถตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

(๓) ความสุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข มีความภูมิใจและพึงพอใจในตนเอง ความฉลาดทางอารมณ์=เข้าใจตนเอง+เข้าใจผู้อื่น+แก้ไขปัญหาได้ถูกต้อง

เทคนิค ๕ ประการที่ผู้ใหญ่พึงปฏิบัติเพื่อส่งเสริมจริยธรรมเด็กและเยาวชน<sup>๖๒</sup>

(๑) ด้วยรักและเข้าใจ พ่อแม่ควรแสดงความเข้าใจยอมรับเห็นอกเห็นใจให้ความสำคัญกับสิ่งที่ลูกสนใจ แทนการตำหนิ บังคับ วิจารณ์ หรือลงโทษขณะเดียวกันพ่อแม่ก็ต้องระวังการแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่อาจเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีสำหรับลูก

(๒) ใช้โอกาสให้เกิดประโยชน์ ใช้โอกาสหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างความใกล้ชิดสนิทสนมและสอนให้เด็กรู้จักเรียนรู้เรื่องอารมณ์ เช่น เวลาที่เด็กเกิดความกลัวขณะดูรายการโทรทัศน์ที่เป็นเรื่องตื่นเต้นอันตราย พ่อแม่อาจใช้โอกาสนี้โดยการเข้าไปนั่งใกล้ๆ แล้วลอบใจและสอนลูก ให้เข้าใจอารมณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมอธิบายด้วยเหตุผล เพื่อให้เด็กกล้าเผชิญสถานการณ์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

<sup>๖๑</sup>กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงาน คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา, หน้า ๕-๖.

<sup>๖๒</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๗.

(๓) เรียนรู้ร่วมกันรับฟังความรู้สึกและอารมณ์ของเด็ก ด้วยความตั้งใจเอื้ออาทรและพยายามตรวจสอบความรู้สึกของเด็ก โดยการพิจารณาจากสถานการณ์พฤติกรรมท่าทางและอากัปกริยาที่แสดงออกในขณะที่รับฟัง พ่อแม่อาจช่วยสะท้อนหรือสรุปประเด็นพร้อมหาเหตุผลมาอธิบายให้เด็กเข้าใจในแง่มุมอื่นบ้าง แต่ไม่ควรสรุปเรื่องราวต่างๆ ในลักษณะการชี้หน้า

(๔) ไม่ปิดกั้นความรู้สึก ฝึกให้เด็กและเยาวชนบอกอารมณ์ความรู้สึกของตนได้อย่างถูกต้องเพื่อป้องกันการเก็บกดปัญหาแล้วมาระบายออกโดยขาดการควบคุมการแสดงอารมณ์ที่เปิดเผยตรงไปตรงมา คือ พื้นฐานที่ดีของผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ เช่น รู้ตัวว่ากำลังโกรธ เสียใจ น้อยใจ ซื่อฉฉา เพื่อนำไปสู่การจัดการอย่างถูกต้องเหมาะสมด้วยตนเองต่อไป

(๕) เรื่องธรรมดาที่ต้องพอดี เมื่อพ่อแม่เห็นว่าเด็กเข้าใจอารมณ์ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของตนและเล็งเห็นพฤติกรรมที่ควรทำแล้ว พ่อแม่ควรบอกให้เด็กทราบว่าการมีอารมณ์ต่างๆ เป็นเรื่องปกติธรรมดา แต่ควรระมัดระวังในการแสดงออกให้เหมาะสมกับบุคคลเวลาและสถานที่

สถานการณ์บ้านเมืองของประเทศไทยเราในปัจจุบันนี้ ดูน่าเป็นห่วงอย่างยิ่งไม่ว่าจะเป็นวิกฤตทางเศรษฐกิจ ปัญหาความเสื่อมถอยในด้านคุณธรรม จริยธรรมของคน ทั้งในระดับนักการเมือง ข้าราชการ หรือคนในแวดวงอาชีพอื่น ๆ ภาพที่เห็นชัดเจนและเป็นข่าวอยู่ทุกวัน ก็คือ การทุจริตคอร์รัปชั่น การก่ออาชญากรรม การเสพและการค้ายาเสพติด ซึ่งแพร่ระบาดในกลุ่มเยาวชนไทย ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา รวมถึงการแต่งกายล่อแหลม ที่เป็นมูลเหตุก่อให้เกิดอาชญากรรมทางเพศของนักศึกษาหญิง การขายบริการทางเพศของนักศึกษา การที่นักศึกษาอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา การทะเลาะวิวาทของนักศึกษาทั้งภายในสถาบันเดียวกันและต่างสถาบัน เหล่านี้เป็นต้น

ปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มของเยาวชนดังกล่าว ทุกคนต่างลงความเห็นตรงกันว่าเยาวชนไทยของเราขาดการปลูกฝังในด้านคุณธรรม จริยธรรม อย่างยั่งยืน คืออาจจะมียู่บ้างแต่เป็นแบบฉาบฉวยไม่เกิดผลที่ถาวรในขณะที่สังคมไทยต้องการเห็นภาพการพัฒนาเยาวชนไทยไปสู่การเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความสมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ มีสติ ปัญญา มีความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีรายงานผลการสำรวจของผู้ที่ถูกให้ออกจากงาน เฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของตัวพนักงานเอง พบว่า ๑๗% ถูกให้ออกจากงานเพราะ ขาดทักษะความรู้และประสบการณ์ ๘๓% ถูกให้ออกจากงานเพราะปัญหาเรื่อง ความประพฤติ และบุคลิกภาพ ในขณะที่เดียวกันมีผู้ไปสำรวจความคิดเห็นของผู้ประกอบการ ในการพิจารณารับคนเข้าทำงาน ในหน่วยงาน องค์กร สถาบันต่าง ๆ พบว่า ผู้ประกอบการส่วนมากต้องการบัณฑิตที่มีคุณลักษณะดังนี้ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน เสียสละ และมีความรับผิดชอบ ซึ่งปรากฏการณ์ในสังคม ดังกล่าวมานี้เป็นผลโดยตรง มาจากเรื่องของการปลูกฝัง ทางด้านคุณธรรม จริยธรรม นั่นเอง

แนวคิดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักศึกษา จริยธรรม เป็นหลักความประพฤติหรือแนวทางในการปฏิบัติตน ที่ควรแก่การยึดถือปฏิบัติ เพื่อสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข โดยมีคุณธรรม และศีลธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จึงเปรียบเทียบการพัฒนาคุณภาพจิตใจ ที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของคน คุณธรรมเป็นสภาวะที่อยากให้เราทำอะไรที่เป็นคุณ ศีลธรรม เป็นสภาวะที่เราห้ามจิตใจของเราไม่ให้ทำในสิ่งผิด หรือบอก

ไม่ให้คนอื่นทำ ทั้งคุณธรรม และศีลธรรม จึงเป็นตัวกำหนดความประพฤติของเรา ให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกที่ควร คือ เป็นตัวกำหนดจริยธรรม จริยธรรมที่เกิดขึ้นจึงเป็นผลมาจากศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี และกฎหมาย

แนวคิดในเรื่องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชน คือ คนเราถ้าไม่มีความรู้สึกผูกพันต่อพ่อแม่ ต่องานต่อแผ่นดิน และสิ่งแวดล้อมที่มีต่อเขา จะสอนเท่าใดก็คงไม่มีประโยชน์ เพราะเขาจะเกิดความสำนึกในหน้าที่ ในคุณค่าของชีวิต คุณค่าของความเป็นมนุษย์ ย่อมเป็นไปไม่ได้เพราะแม้ชีวิตของเขาเอง เขาก็ไม่รับผิดชอบเสียแล้ว เขาจะไปรับผิดชอบในหน้าที่ของเขาที่ต้องทำความดี และให้ความดีแก่สังคมที่ได้รับประโยชน์ได้อย่างไร ดังนั้น คุณธรรม จริยธรรม จึงเป็นตัวผล ที่จะต้องสร้างด้วยเหตุ คือ ให้ความรู้ ความเข้าใจแก่เขาเป็นอย่างดีนั่นเอง และมีผู้ใหญ่ที่เป็นแบบอย่างที่ดีด้วยการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จึงเป็นตัวผล ที่จะต้องสร้างด้วยเหตุ คือ ให้ความรู้ ความเข้าใจแก่เขาเป็นอย่างดีนั่นเอง และมีผู้ใหญ่ที่เป็นแบบอย่างที่ดีด้วย การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จำเป็นต้องมีครู ๓ สถานะ เป็นต้นเหตุ คือ ครูที่บ้าน ครูที่โรงเรียน/สถานศึกษา และครู เป็นคำสอนในศาสนา เพราะบุคคล ๓ จำพวกนี้ ซึ่งหมายถึง ๑. บุพการี ๒. ครู ๓. พระสงฆ์ เท่านั้น ที่อยากเห็นบุคคลอื่นได้ดี ถ้าขาดเหตุ หรือเหตุไม่ครบถ้วน ผลคือ คุณธรรม และจริยธรรม ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ หรือไม่สมบูรณ์นั่นเอง เรามักจะเอาผลกลับมาเป็นเหตุ คือ เอา จริยธรรม หรือศีลธรรม ไปสอนเขาโดยตรง จริยธรรม ศีลธรรม และคุณธรรมอื่น ๆ ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ หรือ มีขึ้นได้น้อยเต็มที

พฤติกรรมของเยาวชนในสังคมปัจจุบันเอาไว้ตอนหนึ่งว่า เป็นเพราะคนไทยไม่รักแผ่นดินเกิด ท่านขอร้องให้ครู-อาจารย์ ไปสอนลูกศิษย์ว่า ตื่นนอนตอนเช้าทุกวัน ให้มองหน้าตนเองในกระจก แล้วตั้งคำถาม ถามตนเอง ๓ ข้อ (ให้ตอบด้วยความจริงใจ)

๑. ตั้งแต่เกิดมาจนถึงวันนี้ เราเคยทำอะไรที่เป็นคุณประโยชน์ แผ่นดินเกิดบ้าง
๒. ถ้ายังไม่เคยทำ ให้ถามตนเองต่อว่า แล้วจะเริ่มเมื่อไหร่ เช่น เมื่อถึงวันเกิด วันสำคัญต่างๆ เป็นต้น
๓. ถ้าไม่เคยทำและยังไม่คิดจะทำ ดังข้อ ๑ และข้อ ๒ ให้ถามตนเองอีกว่าช่วงชีวิตที่ผ่านมา เคยทำอะไรที่เป็นผลเสียหาย ต่อแผ่นดินเกิดบ้าง และจะเลิกเมื่อใด

การวางแผนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน<sup>๖๓</sup> ประกอบด้วย

๔. การสอนโดยตรงในรายวิชา
๕. การปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม โดยบูรณาการไว้ใน การเรียน การสอน
๖. การสนับสนุนส่งเสริมงานด้านกิจการนักศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม
๗. ผู้สอนต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษา
๘. การให้รางวัลและการยกย่อง ชมเชย นักศึกษาที่ทำความดี กระทำตนเป็นประโยชน์แก่

สังคม

<sup>๖๓</sup> จริยธรรมต่อทศคม, การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.jariyatam.com/th/moral-cultivation>, [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑]

แนวทางในการประเมินด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา ประกอบด้วย

๑. ผู้สอนกับผู้เรียนร่วมกันกำหนด คุณธรรม จริยธรรม ที่พึงประสงค์และควรได้รับการปลูกฝัง หรือแก้ไขโดยเร่งด่วน โดยอาจกำหนดเป็นบทบัญญัติ เช่น ความซื่อสัตย์ การตรงต่อเวลา การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เป็นต้น

๒. วางแผนร่วมกับผู้เรียนในการกำหนดเกณฑ์การประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรมว่าจะพิจารณาจากสิ่งใดบ้างในการประเมิน (ตัวบ่งชี้) และให้น้ำหนักความสำคัญอย่างเป็นรูปธรรม

- กำหนด/เลือก เครื่องมือและวิธีการ เพื่อใช้ในการประเมิน คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน เช่น การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน แบบบันทึกผลการสังเกต การประเมินตนเองของผู้เรียน การประเมินโดยเพื่อน การประเมินโดยอาจารย์ผู้สอน แฟ้มสะสมงาน ฯลฯ

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นตัวอย่างของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักศึกษา แต่สิ่งที่ต้องคำนึงถึงประการหนึ่ง คือ ความถี่ในการปฏิบัติตามหลักจิตวิทยาของมนุษย์ ต้องมีการเรียนรู้โดยการตอกย้ำหลายครั้ง อย่างไรก็ตามในยุคปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักศึกษามีมากมาย การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ให้แก่นักศึกษาจึงจำเป็นต้องดำเนินการควบคู่กันไปกับการพัฒนาในส่วนอื่นๆ ครูอาจารย์จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมาก นอกเหนือจากบิดามารดา ญาติพี่น้อง และสภาวะแวดล้อมอื่น ๆ ในสังคม

**ตารางที่ ๒.๗** สรุปวิธีการในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (๒๕๕๗, หน้า ๕-๖)	๑) ความดี ๒) ความเก่ง ๓) ความสุข
กระทรวงศึกษาธิการ (ออนไลน์)	๑) กระบวนการกัลยาณมิตร ๒) การเปิดการเรียนรู้ภายใน ๓) กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม ตามหลักไตรสิกขา ๔) ขั้นตอนการพัฒนาแบบเวียนรอบต่อเนื่อง
จริยธรรมดอทคอม (ออนไลน์)	๑) การสอน ๒) การปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม ๓) สนับสนุนส่งเสริมงานด้านกิจการนักศึกษา ๔) เป็นแบบอย่างที่ดี ๕) ให้รางวัลและการยกย่อง

## ๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเชิงกลยุทธ์

### ๒.๓.๑ ความหมายของกลยุทธ์

ในการวิจัยครั้งนี้จำเป็นต้องทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์ ซึ่งมีนักปราชญ์ นักวิชาการและนักการศึกษาได้กว้างถึง “กลยุทธ์” ไว้มากมาย ดังนี้

กลยุทธ์ (Strategy) หรือ ยุทธศาสตร์ เป็นศัพท์ที่มีกำเนิดในทางทหาร หมายถึง แผนการปฏิบัติซึ่งวางเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์จำเพาะ กลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ในทางทหารนั้นแตกต่างจาก ยุทธวิธี ซึ่งว่าด้วยการดำเนินการรบปะทะ (Engagement) ขณะที่ยุทธศาสตร์นั้น ว่าด้วยวิธีการเชื่อมโยงการรบปะทะต่าง ๆ เข้าด้วยกัน คำถามที่ว่า "จะสู้รบอย่างไร" เป็นปัญหาทางยุทธวิธี แต่ข้อกำหนดและเงื่อนไขซึ่งมีการสู้รบกันและความเหมาะสมในการสู้รบกันนั้นเป็นปัญหาทางยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสงคราม (Warfare) สี่ระดับ ได้แก่ วัตถุประสงค์ทางการเมืองหรือยุทธศาสตร์หลัก, ยุทธศาสตร์, ปฏิบัติการและยุทธวิธี นักคิดคนหนึ่งนิยามยุทธศาสตร์ไว้ว่าเป็น "วิถีอย่างครอบคลุมในอันที่จะพยายามปฏิบัติเพื่อผลเบื้องปลายทางการเมือง รวมทั้งการข่มขู่หรือการใช้กำลังอย่างแท้จริง ในวิภาษวิธีแห่งเจตจำนง ซึ่งจำต้องมีอย่างน้อยสองฝ่ายในความขัดแย้งหนึ่ง ๆ ฝ่ายเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์กัน และดังนั้น ยุทธศาสตร์จะประสบความสำเร็จน้อยครั้งหากไม่แสดงความสามารถในการดัดแปลง"<sup>๖๔</sup> ยุทธศาสตร์ได้ขยายออกนอกสาขาการทหาร ไปยังธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ ทฤษฎีเกม และสาขาอื่น กลยุทธ์ในสาขาอื่นนอกเหนือจากการทหาร หมายถึง การวางแผนงานสู่การปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย ภายใต้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม หรือ การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ SWOT Analysis กล่าวคือ การวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภัยคุกคาม (อุปสรรค) ในกรอบระยะเวลาที่ต้องการ ทั้งนี้เพื่อประกอบการวางแผนการในการใช้วิธีการและทรัพยากร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด

ความหมายที่ง่ายที่สุดของคำว่ากลยุทธ์ ก็คือแผนการปฏิบัติที่รวบรวมความพยายามทั้งหลายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในยุคปัจจุบันนี้ จะเป็นการเที่ยงตรงมากกว่า หากพิจารณาว่า Strategy คือขบวนการตัดสินใจอันซับซ้อนซึ่งเชื่อมโยงวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายสุดท้าย (Ends) เข้ากับ วิธี หรือ หนทาง (Ways) และวิธีการ หรือเครื่องมือ (Means) ในอันที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น กลยุทธ์ หรือ “Strategy” ในภาษาอังกฤษซึ่งได้มีผู้แปลเป็นไทยว่า “กลยุทธ์” นั้น กลยุทธ์ หรือ ยุทธศาสตร์ หมายถึง การมุ่งเน้นหรือทุ่มเทพยายามไปในเรื่องใดแล้วสามารถนำพาหมู่คณะไปสู่ความสำเร็จหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้<sup>๖๕</sup> และหมายถึง แผนการอันชาญฉลาดสำหรับกระทำอันหนึ่งอันใดให้บรรลุเป้าหมายที่มีความยากเป็นพิเศษ ไม่อาจบรรลุได้โดยวิธีธรรมดาที่คนทั่วไปรู้อยู่แล้ว วิธีดังกล่าวต้องประกอบขึ้นจากหลักวิชาการย่อย ๆ หรือ “ศาสตร์” อีกข้อหนึ่งเพราะสามารถนำไป

<sup>๖๔</sup> Beatrice Heuser, *The Evolution of Strategy: Thinking War from Antiquity to the Present*, (Cambridge University Press, 2010), p. 27.

<sup>๖๕</sup> บุญเกียรติ ชีวะตระกูลกิจ, *การจัดการเชิงยุทธศาสตร์สำหรับ CEO*, (กรุงเทพมหานคร : สุขุมและบุตร, ๒๕๔๙), หน้า ๑-๙.



ตรวจสอบโดยกระบวนการวิทยาศาสตร์ เพื่อยืนยันว่าเป็นแผนการที่ใช้ปฏิบัติเพื่อการบรรลุเป้าหมาย ได้จริงและจะได้ผลอย่างคุ้มค่า และคุ้มทุน<sup>๖๖</sup>

การวางแผนกลยุทธ์เป็นการวางแผนระยะยาวขององค์การ เพื่อให้ได้มาซึ่งกลยุทธ์ของ องค์การโดยจะมีขั้นตอนหรือกระบวนการย่อยๆ อีก ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การกำหนดภารกิจและ วัตถุประสงค์หลักขององค์การ ๒) ตรวจสอบวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์การ และ ๓) การ กำหนดกลยุทธ์หลักขององค์การ<sup>๖๗</sup> กลยุทธ์เป็นเครื่องมือเพื่อช่วยชี้้นำการบริหารขององค์การที่เกิดจาก กระบวนการระดมสมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมีส่วนร่วม โดยยึดหลักการวิเคราะห์ให้ทราบ สภาพแวดล้อมให้ “รู้เขารู้เรา” เพื่อชี้แนะเป้าประสงค์หรือเป้าหมาย (วิสัยทัศน์ พันธกิจและ วัตถุประสงค์หลักของแผน) และกลยุทธ์ กลวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม<sup>๖๘</sup> การประเมิน ปัจจัยภายในภายนอกองค์การที่ประกอบด้วยบริบทปัจจัยนำเข้า กระบวนการที่เน้นความสามารถของ องค์การ บุคลากร ในองค์การเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้ทันสถานการณ์ ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย สถานการณ์การแข่งขันและการตลาดและประการสุดท้ายคือ ผลผลิตขององค์การ<sup>๖๙</sup> การจัดการ เชิงกลยุทธ์เป็นการบริหารอย่างมีระบบที่ต้องอาศัยวิสัยทัศน์ของผู้นำและอาศัยการวางแผนอย่างมี ขั้นตอน โดยผ่านการตัดสินใจและการประเมินแล้วว่าเหมาะสมกับองค์การและสามารถนำไปปฏิบัติได้ จริง อันจะนำความสำเร็จมาสู่องค์การได้ การจัดการเชิงกลยุทธ์จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้นัก บริหารกำหนดทิศทางขององค์ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในองค์การช่วย กำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับองค์การ เพื่อที่จะนำกลยุทธ์เหล่านั้นไปประยุกต์ปฏิบัติและควบคุม ประเมินผลการดำเนินงานขององค์การได้ การจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นเครื่องมือสำคัญของนักบริหาร เพราะการจัดการเชิงกลยุทธ์จะเกี่ยวข้องกับอนาคตในระยะยาวขององค์การทั้งหมดจะนำไปสู่การเพิ่ม โอกาสของความสำเร็จและความล้มเหลวขององค์การได้<sup>๗๐</sup>

การจัดการเชิงกลยุทธ์ คือ ชุดของการตัดสินใจและการกระทำที่ส่งผลให้เกิดการจัดทำ แผน และการปฏิบัติตามแผนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ<sup>๗๑</sup> และหมายถึง กลุ่มของการ ตัดสินใจและการดำเนินการเพื่อป้องกันผลการดำเนินงานในระยะยาวขององค์การ<sup>๗๒</sup> การจัดการเชิงกล

<sup>๖๖</sup> เฉลียว บุรีภักดี, เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาประมวลหลักการและการสร้างยุทธศาสตร์การ พัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

<sup>๖๗</sup> สุพานี สฤกษ์วานิช, พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่ : แนวคิด และทฤษฎี, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑.

<sup>๖๘</sup> อุทิศ ขาวยเอียร, การวางแผนกลยุทธ์, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑.

<sup>๖๙</sup> สุรชาติ ณ หนองคาย, การวางแผน การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ และหลักการประเมินผล, (กรุงเทพมหานคร : สถาบัน จี.อี.ซี., ๒๕๔๖), หน้า ๑๓.

<sup>๗๐</sup> วรางคณา ผลประเสริฐและคณะ, การจัดการเชิงกลยุทธ์ในการบริหารโรงพยาบาล, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๔), หน้า ๔.

<sup>๗๑</sup> Pearce and Robison, อ้างใน วรางคณา ผลประเสริฐและคณะ, การจัดการเชิงกลยุทธ์ในการ บริหารโรงพยาบาล, หน้า ๖.

<sup>๗๒</sup> Robbin and Coulter, อ้างใน วรางคณา ผลประเสริฐและคณะ, การจัดการเชิงกลยุทธ์ในการ บริหารโรงพยาบาล, หน้า ๖.

ยุทธ์เป็นความคิดแผนงานและการกระทำที่องค์กรนำมาใช้ก่อให้เกิดผลสำเร็จได้เปรียบคู่แข่ง<sup>๗๓</sup> การจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นแผนแม่บทหรือแผนปฏิบัติการที่มีความสำคัญสำหรับองค์กรเพื่อใช้ในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและเกิดประโยชน์ในการแข่งขัน<sup>๗๔</sup> ซึ่งสอดคล้องกับความหมายที่ว่า การตัดสินใจในการปฏิบัติการเพื่อให้องค์กรประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานระยะยาว<sup>๗๕</sup> เป็นวิธีในการปฏิบัติที่องค์กรเลือกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุยังเป้าหมายที่กำหนดไว้ในอนาคตจากสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่ และสอดคล้องกับการนำกลยุทธ์มาใช้และประสบผลสำเร็จจากการพิจารณาผลการประเมินแผนกลยุทธ์<sup>๗๖</sup> กลยุทธ์ ในที่นี้มีความหมายถึง ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ ยุทธวิธี และกลวิธีเพราะเป็นการใช้ในความหมายทั่วไปและไม่ได้แบ่งระดับชั้นของกลยุทธ์ ดังนั้น กลยุทธ์ในที่นี้จึงหมายถึงรูปแบบของจุดประสงค์ นโยบาย แผนงาน การดำเนินงาน การตัดสินใจ และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อกำหนดว่าองค์กรนั้นคือองค์กรอะไร ทำอะไร และทำไปทำไม กลยุทธ์จึงมีความเป็นไปได้ทางเทคนิค เป็นที่ยอมรับทางการเมือง สอดคล้องกับปรัชญาและค่านิยมขององค์กร และถูกต้องตามจริยธรรม ศีลธรรม และกฎหมาย<sup>๗๗</sup>

โดยสรุป จะเห็นว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีการที่สำคัญที่จะใช้เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายหลักของหน่วยงาน โดยคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลเกี่ยวข้อง

---

<sup>๗๓</sup>Pitts and Lei, อ้างใน วรางคณา ผลประเสริฐและคณะ, การจัดการเชิงกลยุทธ์ในการบริหารโรงพยาบาล, หน้า ๖.

<sup>๗๔</sup>Schermerhorn, อ้างใน วรางคณา ผลประเสริฐและคณะ, การจัดการเชิงกลยุทธ์ในการบริหารโรงพยาบาล, หน้า ๖.

<sup>๗๕</sup>Wheelen and Hunger, อ้างใน วรางคณา ผลประเสริฐและคณะ, การจัดการเชิงกลยุทธ์ในการบริหารโรงพยาบาล, หน้า ๖.

<sup>๗๖</sup>สุมาลี จิระจรัส, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจ, (สุราษฎร์ธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๔๘) หน้า ๒๓.

<sup>๗๗</sup>John M. Bryson, *Strategic Planning for Public Service and Non-Profit Organizations*, (Oxford : Pergamom Press, 1993), p.15.

ตารางที่ ๒.๘ สรุปความหมายของกลยุทธ์

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
Beatrice Heuser (2010, p.27)	๑. ขบวนการตัดสินใจ ๒. เครื่องมือให้บรรล่วัตถุประสงค์
Pearce and Robison (2009) (อ้างใน วรางคณา ผลประเสริฐ และคณะ ๒๕๕๔, หน้า ๖)	๑. จุดของการตัดสินใจ ๒. การจัดทำแผน ๓. การปฏิบัติตามแผนเพื่อให้บรรล่วัตถุประสงค์ขององค์การ
Pitts and Lei (2000) (อ้างใน วรางคณา ผลประเสริฐ และคณะ ๒๕๕๔, หน้า ๖)	๑. ความคิดแผนงาน ๒. การนำมาใช้ก่อให้เกิดผลสำเร็จได้เปรียบคู่แข่ง
Robbin and Coulter (2002) (อ้างใน วรางคณา ผลประเสริฐ และคณะ ๒๕๕๔, หน้า ๖)	๑. การตัดสินใจ ๒. การดำเนินการเพื่อป้องกันผลการดำเนินงานในระยะยาวของ องค์การ
Schermerhorn (2002) (อ้างใน วรางคณา ผลประเสริฐ และคณะ ๒๕๕๔, หน้า ๖)	๑. แผนแม่บทหรือแผนปฏิบัติการ ๒. การกำหนดทิศทางการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและเกิด ประโยชน์ในการแข่งขัน
เฉลียว บุรีภักดิ์ (๒๕๕๖, หน้า ๔)	๑. แผนการ ๒. สามารถตรวจสอบโดยกระบวนการวิทยาศาสตร์ได้
บุญเกียรติ ชีวะตระกูลกิจ (๒๕๕๙, หน้า ๑-๙)	การมุ่งเน้นหรือทุ่มเททรัพยากรเพื่อความสำเร็จ
วรางคณา ผลประเสริฐและคณะ (๒๕๕๔, หน้า ๔)	๑. การบริหารอย่างมีระบบ ๒. การวางแผนอย่างมีขั้นตอน ๓. การตัดสินใจและการประเมินผล
สุพานี สฤษฏ์วานิช (๒๕๕๙, หน้า ๑๑)	๑) การกำหนดภารกิจและวัตถุประสงค์หลักขององค์การ ๒) ตรวจสอบวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์การ ๓) การกำหนดกลยุทธ์หลักขององค์การ
สุมาลี จิระจรัส (๒๕๕๘, หน้า ๒๓)	เครื่องมือเพื่อให้องค์การสามารถบรรลุยังเป้าหมายที่กำหนด
สุรชาติ ฌ หนองคาย (๒๕๕๖, หน้า ๑๓)	๑. การประเมินปัจจัยภายในภายนอกองค์การ ๒. ผลผลิตขององค์การ
อุทิศ ขาวยเชียร (๒๕๕๖, หน้า ๑๑)	๑. ระดมสมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ๒. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ๓. กลวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

### ๒.๓.๒ ความสำคัญของการจัดการเชิงกลยุทธ์

ในการบริหารองค์การในปัจจุบันเป็นที่ตระหนักดีว่าการดำเนินธุรกิจมีการแข่งขันค่อนข้างสูง แนวคิดหรือวิธีการในการบริหารแบบเดิมๆ ไม่สามารถนำพาองค์การไปสู่ความสำเร็จได้เหมือนในอดีตจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องอาศัยชั้นเชิงในการบริหารที่เหนือกว่าคู่แข่ง หรืออาศัยความว่องไวในการปรับตัวให้ทันต่อภาวะการแข่งขันที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การจัดการเชิงกลยุทธ์จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้นักบริหารกำหนดทิศทางขององค์การ วิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในองค์การช่วยกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับองค์การ เพื่อที่จะนำกลยุทธ์เหล่านั้นไปประยุกต์ปฏิบัติ และควบคุมประเมินผลการดำเนินงานขององค์การได้ กลยุทธ์การบริหารที่ทรงประสิทธิภาพนี้จะต้องดีพร้อมสมบูรณ์ตามความหมายของการบริหารทั้งสองอย่าง คือ การมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) ที่สามารถกำหนดเป้าหมายที่ดีและสามารถบรรลุผลสำเร็จในเป้าหมายนั้นๆ ได้ และการมีประสิทธิภาพ (Efficiency) ที่สามารถทำสำเร็จในเป้าหมายเหล่านั้น โดยมีต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ต่ำที่สุดด้วย หรือถ้ากล่าวอย่างสรุป กลยุทธ์การบริหารที่ทรงประสิทธิภาพนั้นจะต้องสร้างประสิทธิผลและประสิทธิภาพให้เกิดขึ้นได้ทุกแง่มุม คือทั้งในแง่ของรายบุคคลกลุ่ม (ทีมงาน) และตลอดทั้งองค์การด้วย ทั้งนี้ไม่จำกัดเฉพาะแต่องค์การภาครัฐหรือภาคเอกชนแต่อย่างใดกลยุทธ์ขององค์การจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดความสำเร็จ หรือความล้มเหลวขององค์การได้ การทำความเข้าใจและการพยายามศึกษาองค์การที่ประสบผลสำเร็จในการใช้กลยุทธ์เพื่อการจัดการจะทำให้ให้นักบริหารได้ทราบถึงความสำคัญของกลยุทธ์ที่จะช่วยสนับสนุนองค์การให้ประสบความสำเร็จ และจะต้องมีการพิจารณาเลือกกลยุทธ์และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับองค์การ การจัดการเชิงกลยุทธ์มีความสำคัญต่อการดำเนินงานขององค์การดังนี้<sup>๗๘</sup>

๑. ช่วยให้องค์การมีกรอบและทิศทางที่ชัดเจน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ภารกิจและวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างเป็นระบบ ดังนั้นการจัดการเชิงกลยุทธ์จึงเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางขององค์การจะเป็นแนวทางในการกำกับใช้ทรัพยากรขององค์การได้อย่างเหมาะสม

๒. ช่วยให้ผู้บริหารคิดอย่างเป็นระบบ โดยการพิจารณาถึงปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์การ ทำให้ผู้บริหารสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงนั้นทำให้นักบริหารสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ และทิศทางการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับสถานะความเปลี่ยนแปลงได้

๓. ช่วยสร้างความพร้อมให้องค์การ ในการกำหนดวิธีการ หรือแนวทางในการดำเนินงาน และกิจกรรมต่างๆ ขององค์การองค์การจะต้องทำการวิเคราะห์และประเมินปัจจัยต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์การ เพื่อคิดค้นแนวทางในการดำเนินงานที่เหมาะสมที่สุดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่างๆ นำไปสู่การจัดการความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ทำให้องค์การมีการเตรียมความพร้อมในการรับกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงรวมทั้งช่วยเตรียมความพร้อม และพัฒนาบุคลากรที่อยู่ภายในองค์การ เนื่องจากการพัฒนาเชิงกลยุทธ์จะต้องมีการสร้างความเข้าใจและแนวทางในการเตรียมพร้อมเพื่อรับกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นของสภาพแวดล้อมและคู่แข่ง

<sup>๗๘</sup> วรางคณา ผลประเสริฐและคณะ, การจัดการเชิงกลยุทธ์ในการบริหารโรงพยาบาล, หน้า ๘-๑๐.

๔. ช่วยสร้างประสิทธิภาพในการแข่งขัน ความได้เปรียบทางการแข่งขันนี้สามารถเกิดขึ้นจากการนำเสนอสินค้าและบริการที่มีคุณภาพ การนำเสนอสินค้าและบริการที่มีคุณค่าเหมาะสมกับราคา การจัดการเชิงกลยุทธ์จึงเป็นความพยายามในการแข่งขันกับศักยภาพของตนเองหรือในเชิงเปรียบเทียบกับองค์กรอื่นๆ เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายตามความคาดหวังของผู้รับบริการหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะช่วยสร้างประสิทธิภาพและศักยภาพในการแข่งขันให้แก่องค์กร และเสริมสร้างการพัฒนาขีดความสามารถทางการบริหารของนักบริหาร

๕. ช่วยให้การดำเนินงานเกิดความสอดคล้องในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากการกำหนดกลยุทธ์ การประยุกต์ใช้และการตรวจสอบควบคุมไว้อย่างชัดเจน ทำให้เกิดความเข้าใจตรงกันและเกิดความร่วมมือ โดยเฉพาะความเข้าใจในวัตถุประสงค์ขององค์กร อีกทั้งจะช่วยให้มีการจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการบริหารองค์การในส่วนต่างๆ นอกจากนี้แล้วการจัดการเชิงกลยุทธ์ยังช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในองค์การเข้าใจในภาพรวม โดยเฉพาะเป้าหมายในการดำเนินงานทำให้สามารถจัดลำดับการดำเนินงานตามลำดับความสำคัญเร่งด่วนได้

๖. ช่วยให้้องค์การมีมุมมองที่ครอบคลุม โดยคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียการจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นวิธีการบริหารที่คำนึงถึงปัจจัยภายในและภายนอก ซึ่งหมายความรวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์กรเช่น เจ้าหน้าที่ ประชาชน ผู้รับบริการ และคู่แข่ง ซึ่งบุคคลเหล่านี้ ล้วนมีความคาดหวังต่อองค์กรแตกต่างกัน หากองค์กรสามารถตอบสนองความคาดหวังดังกล่าวได้ก็จะทำให้บุคคลเหล่านั้น ให้การสนับสนุนหรือให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน ในทางกลับกันหากองค์กรละเลยความคาดหวัง ดังกล่าวอาจเกิดความเคลื่อนไหวที่ส่งผลต่อองค์กร เช่น การฟ้องร้อง หรือการหยุดงาน เป็นต้น

ความสำคัญของการจัดการเชิงกลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก อาจทำให้แผนงานระยะปานกลาง ถึงระยะยาวไม่สามารถดำเนินการจนบรรลุเป้าประสงค์ได้ เพราะดุลยภาพระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาจจะไม่สมดุลภาพ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องติดตามข้อมูลและวิเคราะห์สถานการณ์อย่างต่อเนื่อง มิฉะนั้นปัจจัยภายในที่เคยเป็นจุดแข็งก็อาจเป็นจุดอ่อนจนไม่สามารถขับเคลื่อนให้แผนบรรลุผลสำเร็จได้<sup>๗๙</sup>

หลักการของการจัดการเชิงกลยุทธ์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานขององค์กรที่มีการเปลี่ยนแปลงและได้รับผลกระทบ โดยคำนึงผลที่จะเกิดขึ้นทั้งในระยะสั้นและระยะยาวที่มีต่อองค์กรได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิผล มีผู้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการเชิงกลยุทธ์ไว้ดังนี้

ความสำคัญของการจัดการเชิงกลยุทธ์ ไว้ดังนี้

๑. การจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นการกำหนดทิศทางที่ชัดเจนขององค์กร ผู้กำหนดกลยุทธ์จะทำการกำหนดวิสัยทัศน์ในอนาคตขององค์กร ทำให้สมาชิกทั้งองค์กรทราบถึงทิศทางที่ทุกคนจะดำเนินไปอย่างชัดเจน

<sup>๗๙</sup> สุรชาติ ฌ หนองคาย, แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาระบบสุขภาพ, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔), หน้า ๓๙.

๒. การจัดการเชิงกลยุทธ์ช่วยให้ผู้บริหารระดับสูง มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในการมองถึงอนาคตขององค์กร ซึ่งสามารถช่วยลดความเสี่ยงขององค์กรในอนาคตลงได้

๓. การจัดการเชิงกลยุทธ์ช่วยให้องค์กรสามารถดำเนินงานและใช้ทรัพยากรที่ตนมีในการแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลสำเร็จดีกว่าการบริหารงานตามปกติ

๔. การจัดการเชิงกลยุทธ์ช่วยลดการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง (Resistance to Change) การจัดการเชิงกลยุทธ์มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากสมาชิก ทำให้ทุกคนเกิดความพึงพอใจในการยอมรับแผนกลยุทธ์นั้น ทำให้การต่อต้านมีน้อยลง

๕. การจัดการเชิงกลยุทธ์สร้างความสอดคล้องในการปฏิบัติงาน (Harmony) จากการมีส่วนร่วมในการวางแผนกลยุทธ์ ทำให้สมาชิกทุกคนรับทราบและยอมรับทิศทางที่ชัดเจนขององค์กร<sup>๘๐</sup>

การจัดการเชิงกลยุทธ์มีความสำคัญดังนี้

๑. ช่วยให้องค์กรมีวัตถุประสงค์และภารกิจขององค์กรในอนาคตอย่างชัดเจน สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้ปฏิบัติงานในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๒. ช่วยให้การดำเนินงานสอดคล้องในหน้าที่ต่างๆภายในองค์กร เพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๓. เปิดโอกาสให้ผู้บริหารระดับต่างๆ มีส่วนร่วมในการบริหาร มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาองค์กร

๔. ช่วยให้องค์กรสามารถคาดการณ์ปัญหาที่จะเกิดขึ้น แล้วเปลี่ยนแปลงปัญหาให้เป็นโอกาสที่จะดำเนินธุรกิจในอนาคต

๕. ช่วยให้ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบและสามารถลดความเสี่ยงได้<sup>๘๑</sup>

เนื่องจากแนวคิดหรือวิธีการในการบริหารแบบเดิมๆ ย่อมไม่สามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้เหมือนในอดีต ผู้บริหารในโลกยุคใหม่จะต้องให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จากสาเหตุดังกล่าวทำให้การศึกษาในด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์มีความสำคัญต่อผู้บริหารยุคใหม่ ซึ่งการจัดการเชิงกลยุทธ์มีลักษณะที่สำคัญดังนี้

๑. การจัดการเชิงกลยุทธ์ เป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทาง ภารกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างเป็นระบบ เพื่อให้องค์กรมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน

๒. การจัดการเชิงกลยุทธ์ เป็นการกำหนดวิธีการหรือแนวทางในการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรเพื่อให้บรรลุถึงทิศทางและวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น โดยในการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานนี้ องค์กรจะต้องทำการวิเคราะห์และประเมินปัจจัยต่างๆ ทั้งภายในและ

<sup>๘๐</sup> สุมาลี จิระจรัส, การจัดการเชิงกลยุทธ์, (สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕-๒๖.

<sup>๘๑</sup> บุญเลิศ เย็นคงคา และคณะ, การจัดการเชิงกลยุทธ์ = Strategic management, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : วิ.เจ.พรินติ้ง., ๒๕๔๙), หน้า ๑๙.

ภายนอกองค์กร เพื่อคิดค้นแนวทางในการดำเนินงานที่เหมาะสมที่สุดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่างๆ

๓. การจัดการเชิงกลยุทธ์ ครอบคลุมถึงการนำเอาวิธีการหรือแนวทางในการดำเนินงานที่ได้คิดค้นขึ้นมาประยุกต์ใช้และปฏิบัติเพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุถึงเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

๔. การวางแผนและการประยุกต์ใช้กลยุทธ์เป็นหน้าที่หลักของผู้บริหารองค์กร เมื่อเทียบกับหน้าที่อื่นๆ ที่ผู้บริหารต้องรับผิดชอบ ความสามารถของผู้บริหารในการกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน การจัดทำและปฏิบัติตาม แผน กลยุทธ์ จัดเป็นหน้าที่ซึ่งมีความสำคัญเป็นอันดับต้นรวมทั้งเป็นหน้าที่ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานในระยะยาวขององค์กร ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่ากลยุทธ์และการปฏิบัติตามกลยุทธ์ที่ดีนั้นสามารถใช้เป็นเครื่องวัดถึงความสามารถในการบริหารของผู้บริหารได้เป็นอย่างดี

๕. การจัดการเชิงกลยุทธ์และการตัดสินใจทางด้านกลยุทธ์มักจะมีความเกี่ยวข้องกับหรือมีผลต่อทิศทางในการดำเนินงานในระยะยาวขององค์กร

๖. การตัดสินใจทางกลยุทธ์อาจจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ขององค์กร ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การเสาะแสวงหาทรัพยากรหรือความสามารถหลักที่จำเป็นต้องใช้สำหรับการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน

๗. การตัดสินใจทางกลยุทธ์ยังเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในระดับต่างๆ ขององค์กร โดยการดำเนินงานในระดับต่างๆ ขององค์กรจะต้องสอดคล้องและเกื้อหนุนต่อกลยุทธ์ขององค์กร และ ความสามารถในการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานจะเป็นสาเหตุสำคัญสำหรับความสำเร็จหรือล้มเหลวขององค์กร

๘. กลยุทธ์ขององค์กรไม่เพียงจะเกี่ยวข้องกับสถานะแวดล้อมภายนอก และปัจจัยภายในขององค์กรเท่านั้น แต่ค่านิยม ทัศนคติ ความคาดหวัง ของบุคคลฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กร (Stakeholder) มีผลต่อกลยุทธ์ ซึ่งบุคคลต่างๆ เหล่านี้ครอบคลุมตั้งแต่ ผู้ถือหุ้น ผู้บริหารระดับสูง สังคม รัฐบาล พนักงาน ฯลฯ

๙. ในภาคธุรกิจการจัดการเชิงกลยุทธ์การจัดการและการตัดสินใจทางด้านกลยุทธ์มักจะเป็นความพยายามในการได้มาซึ่งความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กร ความได้เปรียบทางการแข่งขันนี้สามารถเกิดขึ้นจาก การนำเสนอสินค้าและบริการที่มีคุณภาพ การนำเสนอสินค้าและบริการที่มีคุณค่าเหมาะสมกับราคาที่ต่ำสุด ส่วนในภาครัฐการจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นความพยายามในการแข่งขันกับศักยภาพของตนเอง หรือในเชิงเปรียบเทียบกับองค์กรอื่นๆ เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายตามความคาดหวังของผู้รับบริการหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง<sup>๘๒</sup>

การวางแผนกลยุทธ์มีความสำคัญ คือ การวางแผนที่ช่วยให้หน่วยงานพัฒนาตนเองได้ทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม เพราะการวางแผนกลยุทธ์ให้ความสำคัญกับการศึกษาวิเคราะห์บริบทและสภาพแวดล้อมภายนอกหน่วยงานเป็นประเด็นสำคัญ ทั้งยังช่วยให้หน่วยงานภาครัฐในทุกระดับมีความเป็นตัวเอามากขึ้นรับผิดชอบต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวของตนเองมากขึ้นทั้งนี้เพราะการวางแผนกลยุทธ์เป็นการวางแผนขององค์กรโดยองค์การและเพื่อองค์การไม่ใช่

<sup>๘๒</sup> สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง, การจัดการเชิงกลยุทธ์, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://province.m-culture.go.th/ranong/html/km%20stagic1.html>, [๑๐ มกราคม ๒๕๖๑].

เป็นการวางแผนที่ต้องกระทำตามที่หน่วยเหนือสั่งการ การจัดทำแผนกลยุทธ์ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนางานสมัยใหม่ของการปฏิรูประบบราชการ และเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการจัดทำระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (Performance Base Budgeting) ซึ่งสำนักงบประมาณกำหนดให้ส่วนราชการและหน่วยงานในสังกัดจัดทำก่อนที่จะกระจายอำนาจด้านงบประมาณโดยการจัดสรรงบประมาณเป็นเงินก้อนลงไปให้หน่วยงาน กล่าวได้ว่าการวางแผนที่ให้ความสำคัญต่อการกำหนด “กลยุทธ์” ที่ได้มาจากการคิดวิเคราะห์แบบใหม่ๆ ที่ไม่ผูกติดอยู่กับปัญหาเก่าในอดีตไม่เอาข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรและงบประมาณมาเป็นข้ออ้าง ดังนั้นการวางแผนกลยุทธ์จึงเป็นการวางแผนแบบท้าทายความสามารถเป็นรูปแบบการวางแผนที่ช่วยให้เกิดการริเริ่มสร้างสรรค์ทางเลือกใหม่ได้ด้วยตนเองจึงเป็นการวางแผนพัฒนาที่ยั่งยืน

การวางแผนกลยุทธ์ เป็นการวางแผนเพื่อนำองค์การไปสู่สภาพลักษณะใหม่ก้าวสู่วิสัยทัศน์ที่ต้องการในอนาคต การวางแผนกลยุทธ์จึงเป็นการวางแผนในภาพรวมขององค์การ ทุกกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นเป็นปัจจัยที่ชื่อนาคตขององค์การนั้น

การวางแผนทั่วไป เป็นการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาการป้องกันปัญหาหรือการพัฒนาผลผลิตขององค์การ ดังนั้นการวางแผนทั่วไปจึงมีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อการให้ได้แนวทางในการดำเนินงานที่ทำงานโครงการขององค์การบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น<sup>๘๓</sup>

ความสำคัญของการบริหารเชิงกลยุทธ์ โลกของเรากำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วทุกขณะ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสถานะการแข่งขันระหว่างองค์กรธุรกิจต่าง ๆ ด้วย แม้ว่าในอดีตที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้นอยู่เสมอ แต่ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะที่รวดเร็วและรุนแรงมากกว่าในอดีต ปัจจัย ๒ ประการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างรุนแรงและรวดเร็ว ได้แก่<sup>๘๔</sup>

๑) การแข่งขันที่ไร้พรมแดน (Global competition) การแข่งขันที่ไร้พรมแดนเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสินค้า บริการ แรงงาน เทคโนโลยี เป็นต้น สามารถเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างประเทศได้อย่างเสรีมากขึ้น ลักษณะเช่นนี้ทำให้การแข่งขันมีความรุนแรงมากขึ้น ตัวอย่างเช่น สินค้าชนิดเดียวกันจากคู่แข่งจำนวนมาก จากหลายประเทศจะเข้ามาแข่งขันกัน ตลาดของโลกจะมีแนวโน้มพัฒนาเป็นตลาดเดียวมากขึ้น การที่องค์กรธุรกิจจะอยู่รอดได้ในระยะยาวจะต้องมองโลกทั้งโลกเป็นตลาดของตนเอง และสามารถขยายขอบเขตการดำเนินงานไปได้ทุกแห่งที่มีความต้องการเกิดขึ้น ความเป็นสากลของตลาดอุตสาหกรรมทำให้องค์กรธุรกิจแบบบริษัทท้องถิ่นขยายตัวได้ยาก การแข่งขันที่เป็นสากลมากขึ้นทำให้ธุรกิจต่าง ๆ ต้องพัฒนามาตรฐานของสินค้าและบริการเพื่อให้แข่งขันได้ นอกจากนี้การแข่งขันที่ไร้พรมแดนยังนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและรสนิยมของผู้บริโภค เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีโทรศัพท์มือถือที่ทันสมัยขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ความต้องการสินค้าโทรศัพท์มือถือมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ไม่หยุด

<sup>๘๓</sup> สุพจน์ อินทวงศ์ และคณะ, การวางแผนเชิงกลยุทธ์ทางรัฐศาสตร์, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยพิษณุโลก จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๒๘-๒๙.

<sup>๘๔</sup> กฤษฎา เสกตระกูล, การบริหารเชิงกลยุทธ์สำหรับธุรกิจขนาดย่อม, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : [http://www.tsi-thailand.org/index.php?option=com\\_content&task=view&id=8\\_3\\_3\\_3&Itemid=0&limit=1&limitstart=0](http://www.tsi-thailand.org/index.php?option=com_content&task=view&id=8_3_3_3&Itemid=0&limit=1&limitstart=0), [๑๑ มกราคม ๒๕๖๑].



นิ่งนี้ ทำให้องค์กรต่าง ๆ ต้องปรับตัวและเพิ่มพูนทักษะและความสามารถของตนเองอยู่ตลอดเวลาตามสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

๒) การเปลี่ยนแปลงทางนวัตกรรมเทคโนโลยี (Technological innovation change) โลกยุคใหม่มีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีมากขึ้น อัตราการเปลี่ยนแปลงและการใช้เทคโนโลยีจะเพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็วขึ้นทุกขณะ ทำให้วงจรชีวิตของสินค้าและบริการมีระยะเวลาที่สั้นลง เนื่องจากเทคโนโลยีใหม่ ๆ สามารถทดแทนเทคโนโลยีเดิมได้อย่างรวดเร็วขึ้น การปรับปรุงสินค้าให้ทันสมัยเป็นที่ต้องการของลูกค้าตลอดเวลาจะเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการแข่งขันในอนาคต

การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้องค์กรธุรกิจต้องแข่งขันในสภาวะที่สลับซับซ้อน มีแต่ความไม่แน่นอนและคาดการณ์ได้ยาก เนื่องจากสินค้าของแต่ละองค์กรธุรกิจจะมีคู่แข่งมากขึ้น ทั้งจากในและต่างประเทศ เงื่อนไขการแข่งขันใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้ปัจจัยหรือสาเหตุของความสำเร็จขององค์กรธุรกิจที่เคยมีมาในอดีตจะเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เช่น บริษัทที่มีกำลังการผลิตขนาดใหญ่ เคยใช้ประโยชน์จากการผลิตแบบจำนวนมาก และต้นทุนต่อหน่วยที่ต่ำอาจเผชิญกับปัญหาการไม่สามารถปรับปรุงการผลิตให้เปลี่ยนแปลงไปของลูกค้าเป้าหมายซึ่งอาจมีอยู่หลายกลุ่ม ดังนั้นการบริหารธุรกิจในยุคใหม่จำเป็นต้องมีการทบทวน ปรับปรุง และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากแนวคิดหรือวิธีการในการบริหารแบบเดิม ๆ ย่อมไม่สามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้เหมือนในอดีต

การบริหารเชิงกลยุทธ์ เป็นการกำหนดวิธีการหรือแนวทางในการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร เพื่อให้บรรลุถึงทิศทางและวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น โดยในการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานนี้ องค์กรธุรกิจจะต้องทำการวิเคราะห์และประเมินปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อคิดค้นแนวทางในการดำเนินงานที่เหมาะสมที่สุดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่าง ๆ การบริหารเชิงกลยุทธ์ขององค์กรไม่เพียงจะเกี่ยวข้องกับสภาวะแวดล้อมภายนอกและปัจจัยภายในองค์กรเท่านั้น แต่คำนึงถึงทัศนคติ ความคาดหวังของบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กร (Stakeholders) จะมีผลต่อการกำหนดกลยุทธ์หรือแนวทางในการบริหารองค์กรด้วย ซึ่งบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ครอบคลุมตั้งแต่ เจ้าของกิจการ ผู้ถือหุ้น ผู้บริหารระดับสูง ลูกค้า สถาบันการเงิน สังคม รัฐบาล พนักงาน ฯลฯ

สำหรับธุรกิจขนาดย่อมแล้ว การที่กิจการมีขนาดเล็ก จุดที่ได้เปรียบก็คือ สามารถที่จะปรับเปลี่ยนยุทธวิธีในการแข่งขันได้ง่ายกว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์จะช่วยให้ผู้ประกอบการคิดแผนงานได้อย่างเป็นระบบ สามารถแยกงานการวางแผนกลยุทธ์กับงานประจำวันในการดำเนินงานออกจากกันได้ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าต้องมีแผนธุรกิจที่เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น ผู้ประกอบการจำนวนมากที่ประสบความสำเร็จเพราะคิดแบบกลยุทธ์ ไม่ใช่ เพราะเขียนกลยุทธ์ในแผนธุรกิจเท่านั้น อย่างไรก็ตามการเขียนแผนธุรกิจซึ่งจะมีการบรรจุแผนกลยุทธ์เป็นลายลักษณ์อักษรนี้มีข้อดี คือจะทำให้ผู้ประกอบการคิดงานอย่างเป็นระบบ กำหนดได้ว่าอะไรควรทำก่อน ทำหลัง และจะได้ไม่ลืม เนื่องจากเรื่องที่จะต้องทำเกี่ยวกับธุรกิจในแต่ละวันมีค่อนข้างมาก ผู้ประกอบการที่ยุ่งกับงานประจำวันค่อนข้างมาก อาจหลงลืมสิ่งที่จะต้องทำในแผนกลยุทธ์ไปได้

ตารางที่ ๒.๙ สรุปความสำคัญของกลยุทธ์

นักวิชาการ/สำนักวิชาการ	ความสำคัญของกลยุทธ์
บุญเลิศ เย็นคงคา และคณะ (๒๕๕๙, หน้า ๑๙)	<ol style="list-style-type: none"> <li>๑. มีวัตถุประสงค์และภารกิจขององค์การในอนาคตอย่างชัดเจน</li> <li>๒. ดำเนินงานสอดคล้องในหน้าที่ต่างๆภายในองค์การ</li> <li>๓. เปิดโอกาสให้ผู้บริหารระดับต่างๆ มีส่วนร่วมในการบริหาร</li> <li>๔. สามารถคาดการณ์ปัญหาที่จะเกิดขึ้น</li> <li>๕. มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล</li> </ol>
วรางคณา ผลประเสริฐและคณะ (๒๕๕๔, หน้า ๘-๑๐)	<ol style="list-style-type: none"> <li>๑. ช่วยให้องค์การมีกรอบและทิศทางที่ชัดเจน</li> <li>๒. ช่วยให้ผู้บริหารคิดอย่างเป็นระบบ</li> <li>๓. ช่วยสร้างความพร้อมให้้องค์การ</li> <li>๔. ช่วยสร้างประสิทธิภาพในการแข่งขัน</li> <li>๕. ช่วยให้การดำเนินงานเกิดความสอดคล้องในการปฏิบัติหน้าที่</li> <li>๖. ช่วยให้้องค์การมีมุมมองที่ครอบคลุม</li> </ol>
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ระยอง (Online)	<ol style="list-style-type: none"> <li>๑. กำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทาง ภารกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างเป็นระบบ</li> <li>๒. เป็นการกำหนดวิธีการหรือแนวทางในการดำเนินงาน</li> <li>๓. สามารถประยุกต์ใช้และปฏิบัติได้</li> <li>๔. การจัดทำและปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์</li> <li>๕. มีผลต่อทิศทางในการดำเนินงานในระยะยาวขององค์กร</li> <li>๖. นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ขององค์กร</li> <li>๗. การดำเนินงานในระดับต่างๆ ขององค์กร</li> <li>๘. ค่านิยม ทศนคติ ความคาดหวัง ของบุคคลฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กร (Stakeholder) มีผลต่อกลยุทธ์</li> <li>๙. การได้มาซึ่งความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กร</li> </ol>
สุมาลี จิระจรัส (๒๕๔๘, หน้า ๒๕-๒๖)	<ol style="list-style-type: none"> <li>๑. กำหนดทิศทางที่ชัดเจนขององค์การ</li> <li>๒. มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในการมองถึงอนาคตขององค์การ</li> <li>๓. ้องค์การสามารถดำเนินงานและใช้ทรัพยากรที่ตนมีในการแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลสำเร็จ</li> <li>๔. ช่วยลดการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง (Resistance to Change)</li> <li>๕. สร้างความสอดคล้องในการปฏิบัติงาน (Harmony)</li> </ol>
สุรชาติ ฦ หนองคาย (๒๕๕๔, หน้า ๓๙)	<ol style="list-style-type: none"> <li>๑. เป็นการติดตามข้อมูล</li> <li>๒. ช่วยในการวิเคราะห์สถานการณ์อย่างต่อเนื่อง</li> </ol>

### ๒.๓.๓ องค์ประกอบของการวางแผนกลยุทธ์

การจัดการเชิงกลยุทธ์เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในภาคราชการก็มีองค์ประกอบเช่นเดียวกันกับที่มีในภาคเอกชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ส่วน ได้แก่<sup>๕๕</sup>

๑. การวิเคราะห์ ปัจจัยทาง ยุทธศาสตร์ (Strategic Analysis) คือ การวิเคราะห์ถึงปัจจัยและสถานะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรและยุทธศาสตร์ขององค์กร เพื่อที่จะได้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ รวมทั้งสถานะของตัวองค์กรได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น การวิเคราะห์ปัจจัยทางยุทธศาสตร์ จะบอกให้ทราบว่าปัจจัยหรือสถานะแวดล้อมภายนอกมีลักษณะอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะใด และก่อให้เกิดโอกาสและข้อจำกัดต่อองค์กรได้อย่างไรบ้าง นอกจากนี้การวิเคราะห์ เชิง กลยุทธ์จะช่วยให้องค์กรทราบถึงทรัพยากร (Resources) และความสามารถ (Capabilities) ต่างๆ ที่มีอยู่ภายในองค์กรว่าเป็นจุดแข็งหรือจุดอ่อนอย่างไร และจะช่วยให้องค์กรสามารถบรรลุความได้เปรียบทางการแข่งขันได้อย่างไร

สถานะแวดล้อมภายนอกที่องค์กรจะวิเคราะห์นั้นประกอบด้วยทั้งปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับองค์กรโดยตรง และที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กรโดยตรงได้แก่ ลูกค้า พันธมิตร หน่วยงานกำกับ ฯลฯ ในขณะที่ปัจจัยภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้องกับองค์กรโดยตรงแต่ก่อให้เกิดโอกาสและข้อจำกัดแก่องค์กรนั้น ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กฎหมาย การค้า เทคโนโลยี วัฒนธรรม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกไม่ว่าจะเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กรโดยตรงหรือไม่ ย่อมส่งผลให้เกิดโอกาสหรือข้อจำกัดต่อองค์กร รวมทั้งมีผลต่อความสามารถในการแข่งขันขององค์กร

สำหรับปัจจัยภายในขององค์กรนั้นก็มีวิธีที่สามารถใช้ในการวิเคราะห์หลายวิธีด้วยกัน อาทิเช่น การวิเคราะห์ตามสายงาน (Functional Analysis) การวิเคราะห์ตามตัวแบบ Value Chain การวิเคราะห์ตามตัวแบบ 7-S หรือ การวิเคราะห์ทรัพยากรและความสามารถภายใน (Resources and Capabilities Analysis) ถึงแม้จะมีวิธีการวิเคราะห์ได้หลายวิธี แต่ผลลัพธ์ที่จะได้รับนั้นได้แก่การทราบถึงจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร ซึ่งจะช่วยในการกำหนดความสามารถในการแข่งขันขององค์กร

จะเห็นได้ว่าผลลัพธ์ที่จะได้รับจากการวิเคราะห์ทางกลยุทธ์นั้น ประกอบด้วย โอกาส ข้อจำกัด ที่เกิดจากปัจจัยภายนอก จุดแข็ง และจุดอ่อน ที่เกิดจากปัจจัยภายใน หรือที่นิยมเรียกกันว่าการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis - Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats) รวมทั้งข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กร ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ทางกลยุทธ์นี้ จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการกำหนดทิศทางและกลยุทธ์ขององค์กร ถ้าองค์กรทำการกำหนดกลยุทธ์โดยขาดการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในแล้ว กลยุทธ์ขององค์กรก็จะมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จต่ำ เพราะแผนยุทธศาสตร์ขาดความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่รายรอบองค์กรอยู่

๒. การกำหนดทิศทางขององค์กร (Direction Setting) ได้แก่การกำหนด วิสัยทัศน์ (vision) ภารกิจ (Mission) และ ประเด็นทางยุทธศาสตร์ (Strategic Issue) ขององค์กร การ

<sup>๕๕</sup>สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง, การจัดการเชิงกลยุทธ์, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://province.m-culture.go.th/ranong/html/km%20stagic1.html>, [๑๐ มกราคม ๒๕๖๑].

กำหนดทิศทางขององค์กรจะเป็นการบ่งชี้ว่าองค์กรจะมุ่งไปในทิศทางใด หรือสาเหตุของการดำรงอยู่ขององค์กร หรือลักษณะการดำเนินการขององค์กร นอกจากนี้การกำหนดทิศทางขององค์กรจะยังมีส่วนช่วยในการแปลงวิสัยทัศน์หรือภารกิจขององค์กรให้กลายเป็นวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานที่มีลักษณะที่ชัดเจนขึ้น ในการกำหนดทิศทางขององค์กรนั้นคำถามที่สำคัญที่สุดและมักจะเป็นคำถามที่ถูกถามมากที่สุดก็คือ ภารกิจขององค์กรในปัจจุบันคืออะไร และเป้าหมายในอนาคตคืออะไร ซึ่งการตอบคำถามนี้จะช่วยให้ผู้บริหารระดับสูงสามารถพิจารณาได้ว่าบทบาท ภาระหน้าที่ขององค์กรประกอบไปด้วยอะไรบ้างและช่วยพัฒนาวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น สำหรับทิศทางหรือสิ่งที่มุ่งไปในอนาคตข้างหน้า

ในหลักสูตรนี้การกำหนดทิศทางขององค์กรจะประกอบไปด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) หรือสิ่งที่ผู้บริหารขององค์กรใฝ่ฝันอยากให้องค์กรเป็น การกำหนดภารกิจ (Mission) หรือกรอบในการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งการกำหนดภารกิจที่ดีจะช่วยให้้องค์กรสามารถตอบคำถามที่ว่า “ เราคือใคร เราทำอะไร และเราจะมุ่งไปในทิศทางไหน ” (Who Are We, What We Do, and Where We're Headed) ภารกิจที่เขียนไว้อย่างชัดเจนจะช่วยองค์กรในการเตรียมพร้อมสำหรับอนาคต กำหนดทิศทางในระยะยาวขององค์กร และบ่งบอกถึงความตั้งใจหรือความต้องการขององค์กรในการดำเนินงาน นอกจากการกำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจแล้ว การกำหนดทิศทางขององค์กรยังครอบคลุมถึงการแปลงวิสัยทัศน์และภารกิจที่อาจจะยังคงมีความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน ให้เป็นประเด็นทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญ

การกำหนดประเด็นทางยุทธศาสตร์คือการเปลี่ยนหรือแปลความหมายของวิสัยทัศน์และภารกิจขององค์กร ให้เป็นเป้าหมายในการดำเนินงานที่มีความเฉพาะเจาะจง สามารถวัดได้อย่างชัดเจน การกำหนดประเด็นทางยุทธศาสตร์คือการตั้งเป้าหมายหรือสิ่งที่ต้องการไว้ ซึ่งองค์กรจะต้องใช้ความพยายามในการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ความท้าทายในการลดช่องว่างที่เกิดขึ้นระหว่างประเด็นทางยุทธศาสตร์ที่ต้องการกับความสามารถในการดำเนินงานขององค์กร จะเป็นสิ่งผลักดันให้องค์กรมีความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น พร้อมทั้งเกิดความเร่งรีบที่จะพัฒนาผลการดำเนินงาน อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการกระทำต่างๆ มากขึ้น ดังนั้นการตั้งประเด็นทางยุทธศาสตร์ที่มีความท้าทายแต่สามารถบรรลุได้จะช่วยป้องกันความเฉื่อยชาภายในองค์กรได้อีกด้วย

การกำหนดทิศทางขององค์กรที่ดีและชัดเจนย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรต่อไป เนื่องจากองค์กรจะมีความชัดเจนในการดำเนินงานและมีเป้าหมายที่ชัดเจน บรรลุได้ และวัดผลได้ ซึ่งทำให้การกำหนดกลยุทธ์มีความชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้ ดังนั้นในการจัดการเชิงกลยุทธ์ถ้าขาดเสียสิ้นการกำหนดทิศทางขององค์กรที่ดีและชัดเจนแล้ว องค์กรประกอบอื่นๆ ย่อมไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Formulation) คือ การนำข้อมูลและความรู้ต่างๆ ที่ได้รับจากการกำหนดทิศทางขององค์กรและการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกขององค์กรมาจัดทำเป็นแผนยุทธศาสตร์ รวมทั้งระบบการประเมินและคัดเลือกกลยุทธ์ที่มีความเหมาะสมกับองค์กรมากที่สุด ในการจัดทำกลยุทธ์นั้นพึงระลึกเสมอว่าการจัดทำกลยุทธ์เป็นการกำหนดแนวทางวิธีการ และกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรเพื่อช่วยให้้องค์กรสามารถบรรลุถึงภารกิจและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยนำเอาการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทั้งภายในและภายนอกขององค์กรมาพิจารณาประกอบ

ในภาคธุรกิจกลยุทธ์สามารถแบ่งได้เป็นสามระดับ ได้แก่ กลยุทธ์ระดับองค์กร (Corporate Strategy) ซึ่งจะบ่งบอกถึงกลยุทธ์โดยรวมและทิศทางในการแข่งขันขององค์กรว่าควรจะเข้าสู่หรือออกจากอุตสาหกรรมใด กลยุทธ์ระดับธุรกิจ (Business Strategy) ซึ่งจะบ่งบอกถึงวิธีการที่องค์กรจะใช้ในการแข่งขันในอุตสาหกรรมแต่ละประเภท และ กลยุทธ์ระดับปฏิบัติการหรือดำเนินงาน (Functional or Operational Strategy) ซึ่งครอบคลุมวิธีการในการแข่งขันและดำเนินงานของหน่วยงานระดับปฏิบัติการต่างๆ

ส่วนภาครัฐแล้วกลยุทธ์ในหน่วยงานมักถูกแบ่งโดยระดับ (Hierarchy) ของกลยุทธ์ เช่น ยุทธศาสตร์ - กลยุทธ์ - โครงการ และ กิจกรรม ทั้งนี้อาจรวมถึงนโยบายต่างๆ ซึ่งฝ่ายบริหารได้มอบหมายให้แต่ละหน่วยงานเป็นผู้ดำเนินการ

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์นั้นเป็นสิ่ง ที่ต้องพิจารณาทั้งในภาพกว้างและในทางลึกพอสมควร การจัดทำยุทธศาสตร์ยังไม่ใช่เพียงแค่การคิดค้นวิธีการใหม่ๆ เพื่อช่วยให้องค์กรบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการวิเคราะห์พิจารณากิจกรรมการเคลื่อนไหวต่างๆ ทางยุทธศาสตร์ทั้งที่ได้ดำเนินการไปแล้วและกำลังดำเนินการอยู่ ถ้ายุทธศาสตร์เหล่านี้ประสบผลสำเร็จและเกิดประโยชน์แก่องค์กร องค์กรก็ควรที่จะใช้ยุทธศาสตร์เหล่านั้นต่อไป ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงทางด้านยุทธศาสตร์หรือการจัดทำยุทธศาสตร์ขึ้นมาใหม่ก็อาจจะก่อให้เกิดผลเสียแก่องค์กรได้ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางยุทธศาสตร์หรือการจัดทำยุทธศาสตร์ใหม่ๆ จึงควรเป็นไปเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ หรือ เมื่อมีความจำเป็น

ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์นั้น ผู้บริหารระดับสูงขององค์กรจะต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่ดี รวมทั้งมีสายตาวัดที่กว้างไกลในการมองเห็นโอกาสที่ดี นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงในยุทธศาสตร์จากยุทธศาสตร์เดิมที่ประสบความสำเร็จมาตลอด มาสู่ยุทธศาสตร์ใหม่ในสภาวะการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปย่อมต้องการผู้บริหารที่มีความกล้าหาญที่จะตัดสินใจและยอมรับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น ถ้าผู้บริหารไม่มีความกล้าในการตัดสินใจแล้วองค์กรก็จะไม่สามารถมีการเปลี่ยนแปลงในยุทธศาสตร์ใหม่ๆ เพื่อให้รองรับและสอดคล้องต่อสภาวะการณ์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์กรโดยรวม

สิ่งหนึ่งที่ผู้บริหารขององค์กรจะต้องคำนึงถึงตลอดเวลา ได้แก่การที่ยุทธศาสตร์เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและเป็นกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ตลอดเวลา เมื่อกำหนดภารกิจและประเด็นทางยุทธศาสตร์ขององค์กรแล้ว ภารกิจและประเด็นทางยุทธศาสตร์นั้นอาจจะสามารถอยู่ได้เป็นเวลาหลายปีโดยไม่เปลี่ยนแปลง แต่ยุทธศาสตร์หรือวิธีการในการบรรลุภารกิจและวัตถุประสงค์นั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมต่างๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางยุทธศาสตร์อาจเกิดขึ้นได้จากโอกาสใหม่ ๆ ที่เพิ่งเกิดขึ้น หรือผู้บริหารมีวิธีการใหม่ๆ ในการทำให้การดำเนินงานที่ดีขึ้น หรือเมื่อมีวิกฤตการณ์ต่างๆ เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่าการจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้เนื่องจากการจัดทำยุทธศาสตร์ไม่สามารถครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้นยุทธศาสตร์จึงควรมีความพร้อมและความสามารถที่จะตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่ไม่ได้คาดคิดล่วงหน้า หรือมีลักษณะของความเป็นพลวัต (Dynamic)

๔. การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ (Strategic Implementation) เป็นขั้นตอนสุดท้ายแต่เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างมากในการจัดการเชิงกลยุทธ์ เมื่อองค์กรได้กำหนดทิศทางขององค์กร วิเคราะห์ปัจจัยด้านต่างๆ ทางกลยุทธ์ และจัดทำยุทธศาสตร์แล้ว จะต้องนำเอายุทธศาสตร์ที่ได้วางแผนจัดทำและคัดเลือกไว้มาดำเนินการประยุกต์ปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ ถ้าในกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ขาดขั้นตอนนี้แล้ว สิ่งที่ผู้บริหารขององค์กรได้วิเคราะห์ จัดทำไว้ก็จะไม่เกิดผลขึ้นจริงๆ นอกจากนี้ถึงแม้จะมีการวิเคราะห์หรือวางแผนทางยุทธศาสตร์ไว้ดีเพียงใด แต่ถ้าการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ขององค์กรไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ความพยายามในการวิเคราะห์หรือวางแผนก็จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ ต่อองค์กร ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าความสามารถในการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ขององค์กรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการจัดการเชิงกลยุทธ์

กิจกรรมหลักในการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ คือ การพิจารณาว่าจะทำอย่างไรจึงจะทำให้ยุทธศาสตร์ที่ได้วางแผนและเลือกไว้สามารถนำมาใช้ดำเนินงานได้และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามที่กำหนดไว้ การประยุกต์ยุทธศาสตร์มักจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆภายในองค์กรเอง อาทิเช่น

๑) การเสริมสร้างทักษะความสามารถของบุคลากรทั้งในระดับบริหารและระดับปฏิบัติการให้มีความเหมาะสมกับยุทธศาสตร์ขององค์กร

๒) การจัดโครงสร้างในการบริหารและระบบในการดำเนินงานในด้านต่างๆขององค์กรให้สอดคล้องและเหมาะสมกับยุทธศาสตร์ขององค์กร

๓) การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ภายในองค์กรไปสู่หน่วยงานหรือกิจกรรมต่างๆที่มีความสำคัญต่อการดำเนินตามยุทธศาสตร์ขององค์กร

๔) จูงใจพนักงานภายในองค์กรเพื่อให้พวกเขาสามารถดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อาจจะรวมไปถึงการปรับเปลี่ยนลักษณะงานและพฤติกรรมในการทำงานให้เหมาะสม

๕) การมีนโยบายในการบริหารงานในระดับต่างๆ ให้สอดคล้องและเกื้อหนุนต่อยุทธศาสตร์ขององค์กร

๖) การมีวัฒนธรรมองค์กรที่สอดคล้องและสนับสนุนต่อยุทธศาสตร์ขององค์กร

๗) การบริหารการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในองค์กร

จะเห็นได้ว่างานและหน้าที่ในการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์เป็นสิ่งที่มีความสลับซับซ้อนและใช้เวลานานที่สุดในการจัดการเชิงกลยุทธ์ เนื่องจากงานนี้จะมีส่วนเกี่ยวข้องในทุกฝ่ายและทุกหน่วยงานภายในองค์กรและจะต้องเริ่มต้นจากภายในองค์กรเอง โดยปกติการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์จะต้องเริ่มต้นจากการวิเคราะห์และพิจารณาการดำเนินงานในปัจจุบัน รวมทั้งกิจกรรมและปัจจัยต่างๆ ขององค์กร ว่ามีความสอดคล้องและเกื้อหนุนต่อยุทธศาสตร์ที่องค์กรจะใช้หรือไม่ ถ้าสิ่งใดที่ไม่สอดคล้องหรือสนับสนุนยุทธศาสตร์ขององค์กรก็จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นนโยบายในด้านต่างๆ หรือ โครงสร้างขององค์กร หรือ แม้กระทั่งบุคลากรภายในองค์กร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในองค์กรเหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดแรงต่อต้านภายในองค์กร ดังนั้นผู้บริหารจึงจำต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในองค์กรด้วย

ในขั้นตอนของการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์นั้น นอกเหนือจากประเด็นสำคัญต่างๆ ที่ได้นำเสนอมาในเบื้องต้น หน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้บริหารได้แก่การประเมินและตรวจสอบผล

การดำเนินงานขององค์กร ซึ่งในหนังสือทางวิชาการบางเล่มได้แยกหัวข้อนี้ไว้ต่างหาก แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่า การประเมินและตรวจสอบควรจะมีส่วนสัมพันธ์และสอดคล้องกับการปฏิบัติงาน จึงได้จัดไว้ภายใต้ขั้นตอนนี้ นอกจากนี้หน้าที่หรืองานด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ มิใช่งานที่จะต้องปฏิบัติเพียงครั้งเดียวแล้วจบสิ้นไป เนื่องจากเหตุการณ์และสถานการณ์ใหม่ๆ สามารถเกิดขึ้นมาได้ตลอดเวลา ทำให้ต้องมีการแก้ไขและปรับปรุงยุทธศาสตร์ให้เป็นไปตามที่ต้องการ เนื่องจากทิศทางในระยะยาวขององค์กรอาจจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ภารกิจหรือลักษณะการดำเนินงานขององค์กรอาจจะต้องมีการกำหนดขึ้นมาใหม่ วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการดำเนินงานอาจจะสูงขึ้นหรือต่ำลง ยุทธศาสตร์อาจจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากทิศทางในการดำเนินงานและเป้าหมายที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้การค้นหาวิธีที่จะนำยุทธศาสตร์มาใช้และปฏิบัติยังคงจะต้องดำเนินต่อไปเรื่อยๆ โดยเฉพาะถ้าการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ที่วางไว้ไม่ได้เป็นไปตามที่คาดคิด ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์จึงไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งแต่จะต้องมีการดำเนินต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด การเปลี่ยนแปลงจากทั้งภายนอกและภายในองค์กรทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์อยู่ตลอดเวลา งานหรือหน้าที่ในการประเมินผลและปรับปรุงจึงเป็นได้ทั้งจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของยุทธศาสตร์ทั้ง ๔ ประการจะพบว่า ในทางทฤษฎีจะมีความเข้าใจว่าองค์ประกอบทั้ง ๔ ประการจะเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันตั้งแต่การวิเคราะห์ การจัดทำ และการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ แต่ในทางปฏิบัติแล้วจะพบว่าองค์ประกอบทั้ง ๔ ประการจะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง ๔ ประการจะไม่มีลักษณะของความเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องแต่จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา เช่น การวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์เป็นกิจกรรมที่ต้องดำเนินอยู่ตลอดเวลา มิใช่ทำเสร็จแล้วก็เสร็จเลย ในการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ยังจะต้องมีการวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย นอกจากนี้ในทางปฏิบัติแล้วส่วนประกอบต่างๆ ของการจัดการเชิงกลยุทธ์ไม่ได้มีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจนอย่างนี้หรือไม่จำเป็นที่จะต้องมีการแบ่งแยกลำดับก่อนหลังแบบนี้เสมอไป เช่น ผู้บริหารอาจจะต้องวิเคราะห์และพิจารณาไปในขณะเดียวกันว่ายุทธศาสตร์ที่กำลังจะจัดทำขึ้นมานั้น มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากน้อยเพียงใด หรือ ถ้าจะต้องปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผลแล้วจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างภายในองค์กร<sup>๘๖</sup>

องค์ประกอบประกบหลัก ๔ ประการ ของการวางแผนกลยุทธ์ ประกอบด้วย พันธกิจหรือภารกิจ (mission) วัตถุประสงค์ (objective) กลยุทธ์ (strategies) และแผนปฏิบัติการ (operational plan)<sup>๘๗</sup>

**องค์ประกอบของการวางแผนเชิงกลยุทธ์ SWOT Analysis / การวิเคราะห์จุดอ่อน-จุดแข็ง** ในวงการธุรกิจนั้นเป็นที่รู้กันว่าการวางแผนกลยุทธ์ หรือ Strategic Planning นั้นมีบทบาทชัดเจนมาก ตั้งแต่บริษัท General Electric เริ่มนำมาใช้ในระบบการจัดการธุรกิจในช่วงทศวรรษที่ 1960's ซึ่งเป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่า การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยหรือสภาวะแวดล้อมมากมีผลกระทบอย่างสูงต่อความอยู่รอดและความก้าวหน้าขององค์กรมากกว่าองค์ประกอบภายในของ

<sup>๘๖</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>๘๗</sup> สมพงษ์ จัยศิริ และ เขาว์ โรจนแสง, *ประมวลสาระชุดวิชาการวางแผนกลยุทธ์และการควบคุม*, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

องค์การ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถควบคุมได้ง่ายกว่าผู้ที่อยู่วงการวางแผนกลยุทธ์ทุกคนจะรู้จัก Strategic Business Unit หรือ SBU และรู้จักบทบาทของหน่วยงานที่เป็นหน่วยระดับดาว (Stars) หน่วยแม่วัว (Cash Cows) หน่วยที่เป็นสุนัข (Dogs) กับหน่วยงานที่อยู่ในระดับน่าสงสัย (Question Marks) ต้องเฝ้าสังเกต และพวกนักพัฒนากลยุทธ์ส่วนใหญ่จะรู้จัก SWOT Analysis กับ SWOT Matrices ที่ใช้ในการสร้างทางเลือกกลยุทธ์ (Alternatives) ที่มุ่งหา S สูง – O สูง , S สูง – T ต่ำ , W ต่ำ – O สูง และ W ต่ำ – T ต่ำ ว่า คืออะไรต้องพิจารณาอะไรเป็นหลัก<sup>๘๘</sup>

การจัดการเชิงกลยุทธ์มีความแตกต่างจากการบริหารทั่วไป โดยมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้

๑) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment) สภาพแวดล้อมภายนอก คือการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง คู่แข่ง และสิ่งที่เข้ามากระทบต่อองค์การ การวิเคราะห์จึงต้องศึกษาถึงแนวทางการเปลี่ยนแปลงศึกษาเส้นทางการเปลี่ยนแปลงว่าจะส่งผลกระทบต่อสิ่งใดมากน้อยเพียงใด หากกระทบทางบวกย่อมหมายถึง โอกาส (Opportunities) ถ้ากระทบทางลบก็ คือ อุปสรรค (Threat) ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมนี้ อาจมีความผิดพลาดได้ เพราะเนื่องจากสภาพต่างๆ สามารถพลิกบทบาทได้เช่นกัน แต่หากมีข้อมูลที่มากเพียงพอ และมีวิธีการพยากรณ์ที่ดีก็จะทำให้การวิเคราะห์นั้นผิดพลาดน้อย

๒) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment) เป็นการวิเคราะห์ถึงทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล เช่น วิเคราะห์การจ้ององค์การวิเคราะห์งบประมาณวิเคราะห์สถานที่วิเคราะห์วัฒนธรรมองค์การ การวิเคราะห์เหล่านี้เพื่อศึกษาถึงจุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) ขององค์การ ในการวิเคราะห์จะต้องทราบถึงสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงจุดอ่อนและจุดแข็งผู้วิเคราะห์สามารถหาค่าเฉลี่ยของคู่แข่งและข้อมูลต่างๆ ได้และต้องสามารถประเมินสภาพที่เป็นจริงได้ และรู้ข้อมูลของคู่แข่งที่เป็นจริงโดยจะต้องนำเรื่องของมาตรฐานอ้างอิง (Bench-Marking) เข้ามาใช้

๓) การวางแผนต้องมีระยะสั้นและระยะยาวการบริหารกลยุทธ์จะต้องมีการวางแผนเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ เพราะแผนเป็นเสมือนเข็มทิศที่นำทางแผนระยะยาวจะมีลักษณะเป็นนามธรรมที่ต้องกระทำให้ครบวงจรและแผนระยะสั้น และระยะกลางจะมีลักษณะเป็นรูปธรรมโดยมีการกำหนดเงื่อนไขเวลา และแนวทางในการดำเนินการที่วัดได้ การดำเนินการแผนระยะสั้นจะเป็นทิศทางสู่การบรรลุเป้าหมายระยะกลางและการบรรลุเป้าหมายระยะกลางจะนำไปสู่ทิศทางที่กำหนดไว้เป็นระยะยาว

๔) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบรวมส่วน ผู้ที่เป็นนักวางแผนกลยุทธ์นั้นจะต้องมีระบบคิดที่สัมพันธ์กันในเชิงโครงสร้าง และระบบนั้น คือ การที่ผู้บริหารจะต้องฝึกทักษะในการคิดอย่างเป็นระบบขั้นตอนและไม่แยกส่วน เช่น การวางแผนพัฒนาองค์กรจำเป็นต้องวางแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้สามารถจัดการทั้งคนและงานได้อย่างเหมาะสม

๕) การสร้างแผนกลยุทธ์ที่เป็นรูปธรรม เมื่อผู้บริหารดำเนินการวางแผนกลยุทธ์นั้นสิ่งสำคัญ คือต้องเป็นแผนที่ปฏิบัติได้ (Realistic) และสอดคล้องกับแผนขององค์การไม่ใช่ความฝันสำหรับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น หรือเป็นแผนที่ผู้วางแผนอยากทำเท่านั้น เพราะในการวางแผน

<sup>๘๘</sup> สุพจน์ อินทวาท และคณะ, การวางแผนเชิงกลยุทธ์ทางรัฐศาสตร์, หน้า ๒๙.



จะต้องเสียเวลาเสียค่าความคิด ซึ่งไม่คุ้มกันกับสิ่งที่สูญหายไป บางบริษัทมีการรับบุคลากรเข้ามาเพื่อวางแผนเท่านั้น ฉะนั้นองค์การจึงต้องคิดถึงค่าใช้จ่ายที่สูญเสียด้วย<sup>๘๙</sup>

ดังนั้นการบริหารกลยุทธ์จึงเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์การซึ่งต้องอาศัยกรอบแนวการวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน ตลอดจนจนวนิธการวางแผนที่ถูกต้องต่อไปจะกล่าวถึง การกำหนดแผนกลยุทธ์ ซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆเข้ามาดำเนินการ

### ตารางที่ ๒.๑๐ สรุปลองค์ประกอบของการวางแผนกลยุทธ์

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
Robbins and Coulter (อ้างใน สุพจน์ อินทวาท, ๒๕๕๖, หน้า ๒๘-๒๙)	๑) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment) ๒) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment) ๓) การวางแผนต้องมีระยะสั้นและระยะยาว ๔) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบรวมส่วน ๕) การสร้างแผนกลยุทธ์ที่เป็นรูปธรรม
สมพงษ์ จ้อยศิริ และ เซาว์ โรจน แสง (๒๕๔๕, หน้า ๑๑)	๑. พันธกิจ หรือภารกิจ (mission) ๒. วัตถุประสงค์ (objective) ๓. กลยุทธ์ (strategies) ๔. แผนปฏิบัติการ (operational plan)
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ระยอง (Online)	๑. การวิเคราะห์ ปัจจัยทาง ยุทธศาสตร์ (Strategic Analysis) ๒. การกำหนดทิศทางขององค์กร (Direction Setting) ๓. การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Formulation) ๔. การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ (Strategic Implementation)

#### ๒.๓.๔ กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์

การจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) ได้มีผู้กำหนดขั้นตอนและกระบวนการไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

กระบวนการในการจัดการเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

๑. การจัดวางกลยุทธ์ (Strategy Formulation) หรือ การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning)

<sup>๘๙</sup>Robbins and Coulter อ้างในสุพจน์ อินทวาท และคณะ, การวางแผนเชิงกลยุทธ์ทางรัฐศาสตร์, หน้า ๔๐-๔๑.

๑.๑ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาสและภัยคุกคาม โดยพิจารณาในแง่ต่างๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี การต่างประเทศ ตลาด ลูกค้า คู่แข่ง ผู้สนับสนุนวัตถุดิบ และตลาดแรงงาน ฯลฯ

๑.๒ การวิเคราะห์สถานการณ์ภายในเพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อน เช่น ความสามารถด้านการตลาด การผลิต การเงิน สารสนเทศ กฎระเบียบ การจัดการ และ ทรัพยากรบุคคล ฯลฯ

๑.๓ การกำหนดหรือทบทวนวิสัยทัศน์และภารกิจขององค์การเพื่อกำหนดให้แน่ชัดว่า

๑.๓.๑ องค์การของเราจะมีลักษณะเช่นใด

๑.๓.๒ มีหน้าที่บริการอะไร แก่ใครบ้าง

๑.๓.๓ โดยมีปรัชญา หรือค่านิยมหลักในการดำเนินการเช่นใด

๑.๔ การกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การในระยะของแผนกลยุทธ์

๑.๕ การวิเคราะห์และเลือกกำหนดกลยุทธ์และแนวทางพัฒนาองค์การ

๒. การนำกลยุทธ์ไปสู่ปฏิบัติ (Strategic Implementation)

๒.๑ การกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน

๒.๒ การวางแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ที่ระบุกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องดำเนินการ

๒.๓ การปรับปรุง พัฒนาองค์การ เช่น ในด้านโครงสร้าง ระบบงาน ทรัพยากรบุคคล

วัฒนธรรมองค์การและ ปัจจัยการบริการต่างๆ ในองค์การ

๓. การควบคุมและประเมินผลเชิงกลยุทธ์ (Strategic Control and Evaluation)

๓.๑ การติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์

๓.๒ การติดตามสถานการณ์และเงื่อนไขต่างๆ ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปซึ่งอาจทำให้ต้องมี  
การปรับแผนกลยุทธ์<sup>๕๐</sup>

องค์ประกอบพื้นฐานของการจัดการเชิงกลยุทธ์มี ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย<sup>๕๑</sup>

๑. การตรวจสอบสภาพแวดล้อม (Environmental scanning)

๒. การจัดทำกลยุทธ์ (Strategy formulation)

๓. การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategy implementation)

๔. การประเมินผลและการควบคุม (Evaluation and control)

กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ มีลำดับขั้นตอน ดังนี้<sup>๕๒</sup>

๑. การระบุพันธกิจ วัตถุประสงค์และกลยุทธ์ขององค์การ (Identify the Organization's Current Mission, Objectives and Strategies)

๒. การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมภายนอก (Doing an External Analysis)

๓. การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมภายใน (Doing an Internal Analysis)

<sup>๕๐</sup>ป๋มรส มาลากุล ณ อยุธยา, การจัดการเชิงกลยุทธ์, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : [www.plan.ubru.ac.th/download/Data/Present2l2.doc](http://www.plan.ubru.ac.th/download/Data/Present2l2.doc), [๑๑ มกราคม ๒๕๖๑].

<sup>๕๑</sup>Wheelen, T. L. & Hunger, D. L., *Strategic Management and Business Policy*, (New York : Addison-Wesley Publishing, 2000), p. 3.

<sup>๕๒</sup>Robbins, S. P. and Coulter, M, *Management*, (9th ed.), (London : Prentice- Hall, 2007), pp. 91-94.

๔. กำหนดกลยุทธ์ (Formulating Strategies)
๕. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Implementing Strategies)
๖. การประเมินผลงาน (Evaluating Results)

ทั้งนี้ กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการของโรงเรียน ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ๕ ขั้นตอน คือ<sup>๑๓</sup>

๑. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT) ของโรงเรียน (Environmental analysis) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน ภายนอกโรงเรียน เพื่อกำหนดโอกาส (Opportunities) อุปสรรค (Threats) จุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weaknesses) การวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) เพื่อนำไปประกอบการกำหนดกลยุทธ์ของโรงเรียน จะต้องตรวจสอบปัจจัยแวดล้อมต่างๆ อย่างรอบคอบ ผ่านเทคนิคการวิเคราะห์สถานการณ์ของโรงเรียนโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคลากร เพื่อให้โรงเรียนบรรลุภารกิจ (Mission) ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถดำเนินการวางแผนได้อย่างเหมาะสม

๒. การกำหนดทิศทางของโรงเรียน (Set organization direction) ผู้บริหารจะกำหนดทิศทางของโรงเรียนในรูปของวิสัยทัศน์ (Vision) ภารกิจ (Mission) และเป้าประสงค์ของโรงเรียน (Corporate Objectives) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานและเป็นเป้าหมายในระยะยาว ซึ่งมีความสำคัญในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงความผันผวนและความซับซ้อนของการจัดการ อาจทำให้ผู้บริหารให้ความสนใจกับปัญหาในระยะสั้นจนลืมนโยบายระยะยาว จึงจะต้องมีการกำหนดทิศทางโดยจัดลำดับความสำคัญในความต้องการเชิงกลยุทธ์ให้ชัดเจน

๓. การกำหนดกลยุทธ์ (Strategic formulation) เป็นการนำข้อมูลของสภาพแวดล้อม ทิศทางขององค์กรมากำหนดกลยุทธ์ซึ่งเป็นแนวทางในการดำเนินงานและสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขัน กลยุทธ์จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น โดยกลยุทธ์ของแต่ละองค์กรจะถูกกำหนดตามลักษณะพื้นฐานขององค์กรนั้นๆ โรงเรียนจะกำหนดกลยุทธ์ได้นั้นจะต้องรู้สถานะของตนเองก่อน การกำหนดกลยุทธ์สถานศึกษา เป็นชุดทางเลือกหรือวิธีการที่เหมาะสมที่สุดภายใต้เงื่อนไขของเวลาและทรัพยากรที่มีอยู่ในอันที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามทิศทางการจัดการศึกษาของโรงเรียน จึงมีความครอบคลุมผลการดำเนินการทั้งในระดับ ๑) กลยุทธ์ระดับองค์กร (Corporate strategy) ๒) กลยุทธ์ระดับแผนงาน (Business strategy) และ ๓) กลยุทธ์ระดับโครงการ (Functional strategy)

๔. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ เป็นการปฏิบัติงานตามกลยุทธ์ (Strategic Implementation) โดยจัดระบบงาน การมอบหมายงาน ในการวางแผนปฏิบัติงาน เพื่อให้การนำกลยุทธ์ไปใช้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการกลยุทธ์เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมกระบวนการเรียนรู้ การปฏิบัติการแสดงออกทางพฤติกรรม และเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นองค์รวมอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการจัดโครงสร้าง บุคลากร และการประสานงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

<sup>๑๓</sup>อุทุมพร พ็ชรรัตน์, “ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาต่อการจัดการเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๕๗).

๕. การควบคุมเชิงกลยุทธ์ (Strategic assessment and control) คือ การตรวจสอบกิจกรรมและผลการดำเนินงานของโรงเรียน โดยทำการเปรียบเทียบระหว่างผลการดำเนินงานจริงและผลการดำเนินงานที่ต้องการ ผู้บริหารจะต้องใช้ข้อมูลเหล่านี้เพื่อการแก้ไขปัญหาของโรงเรียน การควบคุมเชิงกลยุทธ์จะมีประสิทธิภาพได้ ผู้บริหารจะต้องได้รับข้อมูลป้อนกลับที่ชัดเจนทันที เป็นการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานของงานติดตามตรวจสอบ ประเมินการตัดสินใจ เป็นการแก้ไขให้การดำเนินงานสอดคล้องกับข้อจำกัดของแต่ละเหตุการณ์ การควบคุมเชิงกลยุทธ์เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบการปฏิบัติการ เป็นกระบวนการในการกำหนดเกณฑ์และมาตรฐาน ขั้นตอนการติดตามตรวจสอบ ประเมิน แก้ไขให้การดำเนินงานสามารถบรรลุเป้าหมาย หรือปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของเหตุการณ์ในสภาพแวดล้อมจริง

กระบวนการจัดทำกลยุทธ์ (Strategy Development Process) ประกอบด้วย<sup>๙๔</sup>

๑. กระบวนการวางแผนกลยุทธ์ (Strategy Development Process) องค์กรมีวิธีการอย่างไรในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการจัดทำกลยุทธ์มีอะไรบ้าง และผู้เกี่ยวข้องที่สำคัญมีใครบ้าง กรอบเวลาของการวางแผนระยะสั้นและระยะยาวคืออะไร องค์กรมีวิธีการอย่างไรในการทำให้กระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์มีความสอดคล้องกับกรอบเวลาดังกล่าว กระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ได้คำนึงถึงความต้องการขององค์กรในด้านความคล่องตัว (Organizational Agility) และความยืดหยุ่นในการปฏิบัติการ (Operational Flexibility) อย่างไร

๒. นวัตกรรม (Innovation) องค์กรมีวิธีการอย่างไรในการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการสร้างนวัตกรรม องค์กรมีวิธีการอย่างไรในการกำหนดโอกาสเชิงกลยุทธ์ (Strategic Opportunities) องค์กรมีวิธีการอย่างไรในการตัดสินใจว่าจะดำเนินการตามโอกาสเชิงกลยุทธ์หรือความเสี่ยงที่ผ่านการประเมินผลได้ผลเสียอย่างฉลาด (Intelligent Risk) ในประเด็นใด โอกาสเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญขององค์กรคืออะไร

๓. การวิเคราะห์และกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Considerations) องค์กรมีวิธีการอย่างไรในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล และพัฒนาสารสนเทศที่เกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญต่อไปนี้มาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์

- ความท้าทายเชิงกลยุทธ์ และความได้เปรียบเชิงกลยุทธ์
- ความเสี่ยงที่คุกคามต่อความยั่งยืนขององค์กร
- จุดบอดที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์และสารสนเทศ
- ความสามารถขององค์กรในการนำแผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติ

๔. ระบบงานและสมรรถนะหลักขององค์กร (Work Systems and Core Competencies) ระบบงานที่สำคัญขององค์กรคืออะไร องค์กรมีวิธีการอย่างไรในการตัดสินใจเรื่องระบบงาน องค์กรมีวิธีการอย่างไรในการตัดสินใจว่ากระบวนการใดจะดำเนินการโดยผู้ส่งมอบและพันธมิตร การตัดสินใจเหล่านี้ได้คำนึงถึงสมรรถนะหลักขององค์กร (Core Competencies) และสมรรถนะหลักของผู้ส่งมอบและพันธมิตรที่มีศักยภาพอย่างไร องค์กรมีวิธีการอย่างไรในการกำหนดสมรรถนะหลัก (Core Competencies) ในอนาคตขององค์กร

<sup>๙๔</sup> สำนักงานรางวัลคุณภาพแห่งชาติ, การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning), [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.tqa.or.th>, [๑๑ มกราคม ๒๕๖๑].

กระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์ ในแต่ละปีงบประมาณให้ส่วนราชการจัดทำแผนปฏิบัติราชการประจำปีโดยให้ระบุสาระสำคัญเกี่ยวกับนโยบายการปฏิบัติราชการของส่วนราชการ เป้าหมาย และผลสัมฤทธิ์ของงาน รวมทั้งประมาณการรายได้และรายจ่ายและทรัพยากรอื่นที่จะต้องใช้จ่าย เสนอต่อรัฐมนตรีเพื่อความเห็นชอบ ประกอบด้วย

๑) ในการกำหนดยุทธศาสตร์ต้องให้มีความชัดเจน โดยเป็นยุทธศาสตร์ที่สะท้อนภาพผลกระทบจากปัจจัยต่าง ๆ รวมทั้งเป็นยุทธศาสตร์ที่สามารถสื่อสารให้ผู้ปฏิบัติสามารถเข้าใจได้ง่าย ซึ่งแผนยุทธศาสตร์ที่ดีจะทำให้เกิดความสอดคล้องกันในแต่ละกระบวนการขององค์กร โดยมุ่งเน้นความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้<sup>๙๕</sup>

๑.๑ การวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์ (Strategic Analysis) เป็นการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในองค์กรด้วยเครื่องมือต่าง ๆ ที่เหมาะสมเพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์ อาทิ Five Forces Model เป็นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่องค์กรแข่งขันอยู่จะช่วยให้องค์กรเข้าใจสภาพแวดล้อมที่เป็นโอกาส (Opportunities) และภาวะคุกคาม (Threats) ขององค์กรได้อย่างชัดเจน โดยคำนึงถึง ๕ ปัจจัยที่สำคัญ คือ ๑) การแข่งขันภายในอุตสาหกรรม (Internal Rivalry) ๒) คู่แข่งรายใหม่ (New Entry) ๓) สิ่งทดแทน (Substitute) ๔) อำนาจต่อรองของผู้ส่งมอบสินค้า (Supplier Power) ๕) อำนาจต่อรองของผู้ซื้อ (Buyer Power) PESTLE Analysis เป็นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรโดยพิจารณาถึงความมั่นคงทางการเมือง (Political) สภาพเศรษฐกิจ (Economic) สังคม (Social) เทคโนโลยี (Technology) กฎหมาย (Legal) ผลกระทบในด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) Value Chain Model เป็นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ขีดความสามารถและศักยภาพภายในองค์กร โดยเป็นการวิเคราะห์กิจกรรมต่าง ๆ ที่องค์กรดำเนินอยู่ในปัจจุบัน (As Is) พร้อมทั้งกำหนดกิจกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะที่ควรเป็น (To Be) เพื่อก่อให้เกิดคุณค่า หาช่องว่าง (Gap) ที่มีอยู่ เพื่อจัดทำเป็นแนวทางในการลดช่องว่างดังกล่าว SWOT Analysis เป็นเครื่องมือพื้นฐานในการวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ขององค์กร เพื่อให้ผู้บริหารได้ทราบสภาพขององค์กรว่าเป็นอย่างใด รวมทั้งได้ประเมินปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก ที่จะก่อให้เกิดโอกาสและข้อจำกัดอย่างไรต่อองค์กร ทำให้ผู้บริหารทราบสถานะในด้านต่าง ๆ รวมทั้งปัจจัยที่จะเข้ามาส่งผลกระทบต่อองค์กร และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์ขององค์กรต่อไป

นอกเหนือนี้ ยังมีเครื่องมืออื่นๆ ที่สามารถเลือกใช้ในการวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์ได้ เช่น BCG Matrix, Driving Forces, Scenario Analysis, Stakeholders Analysis เป็นต้น ประเด็นสำคัญอยู่ที่การเลือกใช้เครื่องมือให้เหมาะกับข้อมูลที่มีอยู่ และความต้องการในการวิเคราะห์

๑.๒ การกำหนดทิศทางขององค์กร (Strategic Direction Setting) เป็นการกำหนดทิศทางที่องค์กรต้องการมุ่งไปสู่เปรียบเสมือนเป็นผลลัพธ์ระดับสูง ที่องค์กรต้องการที่จะบรรลุ โดยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์หมากำหนดเป็นทิศทางขององค์กร (วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ระยะสั้น ระยะยาว ค่านิยม และผลการดำเนินการที่คาดหวัง)

<sup>๙๕</sup> พสุ เดชะรินทร์, รศ.ดร., ชุดเครื่องมือการพัฒนางานองค์กร (Organization Improvement Toolkits) ตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ หมวดที่ ๒ การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท วิชั่น พรินท์ แอนด์ มีเดีย จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๒-๔๕.

๑.๓ การวางยุทธศาสตร์ (Strategy Development) เป็นสิ่งที่องค์กรจะมุ่งเน้นให้ความสำคัญวางแผนที่จะทำเพื่อให้สามารถบรรลุในทิศทางหรือผลลัพธ์ที่องค์กรต้องการ เพื่อให้องค์กรมีแนวทางในการดำเนินงานที่ชัดเจน ทั้งในเรื่องทิศทางและสิ่งที่มุ่งเน้น อีกทั้งสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบริษัทต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร

โดยการนำทิศทางขององค์กรมากำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues) ที่สำคัญที่องค์กรจะต้องมุ่งเน้น เพื่อให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ที่ต้องการ พร้อมทั้งภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์แต่ละประการจะต้องกำหนดเป้าประสงค์ที่ต้องการจะบรรลุ ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมาย จากนั้นจึงจะมีการกำหนดกลยุทธ์ โครงการ และงบประมาณที่ต้องใช้เพื่อให้บรรลุค่าเป้าหมาย

ในขั้นตอนนี้ อาจนำเครื่องมือการบริหารความเสี่ยง (Risk Management) เข้ามาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับผู้บริหารในการกำหนด วิเคราะห์ ประเมินความเสี่ยงในด้านต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อการบรรลุเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ที่ตั้งไว้ รวมทั้งเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการความเสี่ยงเหล่านั้น การพิจารณาความเสี่ยงทางยุทธศาสตร์นั้นอาจจะพิจารณาได้ใน ๒ ลักษณะ คือ ๑) เลือกประเด็นยุทธศาสตร์ได้ถูกต้องและเหมาะสมหรือไม่ และ ๒) อะไรคือความเสี่ยงที่จะทำให้ไม่บรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้

๑.๔ การสื่อสารและถ่ายทอดยุทธศาสตร์ (Strategy Communication and Translation) เป็นการสื่อสารและถ่ายทอดยุทธศาสตร์ให้อยู่ในรูปที่สามารถทำความเข้าใจได้ง่ายสำหรับบุคลากรทุกระดับในองค์กร เพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติต่อไป โดยการนำเป้าประสงค์ของแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์มาจัดทำเป็นแผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy Map) โดยต้องพิจารณาเป้าประสงค์ให้ครบถ้วนทั้ง ๔ มิติ (ประสิทธิผล คุณภาพการให้บริการ ประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ และการพัฒนาองค์กร) พร้อมกันนี้เป้าประสงค์แต่ละประการก็ควรจะมีเชื่อมโยงซึ่งกันและกันในลักษณะของเหตุและผล แผนที่ยุทธศาสตร์จะเป็นเครื่องมือช่วยในการสื่อสารและถ่ายทอดยุทธศาสตร์ให้ทุกคนในองค์กรเห็นภาพและเข้าใจต่อยุทธศาสตร์ขององค์กรได้ชัดเจนขึ้น อีกทั้งทำให้ผู้บริหารในทุกระดับได้มุ่งเน้นในยุทธศาสตร์ที่จะมุ่งเน้น และบุคลากรได้เข้าใจถึงบทบาทของตนเองต่อการบรรลุเป้าประสงค์ต่างๆ

๒) กระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ที่ดี ผู้บริหารบุคลากรภายในองค์กร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

๓) การกำหนดเป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์ตามแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว ควรได้รับการทบทวนเป็นประจำทุกปี (Rolling plan) เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และทันต่อความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลง

๔) ควรมีการกำหนดกรอบระยะเวลาที่ใช้ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์อย่างชัดเจนเป็นการล่วงหน้า และให้สอดคล้องกับปีปฏิทินงบประมาณ โดยคำนึงถึงระยะเวลาที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง รวมถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบดังกล่าวข้างต้น มาประกอบด้วย

๕) นำข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลตามยุทธศาสตร์ ไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับปรับปรุงกระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ให้เหมาะสมต่อไป

หลักการจัดทำยุทธศาสตร์ที่ดี ตามแนวคิด Kaplan and Norton ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอนคือ<sup>๙๖</sup>

๑. ผู้บริหารระดับสูงเป็นผู้ร่วมพลังขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
๒. นำยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้แปลงเป็นแผนงาน/โครงการที่ปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม
๓. ปรับแต่ง เชื่อมโยง และบูรณาการยุทธศาสตร์ของฝ่ายต่างๆ ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ขององค์กร

๔. สร้างแรงจูงใจให้บุคลากรทุกคนในองค์กรรับผิดชอบงานตามยุทธศาสตร์ที่กำหนด
๕. วางระบบและจัดระเบียบให้การปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นกระบวนการและมีความต่อเนื่อง

แนวทางดำเนินการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย<sup>๙๗</sup>

๑. การรวบรวมและวิเคราะห์ปัจจัยต้องครอบคลุมทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก รวมทั้งปัจจัยอื่นๆ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการบรรลุความสำเร็จของยุทธศาสตร์องค์กร ได้แก่

๑.๑ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความสามารถในการปฏิบัติงานของกระบวนการหลักและกระบวนการสนับสนุน (ความคุ้มค่าด้านงบประมาณ/บุคลากร/เวลาในการดำเนินการ) ชีตความสามารถของบุคลากร ความสามารถในการปรับเปลี่ยนทรัพยากรที่มีอยู่ไปใช้ในกิจกรรมที่มีความสำคัญกว่า ความเสี่ยงการบริหารจัดการทางการเงิน จริยธรรม การกำกับดูแลตนเอง และข้อบังคับด้านอื่นๆ ขององค์กร

๑.๒ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความต้องการและความคาดหวังของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สภาพแวดล้อมทางการแข่งขัน และสภาพการเปลี่ยนแปลงด้าน Political, Economics, Social, Technology, Legal, Environment (PESTLE) ความเสี่ยงทางด้านสังคม เช่น ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสังคม จุดแข็ง จุดอ่อน ขององค์กรหรือองค์กรอื่นๆ ที่ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกัน

๑.๓ ผลการวิเคราะห์และการทบทวนผลการดำเนินงานของการดำเนินการตามแผนในปีที่ผ่านมา โดยการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ที่สำคัญของการดำเนินงาน เปรียบเทียบกับแผนงานความคืบหน้าในการบรรลุวิสัยทัศน์ที่วางไว้

๑.๔ ผลการทบทวนทิศทางขององค์กร

๒. ในการรวบรวมข้อมูลปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เพื่อประกอบการวางแผนยุทธศาสตร์องค์กร ต้องมั่นใจว่าข้อมูลที่ได้มานั้น มีระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ที่เชื่อถือได้และเป็นปัจจุบัน เช่น ข้อมูลจากการสำรวจ ข้อมูลคู่เปรียบเทียบ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และผลการดำเนินงานด้านต่างๆ ขององค์กร เป็นต้น

๓. การวิเคราะห์ข้อมูลสามารถทำได้หลายวิธี เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือและได้ประโยชน์ เช่น การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ การวิเคราะห์เพื่อพิจารณาแนวโน้มของผลการดำเนินการ การวิเคราะห์ผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ การวิเคราะห์ในเชิงสถิติ เป็นต้น

<sup>๙๖</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

<sup>๙๗</sup> อ้างแล้ว, หน้า ๔๖-๔๗.

การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์หลักต้องให้มีความชัดเจน ว่าต้องทำอะไรจึงจะบรรลุวิสัยทัศน์ขององค์กร

๑) ในแต่ละเป้าประสงค์ ควรกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (Key Performance Indicators) ที่จะสะท้อนได้ว่าองค์กรสามารถดำเนินงานได้บรรลุเป้าประสงค์ดังกล่าว พร้อมทั้งกำหนดค่าเป้าหมาย (Target) สำหรับตัวชี้วัดแต่ละตัว

๒) ในการกำหนดเป้าประสงค์แต่ละประการ ควรพิจารณาปัจจัยเสี่ยง (Risk Factors) ที่จะทำให้ไม่บรรลุเป้าประสงค์ที่ต้องการ หลังจากนั้นควรจะมีการวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยงในแต่ละเป้าประสงค์ เพื่อจัดทำออกมาเป็น Risk Map และสุดท้ายกำหนดแนวทางในการบริหารความเสี่ยงสำหรับปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญ

๓) ในการกำหนดเป้าหมาย ควรนำผลการดำเนินการของหน่วยงานเทียบเคียงมาประกอบในการกำหนดเป้าหมายด้วย

๔) ในการกำหนดกรอบระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ ควรสอดคล้องกับกรอบเวลาในการทบทวนผลการดำเนินการของผู้บริหาร เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการกำหนดทิศทางขององค์กรใหม่ และผู้บริหารสามารถนำไปใช้ในการติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินการ เพื่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนแผนตามความเหมาะสม

๕) ในการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์หลัก ต้องคำนึงถึงการตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ความท้าทายทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ที่องค์กรได้กำหนดไว้ในลักษณะสำคัญขององค์กร และโอกาสทั้งระยะสั้นและระยะยาวขององค์กร

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน สามารถแบ่งออกเป็น ๖ ด้านดังนี้<sup>๔๘</sup>

๑) ด้านบุคลากร ซึ่งควรมีรายละเอียดเกี่ยวกับคุณภาพ ปริมาณ ความชำนาญ ทักษะทัศนคติ ฯลฯ ของบุคลากรภายในองค์กร

๒) ด้านงบประมาณหรือการเงิน ซึ่งรวมถึงรายได้ รายจ่าย เงินหมุนเวียน ผลตอบแทนกำไร ฯลฯ

๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร เครื่องกล คอมพิวเตอร์ อาคารสถานที่ และปัจจัยสภาพอื่นๆ ขององค์กร

๔) ด้านบริหาร หมายถึงระบบการทำงาน โครงสร้าง กระบวนการดำเนินงาน การพัฒนาองค์กร ซึ่งรวมถึง Reengineering, Reinventing, และ Restructuring เป็นต้น

๕) ด้านนโยบายขององค์กร แผนงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานต่างๆ

๖) ด้านผลงาน ผลผลิต สมรรถภาพการผลิต การบริการ ซึ่งควรมีรายละเอียดเกี่ยวกับคุณภาพ ปริมาณ และปัญหาต่างๆ

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก สามารถแบ่งออกเป็น ๖ ด้านดังนี้

<sup>๔๘</sup> สมพร แสงชัย, การวางแผนเชิงกลยุทธ์ภาครัฐ, (กรุงเทพมหานคร : โครงการบัณฑิตศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕-๗๖.



๑) ด้านสังคมและวัฒนธรรมซึ่งรวมถึงประชากร ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ จิตวิทยาสังคม ฯลฯ

๒) เศรษฐกิจทั่วไปที่มีอิทธิพลต่อองค์กร โดยอาจรวมถึงนิเวศวิทยา สภาพกายภาพของประเทศ ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

๓) สภาพการเมือง ซึ่งหมายถึง นโยบายของภาครัฐ รัฐบาล แผนพัฒนา ตลอดไปถึงระเบียบข้อบังคับซึ่งออกโดยรัฐ

๔) เทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีต่างๆ ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี เทคโนโลยี ข่าวสารข้อมูล โรบอดิก ไบโอเทคโนโลยี ไบโอมเมคานิกส์ เป็นต้น

๕) ด้านสภาพการแข่งขัน ส่วนแบ่งการตลาด คู่แข่งขัน ผู้ร่วมมือทั้งในและนอกประเทศ ทั้งนี้อาจจะต้องรวมหุ้นส่วน เจ้าหนี้ ผู้ถือหุ้น การควบและรวมกิจการ ฯลฯ

๖) ด้านประชาชนทั่วไป ลูกค้า สื่อมวลชน สังคมและชุมชน ที่เกี่ยวข้อง

สรุปได้ว่า กระบวนการจัดการกลยุทธ์ประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน ได้แก่ บุคลากร งบประมาณหรือการเงิน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร การบริหาร นโยบายขององค์กร และผลงาน ผลผลิต การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ ด้านสังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจทั่วไป สภาพการเมือง เทคโนโลยี สภาพการแข่งขัน ส่วนแบ่งการตลาด คู่แข่งขัน และประชาชนทั่วไป ลูกค้า สื่อมวลชน สังคมและชุมชน

ตารางที่ ๒.๑๑ สรุปกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
Kaplan and Norton (อ้างใน พสุ เดชะรินทร์, รศ.ดร. (๒๕๕๑, หน้า ๔๔)	๑. ขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ๒. นำยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้แปลงเป็นแผนงาน ๓. บูรณาการยุทธศาสตร์ ๔. สร้างแรงจูงใจ ๕. วางระบบและจัดระเบียบ
Robbins, S. P. and Coulter, M, (2007, pp.91-94)	๑. การระบุพันธกิจ วัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ขององค์กร ๒. การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อม ๓. การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมภายใน ๔. กำหนดกลยุทธ์ ๕. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ๖. การประเมินผลงาน
Wheelen, T. L. & Hunger, D. L, (2000, p.3)	๑. การตรวจสอบสภาพแวดล้อม ๒. การจัดทำกลยุทธ์ ๓. การปฏิบัติตามกลยุทธ์ ๔. การประเมินผลและการควบคุม
ปิ่นรส มาลากุล ณ อยุธยา (Online)	๑. การวางแผนกลยุทธ์ ๒. การนำกลยุทธ์ไปสู่ปฏิบัติ ๓. การควบคุมและประเมินผลเชิงกลยุทธ์

## ตารางที่ ๒.๑๑ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
พสุ เดชะรินทร์, รศ.ดร. (๒๕๕๑, หน้า ๔๒-๔๕)	๑. กำหนดยุทธศาสตร์ ๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ๓. การกำหนดเป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์ ๔. การกำหนดกรอบระยะเวลาในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ๕. การปรับปรุงกระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ให้เหมาะสม
สมพร แสงชัย, (๒๕๔๘, หน้า ๗๕-๗๖)	๑. สภาพแวดล้อมภายใน ได้แก่ บุคลากร งบประมาณหรือการเงินวัสดุอุปกรณ์ บริหาร นโยบายขององค์กร และผลงาน ๒. สภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สภาพการเมือง เทคโนโลยี ด้านสภาพการแข่งขัน ประชาชนทั่วไป
สำนักงานรางวัลคุณภาพแห่งชาติ (Online)	๑. กระบวนการวางแผนกลยุทธ์ ๒. นวัตกรรม ๓. การวิเคราะห์และกำหนดกลยุทธ์ ๔. ระบบงานและสมรรถนะหลักขององค์กร
อุทุมพร พัทธรัตน์ (๒๕๔๗)	๑. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ๒. การกำหนดทิศทาง ๓. การกำหนดกลยุทธ์ ๔. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ๕. การควบคุมเชิงกลยุทธ์

## ๒.๓.๕ การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ

การนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ เป็นการจัดทำรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรที่ใช้ในการทำงาน โดยมีเป้าหมายสุดท้ายเพื่อให้ได้ผลงานที่กำหนดไว้ ในช่วงการปฏิบัติ ซึ่งจะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อกระบวนการทำงานมาก เช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับงบประมาณ การดำเนินงาน การนำกลยุทธ์ไปใช้ ระบบสารสนเทศและการสื่อสาร และการใช้แรงจูงใจและรางวัลในการแปลงแผนกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ผู้บริหารจะต้องนำกลยุทธ์มาวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล<sup>๙๙</sup>

ขั้นตอนการนำแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ สามารถดำเนินการตามแผนภูมิโดย มีรายละเอียดขั้นตอน ดังนี้

<sup>๙๙</sup>โรงเรียนสายน้ำผึ้ง, การนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : [www.spsc.ac.th/pagun/3/files/99\\_113.doc](http://www.spsc.ac.th/pagun/3/files/99_113.doc), [๑๑ มกราคม ๒๕๖๑].

๑) ศึกษาแผนกลยุทธ์ของหน่วยงาน เป็นการวิเคราะห์กลยุทธ์ที่ได้กำหนดไว้ เพื่อจัดทำรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกลยุทธ์

๒) ทบทวน/ปรับกลยุทธ์ ในขั้นนี้เป็นการทบทวนกลยุทธ์ที่ได้กำหนดไว้ เพื่อพิจารณาว่าเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ซึ่งอาจมีกรณีที่มีความจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ จากเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

- นโยบายหน่วยเหนือ หรือนโยบายหน่วยงานมีการปรับเปลี่ยน
- สังคมภายในประเทศ หรือสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์
- กลยุทธ์ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

๓) จัดทำแผนปฏิบัติการ ในขั้นนี้หน่วยงานจะต้องแปลงแผนกลยุทธ์เป็นแผน ปฏิบัติการ (Action Plan) โดยจัดทำโครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินงาน ระยะเวลา ผู้รับผิดชอบเป้าหมายตัวชี้วัดความสำเร็จและกำหนดงบประมาณ จากการทบทวน วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์หลัก ประเด็นกลยุทธ์และกลยุทธ์ แล้วแปลงเป็นแผนปฏิบัติการประจำปีของหน่วยงาน เพื่อเป็นกรอบทิศทางการทำงานตามภารกิจ

๔) ปรับกระบวนการปฏิบัติงาน ในขั้นนี้เป็นการปรับกระบวนการปฏิบัติงานเพื่อให้หน่วยงานพร้อมที่จะนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติได้สำเร็จ ได้แก่ การปรับโครงสร้างการทำงาน ระบบงาน บุคลากร ตลอดจนวัฒนธรรมของหน่วยงาน ซึ่งกระบวนการปฏิบัติงานดังกล่าวมีองค์ความรู้ที่สามารถศึกษาเพิ่มเติมจาก การพัฒนาองค์กร การจัดทำข้อเสนอการเปลี่ยนแปลง (Blue print for Change) เป็นต้น

๕) ควบคุม กำกับ ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงาน เป็นการดำเนินการดังนี้

- ตรวจสอบความเข้าใจของบุคลากรในหน่วยงาน
- กำกับให้มีการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามผังการปฏิบัติงาน
- การได้รับการสนับสนุนโดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรหรือหน่วยงานอื่น ๆ

**ขั้นตอนการนำแผนยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ** การบริการยุทธศาสตร์แบบครบวงจรนั้น องค์กรต่างๆทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน นิยมใช้วงจรการบริหารแบบเดมมิ่ง (Deming Cycle) กล่าวคือ การบริหารให้ครบวงจรต้องจัดระบบการบริหารให้ครบทั้ง ๔ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) ขั้นตอนการวางแผน (Plan or Planning) (๒) ขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ (Do or Implementation) (๓) ขั้นตอนการติดตามประเมินผล (Check or Evaluation) และ (๔) ขั้นตอนปรับมาตรฐาน (Act or Standardization)<sup>๑๐๐</sup>

๑) **ขั้นตอนการวางแผน (Plan or Planning)** คือขั้นตอนการกำหนดนโยบายให้เป็นรูปธรรมและมีความพร้อมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติได้ ดังนั้น การวางแผนยุทธศาสตร์ที่ดีต้องมีการประชุมระดมสมองร่วมกันทั้งผู้บริหารระดับนโยบาย ผู้บริหารระดับกลาง และผู้บริหารระดับต้น และผู้ปฏิบัติงาน เพราะทุกคนล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนยุทธศาสตร์ทั้งสิ้น เมื่อได้จัดทำแผนเสร็จแล้ว ยังมีขั้นตอนที่อยู่ระหว่างขั้นตอนการวางแผน กับขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ นั่นคือ ขั้นตอนการ

<sup>๑๐๐</sup> กลุ่มพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์, การนำแผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Strategic Implementation), [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : [www.km.moc.go.th/download/.../แปลงแผนกลยุทธ์ไปสู่ปฏิบัติ.doc](http://www.km.moc.go.th/download/.../แปลงแผนกลยุทธ์ไปสู่ปฏิบัติ.doc), [๑๑ มกราคม ๒๕๖๑].

กระจายนโยบาย (Policy Deployment) หรือ ขั้นตอนการกระจายยุทธศาสตร์ (Strategy Deployment)

**๒) ขั้นตอนการกระจายนโยบาย (Policy Deployment)** การกระจายนโยบายให้ประสบผลสำเร็จ ควรใช้วิธีการกระจายนโยบายแบบญี่ปุ่นที่เรียกว่า “Hoshin Kanri” ซึ่งเป็น “ระบบเพื่อมุ่งให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยส่งเสริมและเชื่อมโยง ศักยภาพ ความสามารถขององค์กรให้เกิดสมรรถนะที่สูงขึ้นด้วยการกระจายนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างมีเอกภาพ ส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรหลักอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยอาศัยแนวคิด ด้านคุณภาพและวงจร PDCA ดังนั้น Hoshin Kanri จึงเป็นระบบการบริหารนโยบายที่คำนึงถึงทิศทาง (Direction) เป้าหมาย (Target) และวิธีการ (Means) ไปพร้อมๆ กัน

การบริหารนโยบายแบบ Hoshin Kanri ประกอบด้วยขั้นตอน ๕ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การวัดระบบโดยรวม หมายถึง การประเมินองค์กรที่จะนำยุทธศาสตร์ไปขับเคลื่อนด้วยความเชื่อที่ว่า “ไม่มีสิ่งใดที่สมบูรณ์” บนพื้นฐานของ “ข้อเท็จจริงและข้อมูล (Facts and Data)” อาจอาศัยผลการวิเคราะห์ SWOT เพื่อพิจารณาทั้งปัจจัยภายในและภายนอกขององค์กร สิ่งที่ผ่านมาและกำลังจะเกิดขึ้น

ขั้นที่ ๒ การกำหนดจุดมุ่งหมายหลัก หมายถึง การกำหนดทิศทาง เป้าหมาย ภาพฝันขององค์กรในอนาคต โดยเชื่อว่า “ทุกคนต้องการทำในสิ่งที่ตนเชื่อว่าถูกต้อง” ควรเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมให้มากที่สุด

ขั้นที่ ๓ การทำความเข้าใจสถานการณ์และสภาพแวดล้อม การทำความเข้าใจในจุดนี้ต่างจากการวัดระบบโดยรวม เนื่องจากจุดมุ่งหมายในขั้นตอนนี้ทำเพื่อให้กลไกการแปรนโยบายผลสานเข้ากับโครงสร้างโดยรวมขององค์กร ซึ่งจะเห็นได้ว่า Hoshin Kanri เน้นให้กำหนดเป้าหมายไปพร้อมกับการพัฒนายุทธศาสตร์ และมาตรการในการบรรลุเป้าหมาย

ขั้นที่ ๔ การกำหนดทรัพยากรในการบรรลุ เป็นการกำหนดความเป็นไปได้ทางทรัพยากร โดยพิจารณาจากทั้ง ๒ ประเภทกิจกรรม คือ กิจกรรมเพื่อการพัฒนา (Strategic Operation) และกิจกรรมเพื่องานประจำ (Normal Operation)

ขั้นที่ ๕ การกำหนดกระบวนการ/งานของระบบ การกระจายนโยบายทำให้เกิดการบริหารที่เปิดโอกาสให้มีการเห็นพ้องกัน คือมีส่วนร่วมในการเห็นชอบเพื่อให้มีการปรับเปลี่ยนระบบอย่างมีนัยสำคัญ กระบวนการขับเคลื่อนการกระจายนโยบายนั้น เกิดจากการเชื่อมโยงผู้บริหารระดับสูงลงสู่ผู้บริหารระดับกลางและทีมปฏิบัติการโดยอาศัยการมีส่วนร่วม ซึ่งนำไปสู่กระบวนการเจรจาต่อรองระหว่างบุคคลากรทั้ง ๓ กลุ่ม ซึ่งจะต้องเห็นชอบร่วมกันกับเป้าหมาย มาตรการ และวิธีการโดย ทุกฝ่ายต้องเข้าใจบทบาท และหน้าที่ของตน กล่าวคือ ผู้บริหารระดับสูง เป็นผู้รับผิดชอบตอบคำถาม “ทางไหน (Where?)” ซึ่งก็คือผลลัพธ์ที่ได้ จากการกำหนดทิศทางที่เหมาะสมออกมาในรูปวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าประสงค์หลักโดยรวม ของยุทธศาสตร์ขององค์กร ผู้บริหารระดับกลาง เป็นผู้รับผิดชอบตอบคำถาม “อย่างไร (How?)” เพื่อให้เกิดการผลักดันให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ระดับประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategy Issues) และยุทธศาสตร์ (Strategies) รวมทั้งดูแลความพร้อมของทรัพยากร ส่วนทีมงานและผู้ปฏิบัติรายบุคคลเป็นผู้รับผิดชอบตอบคำถาม “อะไร (What?)” เพื่อให้

เกิดความรุ้ความเข้าใจในภารกิจของตนว่าจะต้องปฏิบัติงานอะไรเพื่อให้เกิดการผลักดันให้บรรลุผลผลิตและผลลัพธ์ในระดับงานโครงการ (Project Work) และ/หรืองานประจำวัน

ขั้นตอนที่สำคัญของการบริหารนโยบายแบบมีส่วนร่วมคือ การวางแผนพัฒนานโยบาย ต้องให้ทุกฝ่ายทำแผนร่วมกัน กล่าวคือทั้งผู้บริหารระดับสูง ระดับกลาง และทีมงาน/ผู้ปฏิบัติงานในขั้นตอนการกำหนดเป้าหมาย (มิติของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ ตัวชี้วัด เกณฑ์ น้ำหนัก) ผู้บริหารระดับสูงและระดับกลางต้องทำงานร่วมกัน ส่วนในขั้นตอนการวัดและติดตามผล (วัดการบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้) ผู้บริหารระดับกลางและทีมงาน/ผู้ปฏิบัติงานต้องทำงานร่วมกัน และในขั้นตอนการทบทวน (ตัวชี้วัด เกณฑ์ และน้ำหนัก) ผู้บริหารระดับสูง และทีมงาน ผู้ปฏิบัติงานต้องทำงานร่วมกัน และเพื่อให้เป็นไปตามวิถีกระจายนโยบายดังกล่าว สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ ควรดำเนินตามขั้นตอน PDCA

การปฏิบัติตามนโยบายของแนวทาง Hoshin Kanri นั้น ทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายปฏิบัติ ต้องมองกิจกรรมเป็น ๒ ส่วนคือ (๑) ส่วนกิจกรรมเพื่อการพัฒนา (Strategic Operation and Policy Management) เป็นกิจกรรมที่กระทำเพื่อการบรรลุตามนโยบาย/ยุทธศาสตร์ขององค์กร สามารถสะท้อนถึงการพัฒนาย่างชัดเจน ซึ่งมักจะมีกรอบการดำเนินการระบุไว้ชัดเจน (๒) ส่วนกิจกรรมงานประจำวัน (Normal Operation and Daily Management) ที่ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนแปลงน้อย ส่วนใหญ่ไม่เปลี่ยนแปลงนโยบายเปลี่ยน ยกเว้นจะเป็นนโยบายในลักษณะการเปลี่ยนแปลง/พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน/วิธีการทำงาน/วัฒนธรรมบางอย่างขององค์กร

นอกจากนี้การนำ Hoshin Kanri มาใช้มักส่งผลกระทบต่อกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเป็นหลักและส่งผลกระทบต่อกิจกรรมงานประจำอยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม ย่อมเป็นที่เข้าใจว่ากิจกรรมจำนวนมากขององค์กร คือมากกว่าร้อยละ ๙๐ และในบางองค์กรอาจถึงร้อยละ ๑๐๐ เป็นกิจกรรมประจำวัน จึงเป็นเหตุทำให้การดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเป็นไปด้วยความลำบาก และมักถูกละเลยด้วยข้ออ้างที่ว่างานประจำก็มากอยู่แล้ว ซึ่งหากยอมรับคำอ้างนี้ ก็หมายความว่าผู้บริหารยอมรับการดำเนินการขององค์กรที่ในแต่ละวันไม่ค่อยได้คำนึงถึงการพัฒนางานองค์กรเลย หากใช้วิถีกระจายนโยบายดังกล่าวจะทำให้สามารถเชื่อได้ว่าผู้นำนโยบายไปปฏิบัติจะประสบผลสำเร็จสูง เพราะที่ผ่านมามักจะมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนของนโยบาย มอบนโยบายโดยที่ไม่ได้ให้รายละเอียดของนโยบายที่เป็นรูปธรรมชัดเจน จึงส่งผลให้มีปัญหาในทางปฏิบัติมาก เช่น มอบนโยบายที่ขาดตัวชี้วัดและเป้าหมาย ทำให้ผู้ปฏิบัติงานไม่ทราบว่าตนต้องทำอะไรให้สำเร็จบ้างและต้องสำเร็จมากน้อยเพียงใด<sup>๑๐๑</sup>

๓. ขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ (Do or Implementation) ขั้นตอนนับตั้งแต่การจัดทำแผนเสร็จสิ้นจนถึงขั้นตอนการนำแผนไปใช้ในการปฏิบัติงานจำเป็นอย่างไรที่หน่วยงานฝึกรวมจะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดเพื่อถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ จัดทำโครงการต่างๆ ผู้ที่มีหน้าที่ตรวจสอบและประเมินผล ผู้ที่มีหน้าที่ปรับปรุงมาตรฐานขององค์กร บุคคลเหล่านี้จะต้องเข้าใจเรื่องแผน

<sup>๑๐๑</sup> เรื่องเดียวกัน.

ยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการอย่างถ่องแท้เพราะคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของงานย่อมขึ้นอยู่กับระดับของความรู้ความเข้าใจในแผน

อนึ่ง ขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัตินี้ ปัจจุบันคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ใช้แนวทางการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ๒๕๔๖ ในความเป็นจริงการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์สามารถใช้หลักการและวิธีการควบคุมไปกับหลักการและวิธีการบริหารเชิงกลยุทธ์ได้โดยไม่ต้องแยกจัดทำแผนต่างหาก ปัญหาอยู่ที่ว่าแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการที่จัดทำไว้สอดคล้องกับแนวทางการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ หรือไม่ เช่นมีการกำหนดจุดมุ่งหมายในแต่ละระดับไว้ชัดเจน (Goals at All Levels) กำหนดปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ (Critical Success Factors – CSFs) ทั้งในระดับภาพรวมขององค์กรตามมิติดัชนีวัดความสำเร็จแบบสมดุลทุกด้าน เช่น ด้านประสิทธิผล ด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติราชการ ด้านคุณภาพการให้บริการ ด้านการพัฒนาองค์กร รวมทั้งในระดับแผนงาน (Program Level) และระดับโครงการ (Project Level) ตลอดจนกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (KPIs) โดยเฉพาะตัวชี้วัดระดับผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) ซึ่งเป็นตัวชี้วัดหลักของงานและโครงการ นอกจากนี้ ควรมีการกำหนดแหล่งตรวจสอบความน่าเชื่อถือของตัวชี้วัด และผู้รับผิดชอบด้านการติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation)

หากมีการระบุจุดมุ่งหมาย ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ตัวชี้วัด และแหล่งตรวจสอบข้อมูลได้ชัดเจนแล้ว ขั้นตอนการบริหารจัดการก็จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและมีแนวโน้มที่จะสามารถบริหารจัดการให้เกิดคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุดได้ ส่วนผลสำเร็จจากการบริหารจัดการจะออกมาสูงมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละหน่วยงานในการนำองค์ความรู้ทางด้านการบริหารจัดการมาใช้ได้อย่างถูกต้องเข้าใจเพียงใด ถ้ารู้จักประยุกต์ใช้องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ก็จะสามารถบริหารให้บรรลุผลสำเร็จ มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุดได้

**๔. ขั้นตอนการติดตามประเมินผล (Check or Evaluation)** ในแวดวงการบริหารจัดการ มีการบริหารที่เน้นวิธีการปฏิบัติแตกต่างกันอยู่ ๒ แนวทาง กล่าวคือ แนวทางแรก เน้นการบริหารยุทธศาสตร์ขององค์กรโดยพิจารณาจากกระบวนการ (Process-Oriented Management or P-Criteria) ซึ่งให้ความสำคัญกับการติดตามประเมินผลกลุ่ม ตัวชี้วัดที่เป็นตัวขับเคลื่อน (Drive KPIs or Lead KPIs) ซึ่งได้แก่ตัวชี้วัดในขั้นตอนทรัพยากรที่จำเป็น (Input Indicators) ตัวชี้วัดในขั้นตอนกิจกรรมหรือกระบวนการ (Process Indicators) และตัวชี้วัดที่เป็นผลของการปฏิบัติ (Result KPIs or Lag KPIs) หรือตัวชี้วัดที่เป็นผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) อย่างแท้จริง ตัวอย่างเช่น โครงการฝึกอบรมวิธีการใช้ Internet ให้แก่กลุ่มผู้บริหารได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ว่า “เพื่อให้ผู้บริหารมีความรู้และทักษะในการใช้ Internet” จะมี ตัวชี้วัดทั้ง ๔ ขั้นตอนดังนี้<sup>๑๐๒</sup>

ขั้นตอนที่ ๑ ตัวชี้วัดทรัพยากรที่จำเป็น (Input KPI) ได้แก่ การกำหนด บุคลากรงบประมาณ และช่วงประมาณ และช่วงระยะเวลาในการอบรม

<sup>๑๐๒</sup> อ่างแล้ว.

ขั้นตอนที่ ๒ ตัวชี้วัดกิจกรรมหรือ กระบวนการทำงาน (Process KPI) ได้แก่ การจัดให้มี กิจกรรมการอบรม เช่น ก่อนวันอบรม ได้ติดต่อวิทยากร ติดต่อสถานที่ จัดเตรียมเอกสารประกอบการ อบรม จัดทำรายการชื่อผู้ที่จะเข้ารับการอบรม ฯลฯ

ขั้นตอนที่ ๓ ตัวชี้วัดผลผลิต (Output KPI) ได้แก่ จำนวนผู้เข้ารับการอบรม

ขั้นตอนที่ ๔ ตัวชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome Indicators) ได้แก่ จำนวนผู้ผ่านเกณฑ์การ ประเมินความรู้

กรณีตัวอย่างข้างต้นนี้ กลุ่มที่เน้นกระบวนการจะมีการประเมินผลทั้งตัวชี้วัดในขั้นตอนที่ ๑ คือตัวชี้วัด ทรัพยากรที่จำเป็น ตัวชี้วัดในขั้นตอนที่ ๒ คือตัวชี้วัดในขั้นตอนกิจกรรมหรือ กระบวนการ ตัวชี้วัด ในขั้นตอนที่ ๓ คือตัวชี้วัดผลผลิต และตัวชี้วัดในขั้นตอนที่ ๔ คือ ตัวชี้วัดผลลัพธ์ โดยจะเน้นเป็นพิเศษที่ ตัวชี้วัดประเภทตัวขับเคลื่อน

ส่วนแนวทางที่สอง เน้นการบริหารยุทธศาสตร์โดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ (Results-Oriented Management or R-Criteria) เน้นที่การประเมินผลสัมฤทธิ์ หรือการประเมินที่ผลลัพธ์ หรือประเมินที่ตัวชี้วัดที่เป็นผล (Results or Lag Indicators) ในทางปฏิบัติ ผู้บริหารในกลุ่มนี้อาจมี การประเมินในระดับตัวชี้วัดประเภทขับเคลื่อนบ้าง แต่ถึงกระนั้นก็เน้นที่ผลลัพธ์เป็นสำคัญ โดยทั่วไป ทั้งสองแนวมีทั้งข้อดี ข้อเสีย แนวทางที่เน้นกระบวนการมีข้อดีคือสามารถประกันการบริหารได้ว่าจะ เป็นไปโดยมีข้อผิดพลาดน้อย แต่ข้อเสียคือมีค่าใช้จ่ายสูง และผู้บริหารต้องทุ่มเทเวลาให้กับ รายละเอียดของงานมากขึ้น ส่วนกลุ่มที่เน้นผลลัพธ์ ข้อดีคือผู้บริหารมีความคล่องตัวในการบริหารงาน บรรยากาศในองค์กรจะมีลักษณะที่ยืดหยุ่นกว่า แต่ข้อเสียคือหากไม่ใส่ใจรายละเอียดบางรายการใน ขั้นตอนกระบวนการที่มีความสำคัญ อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์กรได้

๕. **ขั้นตอนการปรับมาตรฐาน (Act or Standardization)** โดยทั่วไป ควรกำหนดให้ มีคณะทำงานเพื่อติดตามผลการดำเนินงานหากพบว่าผลการดำเนินงานต่ำกว่าเป้าหมาย ต้องพยายาม ปรับแผนการดำเนินงานสามารถผลักดันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ หากพบว่าผลการ ดำเนินงานบรรลุเป้าหมายและพบว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ต่ำ ต้องพยายามยกระดับเกณฑ์หรือระดับ เป้าหมายให้สูงขึ้น การพยายามปรับมาตรฐานหรือการพยายามยกระดับเป้าหมายหรือระดับเกณฑ์ให้ สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องที่ญี่ปุ่นเรียกว่า “การบริหารแบบโคเซน” ในทางปฏิบัติ องค์กรญี่ปุ่นจะทำการ บริหารการพัฒนามาตรฐานหรือปรับมาตรฐานให้สูงขึ้นด้วยกิจกรรมคุณภาพ โดยกลุ่มงานแต่ละกลุ่ม จะรวมกันจัดตั้ง กลุ่มคิซึเพื่อจัดทำแผนคิซึ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อยกระดับมาตรฐานการปฏิบัติงาน ให้สูงขึ้น อย่างไรก็ตามกิจกรรมคิซึเหมาะกับงานประจำมากกว่างานโครงการและโครงการที่มี ลักษณะต้องดำเนินการใหม่ซ้ำก็สามารถใช้กิจกรรมคิซึได้

การจัดทำแผนปฏิบัติการและการถ่ายทอดสู่การปฏิบัติ (Action Plan Development and Deployment)<sup>๑๐๓</sup>

๑) การจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan Development) องค์กรมีวิธีการอย่างไรใน การจัดทำแผนปฏิบัติการ แผนปฏิบัติการที่สำคัญทั้งระยะสั้นและระยะยาวขององค์กรมีอะไรบ้าง แผนดังกล่าวมีความสัมพันธ์ต่อวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Objectives) ขององค์กรอะไรบ้าง

<sup>๑๐๓</sup> สำนักงานรางวัลคุณภาพแห่งชาติ, การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning), [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.tqa.or.th>, [๑๑ มกราคม ๒๕๖๑].

๒) การนำแผนปฏิบัติการไปปฏิบัติ (Action Plan Implementation) องค์กรมีวิธีการอย่างไรในการถ่ายทอดแผนปฏิบัติการสู่การปฏิบัติทั่วทั้งองค์กร ไปยังบุคลากร ผู้ส่งมอบและพันธมิตรที่สำคัญ (\*) เพื่อให้มั่นใจว่าองค์กรบรรลุวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ที่สำคัญ องค์กรมีวิธีการอย่างไรเพื่อให้มั่นใจว่าผลการดำเนินการที่สำคัญตามแผนปฏิบัติการนี้มีความยั่งยืน

๓) การจัดสรรทรัพยากร (Resource Allocation) องค์กรทำอะไรให้มั่นใจว่ามีทรัพยากรด้านการเงินและด้านอื่นๆ พร้อมใช้ในการสนับสนุนแผนปฏิบัติการจนประสบความสำเร็จและบรรลุพันธะผูกพันในปัจจุบัน องค์กรมีวิธีการจัดสรรทรัพยากรเหล่านี้อย่างไรเพื่อสนับสนุนให้แผนปฏิบัติการบรรลุผล องค์กรจัดการความเสี่ยงด้านการเงินและด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับแผนดังกล่าวอย่างไร เพื่อให้มั่นใจถึงความมั่นคงทางการเงิน (Financial Viability) ขององค์กร

๔) แผนด้านบุคลากร (Workforce Plans) แผนด้านบุคลากรที่สำคัญที่สนับสนุนวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการทั้งระยะสั้นและระยะยาวมีอะไรบ้าง แผนดังกล่าวได้คำนึงถึงผลกระทบต่อบุคลากร และความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นที่เกี่ยวกับความต้องการด้านขีดความสามารถและอัตรากำลังบุคลากรอย่างไร

๕) ตัววัดผลการดำเนินการ (Performance Measures) ตัววัดหรือตัวชี้วัดผลการดำเนินการที่สำคัญ (Key Performance Measures of Indicators) ที่ใช้ติดตามผลลัพธ์และประสิทธิผล (Effectiveness) ของแผนปฏิบัติการมีอะไรบ้าง องค์กรมีวิธีการอย่างไรเพื่อให้มั่นใจว่าระบบการวัดผลโดยรวมของแผนปฏิบัติการหนุนเสริมให้องค์กรสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน (Alignment)

๖) การปรับเปลี่ยนแผนปฏิบัติการ (Action Plan Modification) องค์กรมีวิธีการอย่างไรในการปรับเปลี่ยนและนำแผนปฏิบัติการไปปฏิบัติในกรณีที่สถานการณ์บังคับให้ต้องปรับแผนและต้องการนำไปปฏิบัติอย่างรวดเร็ว

การคาดการณ์ผลการดำเนินการ (Performance Projections) การคาดการณ์ผลการดำเนินการตามกรอบเวลาของการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาวขององค์กรตามตัววัดหรือตัวชี้วัดผลการดำเนินการที่สำคัญมีอะไรบ้าง ผลการดำเนินการที่คาดการณ์ไว้ของตัววัดหรือตัวชี้วัดเหล่านี้เป็นอย่างไรเมื่อเปรียบเทียบกับผลของคู่แข่ง (Competitors) หรือขององค์กรในระดับที่เทียบเคียงกันได้ และเมื่อเปรียบเทียบกับระดับเทียบเคียงที่สำคัญ (Key Benchmark) (\*) องค์กรจะอย่างไรหากพบว่ามี ความแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่ง หรือกับองค์กรในระดับที่เทียบเคียงกันได้

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการนำแผนยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ การบริการยุทธศาสตร์แบบครบวงจรนั้น องค์กรต่างๆทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน นิยมใช้วงจรการบริหารแบบเดมिंग (Deming Cycle) กล่าวคือ การบริหารให้ครบวงจรต้องจัดระบบการบริหารให้ครบทั้ง ๔ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) ขั้นตอนการวางแผน (Plan or Planning) (๒) ขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ (Do or Implementation) (๓) ขั้นตอนการติดตามประเมินผล (Check or Evaluation) และ (๔) ขั้นตอนปรับมาตรฐาน (Act or Standardization)



ตารางที่ ๒.๑๒ สรุปการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
กลุ่มพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ (Online)	๑) ขั้นตอนการวางแผน (Plan or Planning) ๒) ขั้นตอนการกระจายนโยบาย (Policy Deployment) ๓) ขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ (Do or Implementation) ๔) ขั้นตอนการติดตามประเมินผล (Check or Evaluation) ๕) ขั้นตอนการปรับมาตรฐาน (Act or Standardization)
โรงเรียนสายน้ำผึ้ง (Online)	๑) ศึกษาแผนกลยุทธ์ของหน่วยงาน ๒) ทบทวน/ปรับกลยุทธ์ ๓) จัดทำแผนปฏิบัติการ ๔) ปรับกระบวนการปฏิบัติงาน ๕) ควบคุม กำกับ ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงาน
สำนักงานรางวัลคุณภาพแห่งชาติ (Online)	๑) การจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan Development) ๒) การนำแผนปฏิบัติการไปปฏิบัติ (Action Plan Implementation) ๓) การจัดสรรทรัพยากร (Resource Allocation) ๔) แผนด้านบุคลากร (Workforce Plans) ๕) ตัววัดผลการดำเนินการ (Performance Measures) ๖) การปรับเปลี่ยนแผนปฏิบัติการ (Action Plan Modification)

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร

๒.๔.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมวิทยากร

ในการวิจัยครั้งนี้จำเป็นต้องทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวิทยากร ซึ่งมีนักปราชญ์ นักวิชาการและนักการศึกษาได้กว้างถึง “พระธรรมวิทยากร” ไว้มากมาย ดังนี้

บทบาทของครูสอนศีลธรรมตามหลักการของพระพุทธเจ้าโดยสรุปไว้ว่า การสอนที่ดีมี ๔ ประการ หรือ ๔ ส. คือ ๑. สันตัสสนา (แจ่มแจ้ง) ๒. สมาทปนา (ตั้งใจ) ๓. สมุตเตชนา (แก้วักล้า) ๔. สัมปหังสนา (รู้จริง)

๑. สันตัสสนา (แจ่มแจ้ง) คือ สอนให้เด็กเข้าใจแจ่มแจ้งเหมือนเห็นกับตาตัวเองซึ่งครูต้องมีปัญญาก่อนจึงจะสอนเด็กให้มีปัญญาตามได้ ครูต้องเข้าใจในเรื่องที่ตนสอน อย่าสอนในเรื่องที่ตนไม่เข้าใจ

๒. สมาทปนา (จงใจ) การสอนที่ดีต้องมีผลทางเจตคติหรือพฤติกรรม คือจงใจให้เด็กน้อมรับเอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ถ้าเป็นการสอนศีลธรรม ครูต้องให้เด็กสมาทาน คือ เห็นดีเห็นชอบถือเป็นตัวแบบ เกิดค่านิยมที่ดีงาม

๓. สมุตเตชนา (แก้แล้วกล้า) ครูต้องให้กำลังใจด้วยการยกย่องตัวอย่างบุคคลผู้ประสบความสำเร็จหรือครูเองทำให้ดูเป็นแบบอย่าง

๔. สัมปหังสนา (ร่าเริง) เรียนแล้วไม่เครียดมีความสุข สนุกในการเรียน เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีอารมณ์คล้อยตามบทเรียน ไม่เบื่อหน่าย แม้ในวิชาธรรมก็ไม่น่าเบื่อ<sup>๑๐๔</sup>

บทบาทหน้าที่ของพระธรรมวิทยากร ประกอบด้วย

๑. ให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ

๒. สนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามสถานศึกษาประสงค์

๓. ให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ

๔. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

๕. ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

๖. จัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน

๗. พัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน

๘. จัดค่ายคุณธรรม

๙. ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา<sup>๑๐๕</sup>

**แผนกพระธรรมวิทยากร** ได้กำหนดคุณสมบัติของพระธรรมวิทยากรไว้ดังนี้

๑. มีอุดมการณ์ในอันที่จะทำงานเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. มีคุณธรรมของความเป็นนักสังคมอยู่ในจิตใจ

๓. มีบุคลิกภาพ ภายนอกและจิตดี

๔. มีความสะอาดทั้งด้านร่างกายและเครื่องแต่งกาย

๕. มีความสามารถอันเป็นพื้นฐานของการทำงาน

๖. มีวาทศิลป์พอสมควร

๗. มีความตื่นตัวช่างสังเกต และใฝ่หาความรู้ใหม่ๆ เสมอ

๘. มีความรู้หลายๆ ด้าน และฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ

๙. ฉลาดในการใช้เทคนิคอุปกรรม

๑๐. เป็นคนทันสมัยเข้าใจคนทุกวัย

<sup>๑๐๔</sup> พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), เอกสารการบรรยายกรมวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕-๑๘.

<sup>๑๐๕</sup> กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๖), หน้า ๖ - ๗.

๑๑. มีความรับผิดชอบสูง ไม่ทิ้งธุระ<sup>๑๐๖</sup>

พระธรรมวิทยากรที่ผ่านการสอบคัดเลือกจะต้องมีความรู้ความสามารถทั้งคดีโลกและคดีธรรม และการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน เป็นกิจกรรมเชิงปฏิบัติให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมที่เหมาะสมในการดำรงชีวิต มุ่งเน้นให้สามารถนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ จึงมีหลักการสอนที่ควรยึดเป็นแนวทางการสอนและคุณลักษณะของพระธรรมวิทยากรควรมีดังนี้

๑. ด้านวิชาการ
๒. ด้านการสอน
๓. ด้านระเบียบข้อปฏิบัติ<sup>๑๐๗</sup>

สรุปได้ว่า พระธรรมวิทยากรมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน โดยการเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามแบบวิถีพุทธ คือ การกิน อยู่ แบบเรียบง่าย เน้นความพอเพียง ประหยัด ตามแนวทางพระพุทธศาสนา

## ตารางที่ ๒.๑๓ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมวิทยากร

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (๒๕๕๖, หน้า ๖-๙)	ผู้ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษา สนทนาธรรม อบรมเยาวชน จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา จัดทำแผนปฏิบัติ จัดทำทะเบียน ผู้เข้าร่วมกิจกรรม พัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน จัดค่ายคุณธรรม และประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา
พระราชวรมนู (ประยูร ธมมจิตโต), (๒๕๔๓, หน้า ๖-๗)	ครูสอนศีลธรรมตามหลักการของพระพุทธเจ้า
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (๒๕๕๒, หน้า ๒๑)	ผู้ที่มีอุดมการณ์ มีคุณธรรม มีบุคลิกภาพ มีความสะอาดทั้งด้านร่างกายและเครื่องแต่งกาย มีความสามารถ มีวาทศิลป์ มีความตื่นตัว มีความรู้หลายๆ ด้าน ฉลาดในการใช้เทคนิคอุปกรณ์ เป็นคนทันสมัยเข้าใจคนทุกวัย มีความรับผิดชอบสูง ไม่ทิ้งธุระ
สุนทร อัจฉินยม (๒๕๔๖)	ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านด้านวิชาการ ด้านการสอน และด้านระเบียบข้อปฏิบัติ

<sup>๑๐๖</sup> มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, งานปฐมนิเทศพระธรรมวิทยากร ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุรวัดน์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑.

<sup>๑๐๗</sup> สุนทร อัจฉินยม, “การพัฒนาพระธรรมวิทยากร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต ร้อยเอ็ด : วิจัยเชิงปฏิบัติการ”, การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๖).

### ๒.๔.๒ โครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา<sup>๑๐๘</sup>

เมื่อเกิดเหตุการณ์ทะเลาะวิวาทของนักเรียน/นักศึกษา หรือ มีการก่อเหตุทำร้ายกันของนักเรียนอาชีวศึกษาเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ สังคมหรือผู้รับผิดชอบก็มักจะมาออกมาแสดงความคิดเห็น หรือกระตือรือร้นกันพักหนึ่ง มีมาตรการในการป้องกันการแก้ไข และการฟื้นฟูมากมาย แต่ขาดการปฏิบัติ ติดตาม ประเมินผลอย่างต่อเนื่องทำให้ขาดองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาอย่างได้ผล และอาจจะมียาขาดติ เช่น การทะเลาะวิวาทเพราะมีหัวใจ นักเรียนมีนิสัยเกเร นักเรียนขาดการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว เพราะนักเรียนรักเพื่อน นักเรียนอ้างศักดิ์ศรี นักเรียนขาดระเบียบวินัยเด็กมีเวลาว่างมาก ปัญหาการทะเลาะวิวาทเป็นเรื่องที่แก้ไขไม่ได้ และมักจะเห็นคำตอบของวิธีการแก้ไขสำเร็จรูป เช่น ต้องลงโทษให้เช็ดทาบ ให้ใส่เครื่องแบบเหมือนกันให้ไปฝึกวินัยในค่ายทหาร ให้เรียนวิชาทหารมากขึ้น เอาหัวใจไปเข้าค่ายร่วมกัน เป็นต้น

กรมการศาสนาได้ตระหนักถึงพฤติกรรมของวัยรุ่นที่ชอบใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหา เพราะได้รับตัวอย่างที่ไม่ดีจากครอบครัวและคนรอบข้าง บางคนเห็นพ่อแม่ทะเลาะกันอย่างรุนแรง ทำร้ายร่างกายกันเป็นประจำจนกลายเป็นความเก้บกดและแสดงออกมาเหมือนกับที่เห็นตัวอย่าง วัยรุ่นบางคนใช้ความรุนแรงเพราะความเคยชินจากการเล่นเกมคอมพิวเตอร์ออนไลน์ ซึ่งอยากลองกระทำเหมือนกับในเกมนั้นว่าจะมีความรู้สึกเช่นไร ปัญหาการใช้ความรุนแรงเชื่อว่าจะมีเพียงกลุ่มวัยรุ่นที่กระทำเด็ก ๆ หลายคนนิยมใช้ความรุนแรงมากกว่าใช้ความคิดเช่นเดียวกัน โดยเห็นว่าการนำมิติทางศาสนามาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาและกล่อมเกลาคใจนักเรียน นักศึกษาที่มีการทะเลาะวิวาท และการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยมี “พระธรรมวิทยากร” ที่ผ่านการถวายความรู้ตามโครงการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมวิทยากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของกรมการศาสนา มาช่วยในการดำเนินกิจกรรมอบรมคุณธรรม จริยธรรม ตาม “โครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา” โดยใช้แนวทางวิถีพุทธและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เยาวชนได้ซึมซับความพอประมาณ มีเหตุผลเกิดการยั้งคิดในการปฏิบัติตนว่าสิ่งใดควรกระทำและสิ่งใดไม่ควรกระทำ การมองเห็นคุณค่าของตนเอง การเคารพในผู้อื่น จนก่อให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดีในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

โครงการ “คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา” เป็นการร่วมมือกันของหลายหน่วยงาน ประกอบด้วย กรมการศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา (สอศ.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน พระธรรมวิทยากร รวมถึงผู้ปกครองของนักเรียน นักศึกษาชุมชนท้องถิ่น เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมสำหรับเยาวชน ในนาม “คลินิกคุณธรรม

<sup>๑๐๘</sup> กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา, หน้า ๓๒-๓๘.

ในสถานศึกษา” ศูนย์สร้างเสริม “แสงธรรมแห่งปัญญา” และ “วิถีความพอเพียง” สำหรับเยาวชน ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

#### ๒.๔.๒.๑ วัตถุประสงค์<sup>๑๐๙</sup>

๑. เพื่อให้สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ มีพื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชน ในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาชีวิต การสนทนาธรรม

๒. เพื่อให้สถาบันทางศาสนาโดยพระสงฆ์ พระธรรมวิทยากร ทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางในการแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ โดยใช้หลักธรรมทางศาสนาในการเสริมภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจและสร้างสังคมแห่งปัญญาและการเรียนรู้

๓. เพื่อให้เยาวชนกลุ่มเป้าหมาย สามารถนำหลักธรรมทางศาสนามาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน และเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม

#### ๒.๔.๒.๒ คุณค่าที่จะได้รับ<sup>๑๑๐</sup>

๑. มีพื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชนในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาชีวิตการสนทนาธรรม

๒. พระธรรมวิทยากรได้ทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาทางด้านจิตใจ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๓. พระธรรมวิทยากรสามารถนำมิติทางศาสนาสร้างสังคมแห่งปัญญาและการเรียนรู้ เสริมภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๔. เด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการพัฒนาตนเองและพัฒนาจิตใจ อย่างมีเหตุผลในการดำรงชีวิต และมีจิตสำนึกที่ดีต่อการดำรงตนอย่างมีสติสัมปชัญญะ มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีต่อบุคคลอื่นทั้งในครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และปรับทัศนคติในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

๕. เด็กและเยาวชนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม

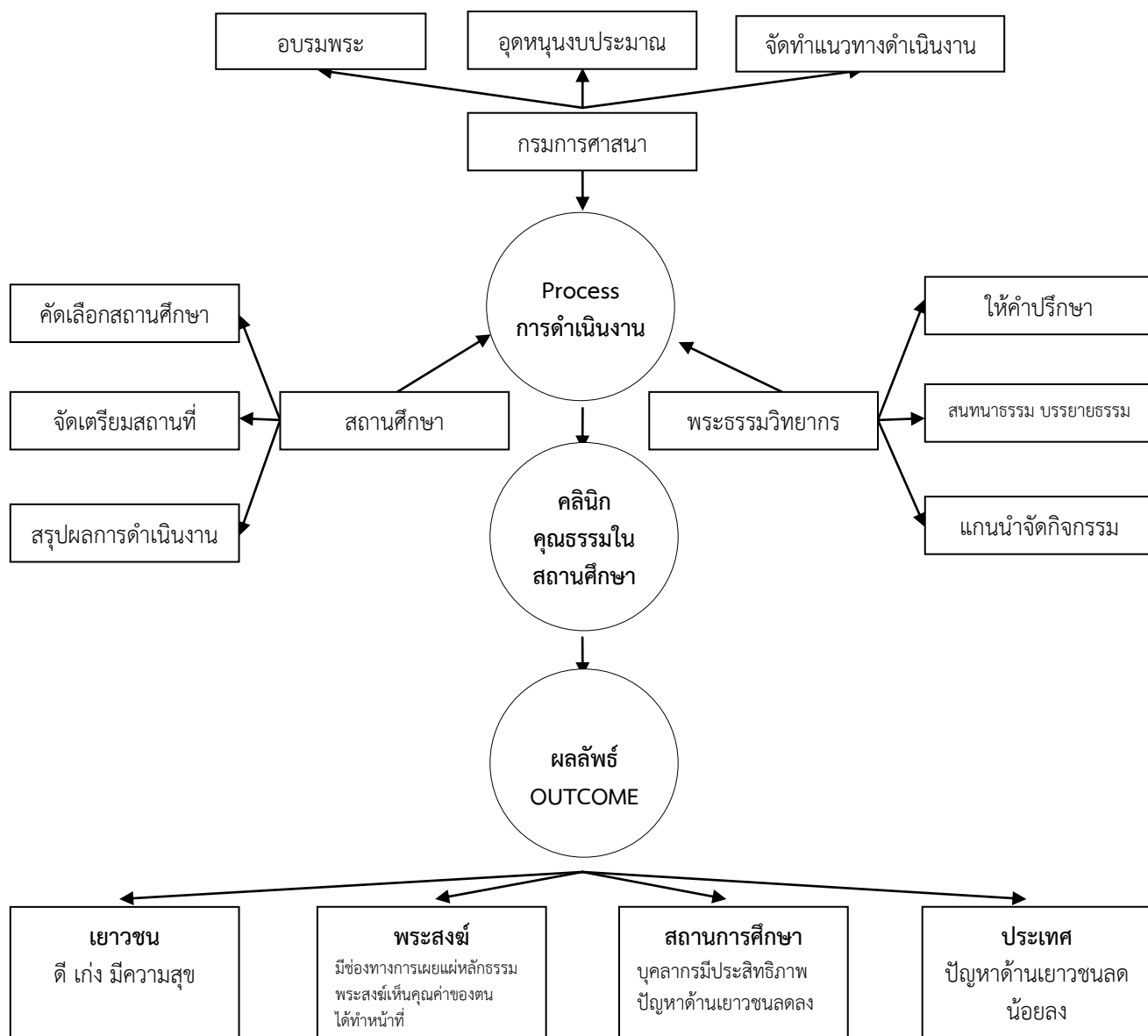
#### ๒.๔.๒.๓ กระบวนการดำเนินงานโครงการ<sup>๑๑๑</sup>

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมได้จัดทำ Model โครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา เพื่อกำหนดเป็นรูปแบบหรือแนวทางในการดำเนินโครงการ และผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการ ดังแผนภาพที่ ๒.๒ ดังนี้

<sup>๑๐๙</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒-๓๘.

<sup>๑๑๐</sup> อ่างแล้ว, หน้า ๓๒-๓๘.

<sup>๑๑๑</sup> อ่างแล้ว, หน้า ๓๒-๓๘.



แผนภาพที่ ๒.๑ Model โครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา

ที่มา : กรรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

๑) การดำเนินงานของกรรมการศาสนา<sup>๑๑๒</sup>

๑. เป็นศูนย์กลางในการจัดโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา
๒. ประสานงานกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เพื่อร่วมมือกันจัดโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

<sup>๑๑๒</sup> กรรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงาน คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๖๑), หน้า ๕-๙.

๓. ร่างระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วย การจัดตั้งคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๖
  ๔. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อชี้แจงการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา โดยมีผู้แทนของสถานศึกษาพระธรรมวิทยากร และผู้แทนสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด
  ๕. จัดพิมพ์คู่มือแนวทางการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา เพื่อจัดส่งให้สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการสำหรับนำไปเป็นแนวทางการดำเนินงานโครงการ
  ๖. จัดสรรเงินอุดหนุนให้สถานศึกษาที่ได้รับอนุมัติให้จัดตั้งคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา (ใน ส่วนภูมิภาคจัดสรรผ่านทางสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดดำเนินการ)
  ๗. จัดแถลงข่าวและเปิดโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษาเพื่อประชาสัมพันธ์โครงการฯ ให้ประชาชนทั่วไปรับทราบ
  ๘. ติดตามประเมินผล
  ๙. จัดพิมพ์หนังสือสรุปผลการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา

## ๒) การดำเนินงานของสถานศึกษา

๑. ยื่นคำขอจดทะเบียนจัดตั้งคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา
    - ๑.๑ ส่วนกลาง (กรุงเทพมหานคร) ให้ยื่นคำขอจดทะเบียนต่อกรมการศาสนา
    - ๑.๒ ส่วนภูมิภาค ให้ยื่นคำขอจดทะเบียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัด ผ่านวัฒนธรรมจังหวัด และให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็นผู้จัดทำทะเบียน แล้วรายงานให้กรมการศาสนาทราบ
  ๒. แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารคลินิกคุณธรรม
  ๓. ประชุมคัดกรองกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มเสี่ยงด้านพฤติกรรม
  ๔. ร่วมกับพระธรรมวิทยากรจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน
  ๕. ประชุมคณะกรรมการบริหารคุณธรรม เพื่อกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน และกำหนดแนวทางการดำเนินงานโครงการ
  ๖. อำนวยความสะดวกแก่พระธรรมวิทยากร ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านอื่นๆ ตามความเหมาะสม
  ๗. สรุปผลการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
  ๘. รายงานผลการดำเนินงานให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมทราบ
- ### ๓) บทบาทหน้าที่ของพระธรรมวิทยากร
๑. ให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ
  ๒. สนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นหรือตามที่สถานศึกษาประสงค์
  ๓. ให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ

๔. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

๕. ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

๖. จัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน

๗. พัฒนาเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียน

๘. จัดค่ายคุณธรรม

๙. ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา<sup>๑๑๓</sup>

#### ๔) หลักสูตรการอบรมของพระธรรมวิทยากร<sup>๑๑๔</sup>

แนวทางการอบรมตามหลักสูตรนี้ประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ ประกอบด้วย ภาควิชาการพระพุทธศาสนา ให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจในหลักธรรมให้ถ่องแท้ก่อนการฝึกปฏิบัติ จะได้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองโดยให้เรียนรู้ตามระยะเวลาของการอบรมตามหลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ภาคอบรมจิตใจ ให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ทำวิถีสวดมนต์เจริญจิตภาวนา ฝึกนั่งสมาธิ เดินจงกรม แผ่เมตตา เป็นการฝึกดูแลใจตนเองให้สงบและมีสติอยู่ตลอดเวลา ฝึกความหนักแน่นและความอดทนของจิตอันจะนำมาซึ่งการเข้าใจในอารมณ์และจิตใจของตนเอง ภาคนันทนาการ เป็นการฝึกให้ผู้เข้ารับการอบรมได้แสดงออกอย่างถูกต้อง มีเจตคติที่ดี เป็นคนกล้าหาญที่จะทำความดี มีการสร้างความเป็นกันเองให้กับผู้รับการอบรมเพื่อให้กล้าแสดงออก สร้างความรู้รักสามัคคี

#### ๕) การจัดเตรียมสถานที่<sup>๑๑๕</sup>

สถานที่เป็นสิ่งสำคัญในการจัดตั้งคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษาหากสถานศึกษาแห่งใดมีห้องจริยศึกษาเดินอยู่แล้วสามารถใช้เป็นสถานที่จัดตั้งคลินิกคุณธรรมได้ ส่วนในกรณีที่ไม่มีห้องจริยศึกษา ให้พิจารณาใช้สถานที่ที่มีความเหมาะสมโดยให้มีพื้นที่ใช้สอยแล้ววัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นดังนี้

๑. พื้นที่ของห้องสามารถรองรับนักเรียน นักศึกษาได้ประมาณ ๔๐ คน

๒. ห้องควรอยู่ชั้นหนึ่ง (ชั้นล่าง) ของอาคารและสามารถมองเห็นได้อย่างเด่นชัด

๓. ควรเป็นห้องที่ไม่ลับตา นักเรียน นักศึกษา สามารถเข้าพบพระธรรมวิทยากรได้อย่างสะดวกและเหมาะสม พื้นห้องควรสะอาดสามารถใช้นั่งกับพื้นในการดำเนินกิจกรรมของพระธรรมวิทยากรได้

๔. วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น โต๊ะหมู่บูชา โต๊ะทำงานของพระธรรมวิทยากร ตู้หรือชั้นวางเอกสารประกอบการเรียนการสอน

๕. ภายในห้องควรมีฉากกั้นบังตา สำหรับให้พระธรรมวิทยากร ปฏิบัติกิจของสงฆ์

<sup>๑๑๓</sup> กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา, หน้า ๕-๖.

<sup>๑๑๔</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

<sup>๑๑๕</sup> อ้างแล้ว.



๖. ติดตั้งป้ายชื่อคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษาที่ด้านนอกของห้อง โดยมีตราสัญลักษณ์ของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมและสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ

#### ๖) แนวทางการเบิกจ่ายเงินอุดหนุน

สถานศึกษาที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกจากกระทรวงศึกษาธิการ ให้จัดตั้งคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษาและยื่นคำขอจดทะเบียนตามระเบียบแล้วจะได้รับงบประมาณจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ดังนี้ ส่วนกลาง ได้แก่ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม โอนเงินงบประมาณเข้าบัญชีเงินฝากของสถานศึกษา ที่จัดตั้งคลินิกคุณธรรม ส่วนภูมิภาค ได้แก่ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม โอนเงินงบประมาณให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็นผู้เบิกจ่ายให้สถานศึกษาที่จัดตั้งคลินิกคุณธรรม

#### ตารางที่ ๒.๑๔ กระบวนการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรม

หัวข้อ	สาระสำคัญ
๑. หลักการสำคัญ	ใช้มิติทางศาสนามาช่วยในการแก้ไขปัญหาการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาอาชีวศึกษา
๒. ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน	๑. บทบาทหน้าที่ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ๒. บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา ๓. บทบาทหน้าที่ของพระธรรมวิทยากร
๓. กระบวนการจัดการโครงการ	๑. จัดประชุมคณะทำงานเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงาน ๒. จัดพิมพ์หนังสือคู่มือแนวทางการดำเนินงาน ๓. จัดประชุมโครงการให้แก่ผู้แทนสถานศึกษาวัฒนธรรมจังหวัด และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ๔. จัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อเป็นค่าจัดกิจกรรมในโครงการให้แก่คลินิกคุณธรรมประจำสถานศึกษา ๕. จัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อเป็นค่าตอบแทนพระธรรมวิทยากร ๖. จัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อเป็นค่าบริหารจัดการติดตามประเมินผล ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ๗. ติดตามประเมินผลโครงการ
๔. ความร่วมมือ/ประสานงาน เครือข่ายและการจัดหางบประมาณ สนับสนุนโครงการ	๑. แจ้งหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการดำเนินงานแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ๒. แจ้งข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบตลอดเวลา
๕. การติดตามประเมินผล	๑. แบบสอบถาม ๒. แบบรายงานผลการจัดโครงการ

๒.๔.๒.๔ รายชื่อสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา ประจำปี ๒๕๕๗ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

ตารางที่ ๒.๑๕ รายชื่อสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา ประจำปี ๒๕๕๗ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ลำดับ	ชื่อสถานศึกษา
๑	วิทยาลัยเทคนิคกาญจนาภิเษกมหานคร เลขที่ ๗๓ หมู่ ๑๘ ถนนคุ้มเกล้า แขวงแสนแสบ เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๑๐ โทร. ๐ ๒๑๗๕ ๔๐๔๐-๑, ๐ ๒๑๗๕ ๔๐๔๓-๗ โทรสาร ๐ ๒๑๗๕ ๔๐๔๐, ๐ ๒๑๗๕ ๔๐๔๓
๒	วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชราม เลขที่ ๙๒/๒ หมู่ ๔ ถนนเอกชัย แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๕๐ โทร. ๐ ๒๔๑๕ ๐๕๐๓, ๐ ๒๔ ๑๕ ๔๖๖๖ โทรสาร ๐ ๒๔๑๖ ๐๑๔๔
๓	วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ เลขที่ ๙ ถนนเวียงแก้ว ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐ โทร. ๐ ๕๓๒๑ ๗๗๐๘-๙ โทรสาร ๐ ๕๓๒๒ ๑๕๙๙ ต่อ ๗๔๐
๔	วิทยาลัยเทคนิคเขียงราย เลขที่ ๑๐๔๖ ถนนสนามบิน ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเขียงราย ๕๗๐๐๐ โทร. ๐ ๕๓๗๑ ๓๐๓๘ โทรสาร ๐ ๕๓๗๑ ๑๐๒๕
๕	วิทยาลัยเทคนิคพิษณุโลก เลขที่ ๒ ถนนสนามบิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐ โทร. ๐ ๕๕๓๐ ๒๐๒๙๓ ๐๕๕๓๐ ๒๐๓๑-๒ โทรสาร. ๐ ๕๕๓๐ ๒๐๓๐
๖	วิทยาลัยเทคนิคนครสวรรค์ เลขที่ ๔๐๐ ถนนสวรรคคีวิถี ตำบลนครสวรรค์ตก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐ โทร. ๐ ๕๖๒๒ ๑๓๙๐, ๐ ๕๖๒๒ ๓๕๓๖ โทรสาร ๐ ๕๖๒๒ ๒๒๑๓
๗	วิทยาลัยเทคนิคธัญบุรี เลขที่ ๑๐๙ หมู่ ๓ ตำบลบึงน้ำรักษ์ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๑๐ โทร. ๐ ๒๕๔๖ ๗๑๘๖๓ ๐๒๕๔๖ ๗๑๘๕ โทรสาร ๐ ๒๕๔๖ ๗๑๘๔
๘	วิทยาลัยเทคนิคนนทบุรี เลขที่ ๑๑๖ หมู่ ๖ ถนนถุขพันธ์ ตำบลราษฎร์นิยม อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๕๐ โทร. ๐ ๒๙๘๕ ๕๐๕๐, ๐ ๒๙๘๕ ๕๑๑๑ โทรสาร ๐ ๒๙๘๕ ๕๑๑๑๑ ต่อ ๑๑๑
๙	วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี เลขที่ ๔๓๓ ถนนศรีสุริยวงค์ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ๗๐๐๐๐ โทร. ๐ ๓๒๓๓ ๗๒๒๘, ๐ ๓๒ ๘๕๔๔-๕ โทรสาร ๐ ๓๒๓๓ ๗๔๗๗

## ตารางที่ ๒.๑๕ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสถานศึกษา
๑๐	วิทยาลัยเทคนิคกาญจนบุรี เลขที่ ๓๖๑ หมู่ ๑ ถนนอุ່ทอง ตำบลหากแพรก อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ๗๑๐๐๐ โทร. ๐ ๓๔๕๑ ๔๒๘๓
๑๑	วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช เลขที่ ๒๖๓ ถนนราชดำเนิน ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐ โทร. ๐ ๗๕๓๕ ๖๐๖๒ โทรสาร ๐ ๗๕๓๔ ๒๒๖๘
๑๒	วิทยาลัยเทคนิคสุราษฎร์ธานี เลขที่ ๑๔๓ ถนนคอนนง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๘๔๐๐๐ โทร. ๐ ๗๗๒๗ ๒๑๖๘ โทรสาร ๐ ๗๗๒๗ ๒๙๗๓
๑๓	วิทยาลัยเทคนิคขอนแก่น เลขที่ ๖๗ ถนนศรีจันทร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐ โทร. ๐ ๔๓๒๒ ๑๒๙๐, ๐ ๔๓๒๒ ๒๐๖๔-๕ โทรสาร ๐ ๔๓๒๒ ๒๐๖๔
๑๔	วิทยาลัยเทคนิคร้อยเอ็ด เลขที่ ๑ ถนนเทวาภิบาล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐ โทร. ๐ ๔๓๕๑ ๑๒๘๙, ๐ ๔๓๕๑ ๑๒๙๐ โทรสาร ๐ ๔๓๕๑ ๓๐๓๙
๑๕	วิทยาลัยเทคนิคอุดรธานี เลขที่ ๓ ถนนวัฒนาอนุวงศ์ ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ๔๑๐๐๐ โทร. ๐ ๔๒๒๒ ๑๕๓๘, ๐ ๔๒๒๔ ๑๔๖๔, ๐ ๔๒๒๔ ๘๕๙๒ โทรสาร ๐ ๔๒๒๔ ๖๐๓๘
๑๖	วิทยาลัยเทคนิคอุบลราชธานี เลขที่ ๕ ถนนแจ้งสนิท อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐ โทร. ๐ ๔๕๒๕ ๔๕๒๙, ๐ ๔๕๒๕ ๕๐๔๗, ๐ ๔๕๒๖ ๒๕๖๖, ๐ ๔๕๒๖ ๑๔๕๗ โทรสาร ๐ ๔๕๒๖ ๑๐๗๗
๑๗	วิทยาลัยเทคนิคศรีสะเกษ เลขที่ ๓๑๙ หมู่ ๘ ถนนกสิกรรม ตำบลหนองครก อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐ โทร. ๐ ๔๕๖๑ ๒๘๘๖, ๐๔๕๖๓ ๑๓๖๙ โทรสาร ๐ ๔๕๖๑ ๒๖๙๘
๑๘	วิทยาเทคนิคชลบุรี เลขที่ ๒๐๕ หมู่ ๓ ตำบลหนองซาก อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๗๐ โทร. ๐ ๓๘๔๘ ๕๒๐๒ โทรสาร ๐ ๓๘๔๘ ๕๒๐๕
๑๙	วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ เลขที่ ๗ ถนนกาญจนวณิชย์ ตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โทร. ๐ ๗๔๒๑ ๒๓๐๐, ๐ ๗๔ ๒๓๐๔ โทรสาร ๐ ๗๔๒๑ ๒๓๐๑

ตารางที่ ๒.๑๖ รายชื่อสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา ประจำปี ๒๕๕๗  
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

ลำดับ	ชื่อสถานศึกษา
๑	วิทยาลัยเทคโนโลยีช่างอุตสาหกรรมกรุงเทพ เลขที่ ๒ซอยรามคำแหง ๒๘ ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๔๐ โทร. ๐ ๒๓๗๔๒๒๗๗, ๐ ๒๓๗๔๖๘๔๓ โทรสาร ๐ ๒๓๗๔ ๖๘๔๓
๒	วิทยาลัยอาชีวศึกษาพาณิชยการพิษณุโลก เลขที่ ๖๙๑/๑๑ ถนนมิตรภาพ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐ โทร. ๐ ๕๕๓๐ ๓๔๐๑
๓	วิทยาลัยเทคโนโลยีลำปาง (แลมป์-เทค) เลขที่ ๔๔๓ ถนนลำปาง-เด่นชัย ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๕๒๐๐๐ โทร. ๐ ๕๔๓๑ ๕๖๘๖-๗ โทรสาร ๐ ๕๔๒๖ ๕๑๑๔
๔	วิทยาลัยเทคโนโลยีปทุมธานี เลขที่ ๑๓๐ หมู่ ๔ ติวานนท์ ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี ๑๒๐๐๐ โทร. ๐ ๒๙๗๙ ๖๗๒๐, ๐ ๒๙๗๙ ๖๗๒๒, ๐ ๒๙๗๙ ๖๗๒๕, ๐ ๒๙๗๙ ๖๗๒๗ โทรสาร ๐ ๒๙๗๙ ๖๗๒๑
๕	วิทยาลัยเทคโนโลยีนครปฐม เลขที่ ๘๐ ถนนไร่เกาเข้าน้ำโรง ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ๗๓๐๐๐ โทร. ๐ ๓๔๒๑ ๑๘๖๗-๙
๖	วิทยาลัยเทคโนโลยีพาณิชยการอยุธยา เลขที่ ๙๔ หมู่ ๖ ถนนโรจนะ ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๐๐๐ โทร. ๐ ๓๕๓๓ ๕๖๙๔ โทรสาร ๐ ๓๕๓๓ ๕๘๗๓ ต่อ ๑๐๐
๗	วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ (เอส.เทค) เลขที่ ๑๒๔/๑ ตำบลที่วัง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๑๑๐ โทร. ๐ ๗๕๗๗ ๐๑๓๖-๗ โทรสาร ๐ ๗๕๗๗ ๐๑๔๐
๘	วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เลขที่ ๒๐๐ ถนนมิตรภาพ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐ โทร. ๐ ๔๓๒๒ ๒๗๘๑

## ตารางที่ ๒.๑๖ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสถานศึกษา
๙	วิทยาลัยเทคโนโลยีราชพฤกษ์ เลขที่ ๓๓๐ หมู่ ๑๐ ถนนสถลมารคบ้านหนองสำราญ ตำบลเมืองเดช อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๑๖๐ โทร. ๐ ๔๕๒๘ ๒๘๒๑, ๐๘ ๖๒๕๖ ๓๙๙๓, ๐๘ ๑๕๔๗ ๙๔๖๑
๑๐	วิทยาลัยเทคโนโลยีฉะเชิงเทรา เลขที่ ๓/๔๘ ซอย ๕ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐ โทร. ๐ ๓๘๕๑ ๒๔๒๖

## ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทายากร” ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากรายงานวิจัย และรายงานการวิจัย ดังนี้

## ๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ พบว่า มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบไว้มากมาย ดังนี้

**พระครูนิวริฐศีลขันธ (ณรงค์ ฐิตวฑฒโน)**<sup>๑๑๖</sup> ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา) ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะเน้นไปที่การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจาใน ๔ มิติตามหลักปริสุทธศีล ๔ ประกอบด้วย ๑) อาชีวปริสุทธศีล หรือ การทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต หลีกไกลจากการทุจริต ๒) อินทรีย์สังวร หรือ การพัฒนาพฤติกรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้มีการสำรวมระวัง ๓) ปาฏิโมกขสังวร หรือการอยู่การอยู่ร่วมกันโดยการยึดถือกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ จรรยาบรรณ วิชาชีพ ฯลฯ ๔) ปัจจัยปัจจเวกขณะ หรือการพัฒนาพฤติกรรมในการเสพ การบริโภคอย่างมีสติ มีความพอดีและพอเพียง

**พระมหาธฤติ วิโรจโน**<sup>๑๑๗</sup> ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและตามแนวพระพุทธศาสนาที่จะให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖

<sup>๑๑๖</sup> พระครูนิวริฐศีลขันธ (ณรงค์ ฐิตวฑฒโน), “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์)*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

<sup>๑๑๗</sup> พระมหาธฤติ วิโรจโน, “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์)*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

ด้าน ควรมีการบูรณาการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น

**พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ)**<sup>๑๑๘</sup> ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญ กล่าวคือ เป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาค และระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนดและมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่และอำนวยความสะดวกและเป็นที่พักพิงในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และจัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่และจัดทำงบประมาณสนับสนุนให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

**บุญส่ง หาญพานิช**<sup>๑๑๙</sup> ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่นำเสนอ เน้นด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย ๑๐ ด้าน ด้านวิสัยทัศน์ คือ การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้และชุมชนนักวิชาการ ด้านภารกิจ คือ การผลิตถ่ายทอด และบริการความรู้ ด้านนโยบาย คือ ให้มีการแบ่งปันความรู้อย่างทั่วถึงทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ด้านเป้าหมาย คือ การพัฒนาวัฒนธรรมการแบ่งปันและเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมการบริการความรู้พัฒนาออลดิเจเนอเรชัน พัฒนาฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ของสถาบัน และพัฒนาปฏิสัมพันธ์ความรู้ ด้านการประเมินคือ ประเมินความสามารถและวัฒนธรรมของสถาบันด้านยุทธศาสตร์

จากการศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องนี้พอสรุปได้ว่าการสร้างรูปแบบ (model) นั้นไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแน่นอนว่าต้องทำอะไรบ้าง แต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการศึกษา องค์ความรู้ (intensive knowledge) เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงค้นหาสมมุติฐานและหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น และนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความเหมาะสมและหาคุณภาพของรูปแบบต่อไป ส่วนรูปแบบมีการดำเนินการเป็นสองตอนใหญ่ คือ การสร้างรูปแบบและการประเมินความเหมาะสมและการหาคุณภาพของรูปแบบ

### ๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม พบว่า มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมไว้มากมาย ดังนี้

<sup>๑๑๘</sup> พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ), “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

<sup>๑๑๙</sup> บุญส่ง หาญพานิช, “รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาอุดมศึกษา), (ครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

**วีรชัย อนันต์เธียร<sup>๑๒๐</sup>** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย” ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้หลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนได้แก่ หลักเบญจศีล อริยสัจ ๔ มรรค พรหมวิหาร ๔ เป็นต้น ผู้วิจัยได้ค้นพบแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาเยาวชน ๔ แผน คือ แผนกลยุทธ์ด้านการอยู่ร่วมกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข แผนกลยุทธ์ด้านการสร้างเสริมจิตสำนึกด้านจริยธรรมของเยาวชนและค่านิยมที่ถูกต้อง แผนกลยุทธ์ด้านการปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมและกฎกติกาของสังคม และแผนกลยุทธ์ด้านการสั่งสอนให้มีแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ดี

**พันโท เอนก คงขุนทด<sup>๑๒๑</sup>** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัญหาจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสายสามัญและสายอาชีพ ตามแนวความคิดของท่านพุทธทาสในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัยพบว่า ในการวางแผนงาน / โครงการเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มุ่งเน้นการพัฒนาจริยธรรม ด้านเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ด้านเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ ด้านเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และด้านเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา โดยมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและสายอาชีพ ๒. ในการเรียนการสอนครูผู้สอนพึงให้ความสำคัญด้านเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ด้านเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ และ ด้านเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน โดยกำชับหรือปลูกฝังให้นักเรียนเห็นคุณค่าของพ่อแม่ ครูอาจารย์ และเพื่อน เพื่อยกระดับจริยธรรมของนักเรียนให้สูงขึ้น ๓ ในการวิจัย ด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่เกี่ยวกับแนวความคิดของท่านพุทธทาส ควรทำวิจัยเพื่อศึกษาการสร้างชุดการอบรมคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับแนวความคิดของท่านพุทธทาส ใช้เป็นองค์ความรู้ เพื่อเผยแพร่คำสอนของท่านพุทธทาสด้าน คุณธรรมและจริยธรรมที่เป็นมาตรฐานเดียวกันต่อไป

**พระวิสุทธวิภัทรธาดา, ดร. และคณะ<sup>๑๒๒</sup>** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธของหมู่บ้านจ๊กसान : กรณีศึกษากลุ่มจ๊กसान อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเพื่อให้เกิดผลต่อกลุ่มอาชีพ จักรสานและพุทธศาสนิกชนทั่วไป ซึ่งทำให้เกิดมิติของการเผยแพร่หลักคำสอนต่อบุคคลในสังคมและชุมชน ที่ช่วยส่งเสริมให้เข้าถึงหลักธรรมได้โดยง่าย โดยเฉพาะการสอนเรื่องหลักธรรมที่ภูมิจริมนิมิตถปฏิบัติ ๔ และ/หรือหลักของความพอเพียงเป็นเรื่องที่คนทั่วไปมักตกอยู่ในความประมาทในการดำเนินชีวิต แต่ในโปรแกรมการกระทำสาเหตุ ได้จัดชุดกิจกรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ได้ผลเชิงประจักษ์ และมีความสมบูรณ์ในกิจกรรมทุกชุด ค่าเฉลี่ยระดับคะแนนเพิ่มขึ้น หลังเข้าร่วมกิจกรรมในระดับมาก

<sup>๑๒๐</sup>วีรชัย อนันต์เธียร, “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

<sup>๑๒๑</sup>พันโท เอนก คงขุนทด, “การศึกษาปัญหาจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสายสามัญและสายอาชีพ ตามแนวความคิดของท่านพุทธทาสในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

<sup>๑๒๒</sup>พระวิสุทธวิภัทรธาดา, ดร.,และคณะ, “การพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธของหมู่บ้านจ๊กसान : กรณีศึกษากลุ่มจ๊กसान อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

**วัลลภา จันท์เพ็ญ**<sup>๑๒๓</sup> ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ๑. รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิด การปรับพฤติกรรมทางปัญญา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรม ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) การดำเนินกิจกรรมของรูปแบบที่ ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะเส้นฐาน ระยะทดลอง และระยะติดตามผล การดำเนินกิจกรรมในระยะทดลอง มีการให้ความรู้และฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่อง การจัดการความคิดความเข้าใจ ทักษะการคิดเพื่อควบคุมตนเองด้วยเทคนิคการปรับพฤติกรรมทางปัญญา การเขียนโครงการช่วยเพื่อน การซักซ้อมซ้ำ การให้ข้อมูลป้อนกลับและเสริมแรงทางบวก ๒. ผลของการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา ๒.๑ นักศึกษากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมในระยะเส้นฐาน ระยะทดลอง และระยะติดตามผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๒.๒ นักศึกษากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรม แตกต่างจากนักศึกษากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

**สุมาลี กาญจนชาติ**<sup>๑๒๔</sup> ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะ ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในการสร้างความรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิซิม” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ๑. คุณลักษณะของนักเรียนระดับประถมศึกษาในการสร้างความรู้ ตามแนวคอนสตรัคติวิซิมประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะ คือ การกำกับตนเอง ทักษะทางสังคมและทักษะในการสืบสอบ ๒. กระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียน ระดับประถมศึกษาในการสร้างความรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิซิมประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน คือ ๑) เกิดความขัดแย้งทางปัญญา นักเรียนเกิดความขัดแย้งทางความคิดที่เป็นผลจากความรู้อื่นๆ กับข้อมูลที่รับเข้ามาใหม่ไม่สอดคล้องกัน ๒) แสวงหาคำตอบ นักเรียนจัดกลุ่มและดำเนินการค้นหาคำตอบ เพื่อลดความขัดแย้งทางปัญญาที่เกิดขึ้น ๓) ตรวจสอบความเข้าใจ นักเรียนสร้างความรู้ของตนเองผ่านการเจรจาต่อรองทางสังคม ๔) ใช้ความรู้ที่เรียนมา นักเรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว มาใช้ในบริบทอื่นๆ ๓. นักเรียนมีพฤติกรรมการกำกับตนเองและพฤติกรรม ที่แสดงทักษะในการสืบสอบส่วนใหญ่อยู่ในระดับควรปรับปรุง ส่วนพฤติกรรมที่แสดงทักษะทางสังคมอยู่ในระดับพอใช้ ทั้งก่อนและหลังการเรียนด้วยกระบวนการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น ๔. นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมกำกับตนเองและพฤติกรรม ที่แสดงทักษะสังคมและทักษะในการสืบสอบสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

**เสถียร วิพรหมหาและคณะ**<sup>๑๒๕</sup> ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมวิทยากรกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่ความพร้อมของพระ

<sup>๑๒๓</sup> วัลลภา จันท์เพ็ญ, “รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรม ของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน)*, (คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

<sup>๑๒๔</sup> สุมาลี กาญจนชาติ, “การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะ ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในการสร้างความรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิซิม”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน)*, (คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๓.

<sup>๑๒๕</sup> เสถียร วิพรหมหาและคณะ, “บทบาทของพระธรรมวิทยากรกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร”, *รายงานการวิจัย*, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ก-ข.



ธรรมวิทยากรในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดมาหาคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความพร้อมด้านความรู้ ความพร้อมด้านประสบการณ์ การสอน และความพร้อมด้านเงื่อนไขเวลาการสอนต่อสัปดาห์ปัจจัยด้านโรงเรียนที่ทำการสอน เกื้อหนุนพระธรรมวิทยากรในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดมาหาคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การยอมรับของนักเรียน การยอมรับของครู การยอมรับของผู้บริหารสถานศึกษา และการยอมรับของพระสังฆาธิการ บทบาทของพระสงฆ์ ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลางโดยแยกเป็น บทบาทการจัดการเรียนการสอน ในหลักสูตร พบว่าพระธรรมวิทยากรที่พุทธศาสนาได้เตรียมการสอนมากที่สุดการวัดผลประเมินผล การเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน และการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน รองลงไป เป็นลำดับพระธรรมวิทยากรที่สอนวิชาเป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนมากที่สุด รองลงมาคือการจัด กิจกรรมเสริมหลักสูตรการเรียน

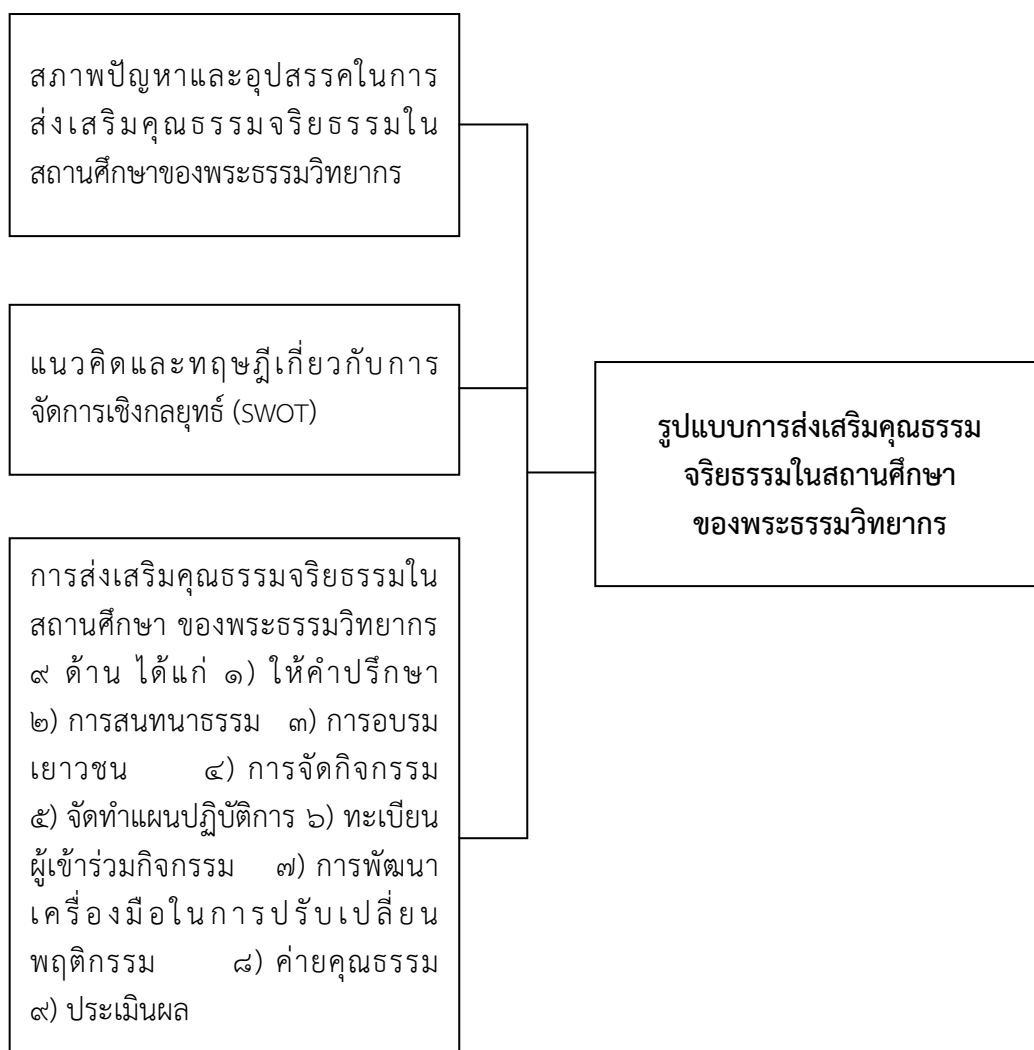
**ญาณภัทร ยอดแก้วและ แพรภัทร ยอดแก้ว<sup>๑๒๖</sup>** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ ระหว่างการเปิดรับข่าวสาร ความรู้กับทัศนคติต่อประชาคมอาเซียนของพระธรรมวิทยากร” ผลการวิจัยพบว่า พระธรรมวิทยากร มีการเปิดรับข่าวสาร อยู่ในระดับมาก มีความรู้ อยู่ในระดับ ปานกลางและมีทัศนคติต่อประชาคมอาเซียนอยู่ในระดับดี และ๒) การเปิดรับข่าวสารและ ความรู้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่อประชาคมอาเซียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

สรุปได้ว่า สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา ควรร่วมกันพัฒนา จริยธรรม สำหรับเยาวชน โดยสถาบันครอบครัวควรมีหน้าที่ในการให้ความร่วมมือกับ สถาบันการศึกษาในการดูแลพฤติกรรมของเยาวชนที่บ้าน ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ในการขัดเกลา ณะเรื่องของศีล ๕ ส่วน สถาบันการศึกษา ควรอบรมด้านจริยธรรมให้กับเยาวชนนอกจากการให้ การศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนได้มีจริยธรรมขั้นพื้นฐานและจริยธรรมตามหลักศาสนา โดยการ ประสานกับทางสถาบัน ศาสนา สำหรับสถาบันศาสนาซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาจริยธรรมต้อง ทำบทบาทดังกล่าวให้สมบูรณ์ โดยการส่งพระธรรมวิทยากรไปร่วมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่ นักเรียน

<sup>๑๒๖</sup> ญาณภัทร ยอดแก้วและ แพรภัทร ยอดแก้ว, “ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสาร ความรู้กับ ทัศนคติต่อประชาคมอาเซียนของพระธรรมวิทยากร”, รายงานการวิจัยในการประชุมวิชาการระดับชาติและ นานาชาติ SMARTS ครั้งที่ ๓, (นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๔), หน้า ๔๑๔-๔๒๔.

## ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ดังแผนภาพที่ ๒.๒



แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

## บทที่ ๓

### ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ” ประกอบด้วยระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

#### ๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

๑) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) กับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียน นักศึกษา ซึ่งทำการสุ่มมาจากประชากรจำนวน ๒๐,๐๗๑ คน โดยคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๘๒ คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) ได้แก่ นักเรียน นักศึกษาจากวิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาราม กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น และวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิจัยเป็นสถิติเบื้องต้น เช่น ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางและความเรียง

๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อน

โครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ แนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเชิงกลยุทธ์ แนวคิด เกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่าน กลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็น ผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ และนักพัฒนาธรรมจังหวัด จำนวน ๑๘ รูป/คน เพื่อสังเคราะห์ เป็นรูปแบบเบื้องต้น แล้วจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก่อนสรุปเป็นองค์ความรู้ในการวิจัย ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ เนื้อหา (Contents Analysis) นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตาราง ความเรียง และรูปแบบ

### ๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

#### ๓.๒.๑ พื้นที่การวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาจากสถานศึกษาที่ร่วมโครงการคลินิกคุณธรรมกับ กรมการศาสนา จำนวนทั้งสิ้น ๓๙ แห่ง คือ

- ๑) วิทยาลัยเทคนิคกาญจนาภิเษกมหานคร กรุงเทพมหานคร
- ๒) วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาราม กรุงเทพมหานคร
- ๓) วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ๔) วิทยาลัยเทคนิคเชียงราย จังหวัดเชียงราย
- ๕) วิทยาลัยเทคนิคพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก
- ๖) วิทยาลัยเทคนิคนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์
- ๗) วิทยาลัยเทคนิคธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี
- ๘) วิทยาลัยเทคนิคนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
- ๙) วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี จังหวัดราชบุรี
- ๑๐) วิทยาลัยเทคนิคกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
- ๑๑) วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๑๒) วิทยาลัยเทคนิคสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ๑๓) วิทยาลัยเทคนิคขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
- ๑๔) วิทยาลัยเทคนิคร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
- ๑๕) วิทยาลัยเทคนิคอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี
- ๑๖) วิทยาลัยเทคนิคอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี
- ๑๗) วิทยาลัยเทคนิคศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ
- ๑๘) วิทยาลัยเทคนิคชลบุรี จังหวัดชลบุรี
- ๑๙) วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
- ๒๐) วิทยาลัยเทคโนโลยีช่างอุตสาหกรรมกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร
- ๒๑) วิทยาลัยอาชีวศึกษาพาณิชย์การพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก
- ๒๒) วิทยาลัยเทคโนโลยีลำปาง (แลมป์-เทค) จังหวัดลำปาง

- ๒๓) วิทยาลัยเทคโนโลยีปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี  
 ๒๔) วิทยาลัยเทคโนโลยีนครปฐม จังหวัดนครปฐม  
 ๒๕) วิทยาลัยเทคโนโลยีพาณิชย์การอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา  
 ๒๖) วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ (เอส.เทค) จังหวัดนครศรีธรรมราช  
 ๒๗) วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น  
 ๒๘) วิทยาลัยเทคโนโลยีสยามราชพฤกษ์ จังหวัดอุบลราชธานี  
 ๒๙) วิทยาลัยเทคโนโลยีฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา

หลังจากนั้นผู้วิจัยทำการแยกสถานศึกษาตามภูมิภาคของประเทศไทย เพื่อให้ครอบคลุมทุกพื้นที่เป็นกรณีศึกษา แล้วทำการจับสลากรายชื่อของสถานศึกษาขึ้นมาจำนวน ๕ สถานศึกษา ได้แก่

- ๑) วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาราม กรุงเทพมหานคร  
 ๒) วิทยาลัยเทคโนโลยีพาณิชย์การอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา  
 ๓) วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่  
 ๔) วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น และ  
 ๕) วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

### ๓.๒.๒ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียน วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาราม กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพาณิชย์การอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น และวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวนทั้งสิ้น ๒๐,๐๗๑ คน<sup>๑</sup>

### ๓.๒.๓ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้ทำการสุ่มมาจากประชากรจำนวน ๒๐,๐๗๑ คน โดยคำนวณตามสูตรของทาร์โร ยามาเน่ (Taro Yamane) ดังนี้<sup>๒</sup>

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ เท่ากับ ๐.๐๕

$$\begin{aligned} \text{แทนค่าในสูตร} \quad n &= \frac{20,071}{1 + 20,071 (0.05)^2} \\ &= 392 \end{aligned}$$

<sup>๑</sup> กลุ่มเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการบริหารงานอาชีวศึกษา ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและกำลังคนอาชีวศึกษา, สถิติจำนวนนักเรียนนักศึกษา ปีการศึกษา พ.ศ.๒๕๕๖ จำแนกรายสถานศึกษาและระดับชั้น, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://bms.vec.go.th>, [๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๖].

<sup>๒</sup> สุวรีร์ ศิริโกคาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๙๒ คน

ตารางที่ ๓.๑ แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

กลุ่มประชากรที่ศึกษา	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (คน)	
	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชราม กรุงเทพมหานคร	๙๕๘	๑๙
วิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๔,๒๒๐	๘๒
วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	๔,๗๗๙	๙๓
วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น	๖,๒๐๑	๑๒๑
วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช	๓,๙๑๓	๗๗
<b>รวม</b>	<b>๒๐,๐๗๑</b>	<b>๓๙๒</b>

#### ๓.๒.๔ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

๑. พระครูสมุห์สมพงษ์ ฐานธมโม พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิค  
นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒. พระมหาดชานนท์ จีรวุฒโน พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิค  
นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓. พระศรีสุวรรณค์ อมรธมโม พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่  
จังหวัดเชียงใหม่

๔. พระสุริยา สุริโย พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช  
จังหวัดนครศรีธรรมราช

๕. พระอัครเดช โชติญาโณ พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคโนโลยีภาค  
ตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น

๖. พระอัมภาวุธ เอกคัคจิตโต พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่  
จังหวัดเชียงใหม่

๗. ดร.ชำนาญ อุปฮาด, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัด  
ขอนแก่น

๘. นายอดิศักดิ์ สงค์ประเสริฐ ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนการอยุธยา จังหวัด  
พระนครศรีอยุธยา

๙. นายภูมิชัย สุวรรณภูมิ ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัด  
นครศรีธรรมราช

๑๐. นายไชยวัฒน์ ชาญปรีชารัตน์ รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น

๑๑. นายไพบุลย์ วงศ์ยิมย่อง ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่

๑๒. นายชำนาญ พระพายชัย วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช

๑๓. นายภิเชกสิทธิ์ ชุมแวงวาปี วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น

๑๔. นางภัทรพร อังธนานุกุล วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๑๕. นายสรรคชัย กำจาย วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๑๖. นางสาวพัชนี สภา ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น

๑๗. นางสาววิไลวรรณ พันธุ์ไชยศิลป์ นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่

๑๘. นางอำภาพันธ์ พรหมรา นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

รวม ๑๘ รูป/คน

### ๓.๒.๔ ผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่

๑. พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน (ประยูร สุทธิบุญโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากากรอง

๒. พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. พระปลัดโกสิทธิ์ สุวณโณ พระธรรมวิทยากร

๔. พระปลัดประติสัชฐ์ ฐิตาโก พระธรรมวิทยากร

๕. พระสมุห์แสงสุรี ธีรภทโท พระธรรมวิทยากร

๖. ดร.ปฐมพงษ์ ศุภเลิศ ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

๗. ว่าที่ ร.ต.สุรติ อิมเอิบธรรม นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๘. นายวิสูตร ศรีดี หัวหน้างานพัฒนาวิสัย วิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการอยุธยา

๙. ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

## ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

### ๓.๓.๑ เครื่องมือสำหรับงานวิจัยเชิงปริมาณ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอน ลักษณะ และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

## ๑) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑.๑ ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร จากเอกสาร และผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

๑.๒ กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๑.๓ กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากที่ปรึกษาโครงการวิจัย

๑.๔ สร้างเครื่องมือ

๑.๕ นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อที่ปรึกษาโครงการวิจัย และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๑.๖ นำเครื่องการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๑.๗ ปรับปรุงแก้ไข

๑.๘ จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

## ๒) ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

**ตอนที่ ๑** เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

**ตอนที่ ๒** เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร จำนวน ๕๗ ข้อ

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

๔ หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

๓ หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

๒ หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

๑ หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์<sup>๓</sup> ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายถึงว่า ระดับความคิดเห็นมากที่สุด

<sup>๓</sup>ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.



ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙	หมายความว่า ระดับความคิดเห็นมาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙	หมายความว่า ระดับความคิดเห็นปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙	หมายความว่า ระดับความคิดเห็นน้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙	หมายความว่า ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

**ตอนที่ ๓** เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

### ๓) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้  
 ๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอที่ปรึกษา เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์รายข้อ (Index of Item-objective Congruence : IOC) <sup>๔</sup> ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๘ ถึง ๑.๐

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) <sup>๕</sup> ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๖๔๐

๔. นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่อที่ปรึกษาโครงการวิจัยเพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัย

#### ๓.๓.๒ เครื่องมือสำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑) **แบบสัมภาษณ์ (Interview Form)** เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

๒) **แบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion Form)** เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในการนี้ด้วยรูปแบบการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จะเป็นไปในลักษณะของการประชุมกลุ่ม

<sup>๔</sup>พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร., **ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการเชิงพุทธ**, (พระนครศรีอยุธยา : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๒๔-๒๒๖.

<sup>๕</sup>Lee J. Cronbach, **Essentials of psychological testing**, 4<sup>th</sup> ed., (New York : Harper & Row, 1971), p.67.

เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและข้อมูลตรงตามที่กำหนดไว้ หรือเป็นข้อค้นพบใหม่ ซึ่งเกิดจากการสนทนา โดยมีประเด็นปัญหาที่เจาะจงกับกลุ่มตัวอย่างประชากร คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน จำนวนทั้งสิ้น ๙ รูป/คน ทั้งนี้กลุ่มประชากรที่กล่าวมาได้รับการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดเรียบร้อยแล้ว ดังนั้นการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จึงเป็นไปในลักษณะของการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทากร แล้วนำมาร่างข้อคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มเฉพาะ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ ต่อจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์และข้อคำถามในการสนทนากลุ่มเฉพาะมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

### ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ งานวิจัยเชิงปริมาณ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

(๑) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยให้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม

(๒) ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ จำนวนอย่างน้อย ๕ ท่าน เช่น ด้านพระพุทธศาสนา ด้านการจัดการเชิงพุทธ เป็นต้น ในการตรวจเครื่องมือการวิจัยว่ามีความเที่ยงตรงและสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลได้หรือไม่

(๓) ติดต่อขอหนังสือจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหาร หรือหัวหน้างานกลุ่มเป้าหมาย และเวียนหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้บริหาร หัวหน้าหน่วยงานต่างๆ ที่จะเข้าแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

(๔) นำส่งหนังสือขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหารหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยกำหนดวันที่จะไปขอแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) ด้วยตนเอง

(๕) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๔.๒ งานวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

๑) การวิเคราะห์เชิงเอกสาร ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ดังนี้

(๑) ข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาบาลี) ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐, พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

(๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิก

คุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ตลอดจนข้อมูลทางสถิติที่รวบรวมโดยหน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษาและแหล่งข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับ

อนึ่ง ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบทความงานวิจัยในวารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ แล้ว ทำให้เห็นกรอบแนวคิด ประเด็นปัญหาของการวิจัย จากเอกสารที่ได้มีการทบทวนก่อนหน้านี้นี้ หลังจากที่ได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดแล้ว ผู้วิจัยได้สร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้

## ๒) การสัมภาษณ์ (Interview)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-formal interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรทั้งหมด จึงมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

(๑) **ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์** ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่สัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับขอเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

(๒) **ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์** ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

## ๓) การสนทนากลุ่มเฉพาะ

จัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อหาข้อเสนอแนะถึงรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ใช่กลุ่มผู้ถูกสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๙ รูป/คน ในวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๑ ณ อาคารปฏิบัติธรรม วัดท่ากา ร้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

## ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๒ **การวิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลของงานวิจัยเชิงปริมาณ** ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องแล้ว ทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

### ๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถดำเนินการดังนี้

๑) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่เป็นผู้ทรงวุฒิ ๑๘ ท่าน มาจำลองเป็นรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรขั้นต้น (Basic Model) ก่อนจะนำไปขอคำชี้แนะจากที่ปรึกษาโครงการวิจัย

๓) หาข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาถึงรูปแบบเบื้องต้นในรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรขั้นต้น (Basic Model) ก่อนที่จะพัฒนาไปเป็นคำถามหลักสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ใช่กลุ่มผู้ถูกสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๙ ท่าน

๔) สรุปปัญหาและข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ ก่อนที่จะมีการประมวลผลและสร้างรูปแบบต่อไป

### ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยหาความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตามโดยการใช้การประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เสนอข้อมูล ดังนี้

(๑) สถานภาพส่วนบุคคล วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

(๒) ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของและนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ใช้การวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

(๓) ข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด นำมาจับกลุ่มคำตอบวิเคราะห์รายข้อ วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

### ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ๒) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) กับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษา ซึ่งทำการสุ่มมาจาก

ประชากรจำนวน ๒๐,๐๗๑ คน โดยคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๙๒ คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) ได้แก่ นักเรียนนักศึกษาจากวิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาราม กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น และวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ และนักพัฒนธรรมจังหวัด จำนวน ๑๘ รูป/คน จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น และทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๙ ท่าน เพื่อสร้างรูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Contents Analysis) สามารถสรุปกระบวนการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย	รูปแบบการวิจัย	ประชากร	เครื่องมือที่ใช้	การนำเสนอ
เพื่อศึกษาหลักการวิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis)	-	(๑) ข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) (๒) ข้อมูลแบบทุติยภูมิ (Secondary Data)	นำเสนอในบทที่ ๒ เป็นความเรียง และตาราง
เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ	-นักเรียน นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๙๒ คน -สัมภาษณ์ผู้บริหาร คณาจารย์ และนักพัฒนธรรมจังหวัด จำนวน ๑๘ รูป/คน	-แบบสอบถาม -แบบสัมภาษณ์	-นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางและความเรียง -นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตาราง ความเรียง และรูปแบบ
เพื่อนำเสนอรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)	-สัมภาษณ์ผู้บริหาร คณาจารย์ และนักพัฒนธรรมจังหวัด จำนวน ๑๘ รูป/คน -สนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๙ ท่าน	-แบบสัมภาษณ์ -แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ	-นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตาราง ความเรียง และรูปแบบ

แผนภาพที่ ๓.๑ สรุปกระบวนการวิจัย

## บทที่ ๔

### ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๙๒ คน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ของการวิจัยคือ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ของการวิจัยคือ หลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ และนักพัฒนธรรมจังหวัด จำนวน ๑๘ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญคนละกลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๙ รูป/คน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ของการวิจัยคือ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร และตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ ๓ คือรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ทั้งนี้ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ผลการวิจัยด้านสภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ได้แก่

๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑.๒ ระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

๑.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

๑.๔ สรุปวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

๑.๕ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview)

### ๑.๖ สรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview)

ตอนที่ ๒ ผลการวิจัยด้านรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรของพระธรรมวิทยากร ได้แก่

### ๒.๑ สรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ตอนที่ ๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

## ตอนที่ ๑ ผลการวิจัยด้านสภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ได้แก่

เพื่อเป็นการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ ๒ คือ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งสร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร ใน ๑๐ ด้าน คือ ๑) ด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ๒) ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรมตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ๓) ด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ๔) ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ๕) ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๖) ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน ๗) ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘) ด้านการจัดค่ายคุณธรรม ๙) ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา<sup>๑</sup> และ ๑๐) หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ตามหลักภาวนา ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๙๒ คน ประกอบด้วย ๑) นักเรียนวิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาม กรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๙ คน ๒) นักเรียนวิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนชยการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๘๒ คน ๓) นักเรียนวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๙๓ คน ๔) นักเรียนวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๑๒๑ คน ๕) นักเรียนวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๗๗ คน เพื่อหาระดับความคิดเห็นของนักเรียนต่อการส่งเสริม

<sup>๑</sup>กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๖), หน้า ๖ - ๗.

คุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร และสร้างข้อคำถามปลายเปิดเพื่อให้นักเรียนได้ตอบคำถามในประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร แล้วนำผลการวิจัยเชิงปริมาณเชิงปริมาณทั้งหมด มาสร้างข้อคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ และนักพัฒนาธรรมจังหวัด จำนวน ๑๘ รูป/คน เพื่อเสริมจุดเด่นของงานวิจัย และอุดจุดด้อยของงานวิจัย ทำให้งานวิจัยมีคุณภาพและสามารถตอบโจทย์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ทั้งนี้ได้ผลการศึกษาดังนี้

#### ๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งในส่วนของเพศ อายุ ระดับการศึกษา และจำนวนครั้งที่เข้าอบรมโครงการคลินิกคุณธรรม ได้ปรากฏผลดังรายละเอียดของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
<b>เพศ</b>		
ชาย	๒๘๓	๗๒.๒
หญิง	๑๐๙	๒๗.๘
<b>รวม</b>	<b>๓๙๒</b>	<b>๑๐๐.๐</b>
<b>อายุ</b>		
๑๖ - ๑๘ ปี	๑๓๘	๓๕.๒
๑๙ - ๒๑ ปี	๑๙๙	๕๐.๘
๒๒ ปีขึ้นไป	๕๕	๑๔.๐
<b>รวม</b>	<b>๓๙๒</b>	<b>๑๐๐.๐</b>
<b>ระดับการศึกษา</b>		
ปวช.	๑๐๓	๒๖.๓
ปวส.	๒๓๘	๖๐.๗
ปริญญาตรี	๕๑	๑๓.๐
<b>รวม</b>	<b>๓๙๒</b>	<b>๑๐๐.๐</b>
<b>จำนวนครั้งที่เข้าอบรมโครงการคลินิกคุณธรรม</b>		
๑ - ๕ ครั้ง	๒๕๒	๖๔.๓
๖ - ๑๐ ครั้ง	๑๐๑	๒๕.๘
๑๑ ครั้งขึ้นไป	๓๙	๙.๙
<b>รวมทั้งหมด</b>	<b>๓๙๒</b>	<b>๑๐๐.๐</b>



จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๒๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๒ รองลงมาคือเพศหญิง จำนวน ๑๐๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๘

มีอายุระหว่าง ๑๙ - ๒๑ ปี จำนวน ๑๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๘ รองลงมาคือ ๑๖-๑๘ ปี จำนวน ๑๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๒ สุดท้ายคือ มีอายุ ๒๒ ปีขึ้นไป จำนวน ๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๐

ระดับการศึกษาอยู่ในระดับ ปวส. จำนวน ๒๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๗ รองลงมาคือระดับ ปวช. จำนวน ๑๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ สุดท้ายคือระดับปริญญาตรี จำนวน ๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐

จำนวนครั้งที่เข้าอบรมโครงการคลินิกคุณธรรม จำนวน ๑ - ๕ ครั้ง จำนวน ๒๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๓ รองลงมาคือ ๖ - ๑๐ ครั้ง จำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๘ สุดท้ายคือจำนวน ๑๑ ครั้งขึ้นไป จำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๙

## ๑.๒ ระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร

การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร โดยภาพรวมใน ๙ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ๒) ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ๓) ด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ๔) ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ๕) ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๖) ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน ๗) ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘) ด้านการจัดค่ายคุณธรรม ๙) ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา และ ๑๐) หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรตามหลักภavana ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย (Mean =  $\bar{X}$ ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.) ในตารางที่ ๔.๒ - ๔.๑๑ ตามลำดับดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบ การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่าน กลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในภาพรวม

(n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทย ยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อน โครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑) ด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหา เรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาใน สถานศึกษานั้นๆ	๔.๐๗	๐.๕๙๖	มาก
๒) ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิด หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์	๔.๑๓	๐.๕๓๗	มาก
๓) ด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้ เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการ อบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และ นั่งสมาธิ	๔.๑๑	๐.๕๕๖	มาก
๔) ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วัน สำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับ สถานศึกษาหรือชุมชน	๔.๐๘	๐.๖๕๓	มาก
๕) ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน	๓.๙๗	๐.๖๔๓	มาก
๖) ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของ ผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน	๓.๙๖	๐.๖๘๙	มาก
๗) ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของ ผู้เรียน	๓.๙๗	๐.๖๗๖	มาก
๘) ด้านการจัดค่ายคุณธรรม	๔.๑๒	๐.๖๑๗	มาก
๙) ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา	๔.๐๓	๐.๖๕๐	มาก
๑๐) หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไก การขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรม วิทยากรตามหลักภavana ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา	๔.๑๗	๐.๕๕๖	มาก
รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด	๔.๐๖	๐.๕๑๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๖$ ,  $S.D. = ๐.๕๑๐$ ) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรนำเอาหลักธรรมมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ตามหลักภavana ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญามากที่สุด รองลงมาคือด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ถัดมาคือ ด้านการจัดค่ายคุณธรรม ถัดมาคือด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ถัดมาคือด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษา หรือชุมชน ถัดมาคือด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ถัดมาคือด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา ถัดมาคือด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ถัดมาคือด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน และสุดท้ายคือด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือนตามลำดับ

**ตารางที่ ๔.๓** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ

(n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมวิทยากรเข้าใจและทราบปัญหาของนักศึกษา เป็นอย่างดี	๔.๐๘	๐.๗๗๖	มาก
๒. พระธรรมวิทยากรเป็นกัลยาณมิตรที่ดีในการให้คำปรึกษาต่างๆ แก่นักศึกษา	๔.๑๖	๐.๗๕๓	มาก
๓. พระธรรมวิทยากรสามารถแก้ไขปัญหให้กับนักศึกษาได้ดี ตรงประเด็น และสามารถอธิบายถึงสาเหตุของปัญหาได้	๔.๐๒	๐.๗๗๓	มาก
๔. พระธรรมวิทยากรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาแก้ปัญหาชีวิตให้กับนักศึกษาได้เป็นอย่างดี	๔.๑๐	๐.๗๗๑	มาก
๕. พระธรรมวิทยากรไม่นำเอาเรื่องที่นักศึกษามาขอคำปรึกษาไปเล่า หรือบอกต่อให้เพื่อนนักศึกษาคนอื่นฯ ฟัง	๓.๙๗	๐.๘๖๗	มาก
<b>รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด</b>	<b>๔.๐๗</b>	<b>๐.๕๙๖</b>	<b>มาก</b>

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X}$  = ๔.๐๗, S.D. = ๐.๕๙๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าพระธรรมวิทยากรเป็นกัลยาณมิตรที่ดีในการให้คำปรึกษาต่างๆ แก่นักศึกษามากที่สุด รองลงมาคือ พระธรรมวิทยากรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาแก้ปัญหาชีวิตให้กับนักศึกษาได้เป็นอย่างดี ถัดมาคือ พระธรรมวิทยากรเข้าใจและทราบปัญหาของนักศึกษา เป็นอย่างดี ถัดมาคือ พระธรรมวิทยากรสามารถแก้ไขปัญหให้กับนักศึกษาได้ดี ตรงประเด็น และสามารถอธิบายถึงสาเหตุของปัญหาได้ และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรไม่นำเอาเรื่องที่นักศึกษามาขอคำปรึกษาไปเล่า หรือบอกต่อให้เพื่อนนักศึกษาคนอื่นฯ ฟัง ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่ตั้งสถานศึกษาประสงค์

(n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมวิทยากรมีองค์ความรู้ และเข้าใจในเนื้อหาสาระของธรรมะที่บรรยายเป็นอย่างดี	๔.๐๙	๐.๗๔๖	มาก
๒. พระธรรมวิทยากรมีเทคนิค และวิธีการในการอธิบายธรรมได้อย่างน่าสนใจ และทันต่อเหตุการณ์	๔.๑๘	๐.๗๕๕	มาก
๓. พระธรรมวิทยากรเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถามข้อสงสัย ระหว่างการสนทนาธรรมหรือบรรยายธรรม และสามารถตอบข้อซักถามนั้นได้อย่างถูกต้อง	๔.๒๕	๐.๗๓๓	มาก
๔. พระธรรมวิทยากรนำเอาหลักพุทธธรรม และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสอน และอธิบายให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจที่ชัดเจน	๔.๑๔	๐.๗๕๗	มาก
๕. พระธรรมวิทยากรมีการสนทนาธรรม/บรรยายธรรมทุกวันพระ หรือตามที่ตั้งสถานศึกษากำหนดให้ทุกครั้ง	๓.๙๘	๐.๘๔๖	มาก
<b>รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด</b>	<b>๔.๑๓</b>	<b>๐.๕๓๗</b>	<b>มาก</b>

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่ตั้งสถานศึกษาประสงค์ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๑๓$ , S.D. = ๐.๕๓๗) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าพระธรรมวิทยากรเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถามข้อสงสัย ระหว่างการสนทนาธรรมหรือบรรยายธรรม และสามารถตอบข้อซักถามนั้นได้อย่างถูกต้องมากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรมีเทคนิค และวิธีการในการอธิบายธรรมได้อย่างน่าสนใจ และทันต่อเหตุการณ์ ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรนำเอาหลักพุทธธรรม และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสอน และอธิบายให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจที่ชัดเจน ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรมีองค์ความรู้ และเข้าใจในเนื้อหาสาระของธรรมะที่บรรยายเป็นอย่างดี และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรมีการสนทนาธรรม/บรรยายธรรมทุกวันพระ หรือตามที่ตั้งสถานศึกษากำหนดให้ทุกครั้ง ตามลำดับ

**ตารางที่ ๔.๕** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ

(n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมวิทยากรนำเอาสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการฝึกอบรมนักศึกษา	๔.๑๔	๐.๘๐๔	มาก
๒. พระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาสื่อต่างๆ รอบๆตัวมาอธิบายให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจ และเห็นตามสภาพความเป็นจริง	๔.๑๒	๐.๗๐๕	มาก
๓. พระธรรมวิทยากรมีการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาแต่ละคน และสามารถแก้ไขพฤติกรรมของนักศึกษาแต่ละคนได้เป็นอย่างดี	๔.๑๐	๐.๘๐๘	มาก
๔. พระธรรมวิทยากรเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ แก่นักศึกษา ทุกครั้ง	๔.๐๓	๐.๘๑๖	มาก
๕. พระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี และนำเคารพเลื่อมใส	๔.๑๘	๐.๗๑๒	มาก
<b>รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด</b>	<b>๔.๑๑</b>	<b>๐.๕๕๖</b>	<b>มาก</b>

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๑๑$ , S.D. = ๐.๕๕๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี และนำเคารพเลื่อมใสพระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี และนำเคารพเลื่อมใสมากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรนำเอาสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการฝึกอบรมนักศึกษา ถัดมาคือ พระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาสื่อต่างๆ รอบๆตัวมาอธิบายให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจ และเห็นตามสภาพความเป็นจริง ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรมีการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาแต่ละคน และสามารถแก้ไขพฤติกรรมของนักศึกษาแต่ละคนได้เป็นอย่างดี และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ แก่นักศึกษา ทุกครั้ง ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ ในด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

(n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมวิทยาการเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา	๔.๑๐	๐.๘๐๑	มาก
๒. พระธรรมวิทยาการเปิดโอกาสให้นักศึกษาทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่วัดหรือที่สถานศึกษาจัดขึ้น	๔.๐๔	๐.๘๒๒	มาก
๓. พระธรรมวิทยาการร่วมกับสถานศึกษาจัดกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง เป็นต้น	๔.๒๐	๐.๗๗๙	มาก
๔. พระธรรมวิทยาการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อดึงดูดให้นักศึกษาสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การตอบปัญหาธรรมะ จัดนิทรรศการ เป็นต้น	๓.๙๙	๐.๗๙๐	มาก
๕. พระธรรมวิทยากรนำนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาวัด ชุมชน และสาธารณประโยชน์ เพื่อฝึกฝนให้นักศึกษาเป็นผู้มีจิตอาสา และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม โดยใช้วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นแรงบันดาลใจ ในการทำความดี	๔.๐๖	๐.๘๔๙	มาก
<b>รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด</b>	<b>๔.๐๘</b>	<b>๐.๖๕๓</b>	<b>มาก</b>

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิก

คุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๘$  , S.D. = ๐.๖๕๓) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าพระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาจัดกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง เป็นต้นมากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรนำนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาวัด ชุมชน และสาธารณประโยชน์ เพื่อฝึกฝนให้นักศึกษาเป็นผู้มีจิตอาสา และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม โดยใช้วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นแรงบันดาลใจ ในการทำความดี ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรเปิดโอกาสให้นักศึกษาทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่วัดหรือที่สถานศึกษาจัดขึ้น และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อดึงดูดให้นักศึกษาสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การตอบปัญหาธรรมะ จัดนิทรรศการ เป็นต้น ตามลำดับ



ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

(n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมวิทยากรได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา หรือคณะกรรมการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	๓.๙๓	๐.๘๘๑	มาก
๒. พระธรรมวิทยากรเข้าร่วมประชุมกับสถานศึกษาทุกครั้งเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน	๓.๙๑	๐.๘๒๓	มาก
๓. พระธรรมวิทยากรมีแผนปฏิบัติการในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน และเผยแพร่ให้ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ	๔.๐๑	๐.๗๙๘	มาก
๔. พระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาแผนปฏิบัติการในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนมาใช้ได้จริง และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน	๔.๐๑	๐.๘๑๕	มาก
๕. พระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษา มีการประเมินผลและทบทวนแผนปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่ผู้เรียนต่อไป	๓.๙๖	๐.๘๔๘	มาก
<b>รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด</b>	<b>๓.๙๗</b>	<b>๐.๖๔๓</b>	<b>มาก</b>

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๓.๙๗$ , S.D. = ๐.๖๔๓) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าพระธรรมวิทยากรมีแผนปฏิบัติการในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน และเผยแพร่ให้ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ และพระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาแผนปฏิบัติการในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนมาใช้ได้จริง และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน อยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษา มีการประเมินผล และทบทวนแผนปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่ผู้เรียนต่อไป ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา หรือคณะกรรมการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และสุดท้ายคือ พระธรรม

วิทยากรเข้าร่วมประชุมกับสถานศึกษาทุกครั้ง เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ตามลำดับ

**ตารางที่ ๔.๘** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน

(n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมวิทยากรมีการจัดทำแฟ้มประวัติของนักศึกษาทุกคน	๓.๙๖	๐.๙๗๙	มาก
๒. พระธรรมวิทยากรจัดทำสถิติของนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และมีการติดป้ายประชาสัมพันธ์อย่างชัดเจน	๓.๙๔	๐.๘๐๘	มาก
๓. พระธรรมวิทยากรมีการจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่ข้อมูลนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และกิจกรรมที่จัดขึ้น	๓.๙๒	๐.๘๗๒	มาก
๔. พระธรรมวิทยากรเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการจัดทำฐานข้อมูลของนักศึกษาเอง	๔.๐๒	๐.๘๖๗	มาก
๕. ฐานข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบัน เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างมาก	๓.๙๘	๐.๘๔๑	มาก
<b>รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด</b>	<b>๓.๙๖</b>	<b>๐.๖๘๙</b>	<b>มาก</b>

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๓.๙๖$  , S.D. = ๐.๖๘๙) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการจัดทำฐานข้อมูลของนักศึกษาเองมากที่สุด รองลงมาคือฐานข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบัน เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างมาก ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรมีการจัดทำแฟ้มประวัติของนักศึกษาทุกคน ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรจัดทำสถิติของนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และมีการติดป้ายประชาสัมพันธ์อย่างชัดเจน และสุดท้ายคือพระธรรมวิทยากรมีการจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่ข้อมูลนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และกิจกรรมที่จัดขึ้น ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน

(n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมวิทยากรได้ศึกษาพฤติกรรมและเข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนเป็นอย่างดี	๓.๙๗	๐.๘๒๙	มาก
๒. พระธรรมวิทยากรสามารถเลือกเอาเครื่องมือแต่ละอย่างมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม	๓.๙๙	๐.๘๓๑	มาก
๓. พระธรรมวิทยากรสามารถสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนได้ด้วยตนเอง	๓.๙๑	๐.๘๗๕	มาก
๔. พระธรรมวิทยากรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาพัฒนาเป็นเครื่องมือ ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน เช่น ให้หลักภavana ๔ หลักอริยสัจ ๔ เบญจศีลเบญจธรรม เป็นต้น	๔.๐๔	๐.๘๕๓	มาก
๕. เครื่องมือที่พระธรรมวิทยากรใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนในปัจจุบันมีความเหมาะสม	๓.๙๒	๐.๘๙๔	มาก
<b>รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด</b>	<b>๓.๙๗</b>	<b>๐.๖๗๖</b>	<b>มาก</b>

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๓.๙๗$  , S.D. = ๐.๖๗๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าพระธรรมวิทยากรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาพัฒนาเป็นเครื่องมือ ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน เช่น ให้หลักภavana ๔ หลักอริยสัจ ๔ เบญจศีลเบญจธรรม เป็นต้นมากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรสามารถเลือกเอาเครื่องมือแต่ละอย่างมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรได้ศึกษาพฤติกรรมและเข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนเป็นอย่างดี ถัดมาคือเครื่องมือที่พระธรรมวิทยากรใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนในปัจจุบันมีความเหมาะสม และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรสามารถสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนได้ด้วยตนเอง ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการจัดค่ายคุณธรรม

(n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษา จัดค่ายคุณธรรมให้กับนักศึกษาเป็นประจำทุกปี	๔.๐๔	๐.๙๑๑	มาก
๒. พระธรรมวิทยากรเป็นวิทยากรในการอบรมนักศึกษาเอง	๔.๐๑	๐.๘๗๙	มาก
๓. พระธรรมวิทยากรเน้นการสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลัก	๔.๒๘	๐.๗๓๕	มาก
๔. ค่ายคุณธรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้นมีความเหมาะสมกับผู้เรียน ทั้งด้านเวลา สถานที่ เนื้อหาสาระ และงบประมาณที่จัด	๔.๐๔	๐.๗๕๗	มาก
๕. ค่ายคุณธรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้นเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน	๔.๒๑	๐.๗๗๗	มาก
<b>รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด</b>	<b>๔.๑๒</b>	<b>๐.๖๑๗</b>	<b>มาก</b>

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการจัดค่ายคุณธรรม อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๑๒$ , S.D. = ๐.๖๑๗) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรเน้นการสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักมากที่สุด รองลงมาคือค่ายคุณธรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้นเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษา จัดค่ายคุณธรรมให้กับนักศึกษาเป็นประจำทุกปี ถัดมาคือค่ายคุณธรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้นมีความเหมาะสมกับผู้เรียน ทั้งด้านเวลา สถานที่ เนื้อหาสาระ และงบประมาณที่จัด และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรเป็นวิทยากรในการอบรมนักศึกษาเอง ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

(n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมวิทยากรมีการวางแผนในการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา	๔.๐๕	๐.๗๘๒	มาก
๒. พระธรรมวิทยากรมีการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายทุก ๑ เดือน ๓ เดือน ๑ ภาคการศึกษา	๓.๙๕	๐.๘๖๐	มาก
๓. พระธรรมวิทยากรเลือกเอาเครื่องมือต่างๆ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตพฤติกรรม ที่มีคุณภาพมาใช้ในการประเมินผลการดำเนินโครงการกับผู้เรียน ร่วมกับสถานศึกษา	๔.๐๗	๐.๘๑๗	มาก
๔. พระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาสรุปผลการดำเนินโครงการทุกครั้ง และแจ้งให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ	๓.๙๙	๐.๘๐๖	มาก
๕. พระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาปรับปรุงแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักศึกษาที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา	๔.๐๗	๐.๘๕๔	มาก
<b>รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด</b>	<b>๔.๐๓</b>	<b>๐.๖๕๐</b>	<b>มาก</b>

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๓$ , S.D. = ๐.๖๕๐) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรเลือกเอาเครื่องมือต่างๆ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตพฤติกรรม ที่มีคุณภาพมาใช้ในการประเมินผลการดำเนินโครงการกับผู้เรียน ร่วมกับสถานศึกษา และพระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาปรับปรุงแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักศึกษาที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลามากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรมีการวางแผนในการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา ถัดมาคือ พระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาสรุปผลการดำเนินโครงการทุกครั้ง และแจ้งให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรมีการวางแผนในการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านหลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรตามหลักภavana ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา

(n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านกาย	๔.๐๒	๐.๖๖๙	มาก
๒. ด้านศีล	๔.๒๙	๐.๖๒๖	มาก
๓. ด้านจิต	๔.๑๙	๐.๗๐๑	มาก
๔. ด้านปัญญา	๔.๑๗	๐.๗๔๑	มาก
รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด	๔.๑๗	๐.๕๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านหลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรตามหลักภavana ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X}$  = ๔.๑๓ , S.D. = ๐.๕๕๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าด้านศีลมากที่สุด รองลงมาคือด้านจิต ถัดมาคือด้านปัญญา และสุดท้ายคือ ด้านกายตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านกาย (n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษารู้จักปรับตัวเข้ากับเพื่อนๆ และผู้อื่น	๔.๑๘	๐.๗๙๖	มาก
๒. พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษารู้จักมีความสุขตามฐานะของตน	๔.๑๓	๐.๗๘๓	มาก
๓. พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษารักษาสุขภาพให้แข็งแรงตามหลักพระพุทธศาสนา	๔.๐๘	๐.๘๖๖	มาก
รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด	๔.๐๒	๐.๖๖๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านกาย อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๒$ , S.D. = ๐.๖๖๙) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษารู้จักปรับตัวเข้ากับเพื่อนๆ และผู้อื่นมากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษารู้จักมีความสุขตามฐานะของตน และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษารักษาสุขภาพให้แข็งแรงตามหลักพระพุทธศาสนาตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร **ในด้านศีล**  
(n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษามีเมตตา กรุณา ไม่เบียดเบียนต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์โลก	๔.๓๙	๐.๗๑๑	มาก
๒. พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษารู้จัก ลด ละ เลิกอบายมุข	๔.๒๓	๐.๗๔๑	มาก
๓. พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาปฏิบัติในเรื่องพฤติกรรมทางเพศที่ถูกต้องตามหลักศาสนา	๔.๒๕	๐.๗๕๙	มาก
<b>รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด</b>	<b>๔.๒๙</b>	<b>๐.๖๒๖</b>	<b>มาก</b>

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านศีล อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๒๙$ , S.D. = ๐.๖๒๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษามีเมตตา กรุณา ไม่เบียดเบียนต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์โลกมากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาปฏิบัติในเรื่องพฤติกรรมทางเพศที่ถูกต้องตามหลักศาสนา และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษารู้จัก ลด ละ เลิกอบายมุขตามลำดับ



ตารางที่ ๔.๑๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านจิต (n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษามีสุขภาพจิตดี แจ่มใส เบิกบาน	๔.๒๒	๐.๘๑๗	มาก
๒. พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริต	๔.๒๐	๐.๘๓๑	มาก
๓. พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นจิตอาสา รู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม	๔.๑๖	๐.๗๘๓	มาก
รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด	๔.๑๙	๐.๗๐๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านจิต อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๑๙$ , S.D. = ๐.๗๐๑) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษามีสุขภาพจิตดี แจ่มใส เบิกบานมากที่สุด รองลงมาคือ พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นคน ซื่อสัตย์ สุจริต และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นจิตอาสา รู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านปัญหา

(n = ๓๙๒)

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้รู้จักคิด วิเคราะห์ ปัญหาชีวิต	๔.๑๖	๐.๘๒๓	มาก
๒. พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นคนเห็นคุณค่าของตนเอง ไม่ดูถูกตนเอง	๔.๑๗	๐.๘๒๕	มาก
๓. พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถพึ่งตนเองได้	๔.๑๘	๐.๘๔๐	มาก
รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด	๔.๑๗	๐.๗๔๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านปัญหา อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๑๗$ , S.D. = ๐.๗๔๑) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถพึ่งตนเองได้มากที่สุด รองลงมาคือ พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นคนเห็นคุณค่าของตนเอง ไม่ดูถูกตนเอง และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้รู้จักคิด วิเคราะห์ ปัญหาชีวิตตามลำดับ

**๑.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร**

นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร รายละเอียดดังตารางที่ ๔.๑๗ - ๔.๓๕

**ตารางที่ ๔.๑๗** ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ

ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
๑. พระธรรมวิทยากรมักนำเอากรณีของนักศึกษาที่เข้ารับคำปรึกษา มาบอกเล่าหรือยกตัวอย่างให้นักศึกษาคนอื่นๆ ฟัง จนทำให้นักศึกษาเกิดความละอายพลอยไม่อยากปรึกษาในเรื่องสำคัญๆ หรือเรื่องน่าอับอายกับพระธรรมวิทยากร	๖ คน
๒. พระธรรมวิทยากรไม่สามารถเข้าถึงปัญหาเฉพาะด้านของนักศึกษา เช่น ปัญหาส่วนตัว ปัญหาครอบครัว ปัญหาเรื่องยาเสพติด เป็นต้น	๕ คน
๓. พระธรรมวิทยากรไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาให้กับนักศึกษาผู้หญิงในเรื่องเฉพาะเพศได้ดี	๓ คน

จากตารางที่ ๔.๑๗ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นดังนี้ พระธรรมวิทยากรมักนำเอากรณีของนักศึกษาที่เข้ารับคำปรึกษา มาบอกเล่าหรือยกตัวอย่างให้นักศึกษาคนอื่นๆ ฟัง จนทำให้นักศึกษาเกิดความละอายพลอยไม่อยากปรึกษาในเรื่องสำคัญๆ หรือเรื่องน่าอับอายกับพระธรรมวิทยากร จำนวน ๖ คน รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรไม่สามารถเข้าถึงปัญหาเฉพาะด้านของนักศึกษา เช่น ปัญหาส่วนตัว ปัญหาครอบครัว ปัญหาเรื่องยาเสพติด เป็นต้น จำนวน ๕ คน สุดท้ายคือพระธรรมวิทยากรไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาให้กับนักศึกษาผู้หญิงในเรื่องเฉพาะเพศได้ดี จำนวน ๓ คนตามลำดับ

**ตารางที่ ๔.๑๘** ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑. พระธรรมวิทยากรควรปกปิดเรื่องที่นักศึกษามาขอคำปรึกษาไว้เป็นความลับ และให้คำปรึกษาเฉพาะเรื่องกับนักศึกษาเฉพาะรายบุคคลไป	๖ คน
๒. พระธรรมวิทยากรต้องอาศัยความร่วมมือจากเพื่อนนักศึกษาด้วยกัน หรือพ่อแม่ของนักศึกษา ในการให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาเฉพาะด้านของนักศึกษาในแต่ละคน	๕ คน
๓. ควรให้อาจารย์ผู้หญิงเป็นที่ปรึกษาร่วมกับพระธรรมวิทยากรในการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาผู้หญิงในเรื่องส่วนตัว	๓ คน

จากตารางที่ ๔.๑๘ ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ พระธรรมวิทยากรควรปกปิดเรื่องที่นักศึกษามาขอคำปรึกษาไว้เป็นความลับ และให้คำปรึกษาเฉพาะเรื่องกับนักศึกษาเฉพาะรายบุคคลไป จำนวน ๖ คน รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรต้องอาศัยความร่วมมือจากเพื่อนนักศึกษาด้วยกัน หรือพ่อแม่ของนักศึกษา ในการให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาเฉพาะด้านของนักศึกษาในแต่ละคน จำนวน ๕ คน สุดท้ายคือ ควรให้อาจารย์ผู้หญิงเป็นที่ปรึกษาร่วมกับพระธรรมวิทยากรในการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาผู้หญิงในเรื่องส่วนตัว จำนวน ๓ คน ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๙ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่ตั้งสถานศึกษาประสงค์

ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
๑. จำนวนของนักเรียนมีมากเกินไป พระธรรมวิทยากรเพียงหนึ่งถึงสองรูปไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง	๑๒ คน
๒. ความไม่พร้อมในการใช้สื่อเทคโนโลยีในการสนทนาธรรม/บรรยายธรรมของพระธรรมวิทยากรและเจ้าหน้าที่ ทำให้เสียเวลาในการอบรมสั่งสอน	๑๐ คน
๓. ห้องบรรยายธรรม/สถานที่บรรยายธรรม ในวิทยาลัยไม่เพียงพอหรือเหมาะสมกับจำนวนนักเรียนที่มีมาก	๘ คน
๔. ปัญหานักเรียนบางกลุ่มไม่สนใจการฟังบรรยาย/สนทนาธรรม/เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางพระธรรมวิทยากรและวิทยาลัยจัดขึ้น	๕ คน

จากตารางที่ ๔.๑๙ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่ตั้งสถานศึกษาประสงค์ พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ จำนวนของนักเรียนมีมากเกินไป พระธรรมวิทยากรเพียงหนึ่งถึงสองรูปไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง จำนวน ๑๒ คน รองลงมาคือความไม่พร้อมในการใช้สื่อเทคโนโลยีในการสนทนาธรรม/บรรยายธรรมของพระธรรมวิทยากรและเจ้าหน้าที่ ทำให้เสียเวลาในการอบรมสั่งสอน จำนวน ๑๐ คน ถัดมาคือห้องบรรยายธรรม/สถานที่บรรยายธรรม ในวิทยาลัยไม่เพียงพอหรือเหมาะสมกับจำนวนนักเรียนที่มีมาก จำนวน ๘ คน และปัญหานักเรียนบางกลุ่มไม่สนใจการฟังบรรยาย/สนทนาธรรม/เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางพระธรรมวิทยากรและวิทยาลัยจัดขึ้น จำนวน ๕ คน ตามลำดับ

**ตารางที่ ๔.๒๐** ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑. สถานศึกษาควรจัดครูประจำวิชาหรือครูที่ปรึกษามาคอยช่วยดูแลนักเรียนร่วมกับพระธรรมวิทยากร	๑๒ คน
๒. พระธรรมวิทยากรควรเตรียมความพร้อมก่อนเข้าชั่วโมงบรรยายเพื่อไม่ให้เสียเวลาอบรม	๑๐ คน
๓. สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมเฉพาะกลุ่มนักเรียน/ชั้นเรียน/แผนก	๘ คน
๔. สถานศึกษา ควรนำนักเรียนกลุ่มเสี่ยงแยกออกไปเฉพาะกลุ่ม และจัดบรรยาย/กิจกรรมเฉพาะกลุ่ม เพื่อง่ายต่อการควบคุมและอบรมสั่งสอน	๕ คน

จากตารางที่ ๔.๒๐ ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ สถานศึกษาควรจัดครูประจำวิชาหรือครูที่ปรึกษามาคอยช่วยดูแลนักเรียนร่วมกับพระธรรมวิทยากร จำนวน ๑๒ คน รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรควรเตรียมความพร้อมก่อนเข้าชั่วโมงบรรยายเพื่อไม่ให้เสียเวลาอบรม จำนวน ๑๐ คน ถัดมาคือสถานศึกษาควรจัดกิจกรรมเฉพาะกลุ่มนักเรียน/ชั้นเรียน/แผนก จำนวน ๘ คน และสถานศึกษา ควรนำนักเรียนกลุ่มเสี่ยงแยกออกไปเฉพาะกลุ่ม และจัดบรรยาย/กิจกรรมเฉพาะกลุ่ม เพื่อง่ายต่อการควบคุมและอบรมสั่งสอน จำนวน ๕ คน

ตารางที่ ๔.๒๑ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ

ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
๑. ในหนึ่งสัปดาห์พระธรรมวิทยากรสามารถเข้ามาทำกิจกรรมได้เพียงแค่ ๒ วันเท่านั้น ในการจัดกิจกรรมทำวัตร สวดมนต์ นั่งสมาธิ จึงทำได้เพียงแค่ระยะสั้นๆ หรือบางครั้งอาจไม่ได้ทำ	๘ คน
๒. นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมไม่มีความพร้อม ประกอบกับเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมมีน้อย จึงเน้นเฉพาะหลักทฤษฎีมากกว่าหลักการปฏิบัติ	๖ คน
๓. เทคนิคที่พระธรรมวิทยากรนำมาใช้มีมากและหลากหลาย แต่สถานศึกษาขาดความพร้อมในการจัดสรรนักเรียนและชั่วโมงเรียนในการเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกับพระธรรมวิทยากร	๕ คน
๔. กิจกรรมของพระธรรมวิทยากรเป็นเพียงกิจกรรมโครงการสั้นๆ ไม่ต่อเนื่อง ไม่สามารถละลายพฤติกรรมของนักเรียนได้เท่าที่ควร ขาดการประเมินผลและกำกับติดตามพฤติกรรมของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง	๕ คน

จากตารางที่ ๔.๒๑ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ ในหนึ่งสัปดาห์พระธรรมวิทยากรสามารถเข้ามาทำกิจกรรมได้เพียงแค่ ๒ วันเท่านั้น ในการจัดกิจกรรมทำวัตร สวดมนต์ นั่งสมาธิ จึงทำได้เพียงแค่ระยะสั้นๆ หรือบางครั้งอาจไม่ได้ทำ จำนวน ๘ คน รองลงมาคือนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมไม่มีความพร้อม ประกอบกับเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมมีน้อย จึงเน้นเฉพาะหลักทฤษฎีมากกว่าหลักการปฏิบัติ จำนวน ๖ คน ถัดมาคือเทคนิคที่พระธรรมวิทยากรนำมาใช้มีมากและหลากหลาย แต่สถานศึกษาขาดความพร้อมในการจัดสรรนักเรียนและชั่วโมงเรียนในการเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกับพระธรรม จำนวน ๕ คน และกิจกรรมของพระธรรมวิทยากรเป็นเพียงกิจกรรมโครงการสั้นๆ ไม่ต่อเนื่อง ไม่สามารถละลายพฤติกรรมของนักเรียนได้เท่าที่ควร ขาดการประเมินผลและกำกับติดตามพฤติกรรมของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง จำนวน ๕ คน ตามลำดับ

**ตารางที่ ๔.๒๒** ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑. พระธรรมวิทยากรควรเน้นการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิให้มากขึ้นกว่าเดิม	๘ คน
๒. พระธรรมวิทยากรควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กัน	๖ คน
๓. ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการอบรมของพระธรรมวิทยากร และเพิ่มจำนวนวันและเวลาให้เพิ่มมากขึ้น	๕ คน
๔. สถานศึกษาควรวางแผนโครงการระยะยาวและจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม	๕ คน

จากตารางที่ ๔.๒๒ ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ พบว่านักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ พระธรรมวิทยากรควรเน้นการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิให้มากขึ้นกว่าเดิม จำนวน ๘ คน รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กัน จำนวน ๖ คน ถัดมาคือผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการอบรมของพระธรรมวิทยากร และเพิ่มจำนวนวันและเวลาให้เพิ่มมากขึ้น จำนวน ๕ คน และสุดท้ายคือสถานศึกษาควรวางแผนโครงการระยะยาวและจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม จำนวน ๕ คนตามลำดับ



ตารางที่ ๔.๒๓ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
๑. ลักษณะกิจกรรมที่จัดไม่มีความหลากหลาย เป็นลักษณะกิจกรรมเดิมๆ ที่จัดขึ้นทุกปี ทำให้ไม่สามารถดึงดูดให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมได้	๑๐ คน
๒. มีการจัดกิจกรรมที่ซ้ำซ้อน เป็นกิจกรรมเดียวกันแต่จัดกันคนละครั้ง ทำให้สูญเสียงบประมาณและบุคลากร	๖ คน
๓. พระธรรมวิทยากรเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกิจกรรมสำคัญต่างๆ ของสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางศาสนาเท่านั้น เป็นเพียงแค่ผู้ประกอบพิธีกรรม	๔ คน

จากตารางที่ ๔.๒๓ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ ลักษณะกิจกรรมที่จัดไม่มีความหลากหลาย เป็นลักษณะกิจกรรมเดิมๆ ที่จัดขึ้นทุกปี ทำให้ไม่สามารถดึงดูดให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมได้ จำนวน ๑๐ คน รองลงมาคือ มีการจัดกิจกรรมที่ซ้ำซ้อน เป็นกิจกรรมเดียวกันแต่จัดกันคนละครั้ง ทำให้สูญเสียงบประมาณและบุคลากร จำนวน ๖ คน สุดท้ายคือพระธรรมวิทยากรเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกิจกรรมสำคัญต่างๆ ของสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางศาสนาเท่านั้น เป็นเพียงแค่ผู้ประกอบพิธีกรรมจำนวน ๔ คน ตามลำดับ

**ตารางที่ ๔.๒๔** ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑. ควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการในการจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น	๑๐ คน
๒. ควรประชุมปรึกษาหารือกันทั้งฝ่ายสถานศึกษาและพระธรรมวิทยากร ในการบูรณาการกิจกรรมร่วมกันในคราวเดียวกัน	๖ คน
๒. สถานศึกษาควรเห็นความสำคัญและอาราธนานิมนต์พระธรรมวิทยากรมาเป็นแกนนำหลักในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาร่วมกับผู้บริหารและคณาจารย์ด้วย	๔ คน

จากตารางที่ ๔.๒๔ ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ ควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการในการจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น จำนวน ๑๐ คน รองลงมาคือควรประชุมปรึกษาหารือกันทั้งฝ่ายสถานศึกษาและพระธรรมวิทยากร ในการบูรณาการกิจกรรมร่วมกันในคราวเดียวกัน จำนวน ๖ คน สุดท้ายคือสถานศึกษาควรเห็นความสำคัญและอาราธนานิมนต์พระธรรมวิทยากรมาเป็นแกนนำหลักในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาร่วมกับผู้บริหารและคณาจารย์ด้วย จำนวน ๔ คน ตามลำดับ

**ตารางที่ ๔.๒๕** ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
๑. ขาดแหล่งการเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมที่หลากหลาย	๑๐ คน
๒. พระธรรมวิทยากรไม่สามารถขับเคลื่อนแนวคิดหรือนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเท่าที่ควร	๖ คน
๓. ขาดการจัดทำแผนโครงการระยะยาว	๕ คน
๔. ขาดการประชุมปรึกษาหารือระหว่างสถานศึกษากับพระธรรมวิทยากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	๔ คน

จากตารางที่ ๔.๒๕ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ ขาดแหล่งการเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมที่หลากหลาย จำนวน ๑๐ คน รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรไม่สามารถขับเคลื่อนแนวคิดหรือนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเท่าที่ควร จำนวน ๖ คน ถัดมาคือขาดการจัดทำแผนโครงการระยะยาว จำนวน ๕ คน สุดท้ายคือขาดการประชุมปรึกษาหารือระหว่างสถานศึกษากับพระธรรมวิทยากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๔ คนตามลำดับ

**ตารางที่ ๔.๒๖** ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทายากร วิทายากร ในด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑. พระธรรมวิทายากรและสถานศึกษาควรจัดทำคู่มือในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อเผยแพร่ให้นักเรียนได้รับรู้และศึกษาเพิ่มเติมจากคู่มือดังกล่าวด้วย	๑๐ คน
๒. สถานศึกษาควรแต่งตั้งพระธรรมวิทายากรให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา หรือคณะกรรมการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	๖ คน
๓. สถานศึกษาควรเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เข้าร่วมในการจัดทำแผนการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน โดยรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายด้วย	๕ คน
๔. สถานศึกษาควรนิมนต์พระธรรมวิทายากรเข้าร่วมประชุมกับผู้บริหาร กรรมการสถานศึกษาด้วยทุกครั้ง เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน	๔ คน
๕. พระธรรมวิทายากรควรร่วมกับสถานศึกษาประเมินผล และทบทวนแผนปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่ผู้เรียนต่อไป	๓ คน

จากตารางที่ ๔.๒๖ ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทายากร ในด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ พระธรรมวิทายากรและสถานศึกษาควรจัดทำคู่มือในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อเผยแพร่ให้นักเรียนได้รับรู้และศึกษาเพิ่มเติมจากคู่มือดังกล่าวด้วย จำนวน ๑๐ คน รองลงมาคือสถานศึกษาควรแต่งตั้งพระธรรมวิทายากรให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา หรือคณะกรรมการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม จำนวน ๖ คน ถัดมาคือสถานศึกษาควรเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เข้าร่วมในการจัดทำแผนการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน โดยรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายด้วย จำนวน ๕ คน ถัดมาคือสถานศึกษาควรนิมนต์พระธรรมวิทายากรเข้าร่วมประชุมกับผู้บริหาร กรรมการสถานศึกษาด้วยทุกครั้ง เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน จำนวน ๔ คน สุดท้ายคือพระธรรมวิทายากรควรร่วมกับสถานศึกษาประเมินผล และทบทวนแผนปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่ผู้เรียนต่อไป จำนวน ๓ คน ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๗ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน

ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
๑. ขาดการติดต่อประสานระหว่างพระธรรมวิทยากร ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา และนักเรียนรวมถึงผู้ปกครองด้วย	๑๑ คน
๒. ไม่สามารถรายงานสถิติผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตามความเป็นจริง และผลลัพธ์ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละคนได้	๗ คน
๓. ขาดระบบการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ	๔ คน

จากตารางที่ ๔.๒๗ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ ขาดการติดต่อประสานระหว่างพระธรรมวิทยากร ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา และนักเรียนรวมถึงผู้ปกครองด้วย จำนวน ๑๑ คน รองลงมาคือไม่สามารถรายงานสถิติผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตามความเป็นจริง และผลลัพธ์ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละคนได้ จำนวน ๗ คน สุดท้ายคือขาดระบบการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ จำนวน ๔ คน ตามลำดับ

**ตารางที่ ๔.๒๘** ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑. ควรจัดทำเว็บไซต์ของพระธรรมวิทยากร หรือเพิ่มช่องทางในการติดต่อระหว่างพระธรรมวิทยากร ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา และนักเรียนร่วมถึงผู้ปกครองด้วย	๑๑ คน
๒. ควรมีการบันทึกจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง มีการบันทึกเนื้อหาสาระในการสอนหรือการอบรมสั่งสอนในแต่ละครั้ง และสามารถสรุปผลการประเมินได้ในหลากหลายรูปแบบ และเที่ยงตรง	๗ คน
๓. พระธรรมวิทยากรหรือกรมการศาสนาควรสร้างระบบการจัดเก็บข้อมูล/พฤติกรรม/แนวทางในการแก้ไขปัญหาของนักเรียนที่มีประสิทธิภาพและใช้งานได้จริง	๔ คน

จากตารางที่ ๔.๒๘ ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ ควรจัดทำเว็บไซต์ของพระธรรมวิทยากร หรือเพิ่มช่องทางในการติดต่อระหว่างพระธรรมวิทยากร ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา และนักเรียนร่วมถึงผู้ปกครองด้วย จำนวน ๑๑ คน รองลงมาคือควรมีการบันทึกจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง มีการบันทึกเนื้อหาสาระในการสอนหรือการอบรมสั่งสอนในแต่ละครั้ง และสามารถสรุปผลการประเมินได้ในหลากหลายรูปแบบ และเที่ยงตรง จำนวน ๗ คน สุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรหรือกรมการศาสนา ควรสร้างระบบการจัดเก็บข้อมูล/พฤติกรรม/แนวทางในการแก้ไขปัญหาของนักเรียนที่มีประสิทธิภาพและใช้งานได้จริง จำนวน ๔ คน

ตารางที่ ๔.๒๙ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน

ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
๑. กิจกรรมส่วนใหญ่จัดที่สถานศึกษาเป็นหลัก ขาดการจัดกิจกรรมนอกสถานที่ เช่นที่วัด หรือ แหล่งชุมชน เป็นต้น	๑๓ คน
๒. พระธรรมวิทยากรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวในการแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนและขาดความเข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนเป็นอย่างดี	๖ คน
๓. นักเรียนแต่ละคนมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ทำให้พระธรรมวิทยากรต้องปรับเปลี่ยนเครื่องมือหรือเลือกเอาเครื่องมือมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอยู่บ่อยครั้ง	๔ คน

จากตารางที่ ๔.๒๙ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ กิจกรรมส่วนใหญ่จัดที่สถานศึกษาเป็นหลัก ขาดการจัดกิจกรรมนอกสถานที่ เช่นที่วัด หรือ แหล่งชุมชน เป็นต้น จำนวน ๑๓ คน รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวในการแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนและขาดความเข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนเป็นอย่างดี จำนวน ๖ คน สุดท้ายคือนักเรียนแต่ละคนมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ทำให้พระธรรมวิทยากรต้องปรับเปลี่ยนเครื่องมือหรือเลือกเอาเครื่องมือมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอยู่บ่อยครั้ง จำนวน ๔ คน ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓๐ ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑. พระธรรมวิทยากรควรนำนักเรียนเข้าวัดมากกว่าใช้วิทยาลัยเป็นสถานที่ในการฝึกอบรมนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาและซึมซับพฤติกรรมดำรงชีวิตแบบชาวพุทธอย่างเต็มรูปแบบ	๑๓ คน
๒. พระธรรมวิทยากรควรเข้ามาคลุกคลีกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมของแต่ละคน และหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคนด้วย	๖ คน
๓. พระธรรมวิทยากรควรเลือกเอาเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียนด้วย	๔ คน

จากตารางที่ ๔.๓๐ ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ พระธรรมวิทยากรควรนำนักเรียนเข้าวัดมากกว่าใช้วิทยาลัยเป็นสถานที่ในการฝึกอบรมนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาและซึมซับพฤติกรรมดำรงชีวิตแบบชาวพุทธอย่างเต็มรูปแบบ จำนวน ๑๓ คน รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรควรเข้ามาคลุกคลีกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมของแต่ละคน และหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคนด้วย จำนวน ๖ คน สุดท้ายคือพระธรรมวิทยากรควรเลือกเอาเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียนด้วย จำนวน ๔ คน ตามลำดับ



ตารางที่ ๔.๓๑ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการจัดค่ายคุณธรรม

ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
๑. มักจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ทำให้ไม่สามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้	๑๒ คน
๒. ขาดการปฏิบัติที่เข้มข้น และเข้มงวดในการจัดกิจกรรม ทำให้นักเรียนไม่ค่อยสนใจ และร่วมทำกิจกรรมเท่าที่ควร	๗ คน
๓. ขาดงบประมาณในการดำเนินงานที่เพียงพอ	๔ คน

จากตารางที่ ๔.๓๑ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการจัดค่ายคุณธรรม พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ มักจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ทำให้ไม่สามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้ จำนวน ๑๒ คน รองลงมาคือ ขาดการปฏิบัติที่เข้มข้น และเข้มงวดในการจัดกิจกรรม ทำให้นักเรียนไม่ค่อยสนใจ และร่วมทำกิจกรรมเท่าที่ควร จำนวน ๗ คน สุดท้ายคือขาดงบประมาณในการดำเนินงานที่เพียงพอ จำนวน ๔ คน ตามลำดับ

**ตารางที่ ๔.๓๒** ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการจัดค่ายคุณธรรม

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑. ควรนำนักเรียนไปจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรมนอกสถานศึกษา เช่น วัด หรือสถานที่อื่น ๆ ที่มีความเหมาะสมและสัปปายะ เป็นต้น	๑๒ คน
๒. ควรเน้นภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี มีการแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตของนักเรียน ให้ได้ศึกษาและเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมากกว่าเรียนรู้ภายในห้องเรียน	๗ คน
๓. พระธรรมวิทยากรควรเป็นแกนนำในการจัดโครงการ จัดให้มีการประสานกันระหว่างสถานศึกษา กับวัด หรือพระธรรมวิทยากรกับวิทยากรรับเชิญ	๔ คน
๔. ควรเน้นจัดค่ายลักษณะประหยัด แต่ได้ประโยชน์สูง คือทั้งนักเรียน พระธรรมวิทยากร วิทยาลัย และชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน	๒ คน

จากตารางที่ ๔.๓๒ ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการจัดค่ายคุณธรรม พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ ควรนำนักเรียนไปจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรมนอกสถานศึกษา เช่น วัด หรือสถานที่อื่น ๆ ที่มีความเหมาะสมและสัปปายะ เป็นต้น จำนวน ๑๒ คน รองลงมาคือ ควรเน้นภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี มีการแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตของนักเรียน ให้ได้ศึกษาและเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมากกว่าเรียนรู้ภายในห้องเรียน จำนวน ๗ คน ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรควรเป็นแกนนำในการจัดโครงการ จัดให้มีการประสานกันระหว่างสถานศึกษา กับวัด หรือพระธรรมวิทยากรกับวิทยากรรับเชิญ จำนวน ๔ คน สุดท้ายคือ ควรเน้นจัดค่ายลักษณะประหยัด แต่ได้ประโยชน์สูง คือทั้งนักเรียน พระธรรมวิทยากร วิทยาลัย และชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน จำนวน ๒ คน ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓๓ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
๑. รูปแบบและวิธีการในการประเมินผลกิจกรรมในแต่ละครั้งขาดความยืดหยุ่นและขาดประสิทธิภาพ เช่น ไม่มีการประเมินผลกิจกรรม มีการประเมินผลหลังจบกิจกรรมไปแล้วหลายๆ เดือน ทำให้ได้ข้อมูลไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง เป็นต้น	๖ คน
๒. ขาดการประชุมปรึกษาหารือกันระหว่างผู้บริหาร คณาจารย์ พระธรรมวิทยากร เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัด และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อระดมความคิดในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที ส่วนใหญ่พระธรรมวิทยากร หรืออาจารย์ที่รับผิดชอบ ต้องแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเองเท่านั้น	๖ คน
๓. การแยกงานกันทำระหว่างสถานศึกษากับพระธรรมวิทยากร จึงทำให้กลุ่มเป้าหมายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมมีความหลากหลายและแตกต่างกันมากจนเกินไป	๔ คน

จากตารางที่ ๔.๓๓ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็น ดังนี้ รูปแบบและวิธีการในการประเมินผลกิจกรรมในแต่ละครั้งขาดความยืดหยุ่นและขาดประสิทธิภาพ เช่น ไม่มีการประเมินผลกิจกรรม มีการประเมินผลหลังจบกิจกรรมไปแล้วหลายๆ เดือน ทำให้ได้ข้อมูลไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง เป็นต้น จำนวน ๖ คน รองลงมาคือขาดการประชุมปรึกษาหารือกันระหว่างผู้บริหาร คณาจารย์ พระธรรมวิทยากร เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัด และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อระดมความคิดในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที ส่วนใหญ่พระธรรมวิทยากร หรืออาจารย์ที่รับผิดชอบ ต้องแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเองเท่านั้น จำนวน ๖ คน สุดท้ายคือ การแยกงานกันทำระหว่างสถานศึกษากับพระธรรมวิทยากร จึงทำให้กลุ่มเป้าหมายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมมีความหลากหลายและแตกต่างกันมากจนเกินไป จำนวน ๔ คน

ตารางที่ ๔.๓๔ ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑. ควรมีการกำหนดรูปแบบและวิธีการประเมินผลไว้ล่วงหน้า และมีการประเมินผลก่อนและหลังจัดกิจกรรมทุกครั้ง	๖ คน
๒. ควรมีการประชุมกันทุกเดือนเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ	๖ คน
๓. ควรจัดสรรให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเดียวกันได้รับการส่งเสริมทั้งพระธรรมวิทยากรและสถานศึกษาร่วมกัน	๔ คน

จากตารางที่ ๔.๓๔ ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็น ดังนี้ ควรมีการกำหนดรูปแบบและวิธีการประเมินผลไว้ล่วงหน้า และมีการประเมินผลก่อนและหลังจัดกิจกรรมทุกครั้ง จำนวน ๖ คน รองลงมาคือ ควรมีการประชุมกันทุกเดือนเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ จำนวน ๖ คน สุดท้ายคือ ควรจัดสรรให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเดียวกันได้รับการส่งเสริมทั้งพระธรรมวิทยากรและสถานศึกษาร่วมกัน จำนวน ๔ คน ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓๕ ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร วิทยากร ในด้านหลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรตามหลักภาวนา ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑. พระธรรมวิทยากรควรเน้นให้นักศึกษาเป็นจิตอาสา รู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม	๑๓ คน
๒. พระธรรมวิทยากรควรเน้นให้นักศึกษารักษาสุขภาพให้แข็งแรงตามหลักพระพุทธศาสนา	๑๒ คน
๓. พระธรรมวิทยากรควรเน้นให้รู้จักคิด วิเคราะห์ ปัญหาชีวิต	๑๒ คน
๔. พระธรรมวิทยากรควรเน้นให้นักศึกษารู้จัก ลด ละ เลิกอบายมุข	๑๑ คน

จากตารางที่ ๔.๓๕ ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในด้านหลักธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากรตามหลักภาวนา ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ พระธรรมวิทยากรควรเน้นให้นักศึกษาเป็นจิตอาสา รู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม จำนวน ๑๓ คน รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรควรเน้นให้นักศึกษารักษาสุขภาพให้แข็งแรงตามหลักพระพุทธศาสนา จำนวน ๑๒ คน ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรควรเน้นให้รู้จักคิด วิเคราะห์ ปัญหาชีวิต จำนวน ๑๒ คน สุดท้ายคือพระธรรมวิทยากรควรเน้นให้นักศึกษารู้จัก ลด ละ เลิกอบายมุข จำนวน ๑๑ คน ตามลำดับ

#### ๑.๔ สรุปวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ ๒ คือ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิจัยออกเป็น ๓ ตอน คือ ๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ๒) ระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร และ ๓) ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ซึ่งปรากฏผลการวิจัยดังนี้

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๒๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๒ มีอายุระหว่าง ๑๙ - ๒๑ ปี จำนวน ๑๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๘ มีการศึกษาในระดับ ปวส. จำนวน ๒๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๗ และเข้าอบรมโครงการคลินิกคุณธรรม ๑ - ๕ ครั้ง จำนวน ๒๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๓

๒) นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๖$ , S.D. = ๐.๕๑๐) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรนำเอาหลักธรรมมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ตามหลักภavana ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญามากที่สุด รองลงมาคือด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ถัดมาคือ ด้านการจัดค่ายคุณธรรม ถัดมาคือด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ถัดมาคือด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ถัดมาคือด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ถัดมาคือด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา ถัดมาคือด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ถัดมาคือด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน และสุดท้ายคือด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน ตามลำดับ

๒.๑ ด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๗$ , S.D. = ๐.๕๙๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรเป็นกัลยาณมิตรที่ดีในการให้คำปรึกษาต่างๆ แก่นักศึกษามากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาแก้ปัญหาชีวิตให้กับนักศึกษาได้เป็นอย่างดี ถัดมาคือ พระธรรมวิทยากรเข้าใจและทราบปัญหาของนักศึกษา เป็นอย่างดี ถัดมาคือ พระธรรม

วิทยากรสามารถแก้ไขปัญหาก็กับนักศึกษาได้ดี ตรงประเด็น และสามารถอธิบายถึงสาเหตุของปัญหาได้ และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรไม่นำเอาเรื่องที่นักศึกษามาขอคำปรึกษาไปเล่า หรือบอกต่อให้เพื่อนนักศึกษาคนอื่นๆ ฟัง ตามลำดับ

๒.๒ ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๑๓$ , S.D. = ๐.๕๓๗) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าพระธรรมวิทยากรเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถามข้อสงสัย ระหว่างการสนทนาธรรมหรือบรรยายธรรม และสามารถตอบข้อซักถามนั้นได้อย่างถูกต้องมากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรมีเทคนิค และวิธีการในการอธิบายธรรมได้อย่างน่าสนใจ และทันต่อเหตุการณ์ ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรนำเอาหลักพุทธธรรม และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสอน และอธิบายให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจที่ชัดเจน ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรมีองค์ความรู้ และเข้าใจในเนื้อหาสาระของธรรมะที่บรรยายเป็นอย่างดี และสุดท้ายคือพระธรรมวิทยากรมีการสนทนาธรรม/บรรยายธรรมทุกวันพระ หรือตามที่สถานศึกษากำหนดให้ทุกครั้ง ตามลำดับ

๒.๓ ด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๑๑$ , S.D. = ๐.๕๕๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี และน่าเคารพเลื่อมใสพระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี และน่าเคารพเลื่อมใสมากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรนำเอาสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการฝึกอบรมนักศึกษา ถัดมาคือ พระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาสื่อต่างๆ รอบๆตัวมาอธิบายให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจ และเห็นตามสภาพความเป็นจริง ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรมีการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาแต่ละคน และสามารถแก้ไขพฤติกรรมของนักศึกษาแต่ละคนได้เป็นอย่างดี และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ แก่นักศึกษา ทุกครั้ง ตามลำดับ

๒.๔ ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๘$ , S.D. = ๐.๖๕๓) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าพระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาจัดกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง เป็นต้นมากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรนำนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาวัด ชุมชน และสาธารณประโยชน์ เพื่อฝึกฝนให้นักศึกษาเป็นผู้มีจิตอาสา และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ แก่สังคม โดยใช้วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นแรงบันดาลใจ ในการทำความดี ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรเปิดโอกาสให้นักศึกษาทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม จัดนิทรรศการ เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่วัดหรือที่สถานศึกษาจัดขึ้น และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อดึงดูดให้นักศึกษาสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การตอบปัญหาธรรมะ จัดนิทรรศการ เป็นต้น ตามลำดับ

๒.๕ ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๓.๙๗$ , S.D. = ๐.๖๔๓) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าพระธรรมวิทยากรมีแผนปฏิบัติการในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน และเผยแพร่ให้ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ และพระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาแผนปฏิบัติการในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนมาใช้ได้จริง และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน อยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษา มีการประเมินผล และทบทวนแผนปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่ผู้เรียนต่อไป ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา หรือคณะกรรมการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรเข้าร่วมประชุมกับสถานศึกษาทุกครั้ง เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ตามลำดับ

๒.๖ ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๓.๙๖$ , S.D. = ๐.๖๘๙) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการจัดทำฐานข้อมูลของนักศึกษาเองมากที่สุด รองลงมาคือฐานข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบัน เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างมาก ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรมีการจัดทำแฟ้มประวัติของนักศึกษาทุกคน ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรจัดทำสถิติของนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และมีการติดตามประชาสัมพันธ์อย่างชัดเจน และสุดท้ายคือพระธรรมวิทยากรมีการจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่ข้อมูลนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และกิจกรรมที่จัดขึ้น ตามลำดับ

๒.๗ ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๓.๙๗$ , S.D. = ๐.๖๗๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าพระธรรมวิทยากรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาพัฒนาเป็นเครื่องมือ ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน เช่น ให้หลักภavana ๔ หลักอริยสัจ ๔ เบญจศีล เบญจธรรม เป็นต้นมากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรสามารถเลือกเอาเครื่องมือแต่ละอย่างมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรได้ศึกษาพฤติกรรมและเข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนเป็นอย่างดี ถัดมาคือเครื่องมือที่พระธรรมวิทยากรใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนในปัจจุบันมีความเหมาะสม และสุดท้ายคือพระธรรมวิทยากรสามารถสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนได้ด้วยตนเองตามลำดับ

๒.๘ ด้านการจัดค่ายคุณธรรม อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๑๒$ , S.D. = ๐.๖๑๗) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรเน้นการสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักมากที่สุด รองลงมาคือค่ายคุณธรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้นเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษา จัดค่ายคุณธรรมให้กับนักศึกษาเป็นประจำทุกปี ถัดมาคือค่ายคุณธรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้นมีความเหมาะสมกับผู้เรียน ทั้งด้านเวลา สถานที่ เนื้อหาสาระ และงบประมาณที่จัด และสุดท้ายคือพระธรรมวิทยากรเป็นวิทยากรในการอบรมนักศึกษาเอง ตามลำดับ



๒.๙ ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๓$ ,  $S.D. = ๐.๖๕๐$ ) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรเลือกเอาเครื่องมือต่างๆ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตพฤติกรรม ที่มีคุณภาพมาใช้ในการประเมินผลการดำเนินโครงการกับผู้เรียน ร่วมกับสถานศึกษา และพระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาปรับปรุงแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักศึกษาที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลามากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรมีการวางแผนในการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาสรุปผลการดำเนินโครงการทุกครั้ง และแจ้งให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรมีการวางแผนในการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

๒.๑๐ ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากรตามหลักภavana ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๑๓$ ,  $S.D. = ๐.๕๕๖$ ) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าด้านศีลมากที่สุด รองลงมาคือด้านจิต ถัดมาคือด้านปัญญา และสุดท้ายคือ ด้านกายตามลำดับ

๓) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า

๓.๑ ด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า พระธรรมวิทยากรมักนำเอากรณีของนักศึกษาที่เข้ารับคำปรึกษา มาบอกเล่าหรือยกตัวอย่างให้นักศึกษาคนอื่นๆ ฟัง จนทำให้นักศึกษาเกิดความละอายพลอยไม่ยอมปรึกษาในเรื่องสำคัญๆ หรือเรื่องน่าอับอายกับพระธรรมวิทยากร พระธรรมวิทยากรไม่สามารถเข้าถึงปัญหาเฉพาะด้านของนักศึกษา เช่น ปัญหาส่วนตัว ปัญหาครอบครัว ปัญหาเรื่องยาเสพติด เป็นต้น พระธรรมวิทยากรไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาให้กับนักศึกษาผู้หญิงในเรื่องเฉพาะเพศได้ดี

ข้อเสนอแนะ พบว่า พระธรรมวิทยากรควรปกปิดเรื่องที่นักศึกษามาขอคำปรึกษาไว้เป็นความลับ และให้คำปรึกษาเฉพาะเรื่องกับนักศึกษาเฉพาะรายบุคคลไป พระธรรมวิทยากรต้องอาศัยความร่วมมือจากเพื่อนนักศึกษาด้วยกัน หรือพ่อแม่ของนักศึกษา ในการให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาคณะด้านของนักศึกษาในแต่ละคน ควรให้อาจารย์ผู้หญิงเป็นที่ปรึกษาร่วมกับพระธรรมวิทยากรในการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาผู้หญิงในเรื่องส่วนตัว

๓.๒ ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า จำนวนของนักเรียนมีมากเกินไป พระธรรมวิทยากรเพียงหนึ่งถึงสองรูปไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง ความไม่พร้อมในการใช้สื่อเทคโนโลยีในการสนทนาธรรม/บรรยายธรรมของพระธรรมวิทยากรและเจ้าหน้าที่ ทำให้เสียเวลาในการอบรมสั่งสอน ห้องบรรยายธรรม/สถานที่บรรยายธรรม ในวิทยาลัยไม่เพียงพอหรือเหมาะสมกับจำนวนนักเรียนที่มีมาก และ

ปัญหานักเรียนบางกลุ่มไม่สนใจการฟังบรรยาย/สนทนาธรรม/เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางพระธรรมวิทยากรและวิทยาลัยจัดขึ้น

ข้อเสนอแนะ พบว่า สถานศึกษาควรจัดครูประจำวิชาหรือครูที่ปรึกษามาคอยช่วยดูแลนักเรียนร่วมกับพระธรรมวิทยากร พระธรรมวิทยากรควรเตรียมความพร้อมก่อนเข้าชั่วโมงบรรยาย เพื่อไม่ให้เสียเวลาอบรม สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมเฉพาะกลุ่มนักเรียน/ชั้นเรียน/แผนก และสถานศึกษา ควรนำนักเรียนกลุ่มเสี่ยงแยกออกไปเฉพาะกลุ่ม และจัดบรรยาย/กิจกรรมเฉพาะกลุ่ม เพื่ออำนวยความสะดวกและอบรมสั่งสอน

๓.๓ ด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า ในหนึ่งสัปดาห์พระธรรมวิทยากรสามารถเข้ามาทำกิจกรรมได้เพียงแค่ ๒ วันเท่านั้น ในการจัดกิจกรรมทำวัตร สวดมนต์ นั่งสมาธิ จึงทำได้เพียงแค่ระยะสั้นๆ หรือบางครั้งอาจไม่ได้ทำ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมไม่มีความพร้อม ประกอบกับเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมมีน้อย จึงเน้นเฉพาะหลักทฤษฎีมากกว่าหลักการปฏิบัติ เทคนิคที่พระธรรมวิทยากรนำมาใช้มีมากและหลากหลาย แต่สถานศึกษาขาดความพร้อมในการจัดสรรนักเรียนและชั่วโมงเรียนในการเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกับพระธรรม และกิจกรรมของพระธรรมวิทยากรเป็นเพียงกิจกรรมโครงการสั้นๆ ไม่ต่อเนื่อง ไม่สามารถละลายพฤติกรรมของนักเรียนได้เท่าที่ควร ขาดการประเมินผลและกำกับติดตามพฤติกรรมของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

ข้อเสนอแนะ พบว่า พระธรรมวิทยากรควรเน้นการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิให้มากขึ้นกว่าเดิม พระธรรมวิทยากรควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กัน ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการอบรมของพระธรรมวิทยากร และเพิ่มจำนวนวันและเวลาให้เพิ่มมากขึ้น สถานศึกษาควรวางแผนโครงการระยะยาวและจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม

๓.๔ ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษา หรือชุมชน

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า ลักษณะกิจกรรมที่จัดไม่มีความหลากหลาย เป็นลักษณะกิจกรรมเดิมๆ ที่จัดขึ้นทุกปี ทำไม่มาสามารถดึงดูดให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมได้ มีการจัดกิจกรรมที่ซ้ำซ้อน เป็นกิจกรรมเดียวกันแต่จัดกันคนละครั้ง ทำให้สูญเสียงบประมาณและบุคลากร พระธรรมวิทยากรเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกิจกรรมสำคัญต่างๆ ของสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางศาสนาเท่านั้น เป็นเพียงแค่ผู้ประกอบพิธีกรรม

ข้อเสนอแนะ พบว่า ควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการในการจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น ควรประชุมปรึกษาหารือกันทั้งฝ่ายสถานศึกษาและพระธรรมวิทยากร ในการบูรณาการกิจกรรมร่วมกันในคราวเดียวกัน สถานศึกษาควรเห็นความสำคัญและอาราธนา นิมนต์พระธรรมวิทยากรมาเป็นแกนนำหลักในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาร่วมกับผู้บริหารและคณาจารย์ด้วย

๓.๕ ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า ขาดแหล่งการเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมที่หลากหลาย พระธรรมวิทยากรไม่สามารถขับเคลื่อนแนวคิดหรือนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเท่าที่ควร ขาดการจัดทำแผนโครงการระยะยาว ขาดการประชุมปรึกษาหารือระหว่างสถานศึกษา กับพระธรรมวิทยากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ พบว่า พระธรรมวิทยากรและสถานศึกษาควรจัดทำคู่มือในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อเผยแพร่ให้นักเรียนได้รับรู้และศึกษาเพิ่มเติมจากคู่มือดังกล่าวด้วย สถานศึกษาควรแต่งตั้งพระธรรมวิทยากรให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา หรือคณะกรรมการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม สถานศึกษาควรเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เข้าร่วมในการจัดทำแผนการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน โดยรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายด้วย สถานศึกษาควรนิมนต์พระธรรมวิทยากรเข้าร่วมประชุมกับผู้บริหาร กรรมการสถานศึกษาด้วยทุกครั้ง เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน พระธรรมวิทยากรควรร่วมกับสถานศึกษา ประเมินผล และทบทวนแผนปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่ผู้เรียนต่อไป

๓.๖ ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า ขาดการติดต่อประสานระหว่างพระธรรมวิทยากร ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา และนักเรียนรวมถึงผู้ปกครองด้วย ไม่สามารถรายงานสถิติผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตามความเป็นจริง และผลลัพธ์ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละคนได้ ขาดระบบการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ พบว่า ควรจัดทำเว็บไซต์ของพระธรรมวิทยากร หรือเพิ่มช่องทางในการติดต่อระหว่างพระธรรมวิทยากร ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา และนักเรียนรวมถึงผู้ปกครองด้วย ควรมีการบันทึกจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง มีการบันทึกเนื้อหาสาระในการสอน หรือการอบรมสั่งสอนในแต่ละครั้ง และสามารถสรุปผลการประเมินได้ในหลากหลายรูปแบบ และเที่ยงตรง พระธรรมวิทยากรหรือกรรมการศาสนาควรสร้างระบบการจัดเก็บข้อมูล/พฤติกรรม/แนวทางในการแก้ไขปัญหาของนักเรียนที่มีประสิทธิภาพและใช้งานได้จริง

๓.๗ ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า กิจกรรมส่วนใหญ่จัดที่สถานศึกษาเป็นหลัก ขาดการจัดกิจกรรมนอกสถานที่ เช่นที่วัด หรือ แหล่งชุมชน เป็นต้น พระธรรมวิทยากรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวในการแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนและขาดความเข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนเป็นอย่างดี นักเรียนแต่ละคนมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ทำให้พระธรรมวิทยากรต้องปรับเปลี่ยนเครื่องมือหรือเลือกเอาเครื่องมือมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอยู่บ่อยครั้ง

ข้อเสนอแนะ พบว่า พระธรรมวิทยากรควรนำนักเรียนเข้าวัดมากกว่าใช้วิทยาลัยเป็นสถานที่ในการฝึกอบรมนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาและซึมซับพฤติกรรมการดำรงชีวิตแบบชาวพุทธอย่างเต็มรูปแบบ พระธรรมวิทยากรควรเข้ามาคลุกคลีกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมของแต่ละคน และหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคนด้วย พระ

ธรรมวิทยากรควรเลือกเอาเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคน ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียนด้วย

### ๓.๘ ด้านการจัดค่ายคุณธรรม

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า มักจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ทำให้ไม่สามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้ ขาดการปฏิบัติที่เข้มข้น และเข้มงวดในการจัดกิจกรรม ทำให้นักเรียนไม่ค่อยสนใจ และร่วมทำกิจกรรมเท่าที่ควร ขาดงบประมาณในการดำเนินงานที่เพียงพอ

ข้อเสนอแนะ พบว่า ควรนำนักเรียนไปจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรมนอกสถานศึกษา เช่น วัด หรือสถานที่อื่น ๆ ที่มีความเหมาะสมและสัปปายะ เป็นต้น ควรเน้นภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี มีการแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตของนักเรียน ให้ได้ศึกษาและเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมากกว่าเรียนรู้ภายในห้องเรียน พระธรรมวิทยากรควรเป็นแกนนำในการจัดโครงการ จัดให้มีการประสานกันระหว่างสถานศึกษา กับวัด หรือพระธรรมวิทยากรกับวิทยากรรับเชิญ ควรเน้นจัดค่ายลักษณะประหยัด แต่ได้ประโยชน์สูง คือทั้งนักเรียน พระธรรมวิทยากร วิทยาลัย และชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน

### ๓.๙ ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า รูปแบบและวิธีการในการประเมินผลกิจกรรมในแต่ละครั้งขาดความยืดหยุ่นและขาดประสิทธิภาพ เช่น ไม่มีการประเมินผลกิจกรรม มีการประเมินผลหลังจบกิจกรรมไปแล้วหลายๆ เดือน ทำให้ได้ข้อมูลไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง เป็นต้น ขาดการประชุมปรึกษาหารือกันระหว่างผู้บริหาร คณาจารย์ พระธรรมวิทยากร เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัด และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อระดมความคิดในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที ส่วนใหญ่พระธรรมวิทยากร หรืออาจารย์ที่รับผิดชอบ ต้องแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเองเท่านั้น การแยกงานกันทำระหว่างสถานศึกษากับพระธรรมวิทยากร จึงทำให้กลุ่มเป้าหมายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมมีความหลากหลายและแตกต่างกันไป

ข้อเสนอแนะ พบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ ควรมีการกำหนดรูปแบบและวิธีการประเมินผลไว้ล่วงหน้า และมีการประเมินผลก่อนและหลังจัดกิจกรรมทุกครั้ง ควรมีการประชุมกันทุกเดือนเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ควรจัดสรรให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเดียวกันได้รับการส่งเสริมทั้งพระธรรมวิทยากรและสถานศึกษาร่วมกัน

๓.๑๐ ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากรตามหลักภavana ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา

ข้อเสนอแนะ พบว่า พระธรรมวิทยากรควรเน้นให้นักศึกษาเป็นจิตอาสา รู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พระธรรมวิทยากรควรเน้นให้นักศึกษารักษาสุขภาพให้แข็งแรงตามหลักพระพุทธศาสนา พระธรรมวิทยากรควรเน้นให้รู้จักคิด วิเคราะห์ ปัญหาชีวิต และพระธรรมวิทยากรควรเน้นให้นักศึกษารู้จัก ลด ละ เลิกอบายมุข

### ๑.๕ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview)

จากการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๙๒ คน ทำให้ผู้วิจัยทราบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร และทราบปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร หลังจากนั้นได้สร้างข้อคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๘ รูป/คน ดังต่อไปนี้

๑. พระครูสมุห์สมพงษ์ ฐานธมโม พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒. พระมหาดชานนท์ จีรวฑฒโน พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓. พระศรีสุวรรณค์ อมรธมโม พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๔. พระสุริยา สุริโย พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

๕. พระอัครเดช โชติญาโณ พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคโนโลยีภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น

๖. พระอัฐภาวูธ เอกคคจิตโต พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๗. ดร.ชำนาญ อุปฮาด, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น

๘. นายอดิศักดิ์ สงค์ประเสริฐ ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีพาณิชย์การอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

๙. นายภูมิชัย สุวรรณภูมิ ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัด นครศรีธรรมราช

๑๐. นายไชยวัฒน์ ชาญปรีชารัตน์ รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น

๑๑. นายไพบูลย์ วงศ์เยี่ยมอง ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่

๑๒. นายชำนาญ พระพายชัย วิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช

๑๓. นายภิเชกสิทธิ ชุมแวงวาปี วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น

๑๔. นางภัทรพร อังธนานุกุล วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๑๕. นายสรรคชัย กำจาย วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๑๖. นางสาวพัชนี สภา ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น

๑๗. นางสาววิไลวรรณ พันธุ์ไชยศิลป์ นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่

๑๘. นางอำภาพันธ์ พรหมรา นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

ในประเด็นข้อคำถามต่างๆ เพื่อใช้ต่อบัณฑิตอุปสรรคในการวิจัยข้อที่ ๒ คือ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร และใช้สนับสนุนผลการวิจัยในเชิงปริมาณ ว่ามีความสอดคล้อง และสัมพันธ์กันอย่างไร ก่อนจะนำเสนอรูปแบบในเบื้องต้น (Basic Model) แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญยืนยันทันรูปแบบในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ต่อบัณฑิตอุปสรรคของการวิจัยข้อที่ ๓ คือรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ต่อไป โดยมีข้อคำถามในประเด็นต่างๆ ดังนี้

๑.๔.๑ สภาพทั่วไปในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรมีจุดเด่น จุดด้อย อุปสรรค และโอกาส อย่างไรบ้าง

๑.๔.๒ แนวคิดหรือแนวนโยบายที่จะนำมาใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร มีอะไรบ้าง

๑.๔.๓ รูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรทั้ง ๙ ด้านในปัจจุบัน มีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร และรูปแบบที่พึงประสงค์ ตามความคิดของท่านเป็นอย่างไร

๑.๔.๔ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่พระธรรมวิทยากรสามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษามีอะไรบ้าง

**๑.๔.๑ สภาพทั่วไปในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร**

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า สภาพโดยทั่วไปในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรในปัจจุบันนั้น มีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน ในขณะเดียวกันเมื่อวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคในแต่ละด้านแล้วสามารถจำแนกสรุปได้ดังนี้

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน สามารถแบ่งออกเป็น ๖ ด้านดังนี้<sup>๒</sup>

๑) ด้านบุคลากร ซึ่งควรมีรายละเอียดเกี่ยวกับคุณภาพ ปริมาณ ความชำนาญ ทักษะทัศนคติ ฯลฯ ของบุคลากรภายในองค์กร

<sup>๒</sup>สมพร แสงชัย, การวางแผนเชิงกลยุทธ์ภาครัฐ, (กรุงเทพมหานคร : โครงการบัณฑิตศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕-๗๖.

๒) ด้านงบประมาณหรือการเงิน ซึ่งรวมถึงรายได้ รายจ่าย เงินหมุนเวียน ผลตอบแทน  
กำไร ฯลฯ

๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร เครื่องกล คอมพิวเตอร์ อาคารสถานที่  
และปัจจัยกายภาพอื่นๆ ขององค์การ

๔) ด้านบริหาร หมายถึงระบบการทำงาน โครงสร้าง กระบวนการดำเนินงาน  
การพัฒนาองค์การ ซึ่งรวมถึง Reengineering, Reinventing, และ Restructuring เป็นต้น

๕) ด้านนโยบายขององค์การ แผนงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว ข้อมูลเกี่ยวกับการ  
ดำเนินงานต่างๆ

๖) ด้านผลงาน ผลผลิต สมรรถภาพการผลิต การบริการ ซึ่งควรมีรายละเอียดเกี่ยวกับ  
คุณภาพ ปริมาณ และปัญหาต่างๆ

### ๑) ด้านบุคลากร ประกอบด้วย

#### ๑.๑ จุดแข็ง ได้แก่

๑.๑.๑ พระธรรมวิทยากรทุกรูปที่เข้าร่วมโครงการคลินิกคุณธรรม  
เป็นพระสงฆ์ที่ผ่านการถวายความรู้ ตามโครงการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมวิทยากรในการเผยแผ่  
พระพุทธศาสนา ที่จัดโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติมีการ  
พัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ<sup>๓</sup>

๑.๑.๒ พระธรรมวิทยากรทุกรูปมีประสบการณ์สอนศีลธรรมไม่น้อยกว่า ๓ ปี  
หรือเป็นพระเปรียญธรรมตั้งแต่ ๕ ประโยคขึ้นไป หรือมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป<sup>๔</sup>

๑.๑.๓ พระธรรมวิทยากรทุกรูปมีพรรษานับรวมกันทั้งภิกษุและสามเณรได้  
๕ พรรษาขึ้นไป<sup>๕</sup>

๑.๑.๔ พระธรรมวิทยากรมีความรู้ความสามารถ และมีเทคนิคในการ  
ถ่ายทอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจง่าย และน่าสนใจ<sup>๖</sup>

๑.๑.๕ พระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี และน่าเคารพเลื่อมใส<sup>๗</sup>

#### ๑.๒ จุดอ่อน ได้แก่

๑.๒.๑ พระธรรมวิทยากรที่ผ่านการถวายความรู้ ตามโครงการพัฒนา  
สมรรถนะพระธรรมวิทยากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่จัดโดยกรมการศาสนา กระทรวง

<sup>๓</sup>สัมภาษณ์ นายไชยยันต์ ชาญปริชารัตน์, รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาค  
ตะวันออกเฉิงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๔</sup>สัมภาษณ์ พระศรีสุวรรณค์ อมรธมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่  
จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๕</sup>สัมภาษณ์ พระอัษฎาวุธ เอกคฤจิตโต, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่  
จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๖</sup>สัมภาษณ์ พระครูสมุห์สมพงษ์ ฐานธมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิค  
นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๗</sup>สัมภาษณ์ พระสุริยา สุริโย, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช  
จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

วัฒนธรรม ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจในปัจจุบันยังมีอยู่น้อย ไม่เพียงพอ<sup>๕</sup>

๑.๒.๒ พระธรรมวิทยากรยังขาดทักษะในการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในแต่ละคนที่แตกต่างกัน และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ดี<sup>๕</sup>

๑.๒.๓ พระธรรมวิทยากรบางรูปมีภารกิจมาก ไม่สามารถเข้ามาอยู่ประจำคลินิกคุณธรรมได้<sup>๑๐</sup>

## ๒) ด้านงบประมาณหรือการเงิน ประกอบด้วย

### ๒.๑ จุดแข็ง ได้แก่

๒.๑.๑ ได้รับการอุดหนุนงบประมาณด้านนิยตภัตถวายแต่พระธรรมวิทยากรทุกเดือนๆ ละ ๕,๐๐๐ บาท ปีละ ๕๐,๐๐๐ บาท ต่อรูป<sup>๑๑</sup>

๒.๑.๒ ได้รับการอุดหนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมของแต่ละสถานศึกษาทุกปี<sup>๑๒</sup>

๒.๑.๓ ได้รับการบริจาคงบประมาณจากผู้มีจิตศรัทธาทัวไป<sup>๑๓</sup>

๒.๑.๔ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถานศึกษา ในกิจกรรมที่สถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินการเองอยู่แล้ว<sup>๑๔</sup>

### ๒.๒ จุดอ่อน ได้แก่

๒.๒.๑ ความล่าช้าในการเบิกจ่ายงบประมาณทั้งในส่วนของนิยตภัตและเงินอุดหนุนในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา<sup>๑๕</sup>

๒.๒.๒ งบประมาณที่ได้รับจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทุกปี ทำให้บางโครงการที่เสนอไปในตอนแรกไม่สามารถดำเนินการได้จริง<sup>๑๖</sup>

<sup>๕</sup>สัมภาษณ์ พระอัครเดช โชติญาโณ, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๐</sup>สัมภาษณ์ พระมหาดชานนท์ จิรวฑฒโน, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๑</sup>สัมภาษณ์ นายสรรค์ชัย กัจกาย, วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๒</sup>สัมภาษณ์ นางภัทรพร อังธนานุกุล, วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๓</sup>สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๔</sup>สัมภาษณ์ นางสาวพัชนี สภา, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๕</sup>สัมภาษณ์ นางสาววิไลวรรณ พันธุ์ไชยศิลป์, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๖</sup>สัมภาษณ์ นายภิเชกสิทธิ์ ชุมแวงวาปี วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๗</sup>สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ วงศ์เยี่ยมยอง, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.



๒.๒.๓ ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก เนื่องจากจำนวนนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละสถานศึกษามีเป็นจำนวนมาก งบประมาณที่มีอยู่จึงไม่เพียงพอ<sup>๑๗</sup>

๒.๒.๔ ขาดงบประมาณในการพัฒนาศักยภาพของพระธรรมวิทยากร ครู และสถานศึกษา<sup>๑๘</sup>

๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร เครื่องกล คอมพิวเตอร์ อาคารสถานที่ และปัจจัยกายภาพอื่นๆ ขององค์การ ประกอบด้วย

๓.๑ จุดแข็ง ได้แก่

๓.๑.๑ ในแต่ละสถานศึกษาได้จัดห้องคลินิกคุณธรรมประจำแต่ละสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยห้องบรรยาย โต๊ะหมู่บูชา โต๊ะทำงานของพระธรรมวิทยากร โต๊ะให้บริการรับคำปรึกษา เป็นต้น<sup>๑๙</sup>

๓.๑.๒ ในแต่ละสถานศึกษามีสื่อการเรียนการสอน มีหนังสือคุณธรรมจริยธรรม ไว้ให้บริการ<sup>๒๐</sup>

๓.๑.๓ ในแต่ละสถานศึกษาจัดห้องอบรมนักเรียน มีคอมพิวเตอร์ เครื่องฉายโปรเจคเตอร์ เครื่องเสียง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์สำหรับการบรรยายหรืออบรมนักเรียน<sup>๒๑</sup>

๓.๒ จุดอ่อน ได้แก่

๓.๒.๑ ห้องหรือหอประชุมที่ใช้ในการอบรมนักเรียนมีขนาดไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนที่มีมาก<sup>๒๒</sup>

๓.๒.๒ ไม่มีเวทีกลางที่ใช้ในการอบรม สื่อสาร หรือทำกิจกรรมร่วมกันกับนักเรียน<sup>๒๓</sup>

๓.๒.๓ ความไม่พร้อมของสถานศึกษาหรือพระธรรมวิทยากรในการใช้สื่อต่างๆ ทำให้เสียเวลาในการเรียนการสอนมาก<sup>๒๔</sup>

<sup>๑๗</sup> สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ วงศ์เยี่ยมยอง, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๘</sup> สัมภาษณ์ ดร.ชำนาญ อุปฮาด, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๙</sup> สัมภาษณ์ นายภูมิชัย สุวรรณภูมิ, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๒๐</sup> สัมภาษณ์ นายอดิศักดิ์ สงค์ประเสริฐ, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนวิชาการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๒๑</sup> สัมภาษณ์ นายชำนาญ พระพายชัย, วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๒๒</sup> สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ ชาญปรีชารัตน์, รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๒๓</sup> สัมภาษณ์ พระสุริยา สุริโย, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๒๔</sup> สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ วงศ์เยี่ยมยอง, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๔) ด้านบริหาร หมายถึงระบบการทำงาน โครงสร้าง กระบวนการดำเนินงาน การพัฒนาองค์การ ซึ่งรวมถึง Reengineering, Reinventing, และ Restructuring เป็นต้น ประกอบด้วย

๔.๑ จุดแข็ง ได้แก่

๔.๑.๑ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้อำนวยการคลินิกคุณธรรมเป็นประธาน มีรองประธานหนึ่งคน กรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่น้อยกว่า ๓ รูป/คน เลขานุการหนึ่งคน จะมีผู้ช่วยเลขานุการหรือไม่ก็ได้<sup>๒๕</sup>

๔.๑.๒ มีการประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการคลินิกคุณธรรม ร่วมกับพระธรรมวิทยากร เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และส่วนงานที่เกี่ยวข้องทุกปี<sup>๒๖</sup>

๔.๒ จุดอ่อน ได้แก่

๔.๒.๑ ขาดความยืดหยุ่นในการทำงาน เพราะต่างฝ่ายต่างทำงานกันคนละหน้าที่<sup>๒๗</sup>

๔.๒.๒ ขาดการทำงานร่วมกันเป็นทีมเวิร์ค ไม่มีการประสานงานกัน<sup>๒๘</sup>

๔.๒.๓ ขาดครูพี่เลี้ยงในการช่วยเหลือพระธรรมวิทยากรในการประสานกันระหว่างตัวพระธรรมวิทยากรกับสถานศึกษาและนักเรียน<sup>๒๙</sup>

๕) ด้านนโยบายขององค์การ แผนงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานต่างๆ ประกอบด้วย

๕.๑ จุดแข็ง ได้แก่

๕.๑.๑ มีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี และแผนระยะยาว เสนอกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ทุกปี<sup>๓๐</sup>

๕.๑.๒ มีการดำเนินตามแผนปฏิบัติการประจำปีอย่างเคร่งครัด<sup>๓๑</sup>

<sup>๒๕</sup> สัมภาษณ์ นางสาววิไลวรรณ พันธุ์ไชยศิลป์, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๒๖</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๒๗</sup> สัมภาษณ์ พระมหาชานนท์ จิรวฑฒโน, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๒๘</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๒๙</sup> สัมภาษณ์ นายภิเชกสิทธิ์ ชุมแวงวาปี วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๓๐</sup> สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ ชาญปรีชารัตน์, รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๓๑</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๕.๑.๓ การประเมินผลการดำเนินโครงการทุกครั้ง และจัดทำรายงานการปฏิบัติการ เสนอให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมทราบ<sup>๓๒</sup>

๕.๒ จุดอ่อน ได้แก่

๕.๒.๑ ขาดความร่วมมือในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี และแผนระยะยาว ระหว่างพระธรรมวิทยากร สถานศึกษา และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด<sup>๓๓</sup>

๕.๒.๒ บางครั้งแผนหรือโครงการที่วางไว้ไม่สามารถดำเนินการได้จริง เนื่องจากงบประมาณที่อุดหนุนมีความล่าช้า หรืองบประมาณที่อุดหนุนมีน้อยกว่าแผนหรือโครงการที่เสนอไป<sup>๓๔</sup>

**๖) ด้านผลงาน ผลผลิต สมรรถภาพการผลิต การบริการ ซึ่งควรมีรายละเอียดเกี่ยวกับคุณภาพ ปริมาณ และปัญหาต่างๆ ประกอบด้วย**

๖.๑ จุดแข็ง ได้แก่

๖.๑.๑ มีการส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมประกวดโครงการคุณธรรมจริยธรรมต่างๆ<sup>๓๕</sup>

๖.๑.๒ ได้รับรางวัลจากการประกวดโครงการต่างๆ และได้รับการยกย่องเชิดชูจากสถาบันต่างๆ ด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม<sup>๓๖</sup>

๖.๑.๓ นักเรียนและครูพอใจต่อกิจกรรมหรือโครงการที่จัดขึ้น โดยนักเรียนและครูเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากโครงการ<sup>๓๗</sup>

๖.๒ จุดอ่อน ได้แก่

๖.๒.๑ ไม่สามารถพัฒนาหรือส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ<sup>๓๘</sup>

<sup>๓๒</sup> สัมภาษณ์ พระศรีสุวรรณ อมรรธโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๓๓</sup> สัมภาษณ์ พระอัมภาวุธ เอกคคจิตโต, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๓๔</sup> สัมภาษณ์ นายสรรคชัย กำจาย, วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๓๕</sup> สัมภาษณ์ พระสุริยา สุริโย, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๓๖</sup> สัมภาษณ์ นางภัทรพร อังธนานุกุล, วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๓๗</sup> สัมภาษณ์ นายอดิศักดิ์ สงค์ประเสริฐ, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีพาณิชย์การอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๓๘</sup> สัมภาษณ์ นายชำนาญ พระพายชัย, วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๖.๒.๒ นักเรียนไม่ไว้วางใจ หรือกลัว จึงไม่เข้าร่วมโครงการ หรือเข้ารับฟัง คำปรึกษาจากพระธรรมวิทยากรอย่างเต็มที่<sup>๓๙</sup>

๖.๒.๓ ปัญหาต่างๆของนักเรียน ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง<sup>๔๐</sup>

จากการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรของพระธรรมวิทยากร” นั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๓๖ ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน

ประเด็นภายใน	จุดอ่อน (Weakness)	จุดแข็ง (Strength)
บุคลากร	<p>๑. พระธรรมวิทยากรที่ผ่านการถวายความรู้ ตามโครงการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมวิทยากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่จัดโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจในปัจจุบันยังมีอยู่น้อย ไม่เพียงพอ</p> <p>๒. พระธรรมวิทยากรยังขาดทักษะในการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในแต่ละคนที่แตกต่างกัน และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ดี</p> <p>๓. พระธรรมวิทยากรบางรูปมีภารกิจมาก ไม่สามารถเข้ามาอยู่ประจำคลินิกคุณธรรมได้</p>	<p>๑. พระธรรมวิทยากรทุกรูปที่เข้าร่วมโครงการคลินิกคุณธรรมเป็นพระสงฆ์ที่ผ่านการถวายความรู้ ตามโครงการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมวิทยากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่จัดโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติมีการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ</p> <p>๒. พระธรรมวิทยากรทุกรูปมีประสบการณ์สอนศีลธรรมไม่น้อยกว่า ๓ ปี หรือเป็นพระเปรียญธรรมตั้งแต่ ๕ ประโยคขึ้นไป หรือมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป</p> <p>๓. พระธรรมวิทยากรทุกรูปมีพรรษานับรวมกันทั้งภิกษุและสามเณรได้ ๕ พรรษาขึ้นไป</p>

<sup>๓๙</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๔๐</sup> สัมภาษณ์ พระครูสมุห์สมพงษ์ ฐานธมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

## ตารางที่ ๔.๓๖ (ต่อ)

ด้าน / ประเด็นภายใน	จุดอ่อน (Weakness)	จุดแข็ง (Strength)
		<p>๔. พระธรรมวิทยากรมีความรู้ความสามารถ และมีเทคนิคในการถ่ายทอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจง่ายและน่าสนใจ</p> <p>๕. พระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี และน่าเคารพเลื่อมใส</p>
งบประมาณหรือการเงิน	<p>๑. ความล่าช้าในการเบิกจ่ายงบประมาณทั้งในส่วนของนิยตภัตและเงินอุดหนุนในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา</p> <p>๒. งบประมาณที่ได้รับจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทุกปี ทำให้บางโครงการที่เสนอไปในตอนแรกไม่สามารถดำเนินการได้จริง</p> <p>๓. ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก เนื่องจากจำนวนนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละสถานศึกษามีเป็นจำนวนมาก งบประมาณที่มีอยู่จึงไม่เพียงพอ</p> <p>๔. ขาดงบประมาณในการพัฒนาศักยภาพของพระธรรมวิทยากร ครู และสถานศึกษา</p>	<p>๑. ได้รับการอุดหนุนงบประมาณด้านนิยตภัตถวายแด่พระธรรมวิทยากรทุกเดือนๆ ละ ๕,๐๐๐ บาท ปีละ ๕๐,๐๐๐ บาท ต่อรูป</p> <p>๒. ได้รับการอุดหนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมของแต่ละสถานศึกษาทุกปี</p> <p>๓. ได้รับการบริจาคงบประมาณจากผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป</p> <p>๔. ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถานศึกษาในกิจกรรมที่สถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินการเองอยู่แล้ว</p>

## ตารางที่ ๔.๓๖ (ต่อ)

ประเด็นภายใน ด้าน	จุดอ่อน (Weakness)	จุดแข็ง (Strength)
ด้านวัสดุอุปกรณ์	<p>๑. ห้องหรือหอประชุมที่ใช้ในการอบรมนักเรียนมีขนาดไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนที่มีมาก</p> <p>๒. ไม่มีเวทีกลางที่ใช้ในการอบรม สื่อสาร หรือทำกิจกรรมร่วมกันกับนักเรียน</p> <p>๓. ความไม่พร้อมของสถานศึกษาหรือพระธรรมวิทยากรในการใช้สื่อต่างๆ ทำให้เสียเวลาในการเรียนการสอนมาก</p>	<p>๑. ในแต่ละสถานศึกษาได้จัดห้องคลินิกคุณธรรมประจำแต่ละสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยห้องบรรยาย โต๊ะหมู่บูชา โต๊ะทำงานของพระธรรมวิทยากร โต๊ะให้บริการรับคำปรึกษา เป็นต้น</p> <p>๒. ในแต่ละสถานศึกษามีสื่อการเรียนการสอน มีหนังสือคุณธรรมจริยธรรม ไว้ให้บริการ</p> <p>๓. ในแต่ละสถานศึกษาจัดห้องอบรมนักเรียน มีคอมพิวเตอร์ เครื่องฉายโปรเจคเตอร์ เครื่องเสียง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สำหรับใช้ในการบรรยายหรืออบรมนักเรียน</p>
การบริหาร	<p>๑. ขาดความยืดหยุ่นในการทำงาน เพราะต่างฝ่ายต่างทำงานกันคนละหน้าที่</p> <p>๒. ขาดการทำงานร่วมกันเป็นทีมเวิร์ค ไม่มีการประสานงานกัน</p> <p>๓. ขาดครูพี่เลี้ยงในการช่วยเหลือพระธรรมวิทยากรในการประสานกันระหว่างตัวพระธรรมวิทยากรกับสถานศึกษาและนักเรียน</p>	<p>๑. มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้อำนวยการคลินิกคุณธรรมเป็นประธาน มีรองประธานหนึ่งคน กรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่น้อยกว่า ๓ รูป/คน เลขานุการหนึ่งคน จะมีผู้ช่วยเลขานุการหรือไม่ก็ได้</p> <p>๒. มีการประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการคลินิกคุณธรรมร่วมกับพระธรรมวิทยากรเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และส่วนงานที่เกี่ยวข้องทุกปี</p>

## ตารางที่ ๔.๓๖ (ต่อ)

ประเด็นภายใน ด้าน	จุดอ่อน (Weakness)	จุดแข็ง (Strength)
นโยบาย	<p>๑. ขาดความร่วมมือในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี และแผนระยะยาว ระหว่างพระธรรมวิทยากร สถานศึกษา และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด</p> <p>๒. บางครั้งแผนหรือโครงการที่วางไว้ไม่สามารถดำเนินการได้จริง เนื่องจากงบประมาณที่อุดหนุนมีความล่าช้า หรืองบประมาณที่อุดหนุนมีน้อยกว่าแผนหรือโครงการที่เสนอไป</p>	<p>๑. มีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี และแผนระยะยาว เสนอกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ทุกปี</p> <p>๒. มีการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการประจำปีอย่างเคร่งครัด</p> <p>๓. การประเมินผลการดำเนินโครงการทุกครั้ง และจัดทำรายงานการปฏิบัติการ เสนอให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมทราบ</p>
ผลงาน ผลผลิต	<p>๑. ไม่สามารถพัฒนาหรือส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ</p> <p>๒. นักเรียนไม่ไว้วางใจ หรือกลัวจึงไม่เข้าร่วมโครงการ หรือเข้ารับฟังคำปรึกษาจากพระธรรมวิทยากรอย่างเต็มที่</p> <p>๓. ปัญหาต่างๆของนักเรียน ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง</p>	<p>๑. มีการส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมประกวดโครงการคุณธรรมจริยธรรมต่างๆ</p> <p>๒. ได้รับรางวัลจากการประกวดโครงการต่างๆ และได้รับการยกย่องเชิดชูจากสถาบันต่างๆ ด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม</p> <p>๓. นักเรียนและครูพอใจต่อกิจกรรมหรือโครงการที่จัดขึ้น โดยนักเรียนและครูเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากโครงการ</p>

จากตารางที่ ๔.๓๖ สรุปประเด็นกลยุทธ์ภายใน พบว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร มีจุดแข็ง (Strength) คือ พระธรรมวิทยากรทุกรูปที่เข้าร่วมโครงการคลินิกคุณธรรม เป็นพระสงฆ์ที่ผ่านการถวายความรู้ ตามโครงการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมวิทยากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่จัดโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติมีการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมถึงพระธรรมวิทยากรทุกรูปมีประสบการณ์สอนศีลธรรมไม่น้อยกว่า ๓ ปี หรือเป็นพระเปรียญธรรมตั้งแต่ ๕ ประโยคขึ้นไป หรือมีวุฒิการศึกษา ระดับปริญญาตรีขึ้นไป และพระธรรมวิทยากรทุกรูปมีพรรษานับรวมกันทั้งภิกษุและสามเณรได้ ๕ พรรษาขึ้นไป นอกจากนี้พระธรรมวิทยากรยังมีความรู้ความสามารถ และมีเทคนิคในการถ่ายทอด

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจง่าย และน่าสนใจ ตลอดถึงพระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี และน่าเคารพเลื่อมใส ด้านงบประมาณโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษายังได้รับการอุดหนุนงบประมาณด้านนิยัตถ์ถวายแด่พระธรรมวิทยากรทุกเดือนๆ ละ ๕,๐๐๐ บาท ปีละ ๕๐,๐๐๐ บาท ต่อรูป ได้รับการอุดหนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมของแต่ละสถานศึกษาทุกปี ได้รับการบริจาคงบประมาณจากผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถานศึกษา ในกิจกรรมที่สถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินการเองอยู่แล้ว ด้านวัสดุอุปกรณ์นั้นในแต่ละสถานศึกษาได้จัดห้องคลินิกคุณธรรมประจำแต่ละสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยห้องบรรยาย โต๊ะหมู่บูชา โต๊ะทำงานของพระธรรมวิทยากร โต๊ะให้บริการรับคำปรึกษา เป็นต้น มีสื่อการเรียนการสอน มีหนังสือคุณธรรมจริยธรรม ไว้ให้บริการ มีห้องอบรมนักเรียน มีคอมพิวเตอร์ เครื่องฉายโปรเจคเตอร์ เครื่องเสียง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์สำหรับใช้ในการบรรยายหรืออบรมนักเรียน ด้านการบริหารมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้อำนวยการคลินิกคุณธรรมเป็นประธาน มีรองประธานหนึ่งคน กรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่น้อยกว่า ๓ รูป/คน เลขานุการหนึ่งคน จะมีผู้ช่วยเลขานุการหรือไม่ก็ได้ ตลอดถึงมีการประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการคลินิกคุณธรรมร่วมกับพระธรรมวิทยากร เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และส่วนงานที่เกี่ยวข้องทุกปี ด้านนโยบายมีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี และแผนระยะยาว เสนอกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ทุกปี มีการดำเนินตามแผนปฏิบัติการประจำปีอย่างเคร่งครัด และมีการประเมินผลการทำงานโครงการทุกครั้ง และจัดทำรายงานการปฏิบัติการ เสนอให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมทราบ สุดท้ายด้านผลงานและผลผลิต มีการส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมประกวดโครงการคุณธรรมจริยธรรมต่างๆ จนได้รับรางวัลจากการประกวดโครงการต่างๆ และได้รับการยกย่องเชิดชูจากสถาบันต่างๆ ด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้นักเรียนและครูพอใจต่อกิจกรรมหรือโครงการที่จัดขึ้น โดยนักเรียนและครูเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากโครงการ

ส่วนจุดอ่อน (Weakness) นั้น พบว่า พระธรรมวิทยากรที่ผ่านการถวายความรู้ตามโครงการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมวิทยากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่จัดโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจในปัจจุบันยังมีอยู่น้อย ไม่เพียงพอ รวมถึงพระธรรมวิทยากรยังขาดทักษะในการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในแต่ละคนที่แตกต่างกัน และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ดี และพระธรรมวิทยากรบางรูปมีการกิจมาก ไม่สามารถเข้ามาอยู่ประจำคลินิกคุณธรรมได้ ด้านงบประมาณ พบว่ามีความล่าช้าในการเบิกจ่ายงบประมาณทั้งในส่วนของนิยัตถ์และเงินอุดหนุนในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา และ งบประมาณที่ได้รับจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทุกปี ทำให้บางโครงการที่เสนอไปในตอนแรกไม่สามารถดำเนินการได้จริง ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก เนื่องจากจำนวนนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละสถานศึกษามีเป็นจำนวนมาก งบประมาณที่มีอยู่จึงไม่เพียงพอ และขาดงบประมาณในการพัฒนาศักยภาพของพระธรรมวิทยากร ครู และสถานศึกษา ด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ห้องหรือหอประชุมที่ใช้ในการอบรมนักเรียนมีขนาดไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนที่มีมาก รวมถึงไม่มีเวทีกลางที่ใช้ในการอบรม สื่อสารหรือทำกิจกรรมร่วมกันกับนักเรียน และความไม่พร้อมของสถานศึกษาหรือพระธรรมวิทยากรในการใช้สื่อต่างๆ ทำให้เสียเวลาในการเรียนการสอนมากด้านบริหาร พบว่า ขาดความยืดหยุ่นในการทำงาน



เพราะต่างฝ่ายต่างทำงานกันคนละหน้าที่ ขากการทำงานร่วมกันเป็นทีมเวิร์ค ไม่มีการประสานงานกัน ขาดครูพี่เลี้ยงในการช่วยเหลือพระธรรมวิทยากรในการประสานกันระหว่างตัวพระธรรมวิทยากรกับสถานศึกษาและนักเรียน ด้านนโยบาย พบว่า ขาดความร่วมมือในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี และแผนระยะยาว ระหว่างพระธรรมวิทยากร สถานศึกษา และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด บางครั้งแผนหรือโครงการที่วางไว้ไม่สามารถดำเนินการได้จริง เนื่องจากงบประมาณที่อุดหนุนมีความล่าช้า หรืองบประมาณที่อุดหนุนมีน้อยกว่าแผนหรือโครงการที่เสนอไป ด้านผลงานและผลผลิต พบว่า ไม่สามารถพัฒนาหรือส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ รวมถึงนักเรียนไม่ไว้วางใจ หรือกลัว จึงไม่เข้าร่วมโครงการ หรือเข้ารับฟังคำปรึกษาจากพระธรรมวิทยากรอย่างเต็มที่ และปัญหาต่างๆของนักเรียน ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง

จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในซึ่งประกอบไปด้วยจุดแข็งและจุดอ่อนทั้ง ๖ ด้าน จะนำไปสู่การกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาต่อไป

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก สามารถแบ่งออกเป็น ๖ ด้านดังนี้<sup>๕๑</sup>

๑) ด้านสังคมและวัฒนธรรมซึ่งรวมถึงประชากร ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ จิตวิทยาสังคม ฯลฯ

๒) เศรษฐกิจทั่วไปที่มีอิทธิพลต่อองค์กร โดยอาจรวมถึงนิเวศวิทยา สภาพกายภาพของประเทศ ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

๓) สภาพการเมือง ซึ่งหมายถึง นโยบายของภาครัฐ รัฐบาล แผนพัฒนา ตลอดไปถึงระเบียบข้อบังคับซึ่งออกโดยรัฐ

๔) เทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีต่างๆ ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี เทคโนโลยีข่าวสารข้อมูล โรบोटิก ไบโอเทคโนโลยี ไบโอมเมคานิกส์ เป็นต้น

๕) ด้านสภาพการแข่งขัน ส่วนแบ่งการตลาด คู่แข่งขัน ผู้ร่วมมือทั้งในและนอกประเทศ ทั้งนี้อาจจะต้องรวมหุ้นส่วน เจ้าหนี้ ผู้ถือหุ้น การควบและรวมกิจการ ฯลฯ

๖) ด้านประชาชนทั่วไป ลูกค้า สื่อมวลชน สังคมและชุมชน ที่เกี่ยวข้อง

#### ๑) ด้านสังคม/วัฒนธรรม ประกอบด้วย

##### ๑.๑ โอกาส ได้แก่

๑.๑.๑ มีการนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาและเศรษฐกิจพอเพียง มีเป็นแนวคิดหลักในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักเรียน<sup>๕๒</sup>

๑.๑.๒ มีการนำเอาประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น พิธีแห่ผ้าขึ้นธาตุ พิธีถวายเทียนพรรษา พิธีถวายสลากภัต เป็นต้น มาจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น<sup>๕๓</sup>

<sup>๕๑</sup>สมพร แสงชัย, การวางแผนเชิงกลยุทธ์ภาครัฐ, (กรุงเทพมหานคร : โครงการบัณฑิตศึกษากิจการสิ่งแวดลอม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕-๗๖.

<sup>๕๒</sup>สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ ชาญปรีชารัตน์, รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๕๓</sup>สัมภาษณ์ พระศรีสุวรรณ อมรมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๑.๑.๓ มีการนำเอาวัดมาไว้ในสถานศึกษา คือ จัดห้องวิถีไทยวิถีพุทธ จัดบอร์ดนิทรรศการวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีห้องคุณธรรมจริยธรรมประจำสถานศึกษา เป็นต้น<sup>๔๔</sup>

๑.๑.๔ มีแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ภายในวัด<sup>๔๕</sup>

๑.๒ ข้อจำกัด/อุปสรรค/การคุกคาม ได้แก่

๑.๒.๑ ปัญหายาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น<sup>๔๖</sup>

๑.๒.๒ ปัญหาการทะเลาะวิวาทระหว่างสถาบัน<sup>๔๗</sup>

๑.๒.๓ ปัญหาการใช้ความรุนแรงของสถาบันครอบครัว ความก้าวร้าวของนักเรียนที่มีต่อผู้ปกครอง<sup>๔๘</sup>

๑.๒.๔ การอาศัยอยู่ร่วมกันระหว่างนักศึกษาชายและนักศึกษาหญิง ปัญหาการท้องก่อนวัยอันควร เป็นต้น<sup>๔๙</sup>

## ๒) ด้านเศรษฐกิจ/นิเวศวิทยา ประกอบด้วย

๒.๑ โอกาส ได้แก่

๒.๑.๑ นักเรียนส่วนใหญ่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ มีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริมระหว่างเรียน<sup>๕๐</sup>

๒.๑.๒ นักเรียนสามารถกู้ยืมทุนการศึกษาจากทางรัฐบาลได้<sup>๕๑</sup>

๒.๑.๓ สถานศึกษามีความปลอดภัย มีรั้วรอบขอบชิด มีอาจารย์ฝ่ายปกครองคอยกำกับดูแลตลอดเวลา<sup>๕๒</sup>

<sup>๔๔</sup> สัมภาษณ์ พระอภัยภูธร เอกคคจิตโต, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๔๕</sup> สัมภาษณ์ พระครูสมุห์สมพงษ์ ฐานธมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๔๖</sup> สัมภาษณ์ พระอัครเดช โชติญาโณ, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคโนโลยีภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๔๗</sup> สัมภาษณ์ พระมหาชานนท์ จีรวฑฒโน, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๔๘</sup> สัมภาษณ์ นายสรรคชัย กำจาย, วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๔๙</sup> สัมภาษณ์ นางสาววิไลวรรณ พันธุ์ไชยศิลป์, นักพัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๕๐</sup> สัมภาษณ์ นางภัทรพร อังธนานุกุล, วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๕๑</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักพัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด นครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๕๒</sup> สัมภาษณ์ นางสาวพัชนี สภา, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๒.๑.๔ สถานศึกษาตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน การคมนาคมเดินทางสะดวกสบาย<sup>๕๓</sup>

๒.๒ ข้อจำกัด/อุปสรรค/การคุกคาม ได้แก่

๒.๒.๑ พบปัญหาการพ่นนํ้า นักเรียนเป็นหนี้เป็นสินจนต้องออกจากสถานศึกษา<sup>๕๔</sup>

๒.๒.๒ นักเรียนบางคนมีบ้านอยู่ไกลจากสถานศึกษา การเดินทางไปมาไม่สะดวก ค่าใช้จ่ายสูง บางวันไม่สามารถเดินทางมาทันกำหนดเวลาเรียน<sup>๕๕</sup>

๒.๒.๓ วิทยาลัยเป็นวิทยาลัยเปิด นักเรียนสามารถเข้าออกสถานศึกษาได้ตลอดเวลา ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมของพระธรรมวิทยากรไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร<sup>๕๖</sup>

๒.๒.๔ ค่าใช้จ่ายในการเรียนของนักศึกษาในแต่ละคนค่อนข้างสูง<sup>๕๗</sup>

### ๓) ด้านการเมือง/นโยบายของรัฐ/แผนพัฒนาต่างๆ ประกอบด้วย

๓.๑ โอกาส ได้แก่

๓.๑.๑ ได้รับการสนับสนุนจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม<sup>๕๘</sup>

๓.๑.๒ รัฐบาลให้การสนับสนุน ส่งเสริมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน<sup>๕๙</sup>

๓.๑.๓ มีแผนพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างชัดเจน<sup>๖๐</sup>

๓.๒ ข้อจำกัด/อุปสรรค/การคุกคาม ได้แก่

๓.๒.๑ รัฐบาลโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมให้การสนับสนุนงบประมาณน้อย ไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมโครงการใหญ่ๆ<sup>๖๑</sup>

<sup>๕๓</sup> สัมภาษณ์ นางสาววิไลวรรณ พันธุ์ไชยศิลป์, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๕๔</sup> สัมภาษณ์ นายภิเชกสิทธิ์ ชุมแวงวาปี วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๕๕</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๕๖</sup> สัมภาษณ์ นายไพบูลย์ วงศ์เยี่ยมยอง, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๕๗</sup> สัมภาษณ์ ดร.ชำนาญ อุปฮาด, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๕๘</sup> สัมภาษณ์ นายภูมิชัย สุวรรณภูมิ, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๕๙</sup> สัมภาษณ์ นายอดิศักดิ์ สงค์ประเสริฐ, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีพาณิชย์การอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๖๐</sup> สัมภาษณ์ นายชำนาญ พระพายชัย, วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๖๑</sup> สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ ชาญปรีชารัตน์, รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

#### ๔) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วย

##### ๔.๑ โอกาส ได้แก่

- ๔.๑.๑ พระธรรมวิทยากรสามารถใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศได้ดี<sup>๖๒</sup>
- ๔.๑.๒ มีเว็บไซต์เผยแพร่ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม<sup>๖๓</sup>
- ๔.๑.๓ มีสื่อวิดิทัศน์เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ Youtube Facebook เป็นต้น<sup>๖๔</sup>
- ๔.๑.๔ สื่อเทคโนโลยีมีความทันสมัย ในการติดต่อสื่อสารระหว่างพระธรรมวิทยากร นักเรียน สถานศึกษา และผู้ปกครอง<sup>๖๕</sup>
- ๔.๑.๕ มีการนำเอาสื่อเทคโนโลยีมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างแพร่หลาย<sup>๖๖</sup>

##### ๔.๒ ข้อจำกัด/อุปสรรค/การคุกคาม ได้แก่

- ๔.๒.๑ นักเรียนบางคนไม่สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยได้<sup>๖๗</sup>
- ๔.๒.๒ มีการนำเอาสื่อเทคโนโลยีไปใช้ผิดประเภท เช่น คิวเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น<sup>๖๘</sup>

#### ๕) ด้านคู่แข่ง/คู่คิด ประกอบด้วย

##### ๕.๑ โอกาส ได้แก่

- ๕.๑.๑ มีการติดต่อประสานงานกันระหว่างพระธรรมวิทยากรด้วยกันเอง<sup>๖๙</sup>
- ๕.๑.๒ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เทคนิคการสอน ระหว่างพระธรรมวิทยากรด้วยกันเอง<sup>๗๐</sup>

<sup>๖๒</sup> สัมภาษณ์ นางสาววิไลวรรณ พันธุ์ไชยศิลป์, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๖๓</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๖๔</sup> สัมภาษณ์ พระมหาตชานนท์ จีรวฑฒโน, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๖๕</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๖๖</sup> สัมภาษณ์ นายภิเชกสิทธิ์ ชุมแวงวาปี วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๖๗</sup> สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ ชาญปรีชารัตน์, รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๖๘</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๖๙</sup> สัมภาษณ์ นายชำนาญ พระพายชัย, วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๗๐</sup> สัมภาษณ์ พระอัครเดช โชติญาโณ, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๕.๑.๓ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จัดโครงการอบรมพระธรรม  
วิทยากรใหม่ทุกปี<sup>๗๑</sup>

๕.๒ ข้อจำกัด/อุปสรรค/การคุกคาม ได้แก่

๕.๒.๑ พระธรรมวิทยากรประจำวิทยาลัยมีน้อย<sup>๗๒</sup>

๕.๒.๒ มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวิทยากรบ่อยครั้ง<sup>๗๓</sup>

๖) ด้านประชาชน/สื่อมวลชน/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

๖.๑ โอกาส ได้แก่

๖.๑.๑ มีญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาสับสนุนโครงการต่างๆ ของพระธรรม  
วิทยากร<sup>๗๔</sup>

๖.๑.๒ ชุมชนบริเวณโดยรอบสถานศึกษา รอบวัด ให้การอุปถัมภ์และเข้าร่วม  
กิจกรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้น เช่น โครงการปลูกป่า โครงการธรรมยาตรา โครงการค่ายคุณธรรม  
 เป็นต้น<sup>๗๕</sup>

๖.๑.๓ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชน พัฒนาชุมชน และอาสาสมัครจิตอาสา  
ในการพัฒนาชุมชน<sup>๗๖</sup>

๖.๒ ข้อจำกัด/อุปสรรค/การคุกคาม ได้แก่

๖.๒.๑ สื่อมวลชนให้การส่งเสริม ทำข่าว และประชาสัมพันธ์โครงการคลินิก  
คุณธรรมน้อย<sup>๗๗</sup>

๖.๒.๒ ชาวบ้านและประชาชนทั่วไป ไม่ทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการ  
คลินิกคุณธรรมของแต่ละสถานศึกษา<sup>๗๘</sup>

<sup>๗๑</sup> สัมภาษณ์ พระศรีสุวรรณ อมรมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่  
จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๗๒</sup> สัมภาษณ์ พระอภัยภูธร เอกคจจิตโต, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่  
จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๗๓</sup> สัมภาษณ์ นายสรรค์ชัย กำจาย, วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น  
จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๗๔</sup> สัมภาษณ์ พระสุริยา สุริโย, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช  
จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๗๕</sup> สัมภาษณ์ นางภัทรพร อังชนานุกุล, วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม  
๒๕๖๑.

<sup>๗๖</sup> สัมภาษณ์ นายอดิศักดิ์ สงค์ประเสริฐ, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนวิชาการอยุธยา จังหวัด  
พระนครศรีอยุธยา, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๗๗</sup> สัมภาษณ์ นายชำนาญ พระพายชัย, วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๗๘</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด  
นครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

## ตารางที่ ๔.๓๗ ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

ประเด็นภายนอก ด้าน	อุปสรรค (Threat)	โอกาสพัฒนา (Opportunity)
สังคมและวัฒนธรรม	<p>๑. ปัญหายาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น</p> <p>๒. ปัญหาการทะเลาะวิวาทระหว่างสถาบัน</p> <p>๓. ปัญหาการใช้ความรุนแรงของสถาบันครอบครัว ความก้าวร้าวของนักเรียนที่มีต่อผู้ปกครอง</p> <p>๔. การอาศัยอยู่ร่วมกันระหว่างนักศึกษาชายและนักศึกษาหญิง</p> <p>ปัญหาการท้องก่อนวัยอันควร เป็นต้น</p>	<p>๑. มีการนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาและเศรษฐกิจพอเพียง มีเป็นแนวคิดหลักในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน</p> <p>๒. มีการนำเอาประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น พิธีแห่ผ้าขึ้นธาตุ พิธีถวายเทียนพรรษา พิธีถวายสลากภัต เป็นต้น มาจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น</p> <p>๓. มีการนำเอาวัดมาไว้ในสถานศึกษา คือ จัดห้องวิถีไทยวิถีพุทธ จัดบอร์ดนิทรรศการวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีห้องคุณธรรมจริยธรรมประจำสถานศึกษา เป็นต้น</p> <p>๔. มีแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ภายในวัด</p>
เศรษฐกิจ	<p>๑. พบปัญหาการพนัน นักเรียนเป็นหนี้เป็นสินจนต้องออกจากสถานศึกษา</p> <p>๒. นักเรียนบางคนมีบ้านอยู่ไกลจากสถานศึกษา การเดินทางไปมาไม่สะดวก ค่าใช้จ่ายสูง บางวันไม่สามารถเดินทางมาทันกำหนดเวลาเรียน</p>	<p>๑. นักเรียนส่วนใหญ่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ มีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริมระหว่างเรียน</p> <p>๒. นักเรียนสามารถกู้ยืมทุนการศึกษาจากทางรัฐบาลได้</p> <p>๓. สถานศึกษามีความปลอดภัย มีรั้วรอบขอบชิด มีอาจารย์ฝ่ายปกครองคอยกำกับดูแลตลอดเวลา</p>

## ตารางที่ ๔.๓๗ (ต่อ)

ด้าน / ประเด็นภายนอก	อุปสรรค (Threat)	โอกาสพัฒนา (Opportunity)
	<p>๓. วิทยาลัยเป็นวิทยาลัยเปิดนักเรียนสามารถเข้าออกสถานศึกษาได้ตลอดเวลา ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมของพระธรรมวิทยากรไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร</p> <p>๔. ค่าใช้จ่ายในการเรียนของนักศึกษาในแต่ละคนค่อนข้างสูง</p>	<p>๔. สถานศึกษาตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน การคมนาคมเดินทางสะดวกสบาย</p>
การเมือง	<p>๑. รัฐบาลโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมให้การสนับสนุนงบประมาณน้อย ไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมโครงการใหญ่ๆ</p>	<p>๑. ได้รับการสนับสนุนจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม</p> <p>๒. รัฐบาลให้การสนับสนุนส่งเสริมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน</p> <p>๓. มีแผนพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างชัดเจน</p>
เทคโนโลยี	<p>๑. นักเรียนบางคนไม่สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยได้</p> <p>๒. มีการนำเอาสื่อเทคโนโลยีไปใช้ผิดประเภท เช่น คьюเรื่องส่วนตัว หรือเรื่องที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น</p>	<p>๑. พระธรรมวิทยากรสามารถใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศได้ดี</p> <p>๒. มีเว็บไซต์เผยแพร่ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม</p> <p>๓. มีสื่อวีดิทัศน์เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ Youtube Facebook เป็นต้น</p> <p>๔. สื่อเทคโนโลยีมีความทันสมัยในการติดต่อสื่อสารระหว่างพระธรรมวิทยากร นักเรียนสถานศึกษา และผู้ปกครอง</p> <p>๕. มีการนำเอาสื่อเทคโนโลยีมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างแพร่หลาย</p>

## ตารางที่ ๔.๓๗ (ต่อ)

ประเด็นภายนอก ด้าน	อุปสรรค (Threat)	โอกาสพัฒนา (Opportunity)
คู่แข่ง	๑. พระธรรมวิทยากรประจำวิทยาลัยมีน้อย ๒. มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวิทยากรบ่อยครั้ง	๑. มีการติดต่อประสานงานกันระหว่างพระธรรมวิทยากรด้วยกันเอง ๒. มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคนิคการสอน ระหว่างพระธรรมวิทยากรด้วยกันเอง ๓. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จัดโครงการอบรมพระธรรมวิทยากรใหม่ทุกปี
ประชากรกลุ่มเป้าหมาย	๑. สื่อมวลชนให้การส่งเสริม ทำข่าว และ ประชาสัมพันธ์โครงการคลินิกคุณธรรมน้อย ๒. ชาวบ้านและประชาชนทั่วไปไม่ทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการคลินิกคุณธรรมของแต่ละสถานศึกษา	๑. มีญาติโยมผู้มีจิตศรัทธา สนับสนุนโครงการต่างๆ ของพระธรรมวิทยากร ๒. ชุมชนบริเวณโดยรอบสถานศึกษา รอบวัด ให้การอุปถัมภ์และเข้าร่วมกิจกรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้น เช่น โครงการปลูกป่า โครงการธรรมยาตรา โครงการค่ายคุณธรรม เป็นต้น ๓. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชน พัฒนาชุมชน และอาสาสมัครจิตอาสาในการพัฒนาชุมชน

จากตารางที่ ๔.๓๗ สรุปประเด็นกลยุทธ์ภายนอก พบว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร มีโอกาสพัฒนา (Opportunity) คือ ด้านสังคม/วัฒนธรรม ได้แก่ มีการนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาและเศรษฐกิจพอเพียง มีเป็นแนวคิดหลักในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียน มีการนำเอาประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น พิธีแห่ผ้าขึ้นธาตุ พิธีถวายเทียนพรรษา พิธีถวายสลากภัต เป็นต้น มาจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีการนำเอาวัดมาไว้ในสถานศึกษา คือ จัดห้องวิถีไทยวิถีพุทธ จัดบอร์ดนิทรรศการวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีห้องคุณธรรมจริยธรรมประจำสถานศึกษา เป็นต้น มีแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ภายในวัด ด้านเศรษฐกิจ/นิเวศวิทยา



ได้แก่ นักเรียนส่วนใหญ่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ มีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริมระหว่างเรียน นักเรียนสามารถกู้ยืมทุนการศึกษาจากทางรัฐบาลได้ สถานศึกษามีความปลอดภัย มีรั้วรอบขอบชิด มีอาจารย์ฝ่ายปกครองคอยกำกับดูแลตลอดเวลา สถานศึกษาตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน การคมนาคมเดินทางสะดวกสบาย ด้านการเมือง/นโยบายของรัฐ/แผนพัฒนาต่างๆ ประกอบด้วย ได้แก่ ได้รับการสนับสนุนจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม รัฐบาลให้การสนับสนุน ส่งเสริมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน มีแผนพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างชัดเจน ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ พระธรรมวิทยากรสามารถใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศได้ดี มีเว็บไซต์เผยแพร่ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม มีสื่อวีดิทัศน์เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ Youtube Facebook เป็นต้น สื่อเทคโนโลยีมีความทันสมัย ในการติดต่อสื่อสารระหว่างพระธรรมวิทยากร นักเรียน สถานศึกษา และผู้ปกครอง และมีการนำเอาสื่อเทคโนโลยีมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างแพร่หลาย ด้านคู่แข่ง/คู่คิด ได้แก่ มีการติดต่อประสานงานกันระหว่างพระธรรมวิทยากรด้วยกันเอง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เทคนิคการสอน ระหว่างพระธรรมวิทยากรด้วยกันเอง กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จัดโครงการอบรมพระธรรมวิทยากรใหม่ทุกปี ด้านประชาชน/สื่อมวลชน/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ มีญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาสนับสนุนโครงการต่างๆ ของพระธรรมวิทยากร ชุมชนบริเวณโดยรอบสถานศึกษา รอบวัด ให้การอุปถัมภ์และเข้าร่วมกิจกรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้น เช่น โครงการปลูกป่า โครงการธรรมยาตรา โครงการค่ายคุณธรรม เป็นต้น และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชน พัฒนาชุมชน และอาสาสมัครจิตอาสาในการพัฒนาชุมชน

อุปสรรค (Threat) คือ ด้านสังคม/วัฒนธรรม ได้แก่ ปัญหายาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น ปัญหาการทะเลาะวิวาทระหว่างสถาบัน ปัญหาการใช้ความรุนแรงของสถาบันครอบครัว ความก้าวร้าวของนักเรียนที่มีต่อผู้ปกครอง การอาศัยอยู่ร่วมกันระหว่างนักศึกษาชายและนักศึกษาหญิง ปัญหาการท้องก่อนวัยอันควร เป็นต้น ด้านเศรษฐกิจ/นิเวศวิทยา ได้แก่ พบปัญหาการพ่นนักเรียนเป็นหนี้เป็นสินจนต้องออกจากสถานศึกษา นักเรียนบางคนมีบ้านอยู่ไกลจากสถานศึกษา การเดินทางไปมาไม่สะดวก ค่าใช้จ่ายสูง บางวันไม่สามารถเดินทางมาทันกำหนดเวลาเรียน วิทยาลัยเป็นวิทยาลัยเปิด นักเรียนสามารถเข้าออกสถานศึกษาได้ตลอดเวลา ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมของพระธรรมวิทยากรไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร ค่าใช้จ่ายในการเรียนของนักศึกษาในแต่ละคนค่อนข้างสูง ด้านการเมือง/นโยบายของรัฐ/แผนพัฒนาต่างๆ ประกอบด้วย ได้แก่ รัฐบาลโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมให้การสนับสนุนงบประมาณน้อย ไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมโครงการใหญ่ๆ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ นักเรียนบางคนไม่สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยได้ มีการนำเอาสื่อเทคโนโลยีไปใช้ผิดประเภท เช่น คูยเรื่องส่วนตัว หรือเรื่องที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น ด้านคู่แข่ง/คู่คิด ได้แก่ พระธรรมวิทยากรประจำวิทยาลัยมีน้อย มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวิทยากรบ่อยครั้ง ด้านประชาชน/สื่อมวลชน/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ สื่อมวลชนให้การส่งเสริม ทำข่าวและประชาสัมพันธ์โครงการคลินิกคุณธรรมน้อย ชาวบ้านและประชาชนทั่วไป ไม่ทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการคลินิกคุณธรรมของแต่ละสถานศึกษา

เมื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกแล้ว ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์ความสำคัญ และระดับการประเมินของ SWOT ด้วยตนเอง โดยแบ่งออกเป็น ๕ ช่อง ได้แก่ ๑ คือ ปัจจัยเชิงกลยุทธ์ภายใน ๒ คือ น้ำหนักความสำคัญของปัจจัยเชิงกลยุทธ์ รวมกันทุกด้านไม่เกิน ๑.๐๐, ๓ คือ คะแนน ได้แก่ คะแนนการปฏิบัติการ, ๔ คือ ช่องน้ำหนัก × ช่องคะแนน และ ๕ คือ ข้อพิจารณา

**ตารางที่ ๔.๓๘** ตารางการสังเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน

จุดแข็ง	๑	๒	๓	๔	๕
๑. พระธรรมวิทยากรทุกรูปที่เข้าร่วมโครงการคลินิกคุณธรรม เป็นพระสงฆ์ที่ผ่านการถวายความรู้ ตามโครงการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมวิทยากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่จัดโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติมีการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ	๐.๑๐	๕	๐.๕๐	มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญด้านการอบรมสั่งสอน	
๒. พระธรรมวิทยากรมีความรู้ความสามารถ และมีเทคนิคในการถ่ายทอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจง่ายและน่าสนใจ	๐.๑๐	๕	๐.๕๐	นักเรียนให้ความสนใจและตั้งใจ	
๓. พระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี และน่าเคารพเลื่อมใส	๐.๐๕	๕	๐.๒๕	มีข้อวัตรปฏิบัติดีงามประพฤติตนเหมาะสมกับสมณสาธูป	
๔. ได้รับการอุดหนุนงบประมาณด้านนิยภัตถวาย แต่พระธรรมวิทยากรทุกคนๆ และได้รับการอุดหนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมของแต่ละสถานศึกษาทุกปี	๐.๐๕	๕	๐.๒๕	เป็นขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน	

## ตารางที่ ๔.๓๘ (ต่อ)

จุดแข็ง	๑	๒	๓	๔	๕
<p>๕. มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้อำนวยการคลินิกคุณธรรมเป็นประธาน มีรองประธานหนึ่งคน กรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่น้อยกว่า ๓ รูป/คน เลขานุการหนึ่งคน จะมีผู้ช่วยเลขานุการหรือไม่ก็ได้</p> <p>๖. มีการประเมินผลการดำเนินโครงการทุกครั้ง และจัดทำรายงานการปฏิบัติการ เสนอให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมทราบ</p>	๐.๑๐	๓	๐.๓๐	มีการบริหารจัดการที่ดี	
<p>๑. พระธรรมวิทยากรที่ผ่านการถวายความรู้ ตามโครงการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมวิทยากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่จัดโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจในปัจจุบันยังมีอยู่น้อย ไม่เพียงพอ</p> <p>๒. พระธรรมวิทยากรยังขาดทักษะในการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในแต่ละคนที่แตกต่างกัน และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ดี</p>	๐.๑๐	๕	๐.๕๐	สรรหาบุคลากรเพิ่มเติมทันที และกระจายทั่วทุกภูมิภาค	
	๐.๑๐	๔	๐.๔๐	พัฒนาเครื่องมือที่เหมาะสมด้วยการฝึกสังเกต	

## ตารางที่ ๔.๓๘ (ต่อ)

จุดแข็ง	๑	๒	๓	๔	๕
๓. งบประมาณที่ได้รับจาก กรมการศาสนา กระทรวง วัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลง ทุกปี ทำให้บางโครงการที่เสนอ ไปในตอนแรกไม่สามารถ ดำเนินการได้จริง	๐.๑๐	๒	๐.๒๐	โครงการไม่ประสบผลสำเร็จ	
๔. ขาดงบประมาณในการ พัฒนาศักยภาพของพระธรรม วิทยากร ครู และสถานศึกษา	๐.๐๕	๕	๐.๒๕	ขอความร่วมมือจาก หน่วยงานภายนอก	
๕. ขาดครูพี่เลี้ยงในการ ช่วยเหลือพระธรรมวิทยากรใน การประสานกันระหว่างตัวพระ ธรรมวิทยากรกับสถานศึกษา และนักเรียน	๐.๐๕	๓	๐.๑๕	งานเกิดความล่าช้า	
๖. บางครั้งแผนหรือโครงการที่ วางไว้ไม่สามารถดำเนินการได้ จริง เนื่องจากงบประมาณที่ อุดหนุนมีความล่าช้า หรือ งบประมาณที่อุดหนุนมีน้อย กว่าแผนหรือโครงการที่เสนอ ไป	๐.๑๐	๔	๐.๔๐	เปลี่ยนแผนใหม่ ให้ สอดคล้องกับงบประมาณที่ มีอยู่	
<b>รวม</b>	<b>๑.๐๐</b>		<b>๔.๒๐</b>		

**สรุปได้ว่า** จากการสังเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน ทั้งจุดอ่อนและจุดแข็งของพระ  
ธรรมวิทยากรในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย  
เท่ากับ ๔.๒๐ แสดงให้เห็นว่าพระธรรมวิทยากรมีศักยภาพในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก  
และเยาวชนเป็นอย่างดี และโครงการต่างๆ หรือกิจกรรมที่จัดขึ้นมีประโยชน์และประสบผลสำเร็จอยู่ใน  
ระดับที่น่าพอใจ ในส่วนของจุดอ่อนนั้นสามารถแก้ไขได้

เมื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกแล้ว ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์ความสำคัญ และระดับการประเมินของ SWOT ด้วยตนเอง โดยแบ่งออกเป็น ๕ ช่อง ได้แก่ ๑ คือ ปัจจัยเชิงกลยุทธ์ภายใน ๒ คือ น้ำหนักความสำคัญของปัจจัยเชิงกลยุทธ์ รวมกันทุกด้านไม่เกิน ๑.๐๐, ๓ คือ คะแนน ได้แก่ คะแนนการปฏิบัติการ, ๔ คือ ช่องน้ำหนัก × ช่องคะแนน และ ๕ คือ ข้อพิจารณา

**ตารางที่ ๔.๓๙ ตารางการสังเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก**

โอกาส	๑	๒	๓	๔	๕
๑. มีการนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาและเศรษฐกิจพอเพียง มีเป็นแนวคิดหลักในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียน	๐.๑๐	๕	๐.๕๐	นักเรียนได้ซึมซับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ใน ชีวิตจริงได้	
๒. มีการนำเอาประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น พิธีแห่ผ้าขึ้นธาตุ พิธีถวายเทียนพรรษา พิธีถวายสลากภัต เป็นต้น มาจัดกิจกรรมให้นักเรียน ได้ศึกษาเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น	๐.๐๕	๕	๐.๒๕	เป็นการอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นตนเอง	
๓. มีการนำเอาวัดมาไว้ในสถานศึกษา คือ จัดห้องวิถีไทยวิถีพุทธ จัดบอร์ดนิทรรศการวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีห้องคุณธรรมจริยธรรมประจำสถานศึกษา เป็นต้น	๐.๐๕	๕	๐.๒๕	นักเรียนมีทางเลือกที่หลากหลาย	
๔. มีแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาภายในวัด	๐.๑๐	๕	๐.๕๐	สามารถพัฒนาคุณธรรมได้เร็วขึ้น	
๕. ได้รับการสนับสนุนจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม	๐.๑๐	๓	๐.๓๐	ไม่เพียงพอต่อความต้องการ	
๖. รัฐบาลให้การสนับสนุนส่งเสริมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน	๐.๑๐	๕	๐.๕๐	มีหน่วยงานของรัฐให้การอุปถัมภ์	

## ตารางที่ ๔.๓๙ (ต่อ)

ข้อจำกัด	๑	๒	๓	๔	๕
๑. ปัญหาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น ปัญหาการทะเลาะวิวาทระหว่างสถาบัน	๐.๑๐		๓	๐.๓๐	ปัญหาหลักต้องรีบแก้ไข
๒. ปัญหาการใช้ความรุนแรงของสถาบันครอบครัว ความก้าวร้าวของนักเรียนที่มีต่อผู้ปกครอง การอาศัยอยู่ร่วมกันระหว่างนักศึกษาชายและนักศึกษาหญิง ปัญหาการท้องก่อนวัยอันควร เป็นต้น	๐.๑๐		๕	๐.๕๐	ฝึกอบรมเฉพาะกลุ่มที่มีปัญหา
๓. รัฐบาลโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมให้การสนับสนุนงบประมาณน้อย ไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมโครงการใหญ่ๆ	๐.๑๐		๕	๐.๕๐	หลีกเลี่ยงโครงการใหญ่ๆ
๔. สื่อมวลชนให้การส่งเสริมทำข่าว และประชาสัมพันธ์โครงการคลินิกคุณธรรมน้อย	๐.๑๐		๓	๐.๓๐	ใช้วิธีการประสานงาน และประชาสัมพันธ์ตัวเองให้มากขึ้น
๕. ชาวบ้านและประชาชนทั่วไป ไม่ทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการคลินิกคุณธรรมของแต่ละสถานศึกษา	๐.๑๐		๓	๐.๓๐	ใช้การสื่อสารหลากหลายช่องทาง
<b>รวม</b>	<b>๑.๐๐</b>			<b>๔.๒๐</b>	

**สรุปได้ว่า** จากการสังเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ทั้งอุปสรรคและโอกาสของพระธรรมวิทยากรในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ แสดงให้เห็นว่าพระธรรมวิทยากรมีความพร้อมและได้รับการสนับสนุนทั้งภาครัฐ และภาคประชาชน มีการทำกิจกรรมที่หลากหลายร่วมกับวัดและชุมชน โดยดึงเอานักเรียนกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อละลายพฤติกรรมให้เป็นคนเก่งและคนดีของสังคม

ตารางที่ ๔.๔๐ สรุปประเด็นการวิเคราะห์ (SWOT Matrix) รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

<p style="text-align: center;">ประเด็นภายนอก</p> <p style="text-align: center;">ประเด็นภายใน</p>	<p style="text-align: center;">โอกาส (O)</p> <p>๑) มีการนำเอาหลักธรรมและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการสอน</p> <p>๒) มีการรักษาศิลปวัฒนธรรม</p> <p>๓) มีห้องพระพุทธศาสนา</p> <p>๔) มีแหล่งเรียนรู้ภายในวัด</p> <p>๕) ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ</p> <p>๖) รัฐบาลมีนโยบายในการสนับสนุน</p>	<p style="text-align: center;">อุปสรรค (T)</p> <p>๑) นักเรียนมีปัญหาด้านยาเสพติด การทะเลาะวิวาท</p> <p>๒) ความรุนแรงของสถาบันครอบครัว</p> <p>๓) งบประมาณน้อยและล่าช้า</p> <p>๔) ขาดการประสานงานระหว่างสื่อมวลชน</p> <p>๕) ประชาชนไม่ทราบข้อมูลข่าวสารของโครงการ</p>
<p><b>จุดแข็ง (S)</b></p> <p>๑) พระธรรมวิทยากรทุกรูปผ่านการอบรมจากกรมการศาสนา</p> <p>๒) พระธรรมวิทยากรมีความรู้ความสามารถสูง</p> <p>๓) พระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี</p> <p>๔) ได้รับงบประมาณอุดหนุนโครงการจากกรมการศาสนา</p> <p>๕) มีคณะกรรมการบริหารโครงการ</p> <p>๖) มีการประเมินโครงการ</p>	<p style="text-align: center;"><b>SO</b></p> <p style="text-align: center;">Attack</p> <p>(ลุย, เดินหน้า, รุก, ฉวยโอกาส)</p> <p>๑) มุ่งให้พระธรรมวิทยากรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม</p> <p>๒) ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายที่มีความประพฤติดีเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม</p>	<p style="text-align: center;"><b>ST</b></p> <p style="text-align: center;">Maintain</p> <p>(รักษาระดับ, ทำลายอุปสรรค)</p> <p>๑) สร้างเครื่องมือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนโดยอาศัยสภาพแวดล้อมรอบตัวที่ดี เป็นแบบอย่างในการพัฒนา</p> <p>๒) สร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียนทุกกลุ่ม ด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง</p>
<p><b>จุดอ่อน (W)</b></p> <p>๑) พระธรรมวิทยากรมีน้อย</p> <p>๒) พระธรรมวิทยากรขาดทักษะในการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน</p> <p>๓) งบประมาณมีน้อย ไม่เพียงพอ</p> <p>๔) ขาดงบประมาณในการพัฒนาศักยภาพบุคลากร</p> <p>๕) ขาดครูพี่เลี้ยง</p> <p>๖) แผนปฏิบัติการมีความล่าช้า</p>	<p style="text-align: center;"><b>WO</b></p> <p style="text-align: center;">Stabilization</p> <p>(ปรับปรุงแก้ไข, ฟื้นฟู)</p> <p>๑) เพิ่มปริมาณพระธรรมวิทยากร</p> <p>๒) จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี</p> <p>๓) ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ด้วยการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง</p>	<p style="text-align: center;"><b>WT</b></p> <p style="text-align: center;">Retrenchment</p> <p>(ถอย, ชะลอ, ลด, หนี)</p> <p>๑) พัฒนาศิลปะคุณธรรมในสถานศึกษาต้นแบบ</p> <p>๒) กระจายโครงการคลินิกคุณธรรมสู่สถานศึกษาอื่นๆ</p> <p>๓. ประสานความร่วมมือในการพัฒนาร่วมกับหน่วยงานสถานศึกษา และชุมชน</p>

จากตารางที่ ๔.๔๐ พบว่า เมื่อนำประเด็นภายในและภายนอก มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน ทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางในการกำหนดรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากรของ พระธรรมวิทยากร ดังนี้

ด้านที่ ๑ SO ได้แก่ มุ่งให้พระธรรมวิทยากรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ที่มีความประพฤติดีเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม นำไปสู่กลยุทธ์การส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม

ด้านที่ ๒ ST ได้แก่ การสร้างเครื่องมือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนโดยอาศัยสภาพแวดล้อมรอบตัวที่ดี เป็นแบบอย่างในการพัฒนา และการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียนทุกกลุ่ม ด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง นำไปสู่กลยุทธ์การสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง

ด้านที่ ๓ WO ได้แก่ การเพิ่มปริมาณพระธรรมวิทยากร การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ด้วยการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจังนำไปสู่กลยุทธ์การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม

ด้านที่ ๔ WT ได้แก่ การพัฒนาคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษาต้นแบบ การกระจายโครงการคลินิกคุณธรรมสู่สถานศึกษาอื่นๆ และการประสานความร่วมมือในการพัฒนาร่วมกับหน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน นำไปสู่กลยุทธ์การเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน

จากทั้ง ๔ กลยุทธ์นั้นสามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมต่างของพระธรรมวิทยากรทั้ง ๙ ด้านนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์ทั้ง ๔ ด้าน ดังนี้

ด้านการให้คำปรึกษา ด้านการสนทนาธรรม ด้านการอบรมเยาวชน และด้านการจัดค่ายคุณธรรม นำสู่กลยุทธ์การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ภายใต้รูปแบบการปรับปรุง (Improvement) โดยมีนักเรียนกลุ่มเสี่ยงเป็นกลุ่มเป้าหมายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

ด้านการจัดทำแผนการพัฒนา ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา นำไปสู่กลยุทธ์การเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน ภายใต้รูปแบบการพัฒนา (Development) โดยมีนักเรียนทุกกลุ่มเป็นกลุ่มเป้าหมายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม นำไปสู่กลยุทธ์การสร้างภูมิคุ้มกัน ด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ภายใต้รูปแบบการป้องกัน (Prevention) โดยมีนักเรียนทุกกลุ่มเป็นกลุ่มเป้าหมายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

ด้านทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม นำไปสู่กลยุทธ์การส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม ภายใต้รูปแบบการเปลี่ยนแปลง (Change) โดยมีนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นเป้าหมายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม



**๑.๔.๒ แนวคิดหรือแนวนโยบายที่จะนำมาใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร**

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ยังใช้แนวความคิดจากกรอบแนวคิดที่กรมการศาสนาวางไว้ทั้ง ๙ ด้าน คือ<sup>๗๙</sup>

๑. ให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ

๒. สนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นหรือตามสถานศึกษาประสงค์

๓. ให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ

๔. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

๕. ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

๖. จัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน

๗. พัฒนาเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียน

๘. จัดค่ายคุณธรรม

๙. ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

การให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบในสถานศึกษา ได้แก่ ปัญหายาเสพติด<sup>๘๐</sup> ปัญหาการทะเลาะวิวาท<sup>๘๑</sup> ปัญหาการวางตัวมีอำนาจเหนือรุ่นน้องของรุ่นพี่<sup>๘๒</sup> ปัญหาเรื่องชู้สาว<sup>๘๓</sup> ปัญหาเรื่องครอบครัว<sup>๘๔</sup> ปัญหาความก้าวร้าว<sup>๘๕</sup> ปัญหาความไม่รับผิดชอบ<sup>๘๖</sup> ปัญหาเรื่อง

<sup>๗๙</sup> สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ ขาญปรีชารัตน์, รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๘๐</sup> สัมภาษณ์ พระสุริยา สุริโย, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๘๑</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๘๒</sup> สัมภาษณ์ นายไพบูลย์ วงศ์เยี่ยมยอง, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๘๓</sup> สัมภาษณ์ พระศรีสวรรค์ อมรมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๘๔</sup> สัมภาษณ์ พระอัครเดช โชติญาโณ, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๘๕</sup> สัมภาษณ์ นางสาวพัชนี สภา, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๘๖</sup> สัมภาษณ์ นายไพบูลย์ วงศ์เยี่ยมยอง, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ความเห็นแก่ตัว<sup>๘๗</sup> ปัญหาเรื่องการขับขี่รถจักรยานยนต์ เป็นต้น ทุกปัญหาดังกล่าวมาเบี่ยงต้อนนักเรียน ผู้มีปัญหาส่วนใหญ่จะไม่กล้าปรึกษาปัญหานั้นๆ กับพระธรรมวิทยากรโดยตรง อาศัยการฟังบรรยาย หรืออบรมร่วมกับเพื่อนักเรียนจำนวนมากๆ ทำให้เกิดปัญหาสะสมไม่ได้รับการแก้ไขตรงจุด นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มนักเรียนที่เข้ามาใช้บริการส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักเรียนที่มีความประพฤติส่วนตัวค่อนข้างดีอยู่แล้ว มักมาปรึกษาเรื่องปัญหาการเรียน หรือเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ที่สามารถแก้ไขปัญหาได้<sup>๘๘</sup> อีกอย่างหนึ่งที่เป็นประเด็นปัญหาหลัก คือ กลุ่มนักเรียนที่เข้ามาขอคำปรึกษาจากพระธรรมวิทยากรมักถูกมองจากเพื่อนหรือคนรอบข้างว่า เป็นเด็กมีปัญหา หรือเด็กอ่อนแอ จึงเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ไม่มีใครเข้ามาขอคำปรึกษากับพระธรรมวิทยากรอย่างที่สถานศึกษาหวัง<sup>๘๙</sup>

แนวคิดหรือนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ของพระธรรมวิทยากร ด้วยวิธีการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ประกอบด้วย

๑) เปิดห้องคลินิกคุณธรรม สัปดาห์ละ ๒ วัน ตามความพร้อมของพระธรรมวิทยากรหรือสถานศึกษาเป็นผู้กำหนด<sup>๙๐</sup>

๒) จัดนักเรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมตามวันและเวลาที่กำหนด โดยให้ถือเป็นคะแนนกิจกรรมด้วย<sup>๙๑</sup>

๓) รณรงค์ให้นักเรียนที่มีความสนใจเข้ารับบริการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ<sup>๙๒</sup>

๔) จัดตั้งกลุ่มสมาชิกชมรมคลินิกคุณธรรมประจำสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนที่เป็นสมาชิกทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม และช่วยเผยแพร่ผลการดำเนินงานของคลินิกคุณธรรมให้นักเรียน หรือประชาชนทั่วไปรับทราบ และเชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว<sup>๙๓</sup>

๕) จัดตั้งกลุ่มเฟสบุ๊ค (Facebook) เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียนนอกเวลา<sup>๙๔</sup>

<sup>๘๗</sup> สัมภาษณ์ นายชำนาญ พระพายชัย, วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๘๘</sup> สัมภาษณ์ พระมหาตชานนท์ จีรวฑฒโน, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๘๙</sup> สัมภาษณ์ นายสรรคชัย กำจาย, วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๙๐</sup> สัมภาษณ์ นางสาววิไลวรรณ พันธุ์ไชยศิลป์, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๙๑</sup> สัมภาษณ์ นายภิเชกสิทธิ์ ชุมแวงวาปี วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๙๒</sup> สัมภาษณ์ นายภูมิชัย สุวรรณภูมิ, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๙๓</sup> สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ ชาญปรีชารัตน์, รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๙๔</sup> สัมภาษณ์ พระศรีสวรรค์ อมรรธมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๖) จัดตั้งกลุ่มไลน์ (Line) เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน นอกเวลา หรือเพื่อสอดส่องพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคน<sup>๙๕</sup>

๗) คัดเลือกแกนนำในการประสานงานระหว่างนักเรียนกลุ่มเป้าหมายกับพระธรรมวิทยากร เพื่อลดช่องว่างระหว่างกัน<sup>๙๖</sup>

๘) ตัดป้ายคติธรรม ธรรมะดีๆ ข้อคิดต่างๆ เพื่อให้ให้นักเรียนได้ศึกษา<sup>๙๗</sup>

ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์นั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันคือ พระธรรมวิทยากรทุกรูปที่เข้าร่วมโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษาล้วนมีความรู้ คือ มีการศึกษาอยู่ในระดับที่สูงทั้งทางโลกและทางธรรม บางรูปมีคุณวุฒิสูงเป็นพระมหาเปรียญ บางรูปมีความรู้ระดับปริญญาโท ปริญญาเอก<sup>๙๘</sup> บางรูปเป็นพระนักเทศน์ นักสอน นักบรรยาย บางรูปเป็นอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย<sup>๙๙</sup> จึงสามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ นักเรียนได้เป็นอย่างดี

สำหรับแนวคิดหรือนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ของพระธรรมวิทยากร ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์นั้น ประกอบด้วย

๑) ควรเน้นเรื่องความกตัญญูรู้คุณ<sup>๑๐๐</sup>

๒) ควรเน้นเรื่องความสามัคคีกลมเกลียวกัน<sup>๑๐๑</sup>

๓) ควรเน้นเรื่องความอดทน ประหยัด อุดม<sup>๑๐๒</sup>

๔) ควรเน้นเรื่องความเสียสละ มีจิตอาสา<sup>๑๐๓</sup>

<sup>๙๕</sup>สัมภาษณ์ นางภัทรพร อังชนานุกุล, วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๙๖</sup>สัมภาษณ์ พระอัครเดช โชติญาโณ, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๙๗</sup>สัมภาษณ์ พระมหาตชานนท์ จิรวฑฒโน, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๙๘</sup>สัมภาษณ์ นายอดิศักดิ์ สงค์ประเสริฐ, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีพาณิชย์การอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๙๙</sup>สัมภาษณ์ นางภัทรพร อังชนานุกุล, วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๐๐</sup>สัมภาษณ์ พระศรีสวรรค์ อมรธมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๐๑</sup>สัมภาษณ์ พระครูสมุห์สมพงษ์ ฐานธมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๐๒</sup>สัมภาษณ์ พระอัครเดช โชติญาโณ, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๐๓</sup>สัมภาษณ์ นายสรรค์ชัย กำจาย, วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๕) ควรเน้นเรื่องความไม่ประมาท<sup>๑๐๔</sup>

๖) สถานศึกษาควรจัดสรรเวลาให้พระธรรมวิทยากรได้อบรมสนทนาธรรม/บรรยายธรรมกับนักเรียนในเวลา/สถานที่ที่เหมาะสม<sup>๑๐๕</sup>

๗) สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมที่เน้นให้พระธรรมวิทยากรได้พบปะกับนักเรียนสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ของสถานศึกษา เป็นต้น

ด้านให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร เข้า-เย็น และนั่งสมาธิ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า พระธรรมวิทยากรมักเชิญชวนให้นักเรียนได้ไหว้พระสวดมนต์ก่อนและหลังเรียนสม่ำเสมอ เป็นแกนนำในการนั่งสมาธิ ฝึกจิตภาวนา ในบางโอกาสก็จะนำนักเรียนสวดมนต์ทำวัตรเช้าและเย็น เป็นต้น<sup>๑๐๖</sup>

ด้านจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า พระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาในการจัดกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ<sup>๑๐๗</sup> โดยมีนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก

สำหรับแนวคิดหรือนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ของพระธรรมวิทยากร ด้านจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ประกอบด้วย

๑) จัดกิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ โดยอาราธนาพระสงฆ์และพระธรรมวิทยากร มาบรรยายธรรมอวยพรปีใหม่ และบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้ง<sup>๑๐๘</sup>

๒) จัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ โดยพระธรรมวิทยากรร่วมจัดนิทรรศการและกิจกรรมมอบของรางวัลแก่เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยนำนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมด้วย<sup>๑๐๙</sup>

<sup>๑๐๔</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๐๕</sup> สัมภาษณ์ นางสาววิไลวรรณ พันธุ์ไชยศิลป์, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๐๖</sup> สัมภาษณ์ ดร.ชำนาญ อุปฮาด, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๐๗</sup> สัมภาษณ์ นายอดิศักดิ์ สงค์ประเสริฐ, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีพาณิชย์การอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๐๘</sup> สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ ชาญปรีชารัตน์, รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๐๙</sup> สัมภาษณ์ พระมหาดชานนท์ จิรวุฒโน, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๓) จัดกิจกรรมวันไหว้ครู โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากรบรรยายธรรมเรื่อง “พระคุณครู” และจัดกิจกรรมไหว้ครู โดยมีพระธรรมวิทยากรร่วมด้วย<sup>๑๑๐</sup>

๔) จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา ใหม่ โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากร มาบรรยายธรรม และบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้ง นอกจากนี้ยังพานักเรียนไปเวียนเทียนและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ที่วัดและชุมชนด้วย<sup>๑๑๑</sup>

๕) จัดกิจกรรมหล่อเทียน แห่เทียน และถวายเทียนเข้าพรรษาในวัดที่พระธรรมวิทยากรจำพรรษา หรือวัดอื่นๆ ใกล้กับสถานศึกษา<sup>๑๑๒</sup>

๖) จัดกิจกรรมวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากรบรรยายธรรมพิเศษ<sup>๑๑๓</sup>

๗) จัดกิจกรรมทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระธรรมวิทยากรเนื่องในวันคล้ายวันเกิดของบุคลากร เพื่อสนับสนุนให้บุคลากรได้ทำบุญในทางพระพุทธศาสนา<sup>๑๑๔</sup>

๘) จัดกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ โดยมีพระธรรมวิทยากรเป็นแกนนำจัดกิจกรรม<sup>๑๑๕</sup>

๙) จัดกิจกรรมพิเศษ เช่น ด้านหลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่<sup>๑๑๖</sup>

๙.๑ สอดแทรกพุทธธรรม ในคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

๙.๒ เพิ่มคุณธรรมจริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

๙.๓ มีการบูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระ

๙.๔ สอดแทรกความรู้ การปฏิบัติจริงทุกกลุ่มสาระโดยบูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน

ด้านผู้สอน เป็นแบบอย่างที่ดี ตามลักษณะ สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เป็น อย่างสม่ำเสมอ เป็นกัลยาณมิตรต่อผู้เรียน มีความเมตตาอ่อนโยน อุดหนุน เสริมสร้างขวัญกำลังใจเสมอ

<sup>๑๑๐</sup> สัมภาษณ์ พระครูสมุห์สมพงษ์ ฐานธมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๑๑</sup> สัมภาษณ์ นางภัทรพร อังธนานุกูล, วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๑๒</sup> สัมภาษณ์ นางสาวพัชนี สภา, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๑๓</sup> สัมภาษณ์ นายภิเชกสิทธิ์ ชุมแวงวาปี วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๑๔</sup> สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ วงศ์ยิ้มย่อง, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๑๕</sup> สัมภาษณ์ นายภูมิชัย สุวรรณภูมิ, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๑๖</sup> สัมภาษณ์ พระครูสมุห์สมพงษ์ ฐานธมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ด้านการจัดการเรียนรู้ สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่างๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษาที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศิล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของ การกิน อยู่ คู่ พัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่างดังนี้

๙.๕ มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ ก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน (เพื่อใกล้ชิดศาสนา)<sup>๑๑๗</sup>

๙.๖ มีกิจกรรมรับศีล หรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอนหรือเพลง เช่นเดียวกับกิจกรรมแผ่เมตตา (เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข)

๙.๗ มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่างๆ เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยานเพื่อสมาธิ สวดมนต์ สร้างสมาธิ หรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่น ๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน (เพื่อพัฒนาสมาธิ)

๙.๘ มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน (เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ มีปัญญาารู้เข้าใจ)

๙.๙ มีกิจกรรมอาสาตาวินัยปฏิบัติวินัยหรือศีล (เพื่อให้อยู่เป็น อยู่อย่างสงบสุข)

๙.๑๐ มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน (เพื่อให้ อยู่เป็น)<sup>๑๑๘</sup>

๙.๑๑ มีการสวดมนต์ พังธรรมประจำสัปดาห์ หรือในวันพระ (เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา)

๙.๑๒ มีกิจกรรมบันทึกและยกย่องการปฏิบัติธรรม (เน้นย้ำและเสริมแรงการทำ ความดี)

๙.๑๓ ทุกห้องเรียนมีการกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผลและ ประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกัน (พัฒนาศีล/วินัย ด้วยปัญญา)

๙.๑๔ พัฒนาผู้เรียนรอบด้าน ให้มีความสมบูรณ์ทั้งกาย ใจ และปัญญา

๙.๑๕ จัดโอกาส ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และปฏิบัติธรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับ ชีวิต ส่งเสริมให้เกิดการแสวงหาความรู้

๙.๑๖ กิจกรรมเสี่ยงตามสาย นิตานธรรมะ อ่านพุทธสุภาษิต อ่านข่าวกิจกรรม ธรรมะจากหนังสือพิมพ์<sup>๑๑๙</sup>

ด้านร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ก่อนเปิดภาคการศึกษาใหม่ทุกปี คณะกรรมการบริหาร โครงการคลินิกคุณธรรม ร่วมกับพระธรรมวิทยากร และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จะร่วมกันประชุม

<sup>๑๑๗</sup> สัมภาษณ์ พระสุริยา สุริโย, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๑๘</sup> สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ วงศ์ยิ้ม่อง, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๑๙</sup> สัมภาษณ์ ดร.ชำนาญ อุปฮาด, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

เพื่อปรึกษาหารือในการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเรียนเรียน<sup>๑๒๐</sup> โดยมีแนวคิดดังนี้

๑. วิเคราะห์ความจำเป็นของการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan Needs) ความจำเป็นในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของแต่ละหน่วยงาน มาจากแหล่งๆต่างดังนี้

๑.๑ แผนปฏิบัติการเชิงกลยุทธ์ประจำปีขององค์กร โดยทั่วไปแล้ว เวลาองค์กรกำหนดเป้าหมายเชิงกลยุทธ์มักจะมีการจัดทำแผนงาน/โครงการรองรับอยู่แล้ว และแผนงานเหล่านี้ก็จะถูกส่งไปเป็นแผนปฏิบัติการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนการออกสินค้าใหม่ มักจะเป็นแผนปฏิบัติการของฝ่ายการตลาดและฝ่ายวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ แผนการจัดทำระบบติดตามการจัดส่งสินค้าโดยใช้ไอที มักจะเป็นแผนปฏิบัติการขององค์กรที่รับผิดชอบโดยหน่วยงานไอที

๑.๒ เป้าหมายเชิงกลยุทธ์ขององค์กร แผนปฏิบัติการบางอย่างไม่ได้มาจากแผนขององค์กร แต่เกิดจากเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ขององค์กร เช่น แผนปฏิบัติการของฝ่ายทรัพยากรบุคคลเรื่องการพัฒนาทักษะด้านภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน อาจเกิดจากเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ขององค์กรเรื่องการขยายตลาดหรือเปิดสาขาในต่างประเทศ

๑.๓ เป้าหมายประจำปีของหน่วยงานอื่น แหล่งที่มาที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่งของความจำเป็นในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีคือ การขอการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น เพื่อให้เขาสามารถบรรลุเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ในการทำงานของปีนั้นๆได้ เช่น ฝ่ายขายต้องการให้ฝ่ายไอทีสนับสนุนเรื่องการจัดทำระบบฐานข้อมูลของลูกค้า ดังนั้น แผนปฏิบัติการด้านการจัดทำระบบฐานข้อมูลของลูกค้าของฝ่ายขาย จึงกลายเป็นที่มาของแผนปฏิบัติการประจำปีของฝ่ายไอที

๑.๔ เป้าหมายของหน่วยงานตัวเอง คนส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับที่มาในแหล่งนี้คือจัดทำแผนปฏิบัติการขึ้นมารองรับเป้าหมายการทำงานประจำปีของหน่วยงานตัวเองที่ได้รับมาหรือกำหนดขึ้นมา

๒. จัดลำดับความสำคัญของแผนปฏิบัติการ<sup>๑๒๑</sup>

เนื่องจากในบางปีเรามีแผนปฏิบัติการที่ต้องทำจำนวนมาก ดังนั้น ทางที่ดีควรจะมีการวิเคราะห์เพื่อจัดลำดับความสำคัญของแผนเสียก่อน ถ้ามีข้อจำกัดเรื่องเวลา เราจะได้ทราบว่าควรจะทำแผนไหนก่อนหลัง และจะช่วยเป็นข้อมูลให้กับเราในการปรับเพิ่ม/ลดงบประมาณของแต่ละแผนงานได้อีกด้วย

๓. ดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการ

ในการจัดทำแผนปฏิบัติการควรจะดำเนินการตามหัวข้อดังต่อไปนี้

ส่วนที่ ๑ : ข้อมูลทั่วไปของแผนปฏิบัติการ

- ๑) ชื่อแผนงาน
- ๒) ผู้รับผิดชอบแผนงาน
- ๓) วัตถุประสงค์หลักของแผนงาน
- ๔) ระยะเวลาในการดำเนินการโดยรวม

<sup>๑๒๐</sup> สัมภาษณ์ นายชำนาญ พระพายชัย, วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๒๑</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ส่วนที่ ๒ : รายละเอียดของแผนปฏิบัติการ

- ๑) ขั้นตอนหลักของการแผนปฏิบัติการ
- ๒) กิจกรรมหลักในแต่ละขั้นตอน
- ๓) วันเดือนที่จะดำเนินการ (อาจจะกำหนดวันใดวันหนึ่งหรือเป็นช่วงเวลา)
- ๔) หน่วยงาน/บุคคลที่เกี่ยวข้อง
- ๕) ทรัพยากรที่ต้องการ เช่น งบประมาณ คน เครื่องมือ อุปกรณ์
- ๖) จุดวิกฤตที่สำคัญหรือข้อควรระวัง (ถ้าผิดพลาดจะเกิดผลกระทบต่อแผนปฏิบัติการโดยรวม) หรือปัญหาอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น
- ๗) แนวทางในการป้องกันแก้ไข(แผนสำรองรับ)

ส่วนที่ ๓ : วิเคราะห์โอกาสความสำเร็จของแผนปฏิบัติการ

เวลานำเสนอแผนปฏิบัติการส่วนใหญ่ เรามักจะมุ่งเน้นการจัดทำแผน การสร้างความมั่นใจว่าจะทำให้ได้ตามแผนอย่างไร แต่ยังขาดส่วนที่จะสร้างความมั่นใจให้ผู้บริหารได้เห็นว่ ถ้าแผนปฏิบัติการนี้ประสบความสำเร็จจะส่งผลกระทบต่อเป้าหมายมากน้อยเพียงใด ดังนั้น ในส่วนนี้จึงเป็นส่วนที่ผู้จัดทำแผนต้องสรุปในภาพรวมให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ถ้าทำตามแผนปฏิบัติการตามที่กำหนดไว้แล้ว จะเกิดอะไรขึ้นบ้าง จะช่วยให้เป้าหมายที่กำหนดไว้บรรลุผลสำเร็จหรือไม่ มากน้อยเพียงใด เพราะอะไร

สรุปการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี (Action Plan) ประเด็นสำคัญอยู่ที่การได้มาซึ่งความจำเป็นในการจัดทำแผน การจัดทำแผน และการวิเคราะห์โอกาสผลสำเร็จที่เกิดจากแผนที่มีต่อเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้น ในปีต่อไปทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในสายงานต่างๆควรจะมานั่งพูดคุยกันก่อนว่าแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติการควรจะเป็นอย่างไร จะได้ออกมาในแนวทางเดียวกัน รวมถึงทั้งสองฝ่ายต้องมาหาข้อสรุปร่วมกันว่าสิ่งที่คาดหวังจากการนำเสนอแผนปฏิบัติการนั้นคืออะไร ไม่ใช่แค่เพียงมีแผน ไม่ใช่แค่แผนดูดี นำเสนอเก่ง แต่จะต้องมีส่วนที่วิเคราะห์ผลกระทบของแผนที่มีต่อเป้าหมายที่เกี่ยวข้องอีกด้วย ถ้าสามารถทำได้ครบถ้วนกระบวนการตามที่น่าเสนอมา นี้ ผมรับรองได้ว่าโอกาสที่แผนปฏิบัติการจะเป็นเพียงกระดาษสำหรับการนำเสนอก็จะมีน้อยลง แผนปฏิบัติการก็จะกลายเป็นเครื่องมืออันทรงประสิทธิภาพให้ทั้งกับผู้บริหารและคนทำงานในทุกสายงานอย่างแท้จริง

ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า มีการจัดเก็บข้อมูลของผู้เข้าร่วมกิจกรรมน้อย ส่วนมากใช้วิธีการเช็คชื่อของอาจารย์ประจำวิชา หรืออาจารย์ที่ปรึกษาแทน<sup>๑๒๒</sup> ทำให้พระธรรมวิทยากรยังไม่มีสถิติผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ชัดเจน จึงควรรหาเครื่องมือมาช่วยในการจัดเก็บฐานข้อมูลนักเรียนต่อไป<sup>๑๒๓</sup>

<sup>๑๒๒</sup> สัมภาษณ์ พระศรีสุวรรณ อมรรณโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๒๓</sup> สัมภาษณ์ พระอัฐภาวุธ เอกคจจิตโต, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.



ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ส่วนใหญ่มีความต้องการให้พระธรรมวิทยากรพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนที่มีความหลากหลาย และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน เป็นต้น<sup>๑๒๔</sup>

สำหรับแนวคิดหรือนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ของพระธรรมวิทยากร ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียน ประกอบด้วย

๑) กิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เพื่อให้ให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในการทำกิจกรรมทำความดี เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความรู้สึที่ได้ทำความดี มีการบูรณาการทำงานร่วมกันทั้งหน่วยงานต้นสังกัดและนักเรียนกับบุคลากรในโรงเรียน<sup>๑๒๕</sup>

๒) กิจกรรมสวมเสื้อขาวหรือใส่ชุดขาววันพระ เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพทางกาย โดยให้โอกาสนักเรียนในการแสดงออกจากกิจกรรมที่ทำ และเพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามให้แก่เยาวชนให้รู้จักรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม<sup>๑๒๖</sup>

๓) กิจกรรม ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐% เพื่อให้ผู้เรียนเห็นโทษ และภัยอันเกิดจากการบริโภค สิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ให้ผู้เรียน และบุคลากรในโรงเรียนมีพฤติกรรมไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ และ ให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนปลอดจากสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐%<sup>๑๒๗</sup>

๔) กิจกรรม รักษาศีล ๕ เพื่อฝึกการไม่เบียดเบียนผู้อื่นและตนเอง และเพื่อการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์<sup>๑๒๘</sup>

๕) กิจกรรม ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม เพื่อฝึกให้บุคลากรในโรงเรียนให้มีบุคลิกงามอย่างไทย และเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ปกครองและชุมชน<sup>๑๒๙</sup>

๖) กิจกรรมพิจารณาอาหารที่รับประทาน รับประทานอาหารไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ เพื่อให้บุคลากรทุกคนมีสติในการรับประทานอาหาร เพื่อให้นักเรียนตระหนักในคุณค่าของข้าวปลาอาหาร และเพื่อให้บุคลากรทุกคนมีมารยาทที่ดีในการรับประทานอาหาร<sup>๑๓๐</sup>

<sup>๑๒๔</sup> สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ ชาญปริชารัตน์, รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๒๕</sup> สัมภาษณ์ พระศรีสุวรรณ อมรรธโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๒๖</sup> สัมภาษณ์ พระอัฐภาวุธ เอกคคจิตโต, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๒๗</sup> สัมภาษณ์ พระครูสมุห์สมพงษ์ ฐานธมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๒๘</sup> สัมภาษณ์ พระสุริยา สุริโย, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๒๙</sup> สัมภาษณ์ พระอัครเดช โชติญาโณ, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๓๐</sup> สัมภาษณ์ พระมหาดชานนท์ จิรวุฒโน, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๗) กิจกรรมประหยัด ออม ถนอมใช้เงินและสิ่งของ เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดและรู้จักออม และเพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนใช้สิ่งของอย่างประหยัดและให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด<sup>๑๓๑</sup>

๘) กิจกรรมการบูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อให้พัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้าน ความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิต ให้กินเป็น อยู่เป็น คุยเป็นและฟังเป็น โดยมีวิธีดำเนินการตามหลักปฏิบัติตามแนวทางวิถีพุทธ ๔ ลักษณะคือ<sup>๑๓๒</sup>

๑) กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร

- พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- ประกวดมารยาทชาวพุทธ
- กิจกรรมค่ายพุทธบุตร
- กิจกรรมบริหารจิต เจริญภาวนา
- เรียนธรรมศึกษา/สอนธรรมศึกษา
- บรรพชาสามเณรฤดูร้อน

๒) กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์

- กิจกรรมหน้าเสาธง
- รำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- สวดมนต์ไหว้พระ แผ่เมตตา สงบนิ่ง
- กิจกรรมพุทธศาสนาสุภาสิตวันละบท
- กิจกรรมน้องไหว้พี่
- เดินแถวเข้าห้องอย่างมีสติ

๓) กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน

- เดินเข้าโรงอาหารอย่างมีสติ
- กล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหาร
- รับประทานอาหารอย่างมีสติ
- ขอบคุณหลังอาหาร
- สมาธิ ๕ นาทีก่อนเรียน

๔) กิจกรรมก่อนเลิกเรียน

- ไหว้พระสวดมนต์
- รำลึกพระคุณของผู้มีพระคุณ
- ท่องอาขยาสรรสร้างสมาธิ

<sup>๑๓๑</sup> สัมภาษณ์ นายสรศักดิ์ คำจาย, วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๓๒</sup> สัมภาษณ์ นางภัทรพร อังธนาอนุกุล, วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

## ๕) กิจกรรมประจำสัปดาห์

- สวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์
- ทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์

ด้านจัดค่ายคุณธรรม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า โครงการค่ายคุณธรรม เป็นโครงการที่ลงทุนแล้วมาความคุ้มค่า นักเรียนได้รับประโยชน์โดยตรง คือ

๑. ได้ฝึกความอดทน, ทำให้เกิดความใจเย็น<sup>๑๓๓</sup>
๒. ได้รับความรู้, ได้ฝึกวินัยและพัฒนาศีลธรรม<sup>๑๓๔</sup>
๓. ได้ฝึกสมาธิก่อให้เกิดปัญญา<sup>๑๓๕</sup>
๔. ได้รับความรู้ทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, เข้าใจกฎแห่งกรรม<sup>๑๓๖</sup>
๕. ได้รับการฝึกความมีวินัยในการอยู่ร่วมกัน<sup>๑๓๗</sup>
๖. ได้รับบุญกุศล<sup>๑๓๘</sup>
๗. ได้รับประสบการณ์ชีวิตมากขึ้น<sup>๑๓๙</sup>
๘. ได้รู้จักการปรับตัวในการเรียนในระบบมหาวิทยาลัย<sup>๑๔๐</sup>
๙. มีความกตัญญู (รู้สึกว่าจะต้องมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ รู้คุณบิดา มารดา ญาติพี่น้อง ครูบาอาจารย์)<sup>๑๔๑</sup>
๑๐. มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากยิ่งขึ้น<sup>๑๔๒</sup>

<sup>๑๓๓</sup> สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ ชาญปรีชารัตน์, รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๓๔</sup> สัมภาษณ์ พระศรีสุวรรณ อมธรมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๓๕</sup> สัมภาษณ์ พระอัฐภาวูธ เอกคคจิตโต, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๓๖</sup> สัมภาษณ์ พระครูสมุห์สมพงษ์ ฐานธมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๓๗</sup> สัมภาษณ์ พระสุริยา สุริโย, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๓๘</sup> สัมภาษณ์ พระอัครเดช โชติญาโณ, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๓๙</sup> สัมภาษณ์ พระมหาชานนท์ จิรวฑฒโน, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๔๐</sup> สัมภาษณ์ นายสรรค์ชัย กำจาย, วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๔๑</sup> สัมภาษณ์ นางภัทรพร อังธนานุกุล, วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๔๒</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักพัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๑๑. มีความตั้งใจที่จะทำความดี<sup>๑๔๓</sup>
๑๒. ช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นมีธรรมะในจิตใจ<sup>๑๔๔</sup>
๑๓. รู้ถึงคุณค่าของชีวิตมากขึ้น<sup>๑๔๕</sup>
๑๔. ได้ฝึกปฏิบัติตนในการควบคุมทั้งกาย วาจา และจิตใจ
๑๕. ตระหนักถึง บาป บุญ คุณโทษ<sup>๑๔๖</sup>
๑๖. มีจิตใจแน่วแน่มากยิ่งขึ้น<sup>๑๔๗</sup>
๑๗. การทำตนให้เป็นประโยชน์ ไม่เห็นแก่ตัว และมีความเมตตา<sup>๑๔๘</sup>
๑๘. การตั้งตนให้อยู่ในความไม่ประมาท และการมีสติ<sup>๑๔๙</sup>

ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า สถานศึกษาร่วมกับพระธรรมวิทยากรในการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย หรือสถานศึกษาจัดกลุ่มเป้าหมายให้พระวิทยากร ในการอบรมสั่งสอน ชัดเกล้าให้เป็นคนดีของสังคม

### ๑.๔.๓ รูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรทั้ง ๙ ด้านในปัจจุบัน

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร กรณีศึกษาโครงการคลินิกคุณธรรม พบว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร นั้น ประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑. ด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ
๒. ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นหรือตามสถานศึกษาประสงค์

<sup>๑๔๓</sup> สัมภาษณ์ นางสาวพัชนี สภา, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๔๔</sup> สัมภาษณ์ นางสาววิไลวรรณ พันธุ์ไชยศิลป์, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๔๕</sup> สัมภาษณ์ นายภิเชกสิทธิ์ ชุมแวงวาปี วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๔๖</sup> สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ วงศ์ยิ้มย่อง, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๔๗</sup> สัมภาษณ์ ดร.ชำนาญ อุปฮาด, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๔๘</sup> สัมภาษณ์ นายภูมิชัย สุวรรณภูมิ, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๔๙</sup> สัมภาษณ์ นายอดิศักดิ์ สงค์ประเสริฐ, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีพาณิชย์การอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๓. ด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ

๔. ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

๕. ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

๖. ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน

๗. ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน

๘. ด้านการจัดค่ายคุณธรรม

๙. ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา<sup>๑๕๐</sup>

#### สำหรับรูปแบบที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย

๑) การพัฒนาศักยภาพของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการให้ได้มาตรฐาน ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ<sup>๑๕๑</sup>

๑.๑ ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศในการส่งเสริมคุณภาพ จริยธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ

๑.๒ ส่งเสริมกระบวนการแสวงหาความรู้ และเผยแพร่ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดการแข่งขัน การหาความรู้โดยสื่อเทคโนโลยี และอื่น ๆ

๑.๓ ส่งเสริมให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษาเป็นแบบอย่างในการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการปฏิบัติงานและดำเนินชีวิต

๑.๔ จัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒) การพัฒนาศักยภาพของคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษาให้ได้มาตรฐาน ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ ๓ ประการคือ

๒.๑ ร่วมกับสถานศึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในวันสำคัญทางศาสนา และวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนวันสำคัญต่าง ๆ ของสถานศึกษา

๒.๒ จัดให้มีบริการ การให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาในสถานศึกษา

๒.๓ ปฏิบัติตามแผนคุณธรรมในสถานศึกษา

๓) การพัฒนาศักยภาพของพระธรรมวิद्याให้ได้มาตรฐาน ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ ๑๑ ประการ คือ

<sup>๑๕๐</sup> กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา, หน้า ๖ – ๗.

<sup>๑๕๑</sup> สัมภาษณ์ พระศรีสุวรรณ อมรธมโม, พระธรรมวิद्याกรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๑. ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการ (แผนคุณธรรม) เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา พระธรรมวิทยากรประจำคลินิกคุณธรรม ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคกับสถานศึกษาใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม

๓. ให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องราวขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา ในสถานศึกษานั้น ๆ อย่างใกล้ชิดตลอดทั้งให้คำแนะนำปรึกษากับครูในสถานศึกษาเพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างเข้มแข็ง

๔. ปฏิบัติงานประจำคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษาอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑๐ ชั่วโมง

๕. จัดทำทะเบียนผู้มาขอรับคำปรึกษาหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม พร้อมจัดทำบันทึกการปฏิบัติงาน

๖. ให้การอบรมนักศึกษาในสถานศึกษานั้น ๆ หรือสถานศึกษาอื่นที่ประสงค์เข้าร่วมกิจกรรม

๗. ร่วมจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนวันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา

๘. เป็นผู้ให้บริการเชิงรุก และให้บริการอย่างต่อเนื่องร่วมกับคลินิกคุณธรรม (ตามบทบาทของคลินิกคุณธรรม)

๙. จัดค่ายคุณธรรม เพื่อสะท้อนพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของนักเรียน ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องล้อมเกลา โดยมีหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการจัดค่ายคุณธรรม

๑๐. สร้างเยาวชนจิตอาสา เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานด้านคุณธรรมเพื่อสาธารณะ ปลูกจิตสำนึกต่อส่วนรวมเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ไม่แบ่งแยกสร้างความเท่าเทียมกันของคนโดยยึดหลักคุณธรรม

๑๑. ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

ด้วยกระบวนการในการพัฒนา ๓ ประการ คือ<sup>๑๕๒</sup>

๑) ภาควิชาการพระพุทธศาสนา ให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจในหลักธรรมให้ถ่องแท้ก่อนการฝึกปฏิบัติ จะได้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองโดยให้เรียนรู้ตามระยะเวลาของการอบรมตามหลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒) ภาคอบรมจิตใจ ให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ทำวัตรสวดมนต์เจริญจิตภาวนา ฝึกนั่งสมาธิเดินจงกรม แผ่เมตตา เป็นการฝึกดูแลใจตนเองให้สงบและมีสติอยู่ตลอดเวลา ฝึกความหนักแน่นและความอดทนของจิตอันจะนำมาซึ่งการเข้าใจในอารมณ์และจิตใจของตนเอง

<sup>๑๕๒</sup> สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ วงศ์ยมย่อง, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๓) ภาคเน้นพัฒนาการ เป็นการฝึกให้ผู้เข้ารับการอบรมได้แสดงออกอย่างถูกต้อง มีเจตคติที่ดี เป็นคนกล้าหาญที่จะทำความดี มีการสร้างความเป็นกันเองให้กับผู้รับการอบรมเพื่อให้ออกแสดงออก สร้างความรู้รักสามัคคี

### ๑.๕.๕ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่พระธรรมวิทยากรสามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา

หลักจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันของเด็กและเยาวชน ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดเป็นเส้นที่เมตตามหานิยมให้แก่ผู้พบเห็นทั่วไป โดยไม่ต้องมีการเสกเป่าแต่อย่างใดเพียงแต่ขอให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และปลูกฝังให้มีขึ้นในตนเอง ทุกอย่างก็จะเป็นไปได้อย่างที่ตั้งใจ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า หลักจริยธรรมที่เด็กและเยาวชนพึงยึดถือเป็นหลักปฏิบัติมีดังนี้

๑) ความกตัญญูกตเวที คือ ความรู้ซึ่งถึงอุปการคุณที่ผู้อื่นทำไว้แก่เราว่าใครบ้างที่มีบุญคุณต่อเราอย่างไร เช่น พ่อแม่มีอุปการคุณแก่เราโดยให้กำเนิดเรามา เลี้ยงดูเรา ฯลฯ ครูอาจารย์มีอุปการคุณในการสอนให้มีความรู้แนะนำในสิ่งที่ดีตัดเตือนว่ากล่าวในสิ่งที่เราทำผิด เป็นต้น ความหมายของกตัญญูนั้น นอกจากจะหมายถึงการรู้บุญคุณที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีต่อเราแล้วยังรวมถึงการรู้คุณของสัตว์ สถานที่ และสิ่งของต่าง ๆ ด้วย เช่น การรู้ว่าสุนัขมีคุณต่อเราโดยให้ความเพลิดเพลิน และช่วยรักษาของยามค่ำคืน ฯลฯ โรงเรียนมีคุณต่อเราโดยเป็นสถานที่ให้เราได้ใช้ศึกษาเล่าเรียน บ้านมีบุญคุณโดยเป็นสถานที่ให้ความอบอุ่น ป้องกันแสงแดดความร้อน เป็นที่พำนักอาศัยอยู่ เป็นต้น คุณธรรมข้อหนึ่งซึ่งปกติจะใช้คู่กับความกตัญญูก็คือ กตเวทีซึ่งหมายถึงการทำอุปการคุณที่ผู้อื่นทำไว้แก่เราให้ปรากฏด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ตามปฏิบัติตามคำสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ การยกย่องเชิดชูท่านในหมู่ชน เป็นต้น และรวมถึงการตอบแทนบุญคุณที่บุคคล สัตว์ หรือสถานที่สิ่งของเหล่านั้นมีต่อเรา เช่น การตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ด้วยการปฏิบัติตามคำสอนเลี้ยงดูท่าน ฯลฯ ตอบแทนบุญคุณของโรงเรียนด้วยการรักษาความสะอาด การไม่ทำลายสิ่งของในโรงเรียน และปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้อง เพื่อรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน เป็นต้น<sup>๑๕๓</sup>

๒) ความมีระเบียบวินัย คือ ข้อกำหนด กฎหมาย กฎเกณฑ์ กติกา ข้อบังคับ ที่มีไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของคนในสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขเรียบร้อย ผู้ที่อยู่รวมกันเป็นหมู่คณะตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ไว้สำหรับปฏิบัติต่อกัน ผู้มีระเบียบวินัยย่อมเป็นที่ต้องการของหมู่คณะและสังคมทั่วไป หมู่คณะหรือสังคมที่มีระเบียบวินัยย่อมมีความเรียบร้อยสงบสุข ความมีระเบียบวินัยสามารถสร้างขึ้นในตัวเองได้โดยปฏิบัติตนตามระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อบังคับที่มีอยู่ของสถานที่หรือสถาบันที่ตนเกี่ยวข้องตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุดของสังคม คือครอบครัว ไปจนถึงสังคมขนาดใหญ่ได้แก่ประเทศชาติเช่น การปฏิบัติตนตามระเบียบกติกาศึกษาของครอบครัวของหมู่บ้าน ของโรงเรียน ตลอดจนของประเทศ ระเบียบปฏิบัติในครอบครัว เช่น การเคารพนับถือกันตามลำดับอายุซึ่งอาจต่างกันไปตามแต่ละครอบครัวจะกำหนดขึ้น ระเบียบปฏิบัติในโรงเรียน เช่น การแต่งกายตามระเบียบของโรงเรียนไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของโรงเรียน เป็นต้น ระเบียบปฏิบัติสังคม เช่น การปฏิบัติตามกฎ

<sup>๑๕๓</sup> สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ ชาญปริซาร์ตน์, รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

จรรยา ได้แก่ การข้ามถนนตรงทางม้าลายหรือสะพานลอย การขับรถในช่องทางที่กำหนดให้ เป็นต้น การปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง เช่น การไม่ทิ้งขยะมูลฝอยในที่สาธารณะการไม่ทำลายของสาธารณะ ไปจนถึงการไม่ก่อให้เกิดความวุ่นวาย เป็นต้น ระเบียบวินัยเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งของสังคม เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสงบสุขเป็นระเบียบเรียบร้อย สังคมใดขาดระเบียบวินัย สังคมนั้นจะมีแต่ความสับสนวุ่นวายไม่มีที่สิ้นสุด<sup>๑๕๔</sup>

๓) ความสามัคคี คือ ความพร้อมเพรียงกัน หมายถึง การร่วมมือ ร่วมแรงและร่วมใจกัน ทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้กิจกรรมนั้นจะสำเร็จได้ด้วยดีและเร็วพลัน เปรียบดังกำมือของคนเราที่รวมพลังของนิ้วต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้วจะทำให้เกิดพลังที่เข้มแข็งจับอะไรได้อย่างมั่นคงอย่างที่พูดกันว่า “จับให้มั่น คั้นให้ตาย” ความสามัคคีคือ การรวมพลังกันทั้งทางกายและใจในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประชุม การทำงาน เป็นต้น เมื่อต่างคนต่างมีน้ำใจเข้าร่วมแรงกันอย่างแข็งขัน กิจกรรมทุกอย่างก็จะถึงความสำเร็จ และความเจริญรุ่งเรือง ปราศจากความเสื่อม ดังนั้น การแสดงควมมีน้ำใจ รักสามัคคีอย่างพร้อมเพรียงกัน เป็นหลักรนำความเจริญรุ่งเรืองมาให้ตนเอง และหมู่คณะได้เป็นอย่างดีจึงควรที่คนเราจะปลูกฝังไว้เป็นคุณสมบัติส่งเสริมคุณค่าให้แก่ชีวิตตนเอง<sup>๑๕๕</sup>

๔) การคบเพื่อน การคบเพื่อนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งของมนุษย์ เพราะมนุษย์จะอยู่ลำพังเพียงคนเดียวไม่ได้จะต้องมีเพื่อนด้วยกันทุกคน ดังนั้น ถ้าจะคบเพื่อนควรเลือกคบแต่คนดี เนื่องจากเพื่อนดีจะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ส่วนเพื่อนไม่ดีจะนำไปสู่ความพินาศล่มจม การที่จะรู้ว่าเพื่อนดีหรือไม่ดีนั้น สังเกตได้จากการกระทำและคำพูดของผู้ที่เราจะคบด้วย ดังคำโบราณกล่าวไว้ว่า “คบคนให้ดูหน้า ซื่อผ้าให้ดูเนื้อ” สำหรับเพื่อนที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนามีดังนี้คือ ๑. เป็นผู้คอยช่วยเหลือเกื้อกูลยามที่เราประสบภัย ช่วยป้องกันภัยอันตรายของชีวิตและทรัพย์สินของเรา คอยตักเตือนในยามพลั้งเผลอแม้ในยามที่เราขอความช่วยเหลือก็ช่วยมากกว่าที่เราร้องขอ ๒. เป็นผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์ หมายถึง ในยามสุขก็สุขด้วย แม้ในยามทุกข์ ก็ร่วมทุกข์ด้วย ไม่ละทิ้งกัน ได้เถียงแทนเพื่อน ในยามมีผู้อื่นตำหนิ หรือสนับสนุนผู้พูดสรรเสริญเพื่อนตามเหตุและผลที่สมควร ๓. เป็นผู้คอยชี้แนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งเราไม่เคยได้ฟังมาก่อนรวมทั้งพรั้าเตือนให้ประกอบความดีป้องกันมิให้ทำชั่ว เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ๔. เป็นผู้มีความจริงใจไม่มีความลับต่อกัน รวมทั้งไม่เปิดเผยความลับของเพื่อนต่อผู้อื่น ในยามประสบภัยพิบัติย่อมไม่ทอดทิ้งกัน แม้ชีวิตก็สละเพื่อเพื่อนได้ เพื่อนที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นเพื่อนที่ดีควรคบหาสมาคมด้วยการอยู่ใกล้ผู้มีลักษณะเช่นนี้แม้จะไม่ได้คบเป็นเพื่อนกัน ก็ถือว่ามิใช่ประโยชน์<sup>๑๕๖</sup>

๕) ความเมตตากรุณา คือ ความปรารถนาดีไม่มีตรีจิตคิดให้ผู้อื่นเป็นสุข เมตตาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจซึ่งปรากฏให้เห็นเป็นการกระทำ ได้แก่ การเป็นผู้มีอัธยาศัยดีมีความ

<sup>๑๕๔</sup> สัมภาษณ์ พระศรีสุวรรณ อมรรณโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๕๕</sup> สัมภาษณ์ พระอัฐภาวูธ เอกคจจิตโต, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๕๖</sup> สัมภาษณ์ พระครูสมุห์สมพงษ์ ฐานธมโม, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.



เอื้อเพื่อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารีต่อบุคคลและสัตว์ทั่วไป เช่น การช่วยพาเด็ก คนพิการ หรือคนชราข้ามถนน ประคองขึ้นรถ การให้อาหารสัตว์ เป็นต้น แม้บุคคลจะมีเพียงแต่ความคิดที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข แต่ไม่ปรากฏเป็นการกระทำออกมาด้วยเหตุบางประการ ก็ถือว่าเป็นผู้มีจิตใจเมตตาได้เหมือนกัน ความกรุณา คือ ความสงสาร ความเอ็นดู ปราบปรามที่จะช่วยให้ผู้อื่น ที่ตกทุกข์ได้ยากพ้นจากความทุกข์ยากทั้งนั้น เช่น การช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่นในยามที่เขาประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ได้แก่ ผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือพุกภัยภัย การบริจาคโลหิตช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ การช่วยสัตว์ ให้พ้นจากภัย เป็นต้น เมตตาและกรุณา เป็นธรรมที่มักกล่าวคู่กัน แต่เกิดต่างวาระกัน คือ เมตตาเกิดขึ้นในเมื่อต้องการให้ผู้อื่นเป็นสุข ส่วนกรุณาเกิดขึ้นในเมื่อพบผู้ประสบความทุกข์ยาก แล้วคิดช่วยให้เขาพ้นจากความทุกข์นั้น อย่างไรก็ตามคุณธรรมทั้ง ๒ ประการนี้จะเกิดต่อเนื่องกัน กล่าวคือ เมื่อเกิดกรุณาเมตตา มักจะเกิดขึ้นตามมาด้วย แต่บางครั้งอาจเกิดตามลำพังก็ได้ ผู้มีเมตตากรุณา ย่อมมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสเป็นที่น่าคบหาของคนทั่วไป เนื่องจากเป็นผู้ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ใคร มีจิตใจขึ้นบานไม่ขุ่นมัว ซึ่งจะแสดงออกทางกิริยาท่าทางและหน้าตาดังกล่าวแล้ว<sup>๑๕๗</sup>

๖) ความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน (อิทธิบาทธรรม) ในการศึกษาเล่าเรียน ผู้ศึกษาต้องมีความสนใจและใส่ใจในการศึกษาหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ เพราะวิชาความรู้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา ผู้มีความรู้ย่อมเป็นผู้มีความมองอาจในสังคมทั่วไปและความรู้นั้นเองเป็นประดุจเครื่องประดับที่ล้ำค่าประจำตัวบุคคล หากที่ผู้ใดจะแย่งชิงไปได้ดังนั้น จึงควรศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การศึกษาหาความรู้ที่จะได้ผลดีนั้น จะต้องอาศัยคุณธรรมพื้นฐาน ๔ ประการ คือ ๑. ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ ความสนใจในสิ่งที่จะเรียน เราสังเกตได้ว่า วิชาการใดที่เราสนใจเราจะเรียนได้ดีกว่าวิชาที่เราไม่สนใจและวิชาที่เราได้คะแนนไม่ดีมักจะเป็นวิชาที่เราไม่สนใจ ไม่ชอบ และไม่อยากเรียน ดังนั้น การเรียนวิชาใดก็ตามต้องอาศัยความสนใจที่จะเรียนเป็นพื้นฐานทั้งสิ้น ความสำเร็จจึงจะเกิดขึ้นได้ ๒. วิริยะ หมายถึง ความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ โดยกระทำอย่างสม่ำเสมอ นั่นคือ มีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาค้นคว้าอ่านหนังสืออย่างต่อเนื่อง ไม่ปล่อยให้เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ ๓. จิตตะ หมายถึง การเอาใจใส่ในสิ่งที่กำลังทำอยู่ ซึ่งได้แก่ การเอาใจใส่ในสิ่งที่เรากำลังศึกษาอยู่ เช่น ขณะเรียนวิชาคณิตศาสตร์ไม่คิดคำนึงถึงวิชาอื่น เป็นต้น การเอาใจใส่นี้จะช่วยให้เราเรียนรู้วิชาการที่ศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในที่สุด ๔. วิมังสา หมายถึง การพิจารณาสิ่งที่กำลังทำอยู่หรือที่ทำแล้วอย่างละเอียดถี่ถ้วน ได้แก่ การไตร่ตรองพิจารณาที่เรียนด้วยปัญญาเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขจุดบกพร่อง หรือการดำเนินการต่อไปในสิ่งที่ทำได้ดี เพื่อบรรลุเป้าหมายต่อไป คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้จะ เป็นพื้นฐานให้ประสบความสำเร็จในกิจกรรมที่ทำ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเล่าเรียนหรือการประกอบอาชีพก็ตาม<sup>๑๕๘</sup>

<sup>๑๕๗</sup> สัมภาษณ์ พระสุริยา สุริโย, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคโนโลยีนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๕๘</sup> สัมภาษณ์ พระอัครเดช โชติญาโณ, พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๗) หลักการเรียนเก่ง ผู้ที่จะเรียนได้สำเร็จ ศึกษาเล่าเรียนจนเป็นบัณฑิตได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามบาลีภาษิตว่า “สุจิตฺตวิริณฺมุตโต กะถัง ปณฺทิตโต ภาเว” ปราศจาก “สุจิตฺตวิริ” แล้ว จะเป็นบัณฑิตได้อย่างไร

สุ คือ สุตะ ต้องขยันสดับตรับฟัง

จิต คือ จินตะ ต้องคิดตาม

ปุ คือ ปุจฉา ต้องไถ่ถามเมื่อสงสัย

ลิต คือ ลิติต เขียนจารึกบันทึกไว้

“จำดีกว่าจด ถ้าจำไม่หมด จดดีกว่าจำ”

หลัก ๔ ประการนี้เรียกว่า หลักเรียนเก่ง

“ฟังให้หมด จดให้มาก ปากต้องไว ใจต้องคิด” ถ้าทำหลัก สุจิตฺตวิริครบในเวลาเรียนแล้ว เรียนเก่งทุกคน...<sup>๑๕๙</sup>

๘) การรู้จักตนเอง การรู้จักตนเอง หมายถึง การรู้จักฐานะ ตำแหน่ง หน้าที่ เพศ ภูมิของตนเอง ว่าเป็นใคร มีฐานะอย่างไร มีหน้าที่อย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับตนเอง เช่น เป็นนักเรียนจะต้องรู้จักหน้าที่ของนักเรียนว่ามีอะไรบ้าง จะต้องปฏิบัติตนอย่างไร คุณธรรมใดบ้างที่ควรปฏิบัติเพิ่มเติมซึ่งคุณธรรมสำหรับปฏิบัตินั้นมีหลายประการ คือ ๑. หิริโอตตปละ มีความเกลียดชังกลัวทุจริต มองเห็นความชั่วทั้งหลายเหมือนของสกปรก ไม่อยากจะทำชั่วเข้าใกล้กลัวเป็นตัวเองหรือเป็นเนื้อผ้าอาหารที่สวมใส่ พิจารณาความชั่วเหมือนกับถ่านเพลิงที่ลูกโซนไม่อยากจะแตะต้อง เพราะกลัวจะไหม้มีฉะนั้น ๒. รู้จักแนวความคิดหรือประพฤติตนในทางที่ถูก หมายถึง มีแนวคิดและปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม คิดและทำในสิ่งที่ดีมีประโยชน์และถูกต้องเหมาะสมแก่เวลา สถานที่ เช่น เมื่อเป็นนักเรียนสิ่งที่จะต้องคิดและปฏิบัติก็คือ เรื่องเกี่ยวกับการเรียนเป็นหลัก ไม่คิดหรือทำสิ่งอื่นที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน เป็นต้น ๓. มีความขยันหมั่นเพียร หมายถึง กระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความขยันขันแข็ง และกระทำอย่างต่อเนื่องโดยสม่ำเสมอไม่ทอดธุระในสิ่งที่ทำหรือปล่อยให้งานค้างค้ำ ซึ่งเป็นการพอกพูนทำให้เกิดความล่าช้าเสียหาย ผู้มีความขยันหมั่นเพียรยอมทำการงานได้สำเร็จตามเวลาที่กำหนดไว้ ส่วนผู้ที่เกียจคร้านยอมทำงานไม่สำเร็จ และยังปราศจากการยอมรับของผู้อื่นอีกด้วย ๔. รู้จักประหยัด หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้น้อยที่สุด โดยได้ผลประโยชน์จากการใช้นั้นมากที่สุด เช่น ประหยัดเงิน คือ การใช้เงินเมื่อถึงคราวใช้โดยรู้คุณค่าของเงิน ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย หรือใช้อย่างไม่ถูกทาง แต่มีได้หมายถึงการเก็บไว้โดยไม่จ่ายเลย จะต้องรู้จักใช้รู้จักเก็บให้เหมาะสม ๕. ละเว้นอบายมุขทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการกิน การดื่มน้ำเมา การเที่ยวกลางคืน การดูการละเล่น การเล่นการพนัน การคบเพื่อนชั่ว หรือการเกียจคร้านไม่ทำการงาน เหล่านี้จึงพยายามหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล เหมือนกับหลีกเลี่ยงอสรพิษฉะนั้น เพราะอบายมุขเป็นหนทางแห่งความเสื่อม ความพินาศ เป็นเหตุแห่งความหายนะ ไม่เคยทำให้ใครได้รับความเจริญรุ่งเรือง ในชีวิตเลยแม้แต่คนเดียว ๖. เป็นคนว่าง่าย คือ ไม่ดื้อรั้น ถือทิฐิมานะเมื่อฟังคำตักเตือนจากผู้อื่น ที่เขา

<sup>๑๕๙</sup> สัมภาษณ์ พระมหาดชานนท์ จีระพัฒน์โน, พระธรรมวิยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิค นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

เตือนด้วยความหวังดีแล้วแทนที่จะถือโทษโกรธเคือง กลับมีความรู้สึกยินดีรับคำสั่งสอนตักเตือนนั้น ด้วยความยินดีเหมือนกับพบผู้ชี้แนะที่ปรึกษา<sup>๑๖๐</sup>

๙) ความจริงใจซื่อตรง ความจริงใจซื่อตรงเป็นข้อปฏิบัติที่ควรนำมาใช้เป็นหลักของชีวิตที่มีความผูกพันอยู่กับสังคมอีกประการหนึ่ง เป็นข้อที่ส่งเสริมให้ชีวิตของเรามีเกียรติคุณเป็นที่นาคบหาของสังคมทั่วไป ความจริงใจซื่อตรงต่อกันนั้นเป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงความในใจของคนเราให้เป็นที่น่าปรากฏแก่ผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นมองเห็นและรู้ถึงอหยาตัยเราว่าเป็นบุคคลเช่นไร มีความน่าเชื่อถือน่าเคารพหรือไม่ ย่อมดูได้จากจุดนี้ ดังนั้น จุดนี้จึงเป็นจุดที่สำคัญก่อให้เกิดความไว้วางใจขึ้นได้ เราจึงควรคำนึงถึงจุดนี้ให้มาก หากขาดคุณสมบัติข้อนี้จะทำให้ชีวิตขาดการยอมรับนับถือจากผู้อื่น ดังคำพังเพยที่ว่า “ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน” ความจริงใจซื่อตรงนี้ก็คือ ความจริงใจต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อหน้าที่ที่เรามีต่อการทำงานที่เราทำ ต่อประเทศชาติตลอดจนมีความซื่อสัตย์สุจริตด้วย เมื่อเรามีความจริงใจซื่อตรงก็จะเกิดผลสำเร็จขึ้นให้แก่เราได้หรือเราเรียนหนังสือจริง ๆ เราก็เป็นจริง ๆ และจบจริง ๆ ได้ เป็นต้น ดังนั้น ความจริงใจซื่อตรงก็เป็นหลักที่ควรนำมาใช้ในชีวิตของเรา เสริมคุณค่าเสน่ห์นิยมให้ตัวเราอีกประการหนึ่ง<sup>๑๖๑</sup>

๑๐) ศีล ๕ หลักที่ควรงดเว้นสำหรับเด็กและเยาวชน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เบญจศีล มี ๕ ประการ คือ ๑. เว้นจากการปลงชีวิต ฆ่า ประทุษร้าย ๒. เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ลัก โกง ละเมิด ๓. เว้นจากประพฤตินิคมในกาม ๔. เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง ๕. เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย<sup>๑๖๒</sup>

๑๑) เบญจธรรม ๕ หลักที่เด็กและเยาวชนควรปฏิบัติเรียกอีกอย่างว่า เบญจธรรม มี ๕ ประการ คือ ๑. เมตตาและกรุณา ความรัก ปรารถนาให้มีความสุข ๒. สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพทางสุจริต ๓. กามสังวร สำรวมระวังรู้จักยับยั้ง ควบคุมตนในทางกามารมณ์ ๔. สัจจะ มีความซื่อสัตย์ซื่อตรง ๕. สติสัมปชัญญะ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ<sup>๑๖๓</sup>

๑๒) ความรู้การระงับอารมณ์ การการระงับอารมณ์ คือ การรู้จักประพฤตินตนเป็นคนมีความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตน อ่อนโยนต่อบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับตนตามฐานะและวัยตลอดจนสถานที่ต่าง ๆ ด้วย เช่น การรู้จักการระงับอารมณ์ต่อผู้ใหญ่ ได้แก่ เชื่อฟังในเมื่อผู้ใหญ่ตักเตือนไม่ได้เถียงทำความเคารพด้วยการไหว้ คำนับ หลีกทางให้แสดงความเกรงใจ รู้จักขอร้อง ขอโทษ ขอบุคุณ พุดจาสุภาพอ่อนหวาน แสดงความอ่อนน้อมด้วยการเดินค้อมหลัง เมื่อเดินผ่านหน้าไปแสดงความเคารพในที่ประชุมโดยไม่แสดงกิริยาคึกคะนอง เช่น ส่งเสียงดังรู้จักฟัง รู้จักนั่งตามควรแก่ฐานะ เข้าไปในสถานที่ประชุมต้องถอดหมวกแสดงความเคารพสถานที่ เคารพสักการบูชา ต้องถอดรองเท้า

<sup>๑๖๐</sup> สัมภาษณ์ นายสรรค์ชัย กำจาย, วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๖๑</sup> สัมภาษณ์ นางภัทรพร อังธนากุล, วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๖๒</sup> สัมภาษณ์ นางอำภาพันธ์ พรหมรา, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด นครศรีธรรมราช, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๖๓</sup> สัมภาษณ์ นางสาวพัชนี สภา, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

เป็นต้น กิริยาเช่นนี้เป็นลักษณะของการมีคารวะอ่อนน้อมด้วยกาย วาจา ใจ เป็นลักษณะของผู้ที่ได้รับ การอบรมศึกษามาดีมีมารยาทพร้อม เป็นที่น่าชื่นชม น่านิยมรักใคร่ของผู้พบเห็น<sup>๑๖๔</sup>

๑๓) ความรักชาติศาสน์กษัตริย์และวัฒนธรรมไทย ชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันหลักที่สำคัญของคนไทยทุกคน มีหน้าที่เป็นพลเมืองดีจะต้องมีความจงรักภักดีต่อ สถาบันของชาติโดยมีความสำนึกอยู่เสมอว่า ชาติไทยเป็นราชอาณาจักร มีพื้นที่ที่เป็นที่พำนักอาศัยอยู่ อย่างสุขสบาย เป็นที่ประกอบกิจการงานทำมาหาเลี้ยงชีพของพลเมืองไทยซึ่งดำรงอยู่อย่างมีอธิปไตย ตลอดมา ชาวไทยจะต้องหวงแหนรักษาไว้เป็นสมบัติของอนุชนชาติไทยสมกับเป็นมาตุภูมิสืบไป ศาสนา หมายถึง ศาสนาประจำชาติไทย ได้แก่ พระพุทธศาสนา ซึ่งได้ยึดถือเป็นศาสนาประจำชาติ ไทยตลอดมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นศาสนาที่มีหลักธรรมคำสอนเหมาะสมกับการ นำมาใช้กับชีวิตประจำวันพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ดีจะต้องมีความสำนึกที่จะเรียนรู้หลักธรรมแล้ว นำมาปฏิบัติเพื่อดำรงชีวิตให้มีความสุขสบายตามสมควร ดังคติธรรมที่ว่า “ผู้ที่ขาดศาสนาเป็นดุจป่าที่ ขาดต้นไม้ เป็นผู้ไร้ศีลธรรมเป็นดุจขาดน้ำในทะเลทรายชีวิตที่ดีต้องมีศาสนาเป็นหลัก ชีวิตที่รักสันติ สุขต้องคลุกคลีกับศีลธรรม” และช่วยกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นสมบัติคู่กับชาติ ต่อไป พระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันที่ทรงเป็นองค์พระประมุขของชาติไทยสืบมาเป็นเวลาช้านาน ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ทรงเป็นที่เคารพสักการะเทิดทูนของพสก นิกรชาวไทย ทรงเป็นมิ่งขวัญของประเทศชาติและประชาชนชาวไทย ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของพสก นิกรไทยให้บังเกิดพลังสามัคคีเพราะทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณานุคุณประโยชน์ด้วย พระกรุณาอันล้นพ้น เป็นที่ปกเกล้าปกกระหม่อมของชาวไทยทั่วไป ประชาชนชาวไทยสมควรเทิดทูน ไว้เป็นสถาบันของชาติสืบไป วัฒนธรรมไทย หมายถึง ข้อปฏิบัติอันแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรือง ของชาติไทยมาเป็นเวลานาน ๒ ประการ คือ วัฒนธรรมประจำชาติเช่น สำเนียงภาษาที่ใช้พูดกัน ตัวหนังสือไทย ศิลปกรรมแบบไทย ดนตรีไทย จิตรกรรมแบบไทย เป็นต้น จึงแสดงให้เห็นการ วิวัฒนาการมาโดยลำดับ และวัฒนธรรมประจำคนในชาติอันเกี่ยวกับจรรยา มารยาทไทย เช่น การ ทักทายกัน ด้วยการกราบไหว้การนั่ง จรรยาที่อ่อนช้อยละมุนละไม การนุ่งห่มแบบไทย การเป็นอยู่ใน สังคมแบบไทย เป็นต้น รวมเรียกว่าวัฒนธรรมไทย ที่คนไทยควรยึดถือปฏิบัติเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ไทย และอนุรักษ์ไว้เป็นสมบัติของชาติไทยสืบไป การรักชาติศาสน์ กษัตริย์ และวัฒนธรรมไทย จึงเป็นหลักที่ชาวไทยควรยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตของตนอีกประการหนึ่ง ซึ่งจะส่งเสริมให้ชีวิต ชาวไทยมีเอกลักษณ์เป็นไทย เพิ่มคุณค่าน่านิยมนับถือยิ่งขึ้น<sup>๑๖๕</sup>

๑๔) คุณธรรม ๔ ประการ ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว<sup>๑๖๖</sup>

๑. การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม

๒. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ ความดี

<sup>๑๖๔</sup> สัมภาษณ์ นางสาววิไลวรรณ พันธุ์ไชยศิลป์, นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๖๕</sup> สัมภาษณ์ นายภิเชกสิทธิ์ ชุมแวงวาปี วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัด ขอนแก่น ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๖๖</sup> สัมภาษณ์ นายไพบูลย์ วงศ์ยิ้มย่อง, ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่, ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

๓. การอดทน อดกลั้น อดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์ สุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

๔. การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักเสียสละ ประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่เยาวชน จำเป็นต้องเริ่มแต่เด็กเพราะอายุก่อน ๖ ปี จะสามารถบันทึกจริยธรรมในช่วงนั้น ได้มากที่สุด พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง ผู้ใกล้ชิดของเด็กในวัยนี้ จึงมีบทบาทสำคัญมาก ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและควรทำอย่างต่อเนื่องผ่านทางกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกหลักสูตร จนกระทั่งเด็กเหล่านี้เข้าสู่การเรียนในระบบ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษาเติบโตเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น การปลูกฝังทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ยังคงต้องดำเนินต่อไปอย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อให้ให้นักศึกษาเป็นทั้งคนเก่ง คนดี และมีความสุข

### ๑.๖ สรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview)

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ข้างต้น เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ ๒ วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ๔ ประเด็น คือ

๑.๔.๑ สภาพทั่วไปในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรมีจุดเด่น จุดด้อย อุปสรรค และโอกาส อย่างไรบ้าง

๑.๔.๒ แนวคิดหรือแนวนโยบายที่จะนำมาใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร มีอะไรบ้าง

๑.๔.๓ รูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรทั้ง ๙ ด้านในปัจจุบัน มีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร และรูปแบบที่พึงประสงค์ ตามความคิดของท่านเป็นอย่างไร

๑.๔.๔ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่พระธรรมวิทยากรสามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษามีอะไรบ้าง

สามารถสรุปผลโดยจำแนกตามรายด้านของการศึกษาวิจัย ดังนี้

๑) สภาพทั่วไปในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ประกอบด้วย

จุดแข็ง ได้แก่

- ๑) พระธรรมวิทยากรทุกรูปผ่านการอบรมจากกรมการศาสนา
- ๒) พระธรรมวิทยากรมีความรู้ความสามารถสูง
- ๓) พระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี
- ๔) ได้รับงบประมาณอุดหนุนโครงการจากกรมการศาสนา

๕) มีคณะกรรมการบริหารโครงการ

๖) มีการประเมินโครงการ

#### จุดอ่อน ได้แก่

๑) พระธรรมวิทยากรมีน้อย

๒) พระธรรมวิทยากรขาดทักษะในการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน

๓) งบประมาณมีน้อย ไม่เพียงพอ

๔) ขาดงบประมาณในการพัฒนาศักยภาพบุคลากร

๕) ขาดครูพี่เลี้ยง

๖) แผนปฏิบัติการมีความล่าช้า

#### โอกาส ได้แก่

๑) มีการนำเอาหลักธรรมและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการสอน

๒) มีการรักษาศิลปวัฒนธรรม

๓) มีห้องพระพุทธศาสนา

๔) มีแหล่งเรียนรู้ภายในวัด

๕) ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ

๖) รัฐบาลมีนโยบายในการสนับสนุน

#### อุปสรรค ได้แก่

๑) นักเรียนมีปัญหาด้านยาเสพติด การทะเลาะวิวาท

๒) ความรุนแรงของสถาบันครอบครัว

๓) งบประมาณน้อยและล่าช้า

๔) ขาดการประสานงานระหว่างสื่อมวลชน

๕) ประชาชนไม่ทราบข้อมูลข่าวสารของโครงการ

เมื่อนำประเด็นภายในและภายนอก ในด้านกระบวนการดำเนินงาน มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน ทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางในการกำหนด รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ดังนี้

๑) กลยุทธ์การส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม

๒) กลยุทธ์การสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง

๓) กลยุทธ์การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม

๔) กลยุทธ์การเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ

หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน

๒) แนวคิดหรือแนวนโยบายที่จะนำมาใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

แนวคิดหรือนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ของพระธรรมวิทยากร ด้านการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ควรประกอบด้วย

๑) เปิดห้องคลินิกคุณธรรม สัปดาห์ละ ๒ วัน ตามความพร้อมของพระธรรมวิทยากรหรือสถานศึกษาเป็นผู้กำหนด

๒) จัดนักเรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมตามวันและเวลาที่กำหนด โดยให้ถือเป็นคะแนนกิจกรรมด้วย

๓) รณรงค์ให้นักเรียนที่มีความสนใจเข้ารับบริการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ

๔) จัดตั้งกลุ่มสมาชิกชมรมคลินิกคุณธรรมประจำสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนที่เป็นสมาชิกทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม และช่วยเผยแพร่ผลการดำเนินงานของคลินิกคุณธรรมให้นักเรียน หรือประชาชนทั่วไปรับทราบ และเชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว

๕) จัดตั้งกลุ่มเฟสบุ๊ค (Facebook) เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียนนอกเวลา

๖) จัดตั้งกลุ่มไลน์ (Line) เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน นอกเวลา หรือเพื่อสอดส่องพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคน

๗) คัดเลือกแกนนำในการประสานงานระหว่างนักเรียนกลุ่มเป้าหมายกับพระธรรมวิทยากร เพื่อลดช่องว่างระหว่างกัน

๘) ติตปายคติธรรม ธรรมะดีๆ ข้อคิดต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษา

ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นหรือตามที่สถานศึกษาประสงค์นั้น ควรประกอบด้วย

๑) ควรเน้นเรื่องความกตัญญูรู้คุณ

๒) ควรเน้นเรื่องความสามัคคีกลมเกลียวกัน

๓) ควรเน้นเรื่องความอดทน ประหยัด อดออม

๔) ควรเน้นเรื่องความเสียสละ มีจิตอาสา

๕) ควรเน้นเรื่องความไม่ประมาท

๖) สถานศึกษาควรจัดสรรเวลาให้พระธรรมวิทยากรได้อบรมสนทนาธรรม/บรรยายธรรมกับนักเรียนในเวลา/สถานที่ที่เหมาะสม

๗) สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมที่เน้นให้พระธรรมวิทยากรได้พบปะกับนักเรียนสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรมวันสำคัญต่างๆของสถานศึกษา เป็นต้น

ด้านให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร เข้า-เย็น และนั่งสมาธิ พบว่า พระธรรมวิทยากรมักเชิญชวนให้นักเรียนได้ไหว้พระสวดมนต์ก่อนและหลังเรียนสม่ำเสมอ เป็นแกนนำในการนั่งสมาธิ ฝึกจิตภาวนา ในบางโอกาสก็จะนำนักเรียนสวดมนต์ทำวัตรเช้าและเย็น เป็นต้น

ด้านจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ควรประกอบด้วย

๑) จัดกิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ โดยอาราธนาพระสงฆ์และพระธรรมวิทยากร มาบรรยายธรรมอวยพรปีใหม่ และบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้ง

๒) จัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ โดยพระธรรมวิทยากรร่วมจัดนิทรรศการและกิจกรรมมอบของรางวัลแก่เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยนำนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

๓) จัดกิจกรรมวันไหว้ครู โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากรบรรยายธรรมเรื่อง “พระคุณครู” และจัดกิจกรรมไหว้ครู โดยมีพระธรรมวิทยากรร่วมด้วย

๔) จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา ใหม่ โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากร มาบรรยายธรรม และบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้ง นอกจากนี้ยังพานักเรียนไปเวียนเทียนและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ที่วัดและชุมชนด้วย

๕) จัดกิจกรรมหล่อเทียน แท้เทียน และถวายเทียนเข้าพรรษาในวัดที่พระธรรมวิทยากรจำพรรษา หรือวัดอื่นๆ ใกล้กับสถานศึกษา

๖) จัดกิจกรรมวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากรบรรยายธรรมพิเศษ

๗) จัดกิจกรรมทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระธรรมวิทยากรเนื่องในวันคล้ายวันเกิดของบุคลากร เพื่อสนับสนุนให้บุคลากรได้ทำบุญในทางพระพุทธศาสนา

๘) จัดกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ โดยมีพระธรรมวิทยากรเป็นแกนนำจัดกิจกรรม

๙) จัดกิจกรรมพิเศษ เช่น ด้านหลักสูตรสถานศึกษา

ด้านร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน นั้น พบว่า ก่อนเปิดภาคการศึกษาใหม่ทุกปี คณะกรรมการบริหารโครงการคลินิกคุณธรรม ร่วมกับพระธรรมวิทยากร และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จะร่วมกันประชุมเพื่อปรึกษาหารือในการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเรียนเรียน

ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน พบว่า มีการจัดเก็บข้อมูลของผู้เข้าร่วมกิจกรรมน้อย ส่วนมากใช้วิธีการเช็คชื่อของอาจารย์ประจำวิชา หรืออาจารย์ที่ปรึกษาแทน ทำให้พระธรรมวิทยากรยังไม่มีสถิติผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ชัดเจน จึงควรวหาเครื่องมือมาช่วยในการจัดเก็บฐานข้อมูลนักเรียนต่อไป

ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียน ควรประกอบด้วย

๑) กิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เพื่อให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในการทำกิจกรรมทำความดี เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความรู้สึที่ได้ทำความดี มีการบูรณาการทำงานร่วมกันทั้งหน่วยงานต้นสังกัดและนักเรียนกับบุคลากรในโรงเรียน

๒) กิจกรรมสวมเสื้อขาวหรือใส่ชุดขาววันพระ เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพทางกาย โดยให้โอกาสนักเรียนในการแสดงออกจากกิจกรรมที่ทำ และเพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามให้แก่เยาวชนให้รู้จัก



รักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม

๓) กิจกรรม ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐% เพื่อให้ผู้เรียนเห็นโทษ และภัยอันเกิดจากการบริโภค สิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ให้ผู้เรียน และบุคลากรในโรงเรียนมีพฤติกรรมไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ และ ให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนปลอดจากสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐%

๔) กิจกรรม รักษาศีล ๕ เพื่อฝึกการไม่เบียดเบียนผู้อื่นและตนเอง และเพื่อการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

๕) กิจกรรม ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม เพื่อฝึกให้บุคลากรในโรงเรียนให้มีบุคลิกงามอย่างไทย และเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ปกครองและชุมชน

๖) กิจกรรมพิจารณาอาหารที่รับประทาน รับประทานอาหารไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ เพื่อให้บุคลากรทุกคนมีสติในการรับประทานอาหาร เพื่อให้นักเรียนตระหนักในคุณค่าของข้าวปลาอาหาร และเพื่อให้บุคลากรทุกคนมีมารยาทที่ดีในการรับประทานอาหาร

๗) กิจกรรมประหยัด ออม ถนอมใช้เงินและสิ่งของ เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดและรู้จักออม และเพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนใช้สิ่งของอย่างประหยัดและให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๘) กิจกรรมการบูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อให้พัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้าน ความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิต ให้กินเป็น อยู่เป็น ดูแลเป็นและฟังเป็น

ด้านจัดค่ายคุณธรรม โครงการค่ายคุณธรรมเป็นโครงการที่ลงทุนแล้วมาความคุ้มค่า นักเรียนได้รับประโยชน์โดยตรง คือ ได้ฝึกความอดทน, ทำให้เกิดความใจเย็น ได้รับความรู้, ฝึกวินัย และพัฒนาศีลธรรม ฝึกสมาธิก่อให้เกิดปัญญา ได้รับความรู้ทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, เข้าใจกฎแห่งกรรม ได้รับการฝึกความมีวินัยในการอยู่ร่วมกัน ได้รับบุญกุศล ได้รับประสบการณ์ชีวิตมากขึ้น ได้รู้จักการปรับตัวในการเรียนในระบบมหาวิทยาลัย มีความกตัญญู (รู้สึกว่าจะต้องมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ รู้คุณบิดา มารดา ญาติพี่น้อง ครูบาอาจารย์) มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากยิ่งขึ้น มีความตั้งใจที่จะทำความดี ช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นมีธรรมะในจิตใจ รู้ถึงคุณค่าของชีวิตมากขึ้น ได้ฝึกปฏิบัติตนในการควบคุมทั้งกาย วาจา และจิตใจ ตระหนักถึง บาป บุญ คุณโทษ มีจิตใจแน่วแน่มากยิ่งขึ้น การทำตนให้เป็นประโยชน์ ไม่เห็นแก่ตัว และมีความเมตตา และการตั้งตนให้อยู่ในความไม่ประมาท และการมีสติ

ด้านการประเมินผล พระธรรมวิทยากรควรร่วมกับสถานศึกษาในการจัดทำแบบประเมินผลการศึกษาให้หลากหลายรูปแบบ และมีการสรุปโครงการทุกครั้งด้วย

### ๓) รูปแบบที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย

๑. ป้องกัน (Protect) ได้แก่ สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่นักเรียนทุกกลุ่ม ด้วยการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง โดยเน้นกิจกรรมในลักษณะกิจกรรม ๔ ส. คือ ๑) สะอาด ได้แก่ กิจกรรมรักษาศีล ๕, สถานศึกษาปลอดอบายมุข เป็นต้น ๒) สว่าง ได้แก่ กิจกรรมสร้างเสริมปัญหาโทษภัยของยาเสพติด, กฎแห่งกรรม เป็นต้น ๓) สงบ ได้แก่ กิจกรรมปฏิบัติธรรม สวดมนต์ นั่งสมาธิ เป็นต้น ๔) สอน ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ธรรมศึกษา หรือวิชาด้านคุณธรรมจริยธรรม ในสถานศึกษา

๒. ปรับปรุง (Adjust) คือ ปรับพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม ได้แก่ ๑) ให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ๒) สนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ๓) ให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ ๔) จัดค่ายคุณธรรม

๓. เปลี่ยนแปลง (Change) คือ นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรมประจำใจ ประกอบด้วย ๑) สร้างเยาวชนจิตอาสา เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานด้านคุณธรรมเพื่อสาธารณะ ปลุกจิตสำนึกต่อส่วนรวมเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ไม่แบ่งแยกสร้างความเท่าเทียมกันของคนโดยยึดหลักคุณธรรม ๒) สร้างชมรมคลินิกคุณธรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง เพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมซึ่งกันและกัน ๓) สร้างเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม

๔. พัฒนา (Develop) คือ สร้างคลินิกคุณธรรม ให้เป็นศูนย์กลางด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษา และสังคม ประกอบด้วย ๑) จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ๒) ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศในการส่งเสริมคุณภาพ จริยธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ ๓) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา พระธรรมวิทยากรประจำคลินิกคุณธรรม ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคกับสถานศึกษาใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม ๔) ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๕) ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

#### ๔) คุณธรรมจริยธรรมที่ควรส่งเสริม ประกอบด้วย

- ๑) จริยธรรมว่าด้วยความกตัญญูกตเวทิต
- ๒) จริยธรรมว่าด้วยความมีระเบียบวินัย
- ๓) จริยธรรมว่าด้วยความสามัคคี
- ๔) จริยธรรมว่าด้วยการคบเพื่อน
- ๕) จริยธรรมว่าด้วยความเมตตากรุณา
- ๖) จริยธรรมว่าด้วยความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน
- ๗) จริยธรรมว่าด้วยหลักการเรียนรู้
- ๘) จริยธรรมว่าด้วยการรู้จักตนเอง
- ๙) จริยธรรมว่าด้วยความจริงใจซื่อตรง
- ๑๐) จริยธรรมว่าด้วยหลักที่ควรรงดเว้น ๕ ประการ
- ๑๑) จริยธรรมว่าด้วยหลักที่ควรปฏิบัติ ๕ ประการ
- ๑๒) จริยธรรมว่าด้วยความรู้คารวะนอบน้อม
- ๑๓) จริยธรรมว่าด้วยความรักชาติศาสน์กษัตริย์และวัฒนธรรมไทย
- ๑๔) คุณธรรม ๔ ประการ ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่เยาวชน จำเป็นต้องเริ่มแต่เด็กเพราะอายุก่อน ๖ ปี จะสามารถบันทึกจริยธรรมในช่วงนั้น ได้มากที่สุด พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง ผู้ใกล้ชิดของเด็กในวัยนี้ จึงมีบทบาทสำคัญมาก ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและควรทำอย่างต่อเนื่องผ่านทางกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกหลักสูตร จนกระทั่งเด็กเหล่านี้เข้าสู่การเรียนในระบบ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษาเติบโตเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น การปลูกฝังทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ยังคงต้องดำเนินต่อไปอย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อให้นักศึกษาเป็นทั้งคนเก่ง คนดี และมีความสุข

## ตอนที่ ๒ ผลการวิจัยด้านรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ได้แก่

ในตอนต้นที่ ๒ นี้ผู้วิจัยได้ทำการสรุปรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรในเบื้องต้น (Basic Model) จากผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวินิจฉัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๙๒ คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ และนักพัฒนาธรรมจังหวัด จำนวน ๑๘ รูป/คน แล้วทำการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อยืนยันรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรต่อไป

### ๒.๑ สรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) นั้น ผู้วิจัยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๙ รูป/คน เพื่อมาสนทนาในประเด็นคำถามต่างๆ และทำการยืนยันรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรใน ๔ รูปแบบเบื้องต้น สำหรับรายนามผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ประกอบด้วย

๑. พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน (ประยูร สุทธิบุญโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากார้อง
๒. พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. พระปลัดโกสสิทธิ์ สุวณโณ พระธรรมวิทยากร
๔. พระปลัดประติษฐ์ ฐิตาโก พระธรรมวิทยากร
๕. พระสมุห์แสงสุริ ธีรภทโท พระธรรมวิทยากร
๖. ดร.ปฐมพงษ์ ศุภเลิศ ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

๗. ว่าที่ ร.ต.สุรดี อิมเอิบธรรม นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด  
พระนครศรีอยุธยา

๘. นายวิศุตร ศรีดี หัวหน้างานพัฒนาวิทย์ วิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการอยุธยา

๙. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต  
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

### ๒.๑.๑ ผลการยืนยันรูปแบบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของ พระธรรมวิทยากร รูปแบบที่ ๑ คือ ป้องกัน (Protect)

จากการกำหนดรูปแบบจำลองในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุค  
ใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร  
(Basic Model) นั้น ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบที่ ๑ คือ ป้องกัน (Protect) มีรายละเอียดดังนี้

ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของพระธรรมวิทยากรในเบื้องต้นนั้น พระธรรมวิทยากร  
จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่นักเรียนทุกกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทั่วไป กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มเป้าหมาย  
โดยมีเป้าประสงค์ คือ นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมประจำใจ ด้วยการป้องกันไม่ให้นักเรียนกลุ่ม  
ดังกล่าวมีพฤติกรรมที่ไม่ดี ด้วยลักษณะกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วยกิจกรรม ๔ ส. ได้แก่

๑) สะอาด ได้แก่ กิจกรรมรักษาศีล ๕ ซึ่งเป็นคุณธรรมเบื้องต้นในการดำเนินชีวิตของ  
มนุษย์ ส่งเสริมให้นักเรียนรักษาศีล ๕ เป็นประจำ มีกิจกรรมรับศีลก่อนเข้าห้องเรียน กิจกรรมทำบุญ  
ตักบาตรรับศีลวันพระ กิจกรรมรักษาศีลอุโบสถหรือศีล ๘ กิจกรรมสัสมาอาชีวะ กิจกรรมงดเหล้า  
เข้าพรรษา กิจกรรมตั้งสติก่อนสตาร์ท เป็นต้น และกิจกรรมสถานศึกษาปลอดอบายมุข ได้แก่ ส่งเสริม  
ให้นักเรียนเห็นภัยและโทษของการเป็นนักเลงสุรา นักเลงการพนัน นักเลงผู้หญิง และการคบเพื่อนไม่  
ดี เป็นต้น ด้วยการเน้นกิจกรรมรณรงค์ให้นักเรียนลด ละ เลิก อบายมุขทั้งปวง กิจกรรมงดสูบบุหรี่ใน  
สถานศึกษา กิจกรรมโทษภัยของยาเสพติด กิจกรรมรักษานวลสงวนตัว กิจกรรมจิตอาสาคบเพื่อนดี  
กิจกรรมหน้าที่พลเมืองที่ดี ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ คือ เบญจศีลเบญจธรรม,  
เว้นจากอบายมุข และภาวนา ๔ ด้าน กายภาวนา และศีลภาวนา

๒) สว่าง ได้แก่ กิจกรรมเสริมสร้างปัญญาให้แก่นักเรียน เช่น กิจกรรมวิถีธรรมวิถีไทย  
รณรงค์ให้นักเรียนรู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมประจำถิ่นของตนเอง  
กิจกรรมมารยาทไทย กิจกรรมยิ้มไหว้ทักทายกัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมด้านภูมิปัญญา  
ท้องถิ่น อนุรักษ์ศาสตร์แขนงต่างๆของท้องถิ่นตนเอง และกิจกรรมส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง  
ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ คือ  
ไตรสิกขา สัมปรีชธรรม ๗ และภาวนา ๔ ด้าน ปัญญาภาวนา

๓) สงบ ได้แก่ กิจกรรมปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนา มีการนั่งสมาธิ เดินจงกรม แผ่เมตตา  
เป็นต้น เพื่อช่วยให้นักเรียนมีสมาธิในการศึกษาเล่าเรียน ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท โดยสามารถจัด  
กิจกรรมในลักษณะสวดมนต์ไหว้พระก่อนและหลังเรียน นั่งสมาธิหรือทำจิตให้สงบก่อนเข้าเรียนและ  
หลังเลิกเรียน กิจกรรมค่านิยมคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้  
คือ หลักไตรสิกขา และภาวนา ๔ ด้าน จิตตภาวนา

๔) สั่งสอน ได้แก่ กิจกรรมการอบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรม การบรรยายธรรมหรือสนทนาธรรมในวันพระ กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในชั้นเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษา และจัดให้มีการสอบธรรมศึกษา เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ คือ หลักไตรสิกขา อิทธิบาทธรรม อริยสัจ ๔ สังคหัตถุธรรม และภาวนา ๔

กิจกรรม ๔ ส. คือ สะอาด สว่าง สงบ และสั่งสอน จะช่วยป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันให้นักเรียนทุกกลุ่มมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมประจำจิตใจ โดยพระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา หลักภาวนา ๔ กาย ศีล จิต ปัญญา หลักอิทธิบาทธรรม หลักอริยสัจ ๔ หลักสังคหัตถุธรรม และหลักสัปปุริสธรรม มาใช้ในการป้องกันปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนได้

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันรูปแบบในรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากรข้างต้น พบว่า

๑) ให้เปลี่ยนชื่อรูปแบบ จาก “ป้องกัน” เป็น “การป้องกัน” โดยเติมคำว่า “การ” ไว้ข้างหน้า เพื่อเปลี่ยนจากคำกริยามาเป็นคำนาม<sup>๑๖๗</sup>

๒) ให้เปลี่ยนชื่อรูปแบบภาษาอังกฤษ จากคำว่า “Protect” ซึ่งแปลว่า การป้องกัน ซึ่งเป็นลักษณะของการป้องกันชั่วคราวไม่ถาวรและยั่งยืน มาเป็นคำว่า “Prevention” ซึ่งแปลว่าการป้องกันที่ยั่งยืนและมั่นคง<sup>๑๖๘</sup>

๓) เปลี่ยนกลยุทธ์ใหม่ จากเดิมคือ “สร้างภูมิคุ้มกันให้นักเรียนทุกกลุ่ม ด้วยการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง” มาเป็น “สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง” และเพิ่มเป้าประสงค์เป็นนักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมประจำใจ ตัวชี้วัดคือร้อยละของนักเรียนที่นำเอาหลักคุณธรรมจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน ผลิตคือ นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมประจำใจเพิ่มมากขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ<sup>๑๖๙</sup>

๔) กลุ่มประชากรคือ นักเรียนกลุ่มทั่วไป กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มเป้าหมาย ให้คงเดิมไว้<sup>๑๗๐</sup>

๕) กิจกรรมหรือโครงการที่จะสนับสนุนให้รูปแบบที่หนึ่งประสบผลสำเร็จนั้นให้คงเดิมไว้ แต่เพิ่มเติมกิจกรรม/โครงการใหม่ ดังนี้

๕.๑ กิจกรรม “ลูกพาพ่อแม่เข้าวัด” เป็นกิจกรรมในลักษณะที่ปลูกฝังให้นักเรียนสนใจพระพุทธศาสนาและเชิญชวนให้พ่อแม่พาตนเองมาวัดในวันหยุดเรียน หรือวันสำคัญต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้พ่อแม่เห็นความสำคัญกับทางพระพุทธศาสนาด้วย<sup>๑๗๑</sup>

<sup>๑๖๗</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ปฐมพงษ์ ศุภเลิศ, ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๖๘</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ปฐมพงษ์ ศุภเลิศ, ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๖๙</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ปฐมพงษ์ ศุภเลิศ, ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๗๐</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ พระสมุห์แสงสุรี ธีรภทฺโท, พระธรรมวิทยากร, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๗๑</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ พระพิพัฒน์ศาสนกิจวิธาน (ประยูร สุทธิบุญโญ), เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๕.๒ กิจกรรม “ลานธรรม ลานไทย ลานวิถีพุทธ” คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากลานวัดในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนพื้นที่ภายในวัดในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์<sup>๑๗๒</sup>

๕.๓ กิจกรรม “อาชีวะสร้างคน คนสร้างชาติ พัฒนาสู่อาเซียน” ซึ่งเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลปัจจุบัน เป็นกิจกรรมในลักษณะการบูรณาการกับการเรียนการสอนในปัจจุบันตามสาขาวิชาซีพีต่างๆ ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพบุคลากรโดยเน้นกิจกรรมลักษณะ “มีความรู้คู่คุณธรรม”<sup>๑๗๓</sup>

๕.๔ กิจกรรม “โรงเรียนวิถีพุทธ” ซึ่งเป็นกิจกรรมใหม่ของกรมการศาสนาซึ่งต่อยอดจากนโยบายของทางรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ โดยเน้นเฉพาะโรงเรียนที่ยังไม่เข้าร่วมโครงการปีบกระทรวงศึกษาธิการ โดยการนำพระธรรมวิทยากรไปเป็นที่เลี้ยงในการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธดังกล่าวด้วย<sup>๑๗๔</sup>

## ๒.๑.๒ ผลการยืนยันรูปแบบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร รูปแบบที่ ๒ คือ ปรับปรุง (Adjust)

จากการกำหนดรูปแบบจำลองในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร (Basic Model) นั้น ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบที่ ๒ คือ ปรับปรุง (Adjust) มีรายละเอียดดังนี้

ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของพระธรรมวิทยากรนั้น พระธรรมวิทยากรจำเป็นต้องปรับพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ได้แก่ นักเรียนกลุ่มที่มีปัญหาเรื่องยาเสพติด การพนัน ทะเลาะวิวาท ชู้สาว ก้าวร้าว ประพฤติตัวไม่เหมาะสม หนีเรียน และสร้างปัญหาให้แก่สังคม ซึ่งกระจายอยู่โดยรอบในสถานศึกษา ให้เป็นคนดีมีคุณธรรม นอกจากจะสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียนกลุ่มนี้แล้วยังจำเป็นต้องปรับพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มนี้ด้วยกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย

๑) ให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ได้แก่

- ๑.๑ เปิดห้องคลินิกคุณธรรม สัปดาห์ละ ๒ วัน ตามความพร้อมของพระธรรมวิทยากรหรือสถานศึกษาเป็นผู้กำหนด
- ๑.๒ จัดนักเรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมตามวันและเวลาที่กำหนด โดยให้ถือเป็นคะแนนกิจกรรมด้วย
- ๑.๓ รณรงค์ให้นักเรียนที่มีความสนใจเข้ารับบริการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ

<sup>๑๗๒</sup> สทนากลุ่มเฉพาะ ว่าที่ ร.ต.สุรดี อิ่มเอิบธรรม, นักพัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๗๓</sup> สทนากลุ่มเฉพาะ นายวิศุตร ศรีดี, หัวหน้างานพัฒนานิย วิทยาลัยเทคโนโลยีพนิชการอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๗๔</sup> สทนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดโกสสิทธิ์ สุวณโณ, พระธรรมวิทยากร, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

- ๑.๔ จัดตั้งกลุ่มสมาชิกชมรมคลินิกคุณธรรมประจำสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนที่เป็นสมาชิกทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม และช่วยเผยแพร่ผลการดำเนินงานของคลินิกคุณธรรมให้นักเรียน หรือประชาชนทั่วไปรับทราบ และเชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว
- ๑.๕ จัดตั้งกลุ่มเฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน นอกเวลา
- ๑.๖ จัดตั้งกลุ่มไลน์ (Line) เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน นอกเวลา หรือเพื่อสอดส่องพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคน
- ๑.๗ คัดเลือกแกนนำในการประสานงานระหว่างนักเรียนกลุ่มเป้าหมายกับพระธรรมวิทยากร เพื่อลดช่องว่างระหว่างกัน
- ๑.๘ ติดป้ายคติธรรม ธรรมะดีๆ ข้อคิดต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษา

๒) สนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นหรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ควรเน้นเรื่องความกตัญญูรู้คุณ เรื่องความสามัคคีกลมเกลียวกัน เรื่องความอดทน ประหยัด อุดม เรื่องความเสียสละ มีจิตอาสา เรื่องความไม่ประมาท โดยให้สถานศึกษาอาราธนาพระธรรมวิทยากรมาอบรมสนทนาธรรม/บรรยายธรรม กับนักเรียนในเวลา/สถานที่ที่เหมาะสม จัดกิจกรรมที่เน้นให้พระธรรมวิทยากรได้พบปะกับนักเรียนสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ของสถานศึกษา เป็นต้น

๓) ให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ

#### ๔) จัดค่ายคุณธรรม

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันรูปแบบในรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากรข้างต้น พบว่า

๑) ให้เปลี่ยนชื่อรูปแบบ จาก “ปรับปรุง” เป็น “การปรับปรุง” โดยเติมคำว่า “การ” ไว้ข้างหน้าเพื่อเปลี่ยนจากคำกริยามาเป็นคำนาม<sup>๑๗๕</sup>

๒) ให้เปลี่ยนชื่อรูปแบบภาษาอังกฤษ จากคำว่า “Adjust” ซึ่งแปลว่า การปรับปรุงในลักษณะของการเปลี่ยนน้ำต่างมาเป็นน้ำกรด เป็นต้น มาเป็นคำว่า “Improvement” จึงเหมาะสมกับความหมายของการปรับปรุงคุณธรรมจริยธรรม<sup>๑๗๖</sup>

๓) เปลี่ยนจากกลยุทธ์เดิมคือ “ปรับพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม” มาเป็น “ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม” และเพิ่ม

<sup>๑๗๕</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ปฐมพงษ์ ศุภเลิศ, ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๗๖</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ปฐมพงษ์ ศุภเลิศ, ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

เป้าประสงค์คือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ตัวชี้วัดคือร้อยละของจำนวนนักเรียนกลุ่มเสี่ยงลดน้อยลง ผลผลิตคือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ<sup>๑๗๗</sup>

๔) ให้คงกลุ่มประชากรไว้ คือ นักเรียนกลุ่มเสี่ยง<sup>๑๗๘</sup>

๕) กิจกรรมหรือโครงการที่จะสนับสนุนให้รูปแบบที่สองประสบผลสำเร็จนั้นใช้ได้ทั้งหมด<sup>๑๗๙</sup>

### ๒.๑.๓ ผลการยืนยันรูปแบบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร รูปแบบที่ ๓ คือ เปลี่ยนแปลง (Change)

จากการกำหนดรูปแบบจำลองในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร (Basic Model) นั้น ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบที่ ๓ คือ เปลี่ยนแปลง (Change) มีรายละเอียดดังนี้

ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของพระธรรมวิทยากรนั้น กลุ่มเป้าหมายที่สำคัญคือนักเรียนที่มีความประพฤติดี มีคุณธรรมจริยธรรมเน้น มีภาวะความเป็นผู้นำสูง เป็นจิตอาสาพัฒนาสถานศึกษาและชุมชน ซึ่งจัดเป็นนักเรียนกลุ่มที่ดี สามารถเรียนรู้และพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้ง่าย ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

๑) สร้างเยาวชนจิตอาสา เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานด้านคุณธรรมเพื่อสาธารณประโยชน์จิตสำนึกต่อส่วนรวมเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ไม่แบ่งแยกสร้าง ความเท่าเทียมกันของคนโดยยึดหลักคุณธรรม

๒) สร้างชมรมคลินิกคุณธรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง เพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมซึ่งกันและกัน โดยมีนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นตัวจักรในการขับเคลื่อนงานโครงการคลินิกคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง ซึ่งจะทำให้ลดช่องว่างระหว่างพระธรรมวิทยากรกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง โดยการจัดกิจกรรมลักษณะเข้าค่าย หรืออบรมนักเรียนกลุ่มเป้า ด้วยการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา และภาวนา ๔

๓) สร้างเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันรูปแบบในรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากรข้างต้น พบว่า

๑) ให้เปลี่ยนชื่อรูปแบบ จาก “เปลี่ยนแปลง” เป็น “การเปลี่ยนแปลง” โดยเติมคำว่า การไว้ข้างหน้าเพื่อเปลี่ยนจากคำกริยามาเป็นคำนาม<sup>๑๘๐</sup>

<sup>๑๗๗</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ปฐมพงษ์ ศุภเลิศ, ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๗๘</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ พระสมุห์แสงสุรี ธีรภทฺโท, พระธรรมวิทยากร, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๗๙</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมฺโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระปลัดประดิษฐ์ ฐิตาโก, พระธรรมวิทยากร, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๘๐</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ปฐมพงษ์ ศุภเลิศ, ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.



๒) ให้ใช้คำในภาษาอังกฤษเหมือนเดิม คือคำว่า Change <sup>๑๘๑</sup>

๓) เปลี่ยนจากกลยุทธ์เดิมคือ “นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรมประจำใจ” มาเป็น “ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม” และเพิ่มเป้าประสงค์เป็นนักเรียนเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ดี และเป็นที่ยอมรับของสังคม ตัวชี้วัดคือ ร้อยละของจำนวนนักเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม ผลผลิตคือนักเรียนเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ดี และเป็นที่ยอมรับของสังคมทั้งปริมาณและคุณภาพ <sup>๑๘๒</sup>

๔) ให้คงกลุ่มประชากรเดิมไว้ คือ นักเรียน <sup>๑๘๓</sup>

๕) กิจกรรมหรือโครงการที่จะสนับสนุนให้รูปแบบที่สามประสบผลสำเร็จนั้นใช้ได้ทั้งหมด <sup>๑๘๔</sup>

#### ๒.๑.๔ ผลการยืนยันรูปแบบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร รูปแบบที่ ๔ คือ พัฒนา (Develop)

จากการกำหนดรูปแบบจำลองในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร (Basic Model) นั้น ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบที่ ๔ คือ พัฒนา (Develop) มีรายละเอียดดังนี้

รูปแบบสุดท้ายคือ การจัดตั้งคลินิกคุณธรรมต้นแบบ ให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษา และสังคม เป็นการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานของศูนย์คลินิกคุณธรรมที่มีอยู่แล้วเดิม และสร้างคลินิกคุณธรรมต้นแบบขึ้นใหม่ และกระจายคลินิกคุณธรรมต้นแบบไปสู่สถานศึกษาทั่วประเทศ โดยเน้นกิจกรรมในลักษณะ

๑) เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

๒) ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศในการส่งเสริมคุณภาพ จริยธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ

๓) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา พระธรรมวิทยากรประจำคลินิกคุณธรรม ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคกับสถานศึกษาใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม

<sup>๑๘๑</sup> สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ปฐมพงษ์ สุภเลิศ, ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๘๒</sup> สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ปฐมพงษ์ สุภเลิศ, ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๘๓</sup> สทนากลุ่มเฉพาะ พระสมุห์แสงสุรี ธีรภทโท, พระธรรมวิทยากร, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๘๔</sup> สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระปลัดประดิษฐ์ ฐิตาโก, พระธรรมวิทยากร, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๔) ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

๕) ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันรูปแบบในรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากรข้างต้น พบว่า

๑) ให้เปลี่ยนชื่อรูปแบบ จาก “พัฒนา” เป็น “การพัฒนา” โดยเติมคำว่า “การ” ไว้ข้างหน้า เพื่อเปลี่ยนจากคำกริยามาเป็นคำนาม<sup>๑๘๕</sup>

๒) ให้เปลี่ยนชื่อรูปแบบภาษาอังกฤษ จากคำว่า “Develop” มาเป็นคำว่า “Development”<sup>๑๘๖</sup>

๓) เปลี่ยนจากกลยุทธ์เดิมคือ “สร้างคลินิกคุณธรรม ให้เป็นศูนย์กลางด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษา และสังคม” มาเป็น “เสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน” และเพิ่มเป้าประสงค์เป็นระบบการบริหารจัดการโครงการคลินิกคุณธรรมมีคุณภาพมาตรฐานเป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นของสังคม ตัวชี้วัดคือดัชนีความเชื่อมั่นในคุณภาพการบริหารจัดการของโครงการคลินิกคุณธรรม และร้อยละของโครงการคลินิกคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จได้รับรางวัลจากหน่วยงานภายนอกต่างๆ ผลผลิตคือโครงการคลินิกคุณธรรมมีการบริหารจัดการที่ได้คุณภาพมาตรฐาน<sup>๑๘๗</sup>

๔) ให้คงกลุ่มประชากรเดิมไว้ คือ นักเรียน แต่เพิ่มพันธมิตรในการร่วมกันทำกิจกรรมคือ “บวร” ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน/ชุมชน<sup>๑๘๘</sup> และให้เพิ่มจำนวนพระธรรมวิทยากรให้มากขึ้น<sup>๑๘๙</sup>

๕) กิจกรรมหรือโครงการที่จะสนับสนุนให้รูปแบบที่สี่ประสบความสำเร็จนั้นใช้ได้ทั้งหมด<sup>๑๙๐</sup> แต่ควรสลับข้อกันใหม่ดังนี้<sup>๑๙๑</sup>

๕.๑ ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

๕.๒ เป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

<sup>๑๘๕</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ปฐมพงษ์ ศุภเลิศ, ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๘๖</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ปฐมพงษ์ ศุภเลิศ, ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๘๗</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ปฐมพงษ์ ศุภเลิศ, ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๘๘</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ พระพิพัฒน์ศาสนกิจวิธาน (ประยูร สุทธิบุญโญ), เจ้าอาวาสวัดท่ากรัง, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๘๙</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดโกสสิทธิ์ สุวณโณ, พระธรรมวิทยากร, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๙๐</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระปลัดประดิษฐ์ฐิติตาโก, พระธรรมวิทยากร, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

<sup>๑๙๑</sup> สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ปฐมพงษ์ ศุภเลิศ, ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๕.๓ ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศในการส่งเสริมคุณภาพ จริยธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ

๕.๔ สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา พระธรรมวิทยากรประจำคลินิกคุณธรรม ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคกับสถานศึกษาใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม

๕.๕ ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

**๒.๑.๕ สรุปลักษณะข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในรูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ทั้ง ๔ รูปแบบ (PICD:SCP MODEL)**

ผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในยืนยันรูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร (PICD:SCP MODEL) ทั้ง ๔ รูปแบบนั้น สามารถสรุปได้ดังนี้

**รูปแบบที่ ๑ ได้แก่ การป้องกัน (Prevention)**

**เป้าประสงค์** ได้แก่ นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมประจำใจ

**ตัวชี้วัด** ได้แก่ ร้อยละของนักเรียนที่นำเอาหลักคุณธรรมจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน

**ผลผลิต** ได้แก่ นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมประจำใจเพิ่มมากขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ

**กลยุทธ์** ได้แก่ **สร้างภูมิคุ้มกัน**ด้วยการ**เสริมสร้าง**คุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง

**กลุ่มประชากร** ได้แก่ นักเรียนกลุ่มทั่วไป กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มเป้าหมาย

**กิจกรรม** ได้แก่ กิจกรรม ๔ ส. ดังนี้

๑) สะอาด ได้แก่ กิจกรรมรักษาศีล ๕ ซึ่งเป็นคุณธรรมเบื้องต้นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ส่งเสริมให้นักเรียนรักษาศีล ๕ เป็นประจำ มีกิจกรรมรับศีลก่อนเข้าห้องเรียน กิจกรรมทำบุญตักบาตรรับศีลวันพระ กิจกรรมรักษาศีลอุโบสถหรือศีล ๘ กิจกรรมสัมมาอาชีวะ กิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษา กิจกรรมตั้งสติก่อนสตาร์ท เป็นต้น และกิจกรรมสถานศึกษาปลอดอบายมุข ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นภัยและโทษของการเป็นนักเลงสุรา นักเลงการพนัน นักเลงผู้หญิง และการคบเพื่อนไม่ดี เป็นต้น ด้วยการเน้นกิจกรรมรณรงค์ให้นักเรียนลด ละ เลิก อบายมุขทั้งปวง กิจกรรมงดสูบบุหรี่ในสถานศึกษา กิจกรรมโทษภัยของยาเสพติด กิจกรรมรักษานวลสงวนตัว กิจกรรมจิตอาสาคบเพื่อนดี กิจกรรมหน้าที่พลเมืองที่ดี ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ คือ เบญจศีลเบญจธรรม, เว้นจากอบายมุข และภาวนา ๔ ด้าน กายภาวนา และศีลภาวนา

๒) สว่าง ได้แก่ กิจกรรมเสริมสร้างปัญญาให้แก่นักเรียน เช่น กิจกรรมวิถีธรรมวิถีไทย รณรงค์ให้นักเรียนรู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมประจำถิ่นของตนเอง กิจกรรมมารยาทไทย กิจกรรมยิ้มไหว้ทักทายกัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ศาสตร์แขนงต่างๆของท้องถิ่นตนเอง และกิจกรรมส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น กิจกรรม “ลานธรรม ลานไทย ลานวิถีพุทธ” คือ กิจกรรม

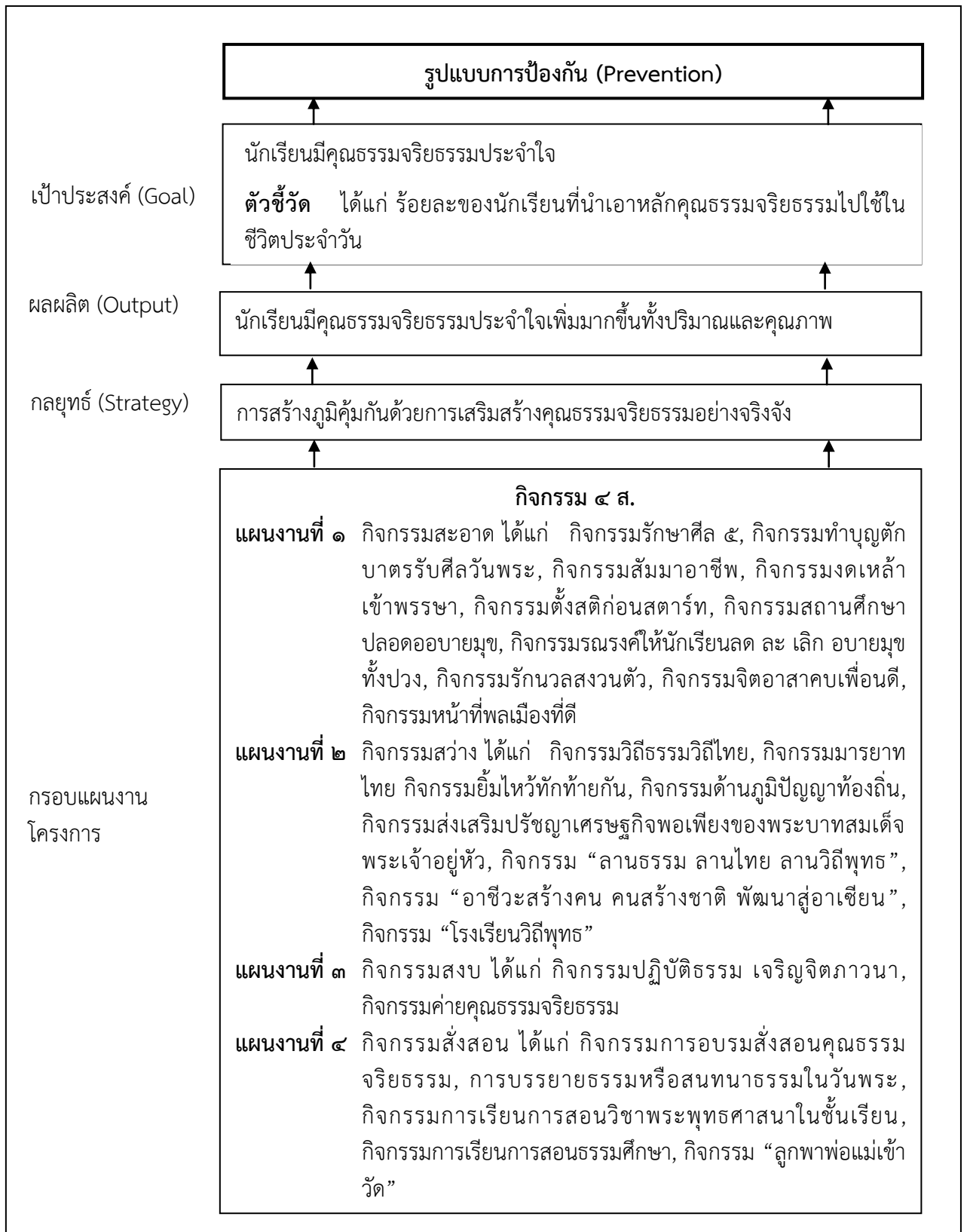
ที่ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากลานวัดในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนพื้นที่ภายในวัดในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ กิจกรรม “อาชีวะสร้างคน คนสร้างชาติ พัฒนาสู่อาเซียน” ซึ่งเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลปัจจุบัน เป็นกิจกรรมในลักษณะการบูรณาการกับการเรียนการสอนในปัจจุบันตามสาขาวิชาต่างๆ ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพบุคลากรโดยเน้นกิจกรรมลักษณะ “มีความรู้คู่คุณธรรม” กิจกรรม “โรงเรียนวิถีพุทธ” ซึ่งเป็นกิจกรรมใหม่ของกรมการศาสนาซึ่งต่อยอดจากนโยบายของทางรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ โดยเน้นเฉพาะโรงเรียนที่ยังไม่เข้าร่วมโครงการปีบกระทรวงศึกษาธิการ โดยการนำพระธรรมวิทยากรไปเป็นพี่เลี้ยงในการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธดังกล่าวด้วย ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้คือ ไตรสิกขา สัปปริสธรรม ๗ และภาวนา ๔ ด้าน ปัญญาภาวนา

๓) สงบ ได้แก่ กิจกรรมปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนา มีการนั่งสมาธิ เดินจงกรม แผ่เมตตา เป็นต้น เพื่อช่วยให้นักเรียนมีสมาธิในการศึกษาเล่าเรียน ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท โดยสามารถจัดกิจกรรมในลักษณะสวดมนต์ไหว้พระก่อนและหลังเรียน นั่งสมาธิหรือทำจิตให้สงบก่อนเข้าเรียนและหลังเลิกเรียน กิจกรรมค้ำคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้คือ หลักไตรสิกขา และภาวนา ๔ ด้าน จิตตภาวนา

๔) สั่งสอน ได้แก่ กิจกรรมการอบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรม การบรรยายธรรมหรือสนทนาธรรมในวันพระ กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในชั้นเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษา และจัดให้มีการสอบธรรมศึกษา เป็นต้น กิจกรรม “ลูกพาพ่อแม่เข้าวัด” เป็นกิจกรรมในลักษณะที่ปลูกฝังให้นักเรียนสนใจพระพุทธศาสนาและเชิญชวนให้พ่อแม่พาตนเองมาวัดในวันหยุดเรียน หรือวันสำคัญต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้พ่อแม่เห็นความสำคัญกับทางพระพุทธศาสนาด้วย ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้คือ หลักไตรสิกขา อิทธิบาทธรรม อริยสัจ ๔ สังคหวัตถุธรรม และภาวนา ๔

กิจกรรม ๔ ส. คือ สะอาด สว่าง สงบ และสั่งสอน จะช่วยป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันให้นักเรียนทุกกลุ่มมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมประจำจิตใจ โดยพระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา หลักภาวนา ๔ กาย ศีล จิต ปัญญา หลักอิทธิบาทธรรม หลักอริยสัจ ๔ หลักสังคหวัตถุธรรม และหลักสัปปริสธรรม มาใช้ในการป้องกันปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนได้

สามารถสรุปเป็นแผนภาพรูปแบบการป้องกัน (Prevention) ได้ดังนี้



แผนภาพที่ ๔.๑ รูปแบบการป้องกัน (Prevention)

## รูปแบบที่ ๒ ได้แก่ การปรับปรุง (Improvement)

เป้าประสงค์ ได้แก่ นักเรียนกลุ่มเสียงมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น

ตัวชี้วัด ได้แก่ ร้อยละของจำนวนนักเรียนกลุ่มเสียงลดน้อยลง

ผลผลิต ได้แก่ นักเรียนกลุ่มเสียงมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ

กลยุทธ์ ได้แก่ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสียงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม

กลุ่มประชากร ได้แก่ กลุ่มเสียง คือ นักเรียนกลุ่มที่สร้างปัญหาได้กับสถานศึกษาและ

ชุมชน

กิจกรรม ได้แก่

๑) ให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ได้แก่

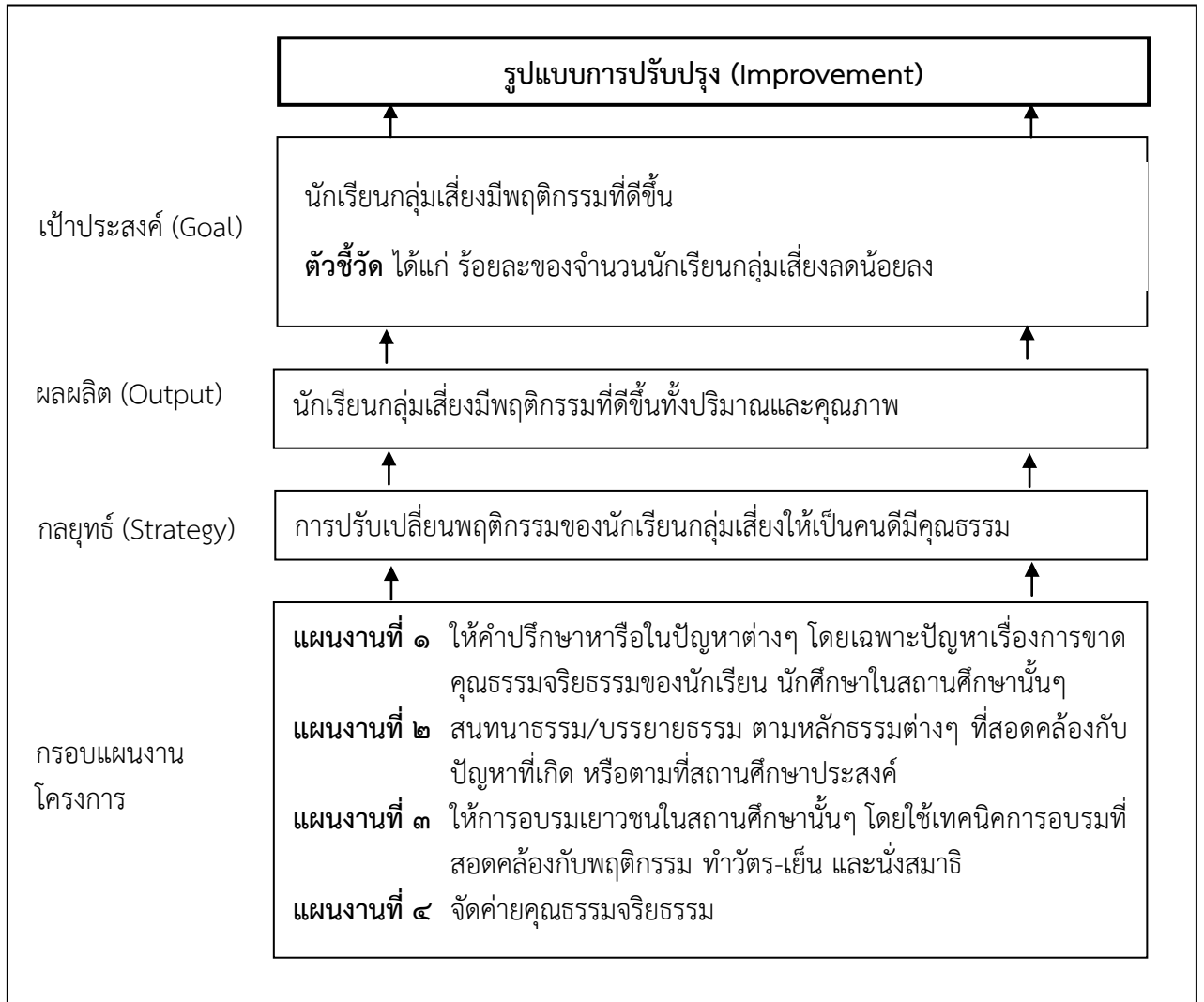
- ๑.๑ เปิดห้องคลินิกคุณธรรม สัปดาห์ละ ๒ วัน ตามความพร้อมของพระธรรมวิทยากรหรือสถานศึกษาเป็นผู้กำหนด
- ๑.๒ จัดนักเรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมตามวันและเวลาที่กำหนด โดยให้ถือเป็นคะแนนกิจกรรมด้วย
- ๑.๓ รณรงค์ให้นักเรียนที่มีความสนใจเข้ารับบริการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ
- ๑.๔ จัดตั้งกลุ่มสมาชิกชมรมคลินิกคุณธรรมประจำสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนที่เป็นสมาชิกทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม และช่วยเผยแพร่ผลการดำเนินงานของคลินิกคุณธรรมให้นักเรียน หรือประชาชนทั่วไปรับทราบ และเชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว
- ๑.๕ จัดตั้งกลุ่มเฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน นอกเวลา
- ๑.๖ จัดตั้งกลุ่มไลน์ (Line) เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน นอกเวลา หรือเพื่อสอดส่องพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคน
- ๑.๗ คัดเลือกแกนนำในการประสานงานระหว่างนักเรียนกลุ่มเป้าหมายกับพระธรรมวิทยากร เพื่อลดช่องว่างระหว่างกัน
- ๑.๘ ติดป้ายคติธรรม ธรรมะดีๆ ข้อคิดต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษา

๒) สนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นหรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ควรเน้นเรื่องความกตัญญูรู้คุณ เรื่องความสามัคคีกลมเกลียวกัน เรื่องความอดทน ประหยัด อุดม อธิปไตย เรื่องความเสียสละ มีจิตอาสา เรื่องความไม่ประมาท โดยให้สถานศึกษาอาราธนาพระธรรมวิทยากรมาอบรมสนทนาธรรม/บรรยายธรรม กับนักเรียนในเวลา/สถานที่ที่เหมาะสม จัดกิจกรรมที่เน้นให้พระธรรมวิทยากรได้พบปะกับนักเรียนสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ของสถานศึกษา เป็นต้น

๓) ให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ

## ๔) จัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม

สามารถสรุปเป็นแผนภาพรูปแบบการปรับปรุง (Improvement) ได้ดังนี้



แผนภาพที่ ๔.๒ รูปแบบการปรับปรุง (Improvement)

### รูปแบบที่ ๓ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลง (Change)

**เป้าประสงค์** ได้แก่ นักเรียนเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ดี และเป็นที่ยอมรับของสังคม

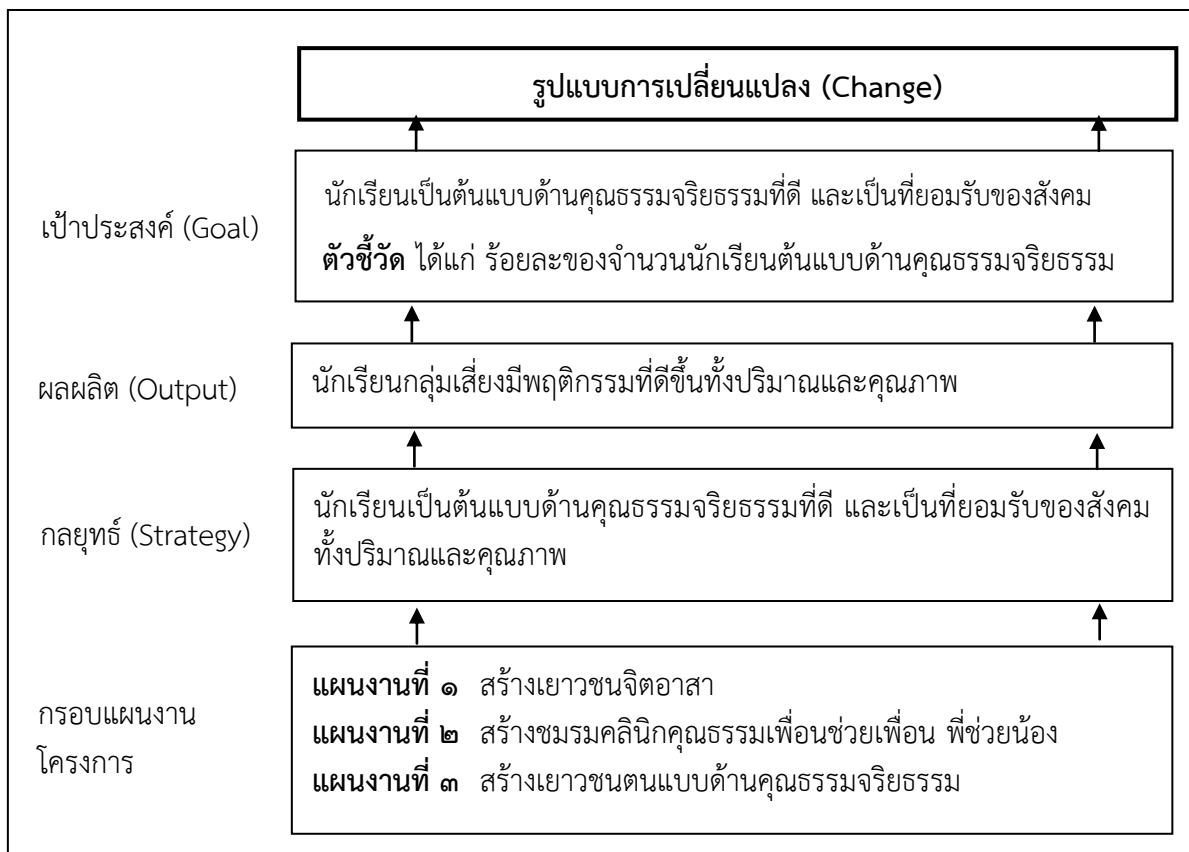
**ตัวชี้วัด** ได้แก่ ร้อยละของจำนวนนักเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม

**ผลผลิต** ได้แก่ นักเรียนเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ดี และเป็นที่ยอมรับของสังคมทั้งปริมาณและคุณภาพ

**กลยุทธ์** ได้แก่ **ส่งเสริม**ให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม

**กลุ่มประชากร** ได้แก่ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนที่มีความประพฤติดี ตั้งใจเรียน เน้นกิจกรรม มีจิตอาสาพัฒนา

**กิจกรรม** ได้แก่ ๑) สร้างเยาวชนจิตอาสา เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานด้านคุณธรรมเพื่อสาธารณะ ปลูกจิตสำนึกต่อส่วนรวมเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ไม่แบ่งแยกสร้างความเท่าเทียมกันของคนโดยยึดหลักคุณธรรม ๒) สร้างชมรมคลินิกคุณธรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง เพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมซึ่งกันและกัน โดยมีนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นตัวจักรในการขับเคลื่อนงานโครงการคลินิกคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง ซึ่งจะทำให้ลดช่องว่างระหว่างพระธรรมวิทยากรกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง โดยการจัดกิจกรรมลักษณะเข้าค่าย หรืออบรมนักเรียนกลุ่มเป้า ด้วยการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา และภาวนา ๔ ๓) สร้างเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม สามารถสรุปเป็นแผนภาพรูปแบบการเปลี่ยนแปลง (Change) ได้ดังนี้



แผนภาพที่ ๔.๓ รูปแบบการเปลี่ยนแปลง (Change)



### รูปแบบที่ ๔ ได้แก่ การพัฒนา (Development)

**เป้าประสงค์** ได้แก่ ระบบการบริหารจัดการโครงการคลินิกคุณธรรมมีคุณภาพมาตรฐานเป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นของสังคม

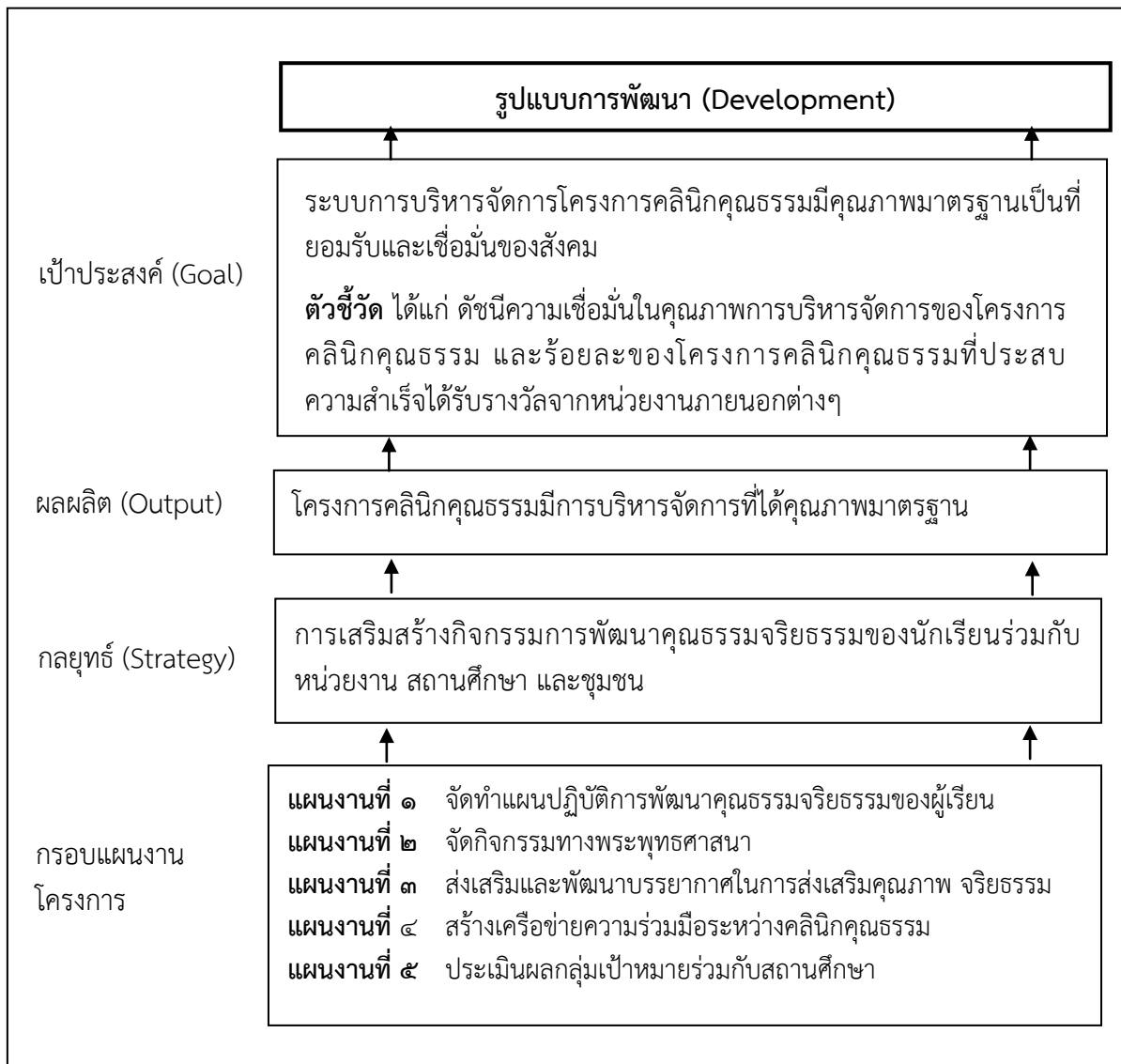
**ตัวชี้วัด** ได้แก่ ดัชนีความเชื่อมั่นในคุณภาพการบริหารจัดการของโครงการคลินิกคุณธรรม และร้อยละของโครงการคลินิกคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จได้รับรางวัลจากหน่วยงานภายนอกต่างๆ

**ผลผลิต** ได้แก่ โครงการคลินิกคุณธรรมมีการบริหารจัดการที่ได้คุณภาพมาตรฐาน

**กลยุทธ์** ได้แก่ **เสริมสร้าง**กิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับหน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน

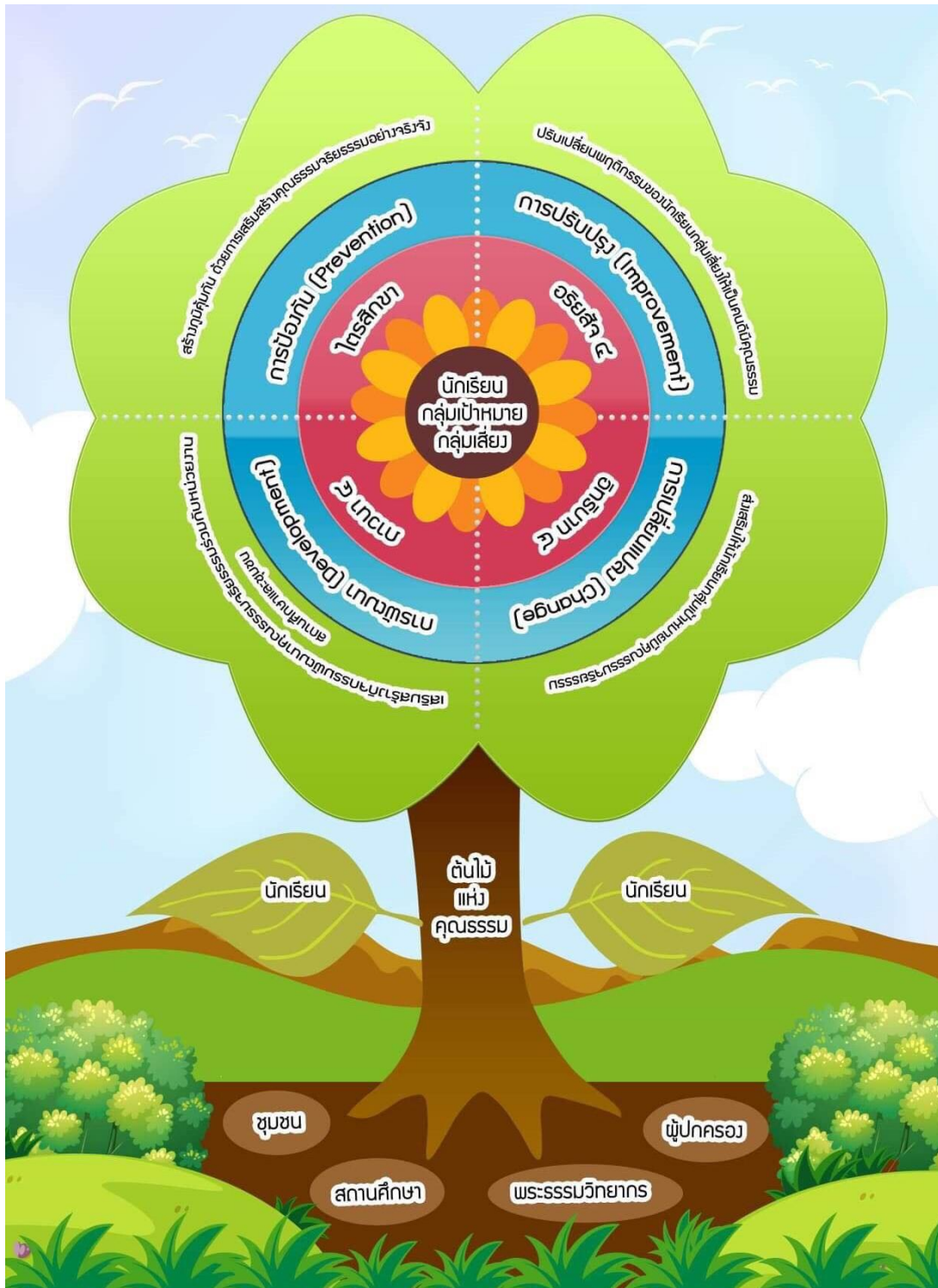
**กลุ่มประชากร** ได้แก่ นักเรียนทั้งหมด โดยมีพระธรรมวิทยากรเป็นผู้พัฒนาร่วมกับบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน เป็นภาคเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมร่วมกัน (บวร)

**กิจกรรม** ได้แก่ ๑) ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๒) เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ๓) ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศในการส่งเสริมคุณภาพ จริยธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแข่งขัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ ๔) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา พระธรรมวิทยากรประจำคลินิกคุณธรรม ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคกับสถานศึกษาใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม ๕) ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา สามารถสรุปเป็นแผนภาพรูปแบบการพัฒนา (Development) ได้ดังนี้



แผนภาพที่ ๔.๔ รูปแบบการพัฒนา (Development)

จากการศึกษาเรื่อง “รูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร” ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็น PICD:SCP MODEL ได้ดังนี้



แผนภาพที่ ๔.๕ รูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร PICD : SCP MODEL

จากแผนภาพที่ ๔.๑ พบว่า รูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร หรือ PICD:SCP MODEL นั้นเป็นรูปของต้นไม้แห่งคุณธรรม โดยประกอบด้วยส่วนต่างๆ ของต้นไม้ ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง คือ ส่วนของรากและดิน หมายถึง พระธรรมวิทยากรเปรียบเสมือนดินที่ส่งเสริมให้ต้นไม้เจริญเติบโต เป็นผู้ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ร่วมกับสถานศึกษา (School) ชุมชน (Community) และ ผู้ปกครอง (Parent) ในการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมของพระธรรมวิทยากรให้ประสบความสำเร็จ ส่วนคุณธรรมจริยธรรมที่ถูกส่งเสริมเปรียบเสมือนรากของต้นไม้ที่จะทำให้ต้นไม้มีความมั่นคงและเจริญเติบโตได้ดี

ส่วนที่สอง คือ ลำต้นและใบ หมายถึง หลักในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเปรียบเสมือนลำต้นที่เป็นท่อน้ำเลี้ยง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ดอกไม้มีความเจริญรุ่งเรืองและสวยงาม โดยผ่านกระบวนการในการส่งเสริมจากพระธรรมวิทยากร สถานศึกษา ชุมชน และผู้ปกครอง ส่วนผู้ได้รับผลประโยชน์จากการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ นักเรียน เปรียบเสมือนใบไม้เมื่อได้รับดินที่ดี ปุ๋ยที่ดี ก็มีความเจริญงอกงาม

ส่วนที่สาม คือ ดอกไม้ ซึ่งประกอบด้วยแกนดอกและกลีบดอก หมายถึง รูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร แกนดอกเปรียบเสมือนนักเรียนกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มเสี่ยงผู้เข้ารับการฝึกอบรมจากพระธรรมวิทยากรโดยตรง ผ่านกระบวนการตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาได้แก่ หลักไตรสิกขา หลักอริยสัจ ๔ หลักอิทธิบาท ๔ และหลักภาวนา ๔ ผสมผสานกันกับรูปแบบที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ออกมาจากการวิจัย คือ หลัก PICD:SCP MODEL มีคำอธิบายดังต่อไปนี้

P หมายถึง รูปแบบที่ ๑ ได้แก่ การป้องกัน (Prevention) กลยุทธ์ คือ สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง กลุ่มประชากร ได้แก่ นักเรียนกลุ่มทั่วไป กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มเป้าหมาย เป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนทุกกลุ่มด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านคุณธรรมจริยธรรมผ่านกิจกรรมต่างๆ

I หมายถึง รูปแบบที่ ๒ ได้แก่ การปรับปรุง (Improvement) กลยุทธ์ คือ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม กลุ่มประชากร ได้แก่ กลุ่มเสี่ยง คือ นักเรียนกลุ่มที่สร้างปัญหาได้กับสถานศึกษาและชุมชน เป็นการนำนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่ดี มาแก้ไขปรับปรุงให้กลายเป็นคนดีมีคุณธรรมผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้น

C หมายถึง รูปแบบที่ ๓ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลง (Change) กลยุทธ์ คือ ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม กลุ่มประชากร ได้แก่ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนที่มีความประพฤติดี ตั้งใจเรียน เน้นกิจกรรม มีจิตอาสาพัฒนา เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนนักเรียนที่มีพฤติกรรมที่ดีให้เป็นแบบอย่างแก่เด็กและเยาวชนทั่วไป

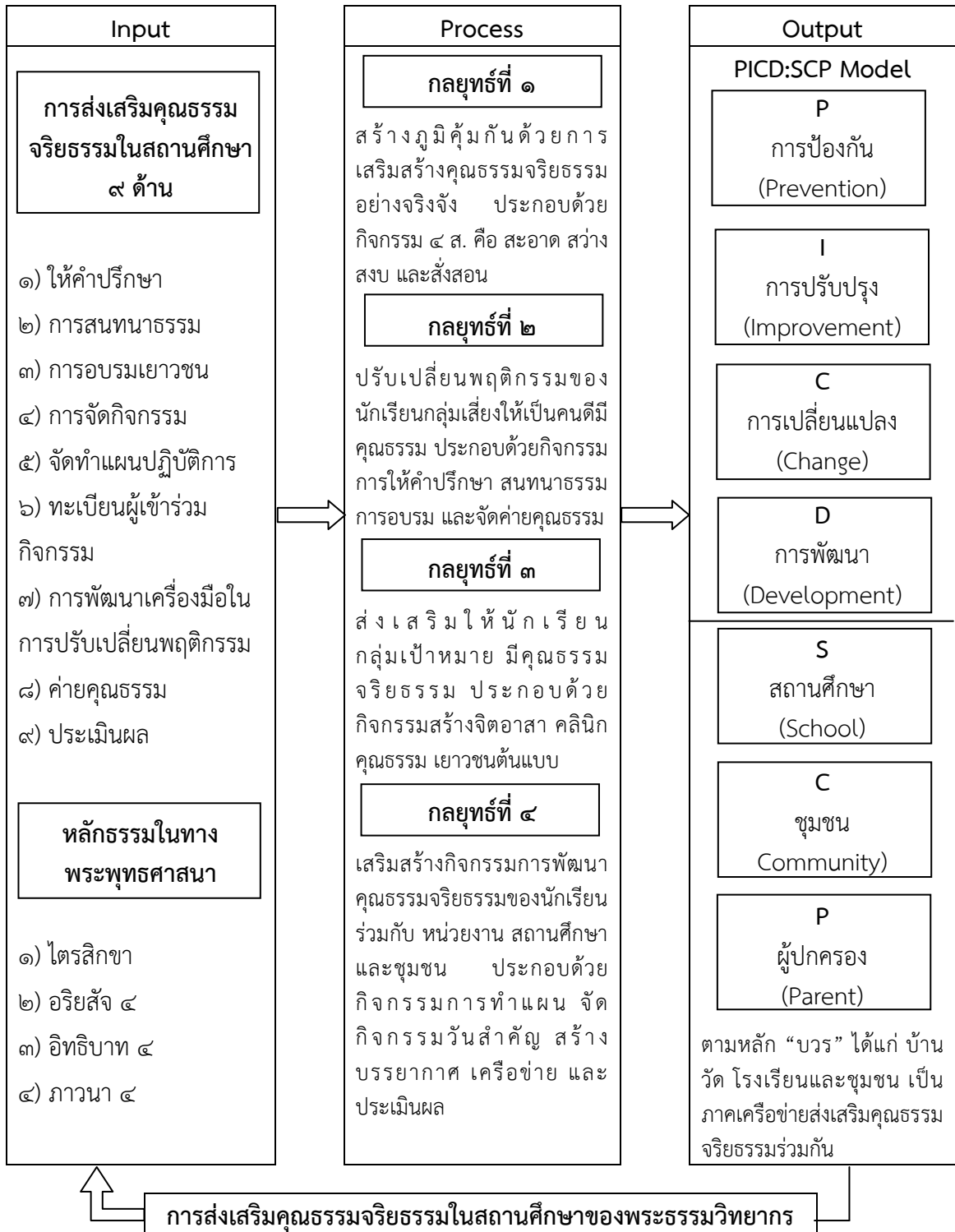
D หมายถึง รูปแบบที่ ๔ ได้แก่ การพัฒนา (Development) กลยุทธ์ คือ เสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน กลุ่ม

ประชากร ได้แก่ นักเรียนทั้งหมด โดยมีพระธรรมวิทยากรเป็นผู้พัฒนาร่วมกับ S หมายถึง สถานศึกษา (School)

C หมายถึง ชุมชน (Community) และ P หมายถึง ผู้ปกครอง (Parent) ตามหลัก “บวร” ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน เป็นภาคเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมร่วมกัน

### ตอนที่ ๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร” ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัยจนได้องค์ความรู้ใหม่เกิดขึ้น ดังนี้



แผนภาพที่ ๔.๖ องค์ความรู้จากการวิจัย  
ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๒ พบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเกิดจากกระบวนการในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ด้วยกระบวนการตามรายละเอียดดังนี้

๑) Input ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ บทบาทของพระธรรมวิทยากรผู้ผ่านการฝึกอบรมและบรรจุจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ในการเข้าไปทำหน้าที่ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมร่วมกับสถานศึกษา ปัจจุบันมีทั้งสิ้น ๓๐ แห่งทั่วประเทศ โดยพระธรรมวิทยากรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมใน ๙ ด้าน คือ ๑. ด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ๒. ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ๓. ด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ๔. ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ๕. ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๖. ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน ๗. ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. ด้านการจัดค่ายคุณธรรม ๙. ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา และประยุกต์กับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขา หลักอริยสัจ ๔ หลักกัทธิบาท ๔ และหลักภavana ๔ จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า กิจกรรมทั้ง ๙ กิจกรรมนั้นสามารถนำไปใช้กับนักเรียนเป็นบางกลุ่มเท่านั้น ไม่สามารถปรับใช้กับนักเรียนทุกกลุ่มได้ จึงควรปรับปรุงรูปแบบใหม่ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียนทุกกลุ่มโดยการนำชุมชน ผู้ปกครอง และสถานศึกษา มาช่วยสนับสนุนบทบาทของพระธรรมวิทยากรด้วย

๒) Process กระบวนการ ได้แก่ กลยุทธ์ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร และกิจกรรมหรือโครงการในการขับเคลื่อนบทบาทของพระธรรมวิทยากร ที่เกิดจากกระบวนการในการสังเคราะห์และวิเคราะห์ของผู้วิจัย ประกอบด้วย กลยุทธ์ที่ ๑ “สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง” ประกอบด้วยกิจกรรม ๔ ส. คือ สะอาด สว่าง สงบ และสั่งสอน โดยสามารถนำไปส่งเสริมกับนักเรียนได้ทุกกลุ่ม กลยุทธ์ที่ ๒ “ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม” ประกอบด้วยกิจกรรมการให้คำปรึกษา สนทนาธรรม การอบรม และจัดค่ายคุณธรรม โดยสามารถนำไปส่งเสริมกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่มีพฤติกรรมไม่ดีให้กลายเป็นคนดีได้ กลยุทธ์ที่ ๓ “ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม” ประกอบด้วยกิจกรรมสร้างจิตอาสา คลินิกคุณธรรม เยาวชนต้นแบบ โดยสามารถนำไปส่งเสริมกับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อพัฒนาให้เป็นนักเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม และ กลยุทธ์ที่ ๔ “เสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงานสถานศึกษา และชุมชน” ประกอบด้วยกิจกรรมการทำแผน จัดกิจกรรมวันสำคัญ สร้างบรรยากาศเครือข่าย และประเมินผล โดยสามารถนำไปส่งเสริมกับนักเรียนได้ทุกกลุ่มร่วมกับสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับ

วัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรต่อไป

๓) Output ผลลัพธ์ ได้แก่ รูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรที่เกิดจากกระบวนการในการสังเคราะห์และวิเคราะห์ใหม่ เป็น ๔ รูปแบบ คือ รูปแบบที่ ๑ ได้แก่ การป้องกัน (Prevention) เป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนทุกกลุ่มด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างแท้จริง รูปแบบที่ ๒ ได้แก่ การปรับปรุง (Improvement) เป็นการนำนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่มีพฤติกรรมไม่ดี มาแก้ไขปรับปรุงให้กลายเป็นคนดีมีคุณธรรม รูปแบบที่ ๓ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลง (Change) เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนนักเรียนกลุ่มเป้าหมายที่มีพฤติกรรมให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนด้วยกัน และรูปแบบที่ ๔ ได้แก่ การพัฒนา (Development) คือการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน โดยมีพระธรรมวิทยากรเป็นผู้พัฒนาร่วมกับ สถานศึกษา (School) ชุมชน (Community) และ ผู้ปกครอง (Parent) ตามหลัก “บวร” ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน เพื่อเสริมสร้างภาคเครือข่ายให้เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า องค์ความรู้จากการวิจัยเกิดจากกระบวนการในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรทั้ง ๓ ด้าน คือ Input ปัจจัยนำเข้า ได้แก่รูปแบบเดิมทั้ง ๙ ด้านและหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา Process กระบวนการ ได้แก่กลยุทธ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมทั้ง ๔ กลยุทธ์และกิจกรรมหรือโครงการที่จัดขึ้น สุดท้ายคือ Output ผลลัพธ์ ได้แก่ รูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร คือ PICD:SCP Model นั้นเอง



## บทที่ ๕

### สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ ๒) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ และนักวัฒนธรรมจังหวัด จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น ก่อนที่จะนำเสนอต่อการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

#### ๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญในรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

**๕.๑.๑ หลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ**

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยาการ คือ หน้าที่ของพระธรรมวิทยาการทั้ง ๙ ด้าน คือ

๑. ให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ

๒. สนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามสถานศึกษาประสงค์

๓. ให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ

๔. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

๕. ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

๖. จัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน

๗. พัฒนาเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียน

๘. จัดค่ายคุณธรรม

๙. ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

ซึ่งเป็นกิจกรรมที่กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม กำหนดขึ้น และจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เพิ่มเติมแนวคิดหรือนโยบายในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทญานกร อีกดังนี้

ด้านการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ควรประกอบด้วย

๑) เปิดห้องคลินิกคุณธรรม สัปดาห์ละ ๒ วัน ตามความพร้อมของพระธรรมวิทญานกรหรือสถานศึกษาเป็นผู้กำหนด

๒) จัดนักเรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมตามวันและเวลาที่กำหนด โดยให้ถือเป็นคะแนนกิจกรรมด้วย

๓) รณรงค์ให้นักเรียนที่มีความสนใจเข้ารับบริการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ

๔) จัดตั้งกลุ่มสมาชิกชมรมคลินิกคุณธรรมประจำสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนที่เป็นสมาชิกทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม และช่วยเผยแพร่ผลการดำเนินงานของคลินิกคุณธรรมให้นักเรียน หรือประชาชนทั่วไปรับทราบ และเชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว

๕) จัดตั้งกลุ่มเฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียนนอกเวลา

๖) จัดตั้งกลุ่มไลน์ (Line) เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน นอกเวลา หรือเพื่อสอดส่องพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคน

๗) คัดเลือกแกนนำในการประสานงานระหว่างนักเรียนกลุ่มเป้าหมายกับพระธรรมวิทญานกร เพื่อลดช่องว่างระหว่างกัน

๘) ติดป้ายคติธรรม ธรรมะดีๆ ข้อคิดต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษา

ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นหรือตามสถานศึกษาประสงค์นั้น ควรประกอบด้วย

๑) ควรเน้นเรื่องความกตัญญูรู้คุณ

๒) ควรเน้นเรื่องความสามัคคีกลมเกลียวกัน

- ๓) ควรเน้นเรื่องความอดทน ประหยัด อดออม
- ๔) ควรเน้นเรื่องความเสียสละ มีจิตอาสา
- ๕) ควรเน้นเรื่องความไม่ประมาท
- ๖) สถานศึกษาควรจัดสรรเวลาให้พระธรรมวิทยากรได้อบรมสนทนาธรรม/บรรยายธรรมกับนักเรียนในเวลา/สถานที่ที่เหมาะสม
- ๗) สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมที่เน้นให้พระธรรมวิทยากรได้พบปะกับนักเรียนสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรมวันสำคัญต่างๆของสถานศึกษา เป็นต้น
- ด้านให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร เข้า-เย็น และนั่งสมาธิ พบว่า พระธรรมวิทยากรมักเชิญชวนให้นักเรียนได้ไหว้พระสวดมนต์ก่อนและหลังเรียนสม่ำเสมอ เป็นแกนนำในการนั่งสมาธิ ฝึกจิตภาวนา ในบางโอกาสก็จะนำนักเรียนสวดมนต์ทำวัตรเช้าและเย็น เป็นต้น
- ด้านจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชนควรประกอบด้วย
- ๑) จัดกิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ โดยอาราธนาพระสงฆ์และพระธรรมวิทยากร มาบรรยายธรรมอวยพรปีใหม่ และบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้ง
- ๒) จัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ โดยพระธรรมวิทยากรร่วมจัดนิทรรศการและกิจกรรมมอบของรางวัลแก่เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยนำนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมด้วย
- ๓) จัดกิจกรรมวันไหว้ครู โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากรบรรยายธรรมเรื่อง “พระคุณครู” และจัดกิจกรรมไหว้ครู โดยมีพระธรรมวิทยากรร่วมด้วย
- ๔) จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา ใหม่ โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากร มาบรรยายธรรม และบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้ง นอกจากนี้ยังพานักเรียนไปเวียนเทียนและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ที่วัดและชุมชนด้วย
- ๕) จัดกิจกรรมหล่อเทียน แท้เทียน และถวายเทียนเข้าพรรษาในวัดที่พระธรรมวิทยากรจำพรรษา หรือวัดอื่นๆ ใกล้กับสถานศึกษา
- ๖) จัดกิจกรรมวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากรบรรยายธรรมพิเศษ
- ๗) จัดกิจกรรมทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระธรรมวิทยากรเนื่องในวันคล้ายวันเกิดของบุคลากร เพื่อสนับสนุนให้บุคลากรได้ทำบุญในทางพระพุทธศาสนา
- ๘) จัดกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ โดยมีพระธรรมวิทยากรเป็นแกนนำจัดกิจกรรม
- ๙) จัดกิจกรรมพิเศษ เช่น ด้านหลักสูตรสถานศึกษา
- ด้านร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนนั้นพบว่า ก่อนเปิดภาคการศึกษาใหม่ทุกปี คณะกรรมการบริหารโครงการคลินิกคุณธรรม ร่วมกับพระ

ธรรมวิทยากร และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จะร่วมกันประชุมเพื่อปรึกษาหารือในการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเรียนเรียน

ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือนพบว่า มีการจัดเก็บข้อมูลของผู้เข้าร่วมกิจกรรมน้อย ส่วนมากใช้วิธีการเช็คชื่อของอาจารย์ประจำวิชาหรืออาจารย์ที่ปรึกษาแทน ทำให้พระธรรมวิทยากรยังไม่มีสถิติผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ชัดเจน จึงควรวหาเครื่องมือมาช่วยในการจัดเก็บฐานข้อมูลของนักเรียนต่อไป

ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียน ควรประกอบด้วย

๑) กิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เพื่อให้ให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในการทำกิจกรรมทำความดี เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความรู้สึกที่ได้ทำความดี มีการบูรณาการทำงานร่วมกันทั้งหน่วยงานต้นสังกัดและนักเรียนกับบุคลากรในโรงเรียน

๒) กิจกรรมสวมเสื้อขาวหรือใส่ชุดขาววันพระ เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพทางกาย โดยให้โอกาสนักเรียนในการแสดงออกจากกิจกรรมที่ทำ และเพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามให้แก่เยาวชนให้รู้จักรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม

๓) กิจกรรม ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐% เพื่อให้ผู้เรียนเห็นโทษ และภัยอันเกิดจากการบริโภค สิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ให้ผู้เรียน และบุคลากรในโรงเรียนมีพฤติกรรมไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ และ ให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนปลอดจากสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐%

๔) กิจกรรม รักษาศีล ๕ เพื่อฝึกการไม่เบียดเบียนผู้อื่นและตนเอง และเพื่อการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

๕) กิจกรรม ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม เพื่อฝึกให้บุคลากรในโรงเรียนให้มีบุคลิกงามอย่างไทย และเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ปกครองและชุมชน

๖) กิจกรรมพิจารณาอาหารที่รับประทาน รับประทานอาหารไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ เพื่อให้บุคลากรทุกคนมีสติในการรับประทานอาหาร เพื่อให้นักเรียนตระหนักในคุณค่าของข้าวปลาอาหาร และเพื่อให้บุคลากรทุกคนมีมารยาทที่ดีในการรับประทานอาหาร

๗) กิจกรรมประหยัด ออม ถนอมใช้เงินและสิ่งของ เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดและรู้จักออม และเพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนใช้สิ่งของอย่างประหยัดและให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๘) กิจกรรมการบูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อให้พัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้าน ความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิต ให้กินเป็น อยู่เป็น ดูแลเป็นและฟังเป็น

ด้านจัดค่ายคุณธรรม โครงการค่ายคุณธรรมเป็นโครงการที่ลงทุนแล้วมาความคุ้มค่า นักเรียนได้รับประโยชน์โดยตรง คือ ได้ฝึกความอดทน, ทำให้เกิดความใจเย็น ได้รับความรู้, ฝึกวินัย และพัฒนาศีลธรรม ฝึกสมาธิก่อให้เกิดปัญญา ได้รับความรู้ทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, เข้าใจกฎแห่งกรรม ได้รับการฝึกความมีวินัยในการอยู่ร่วมกัน ได้รับบุญกุศล ได้รับประสบการณ์ชีวิตมากขึ้น ได้รู้จักการปรับตัวในการเรียนในระบบมหาวิทยาลัย มีความกตัญญู (รู้สึว่าต้องมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ รู้คุณบิดา มารดา ญาติพี่น้อง ครูบาอาจารย์) มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากยิ่งขึ้น มีความ

ตั้งใจที่จะทำความดี ช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นมีธรรมะในจิตใจ รู้ถึงคุณค่าของชีวิตมากขึ้น ได้ฝึกปฏิบัติตนในการควบคุมทั้งกาย วาจา และจิตใจ ตระหนักถึง บาป บุญ คุณ โทษ มีจิตใจแน่วแน่มากยิ่งขึ้น การทำตนให้เป็นประโยชน์ ไม่เห็นแก่ตัว และมีความเมตตา และการตั้งตนให้อยู่ในความไม่ประมาท และการมีสติ

ด้านการประเมินผล พระธรรมวิทยากรควรร่วมกับสถานศึกษาในการจัดทำแบบประเมินผลการศึกษาให้หลากหลายรูปแบบ และมีการสรุปโครงการทุกครั้งด้วย

**๕.๑.๒ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร**

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๒๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๒ มีอายุระหว่าง ๑๙ - ๒๑ ปี จำนวน ๑๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๘ มีการศึกษาในระดับ ปวส. จำนวน ๒๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๗ และเข้าอบรมโครงการคลินิกคุณธรรม ๑ - ๕ ครั้ง จำนวน ๒๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๓

๒) นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๖$ ,  $S.D. = ๐.๕๑๐$ ) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรนำเอาหลักธรรมมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ตามหลักภavana ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญามากที่สุด รองลงมาคือด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามสถานศึกษาประสงค์ ถัดมาคือ ด้านการจัดค่ายคุณธรรม ถัดมาคือด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ถัดมาคือด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ถัดมาคือด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ถัดมาคือด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา ถัดมาคือด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ถัดมาคือด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน และสุดท้ายคือด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน ตามลำดับ

๒.๑ ด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๗$ ,  $S.D. = ๐.๕๙๖$ ) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าพระธรรมวิทยากรเป็นกัลยาณมิตรที่ดีในการให้คำปรึกษาต่างๆ แก่นักศึกษามากที่สุด รองลงมาคือ พระธรรมวิทยากรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก้ปัญหาชีวิตให้กับนักศึกษาได้เป็นอย่างดี ถัดมาคือ พระธรรมวิทยากรเข้าใจและทราบปัญหาของนักศึกษา เป็นอย่างดี ถัดมาคือ

พระธรรมวิทยากรสามารถแก้ไขปัญหให้กับนักศึกษาได้ดี ตรงประเด็น และสามารถอธิบายถึงสาเหตุของปัญหาได้ และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรไม่นำเอาเรื่องที่นักศึกษามาขอคำปรึกษาไปเล่า หรือบอกต่อให้เพื่อนนักศึกษาคณะอื่นๆ ฟัง ตามลำดับ

**๒.๒ ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๑๓$ , S.D. = ๐.๕๓๗) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าพระธรรมวิทยากรเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถามข้อสงสัย ระหว่างการสนทนาธรรมหรือบรรยายธรรม และสามารถตอบข้อซักถามนั้นได้อย่างถูกต้องมากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรมีเทคนิคและวิธีการในการอธิบายธรรมได้อย่างน่าสนใจ และทันต่อเหตุการณ์ ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรนำเอาหลักพุทธธรรม และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสอน และอธิบายให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจที่ชัดเจน ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรมีองค์ความรู้ และเข้าใจในเนื้อหาสาระของธรรมะที่บรรยายเป็นอย่างดี และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรมีการสนทนาธรรม/บรรยายธรรมทุกวันพระ หรือตามที่สถานศึกษากำหนดให้ทุกครั้ง ตามลำดับ**

**๒.๓ ด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๑๑$ , S.D. = ๐.๕๕๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี และนำเคารพเลื่อมใสพระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี และนำเคารพเลื่อมใสมากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรนำเอาสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการฝึกอบรมนักศึกษา ถัดมาคือ พระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาสื่อต่างๆ รอบๆตัวมาอธิบายให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจ และเห็นตามสภาพความเป็นจริง ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรมีการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาแต่ละคน และสามารถแก้ไขพฤติกรรมของนักศึกษาแต่ละคนได้เป็นอย่างดี และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ แก่นักศึกษา ทุกครั้ง ตามลำดับ**

**๒.๔ ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๘$ , S.D. = ๐.๖๕๓) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าพระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาจัดกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง เป็นต้นมากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรนำนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาวัดชุมชน และสาธารณประโยชน์ เพื่อฝึกฝนให้นักศึกษาเป็นผู้มีจิตอาสา และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม โดยใช้วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นแรงบันดาลใจ ในการทำความดี ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรเปิดโอกาสให้นักศึกษาทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม จัดนิทรรศการ เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่วัดหรือที่สถานศึกษาจัดขึ้น และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อดึงดูดให้นักศึกษาสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การตอบปัญหาธรรมะ จัดนิทรรศการ เป็นต้น ตามลำดับ**

**๒.๕ ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก** ( $\bar{X} = ๓.๙๗$ , S.D. = ๐.๖๔๓) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าพระธรรมวิทยากรมีแผนปฏิบัติการในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน และเผยแพร่ให้ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ และพระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาแผนปฏิบัติการในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนมาใช้ได้จริง และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน อยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษา มีการประเมินผล และทบทวนแผนปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่ผู้เรียนต่อไป ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา หรือคณะกรรมการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรเข้าร่วมประชุมกับสถานศึกษาทุกครั้ง เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ตามลำดับ

**๒.๖ ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน อยู่ในระดับมาก** ( $\bar{X} = ๓.๙๖$ , S.D. = ๐.๖๘๙) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการจัดทำฐานข้อมูลของนักศึกษาเองมากที่สุด รองลงมาคือฐานข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบัน เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างมาก ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรมีการจัดทำแฟ้มประวัติของนักศึกษาทุกคน ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรจัดทำสถิติของนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และมีการติดป้ายประชาสัมพันธ์อย่างชัดเจน และสุดท้ายคือพระธรรมวิทยากรมีการจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่ข้อมูลนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และกิจกรรมที่จัดขึ้น ตามลำดับ

**๒.๗ ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก** ( $\bar{X} = ๓.๙๗$ , S.D. = ๐.๖๗๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าพระธรรมวิทยากรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาพัฒนาเป็นเครื่องมือ ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน เช่น ให้หลักภาวนา ๔ หลักอริยสัจ ๔ เบญจศีล เบญจธรรม เป็นต้นมากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรสามารถเลือกเอาเครื่องมือแต่ละอย่างมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรได้ศึกษาพฤติกรรมและเข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนเป็นอย่างดี ถัดมาคือเครื่องมือที่พระธรรมวิทยากรใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนในปัจจุบันมีความเหมาะสม และสุดท้ายคือพระธรรมวิทยากรสามารถสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนได้ด้วยตนเองตามลำดับ

**๒.๘ ด้านการจัดค่ายคุณธรรม อยู่ในระดับมาก** ( $\bar{X} = ๔.๑๒$ , S.D. = ๐.๖๑๗) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรเน้นการสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักมากที่สุด รองลงมาคือค่ายคุณธรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้นเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษา จัดค่ายคุณธรรมให้กับนักศึกษาเป็นประจำทุกปี ถัดมาคือค่ายคุณธรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้นมีความเหมาะสมกับผู้เรียน ทั้งด้านเวลา สถานที่ เนื้อหาสาระ และงบประมาณที่จัด และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรเป็นวิทยากรในการอบรมนักศึกษาเอง ตามลำดับ

**๒.๙ ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก** ( $\bar{X} = ๔.๐๓$ , S.D. = ๐.๖๕๐) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า พระธรรมวิทยากรเลือกเอาเครื่องมือต่างๆ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตพฤติกรรม ที่มีคุณภาพมาใช้ในการประเมินผลการดำเนินโครงการกับผู้เรียนร่วมกับสถานศึกษา และพระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาปรับปรุงแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักศึกษาที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลามากที่สุด รองลงมาคือพระธรรมวิทยากรมีการวางแผนในการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา ถัดมาคือพระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาสรุปผลการดำเนินโครงการทุกครั้ง และแจ้งให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ และสุดท้ายคือ พระธรรมวิทยากรมีการวางแผนในการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

**๒.๑๐ ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรตามหลักท้าวานา ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา อยู่ในระดับมาก** ( $\bar{X} = ๔.๑๓$ , S.D. = ๐.๕๕๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าด้านศีลมากที่สุด รองลงมาคือด้านจิต ถัดมาคือด้านปัญญา และสุดท้ายคือ ด้านกายตามลำดับ

**๓) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร พบว่า**

**๓.๑ ด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ มีปัญหาและอุปสรรค คือ พระธรรมวิทยากรมักนำเอากรณีของนักศึกษาที่เข้ารับคำปรึกษา มาบอกเล่าหรือยกตัวอย่างให้นักศึกษาคนอื่นฟัง จนทำให้นักศึกษาเกิดความละอายนอยไม่ยอมปรึกษาในเรื่องสำคัญๆ หรือเรื่องน่าอับอายกับพระธรรมวิทยากร พระธรรมวิทยากรไม่สามารถเข้าถึงปัญหาเฉพาะด้านของนักศึกษา เช่น ปัญหาส่วนตัว ปัญหาครอบครัว ปัญหาเรื่องยาเสพติด เป็นต้น พระธรรมวิทยากรไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาให้กับนักศึกษาผู้หญิงในเรื่องเฉพาะเพศได้ดี ข้อเสนอแนะ คือ พระธรรมวิทยากรควรปกปิดเรื่องที่นักศึกษามาขอคำปรึกษาไว้เป็นความลับ และให้คำปรึกษาเฉพาะเรื่องกับนักศึกษาเฉพาะรายบุคคลไป พระธรรมวิทยากรต้องอาศัยความร่วมมือจากเพื่อนนักศึกษาด้วยกัน หรือพ่อแม่ของนักศึกษา ในการให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาเฉพาะด้านของนักศึกษาในแต่ละคน ควรให้อาจารย์ผู้หญิงเป็นที่ปรึกษาร่วมกับพระธรรมวิทยากรในการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาผู้หญิงในเรื่องส่วนตัว**

**๓.๒ ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ มีปัญหาและอุปสรรค คือ จำนวนของนักเรียนมีมากเกินไป พระธรรมวิทยากรเพียงหนึ่งถึงสองรูปไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง ความไม่พร้อมในการใช้สื่อเทคโนโลยีในการสนทนาธรรม/บรรยายธรรมของพระธรรมวิทยากรและเจ้าหน้าที่ ทำให้เสียเวลาในการอบรมสั่งสอน ห้องบรรยายธรรม/สถานที่บรรยายธรรม ในวิทยาลัยไม่เพียงพอหรือเหมาะสมกับจำนวนนักเรียนที่มีมาก และปัญหานักเรียนบางกลุ่มไม่สนใจการฟังบรรยาย/สนทนาธรรม/เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางพระธรรมวิทยากรและวิทยาลัยจัดขึ้น ข้อเสนอแนะ คือ สถานศึกษาควรจัดครูประจำ**



วิชาหรือครูที่ปรึกษามาคอยช่วยเหลือดูแลนักเรียนร่วมกับพระธรรมวิทยากร พระธรรมวิทยากรควรเตรียมความพร้อมก่อนเข้าชั่วโมงบรรยายเพื่อไม่ให้เสียเวลาอบรม สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมเฉพาะกลุ่มนักเรียน/ชั้นเรียน/แผนก และสถานศึกษา ควรนำนักเรียนกลุ่มเสี่ยงแยกออกไปเฉพาะกลุ่ม และจัดบรรยาย/กิจกรรมเฉพาะกลุ่ม เพื่ออำนวยความสะดวกและอบรมสั่งสอน

**๓.๓ ด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ** มีปัญหาและอุปสรรค คือ ในหนึ่งสัปดาห์พระธรรมวิทยากรสามารถเข้ามาทำกิจกรรมได้เพียงแค่ ๒ วันเท่านั้น ในการจัดกิจกรรมทำวัตร สวดมนต์ นั่งสมาธิ จึงทำได้เพียงแค่วาระสั้นๆ หรือบางครั้งอาจไม่ได้ทำ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมไม่มีความพร้อม ประกอบกับเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมมีน้อย จึงเน้นเฉพาะหลักทฤษฎีมากกว่าหลักการปฏิบัติ เทคนิคที่พระธรรมวิทยากรนำมาใช้มีมากและหลากหลาย แต่สถานศึกษาขาดความพร้อมในการจัดสรรนักเรียนและชั่วโมงเรียนในการเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกับพระธรรม และกิจกรรมของพระธรรมวิทยากรเป็นเพียงกิจกรรมโครงการสั้นๆ ไม่ต่อเนื่อง ไม่สามารถละลายพฤติกรรมของนักเรียนได้เท่าที่ควร ขาดการประเมินผลและกำกับติดตามพฤติกรรมของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง ข้อเสนอแนะ คือ พระธรรมวิทยากรควรเน้นการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิให้มากขึ้นกว่าเดิม พระธรรมวิทยากรควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กัน ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการอบรมของพระธรรมวิทยากร และเพิ่มจำนวนวันและเวลาให้เพิ่มมากขึ้น สถานศึกษาควรวางแผนโครงการระยะยาวและจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม

**๓.๔ ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนามาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน** มีปัญหาและอุปสรรค คือ ลักษณะกิจกรรมที่จัดไม่มีความหลากหลาย เป็นลักษณะกิจกรรมเดิมๆ ที่จัดขึ้นทุกปี ทำให้ไม่สามารถดึงดูดให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมได้ มีการจัดกิจกรรมที่ซ้ำซ้อน เป็นกิจกรรมเดียวกันแต่จัดกันคนละครั้ง ทำให้สูญเสียงบประมาณและบุคลากร พระธรรมวิทยากรเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกิจกรรมสำคัญต่างๆของสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางศาสนาเท่านั้น เป็นเพียงแค่ผู้ประกอบพิธีกรรม ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการในการจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น ควรประชุมปรึกษาหารือกันทั้งฝ่ายสถานศึกษาและพระธรรมวิทยากร ในการบูรณาการกิจกรรมร่วมกันในคราวเดียวกัน สถานศึกษาควรเห็นความสำคัญและอาราธนานิมนต์พระธรรมวิทยากรมาเป็นแกนนำหลักในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาร่วมกับผู้บริหารและคณาจารย์ด้วย

**๓.๕ ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน** มีปัญหาและอุปสรรค คือ ขาดแหล่งการเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมที่หลากหลาย พระธรรมวิทยากรไม่สามารถขับเคลื่อนแนวคิดหรือนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเท่าที่ควร ขาดการจัดทำแผนโครงการระยะยาว ขาดการประชุมปรึกษาหารือระหว่างสถานศึกษากับพระธรรมวิทยากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะ คือ พระธรรมวิทยากรและสถานศึกษาควรจัดทำคู่มือในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อเผยแพร่ให้นักเรียนได้รับรู้และศึกษาเพิ่มเติมจากคู่มือดังกล่าวด้วย สถานศึกษาควรแต่งตั้งพระธรรมวิทยากรให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา หรือ

คณะกรรมการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม สถานศึกษา ควรเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เข้าร่วมในการจัดทำแผนการดำเนินงานโครงการ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน โดยรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายด้วย สถานศึกษาควรนิมนต์ พระธรรมวิทยากรเข้าร่วมประชุมกับผู้บริหาร กรรมการสถานศึกษาด้วยทุกครั้ง เพื่อปรึกษาหารือ เกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน พระธรรมวิทยากร ควรร่วมกับสถานศึกษาประเมินผล และทบทวนแผนปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพ สูงสุดแก่ผู้เรียนต่อไป

**๓.๖ ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำ ทุกเดือน** มีปัญหาและอุปสรรค คือ ขาดการติดต่อประสานระหว่างพระธรรมวิทยากร ผู้บริหาร สถานศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา และนักเรียนรวมถึงผู้ปกครองด้วย ไม่สามารถรายงานสถิติผู้เข้าร่วม กิจกรรมได้ตามความเป็นจริง และผลลัพธ์ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละคนได้ ขาด ระบบการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะ คือ ควร จัดทำเว็บไซต์ของพระธรรมวิทยากร หรือเพิ่มช่องทางในการติดต่อระหว่างพระธรรมวิทยากร ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา และนักเรียนรวมถึงผู้ปกครองด้วย ควรมีการบันทึกจำนวน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง มีการบันทึกเนื้อหาสาระในการสอนหรือการอบรมสั่งสอนในแต่ละครั้ง และสามารถสรุปผลการประเมินได้ในหลากหลายรูปแบบ และเที่ยงตรง พระธรรมวิทยากรหรือกรรมการ ศาสนาควรสร้างระบบการจัดเก็บข้อมูล/พฤติกรรม/แนวทางในการแก้ไขปัญหาของนักเรียนที่มี ประสิทธิภาพและใช้งานได้จริง

**๓.๗ ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน** มีปัญหาและ อุปสรรค คือ กิจกรรมส่วนใหญ่จัดที่สถานศึกษาเป็นหลัก ขาดการจัดกิจกรรมนอกสถานที่ เช่นที่วัด หรือ แหล่งชุมชน เป็นต้น พระธรรมวิทยากรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวในการแก้ไขพฤติกรรมของ นักเรียนและขาดความเข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนเป็นอย่างดี นักเรียนแต่ละคนมีพฤติกรรมที่ แตกต่างกัน ทำให้พระธรรมวิทยากรต้องปรับเปลี่ยนเครื่องมือหรือเลือกเอาเครื่องมือมาใช้ในการ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอยู่บ่อยครั้ง ข้อเสนอแนะ คือ พระธรรมวิทยากรควรนำนักเรียนเข้าวัดมากกว่า ใช้วิทยาลัยเป็นสถานที่ในการฝึกอบรมนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาและซึมซับพฤติกรรม การดำรงชีวิตแบบชาวพุทธอย่างเต็มรูปแบบ พระธรรมวิทยากรควรเข้ามาคลุกคลีกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมของแต่ละคน และหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละ คนด้วย พระธรรมวิทยากรควรเลือกเอาเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของ ผู้เรียนแต่ละคนให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียนด้วย

**๓.๘ ด้านการจัดค่ายคุณธรรม** มีปัญหาและอุปสรรค คือ มักจัดค่ายคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษา ทำให้ไม่สามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้ ขาดการปฏิบัติที่เข้มข้น และเข้มงวดในการจัดกิจกรรม ทำให้นักเรียนไม่ค่อยสนใจ และร่วมทำกิจกรรมเท่าที่ควร ขาด งบประมาณในการดำเนินงานที่เพียงพอ ข้อเสนอแนะ คือ ควรนำนักเรียนไปจัดค่ายคุณธรรม จริยธรรมนอกสถานศึกษา เช่น วัด หรือสถานที่อื่น ๆ ที่มีความเหมาะสมและสัปปายะ เป็นต้น ควรเน้น ภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี มีการแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตของนักเรียน ให้ได้ศึกษาและ เรียนรู้จากประสบการณ์จริงมากกว่าเรียนรู้ภายในห้องเรียน พระธรรมวิทยากรควรเป็นแกนนำในการ

จัดโครงการ จัดให้มีการประสานกันระหว่างสถานศึกษา กับวัด หรือพระธรรมวิทยากรกับวิทยากรรับเชิญ ควรเน้นจัดค่ายลักษณะประหยัด แต่ได้ประโยชน์สูง คือทั้งนักเรียน พระธรรมวิทยากร วิทยาลัย และชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน

**๓.๙ ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา** มีปัญหาและอุปสรรคคือ รูปแบบและวิธีการในการประเมินผลกิจกรรมในแต่ละครั้งขาดความยืดหยุ่นและขาดประสิทธิภาพ เช่น ไม่มีการประเมินผลกิจกรรม มีการประเมินผลหลังจบกิจกรรมไปแล้วหลายๆ เดือน ทำให้ได้ข้อมูลไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง เป็นต้น ขาดการประชุมปรึกษาหารือกันระหว่างผู้บริหาร คณาจารย์ พระธรรมวิทยากร เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัด และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างทันที่ ส่วนใหญ่พระธรรมวิทยากร หรืออาจารย์ที่รับผิดชอบ ต้องแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเองเท่านั้น การแยกงานกันทำระหว่างสถานศึกษา กับพระธรรมวิทยากร จึงทำให้กลุ่มเป้าหมายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมมีความหลากหลายและแตกต่างกันไป ข้อเสนอแนะ คือ นักเรียนแสดงความคิดเห็นดังนี้ ควรมีการกำหนดรูปแบบและวิธีการประเมินผลไว้ล่วงหน้า และมีการประเมินผลก่อนและหลังจัดกิจกรรมทุกครั้ง ควรมีการประชุมกันทุกเดือนเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ควรจัดสรรให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเดียวกันได้รับการส่งเสริมทั้งพระธรรมวิทยากรและสถานศึกษาร่วมกัน

**๓.๑๐ ด้านหลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่** ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรตามหลักท้าวนา ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา มีข้อเสนอแนะ คือ พระธรรมวิทยากรควรเน้นให้นักศึกษาเป็นจิตอาสา รู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พระธรรมวิทยากรควรเน้นให้นักศึกษารักษาสุขภาพให้แข็งแรงตามหลักพระพุทธศาสนา พระธรรมวิทยากรควรเน้นให้รู้จักคิดวิเคราะห์ ปัญหาชีวิต และพระธรรมวิทยากรควรเน้นให้นักศึกษารู้จัก ลด ละ เลิกอบายมุข

**๔) สภาพทั่วไปในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่** ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรประกอบด้วย

**จุดแข็ง ได้แก่** ๑. พระธรรมวิทยากรทุกรูปผ่านการอบรมจากกรมการศาสนา ๒. พระธรรมวิทยากรมีความรู้ความสามารถสูง ๓. พระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี ๔. ได้รับงบประมาณอุดหนุนโครงการจากกรมการศาสนา ๕. มีคณะกรรมการบริหารโครงการ ๖. มีการประเมินโครงการ

**จุดอ่อน ได้แก่** ๑. พระธรรมวิทยากรมีน้อย ๒. พระธรรมวิทยากรขาดทักษะในการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ๓. งบประมาณมีน้อย ไม่เพียงพอ ๔. ขาดงบประมาณในการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ๕. ขาดครูพี่เลี้ยง ๖. แผนปฏิบัติการมีความล่าช้า

**โอกาส ได้แก่** ๑. มีการนำเอาหลักธรรมและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการสอน ๒. มีการรักษาศิลปวัฒนธรรม ๓. มีห้องพระพุทธศาสนา ๔. มีแหล่งเรียนรู้ภายในวัด ๕. ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ ๖. รัฐบาลมีนโยบายในการสนับสนุน

**อุปสรรค ได้แก่** ๑. นักเรียนมีปัญหาด้านยาเสพติด การทะเลาะวิวาท ๒. ความรุนแรงของสถาบันครอบครัว ๓. งบประมาณน้อยและล่าช้า ๔. ขาดการประสานงานระหว่างสื่อมวลชน ๕. ประชาชนไม่ทราบข้อมูลข่าวสารของโครงการ

เมื่อนำประเด็นภายในและภายนอก ในด้านกระบวนการดำเนินงาน มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน ทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางในการกำหนด รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร คือ ๑. กลยุทธ์การส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม ๒. กลยุทธ์การสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ๓. กลยุทธ์การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ๔. กลยุทธ์การเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน

### **๕.๑.๓ รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร**

ผลจากการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ และนักวัฒนธรรมจังหวัด และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ทำให้ผู้วิจัยได้รูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ดังนี้

รูปแบบที่ ๑ ได้แก่ การป้องกัน (Prevention) มีกลยุทธ์ คือ สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง กลุ่มประชากร ได้แก่ นักเรียนกลุ่มทั่วไป กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มเป้าหมาย และมีกิจกรรม ประกอบด้วย กิจกรรม ๔ ส. ดังนี้

๑) สะอาด ได้แก่ กิจกรรมรักษาศีล ๕ ซึ่งเป็นคุณธรรมเบื้องต้นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ส่งเสริมให้นักเรียนรักษาศีล ๕ เป็นประจำ มีกิจกรรมรับศีลก่อนเข้าห้องเรียน กิจกรรมทำบุญตักบาตรรับศีลวันพระ กิจกรรมรักษาศีลอุโบสถหรือศีล ๘ กิจกรรมสัปปายะสี่ประการ กิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษา กิจกรรมตั้งสติก่อนสตาร์ท เป็นต้น และกิจกรรมสถานศึกษาปลอดอบายมุข ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นภัยและโทษของการเป็นนักเลงสุรา นักเลงการพนัน นักเลงผู้หญิง และการคบเพื่อนไม่ดี เป็นต้น ด้วยการเน้นกิจกรรมรณรงค์ให้นักเรียนลด ละ เลิก อบายมุขทั้งปวง กิจกรรมงดสูบบุหรี่ในสถานศึกษา กิจกรรมโทษภัยของยาเสพติด กิจกรรมรักษานวลสงวนตัว กิจกรรมจิตอาสาคบเพื่อนดี กิจกรรมหน้าที่พลเมืองที่ดี ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ คือ เบญจศีลเบญจธรรม เว้นจากอบายมุข และภาวนา ๔ ด้าน กายภาวนา และศีลภาวนา

๒) สว่าง ได้แก่ กิจกรรมเสริมสร้างปัญญาให้แก่นักเรียน เช่น กิจกรรมวิถีธรรมวิถีไทย รณรงค์ให้นักเรียนรู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมประจำถิ่นของตนเอง กิจกรรมมารยาทไทย กิจกรรมยิ้มไหว้ทักทายกัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ศาสตร์แขนงต่างๆของท้องถิ่นตนเอง และกิจกรรมส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น กิจกรรม “ลานธรรม ลานไทย ลานวิถีพุทธ” คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากลานวัดในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนพื้นที่ภายในวัดในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ กิจกรรม “อาชีวะสร้างคน สร้างชาติ พัฒนาสู่อาเซียน” ซึ่งเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลปัจจุบัน เป็นกิจกรรมในลักษณะการบูรณาการกับการเรียนการสอนในปัจจุบันตามสาขาวิชาชีพต่างๆ ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพบุคลากรโดยเน้นกิจกรรมลักษณะ “มีความรู้คู่คุณธรรม” กิจกรรม “โรงเรียนวิถีพุทธ” ซึ่งเป็นกิจกรรมใหม่ของกรมการศาสนาซึ่งต่อยอดจากนโยบายของทางรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ โดยเน้นเฉพาะโรงเรียนที่ยังไม่เข้าร่วมโครงการปีบกระทรวงศึกษาธิการ โดยการนำพระธรรมวิทยากรไปเป็นพี่เลี้ยงในการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธดังกล่าวด้วย ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ คือ ไตรสิกขา สัปปุริสธรรม ๗ และภavana ๔ ด้าน ปัญญาภavana

๓) สงบ ได้แก่ กิจกรรมปฏิบัติธรรม เจริญจิตภavana มีการนั่งสมาธิ เดินจงกรม แผ่เมตตา เป็นต้น เพื่อช่วยให้นักเรียนมีสมาธิในการศึกษาเล่าเรียน ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท โดยสามารถจัดกิจกรรมในลักษณะสวดมนต์ไหว้พระก่อนและหลังเรียน นั่งสมาธิหรือทำจิตให้สงบก่อนเข้าเรียนและหลังเลิกเรียน กิจกรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ คือ หลักไตรสิกขา และภavana ๔ ด้าน จิตตภavana

๔) สั่งสอน ได้แก่ กิจกรรมการอบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรม การบรรยายธรรมหรือสนทนาธรรมในวันพระ กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในชั้นเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษา และจัดให้มีการสอบธรรมศึกษา เป็นต้น กิจกรรม “ลูกพาพ่อแม่เข้าวัด” เป็นกิจกรรมในลักษณะที่ปลูกฝังให้นักเรียนสนใจพระพุทธศาสนาและเชิญชวนให้พ่อแม่พาตนเองมาวัดในวันหยุดเรียน หรือวันสำคัญต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้พ่อแม่เห็นความสำคัญกับทางพระพุทธศาสนาด้วย ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ คือ หลักไตรสิกขา อิทธิบาทธรรม อริยสัจ ๔ สังคหวัตถุธรรม และภavana ๔

กิจกรรม ๔ ส. คือ สะอาด สว่าง สงบ และสั่งสอน จะช่วยป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันให้นักเรียนทุกกลุ่มมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมประจำจิตใจ โดยพระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา หลักภavana ๔ กาย ศีล จิต ปัญญา หลักอิทธิบาทธรรม หลักอริยสัจ ๔ หลักสังคหวัตถุธรรม และหลักสัปปุริสธรรม มาใช้ในการป้องกันปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนได้

รูปแบบที่ ๒ ได้แก่ การปรับปรุง (Improvement) มีกลยุทธ์ คือ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม กลุ่มประชากร ได้แก่ กลุ่มเสี่ยง คือ นักเรียนกลุ่มที่สร้างปัญหาได้กับสถานศึกษาและชุมชน และมีกิจกรรม คือ

๑) ให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ได้แก่

๒) สนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ควรเน้นเรื่องความกตัญญูรู้คุณ เรื่องความสามัคคีกลมเกลียวกัน เรื่องความอดทน ประหยัด อุดม เรื่องความเสียสละ มีจิตอาสา เรื่องความไม่ประมาท โดยให้สถานศึกษาอาราธนาพระธรรมวิทยากรมาอบรมสนทนาธรรม/บรรยายธรรม กับนักเรียนในเวลา/

สถานที่ที่เหมาะสม จัดกิจกรรมที่เน้นให้พระธรรมวิทยากรได้พบปะกับนักเรียนสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ของสถานศึกษา เป็นต้น

๓) ให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ

๔) จัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม

รูปแบบที่ ๓ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลง (Change) มีกลยุทธ์ ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม กลุ่มประชากร ได้แก่ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนที่มีความประพฤติดี ตั้งใจเรียน เน้นกิจกรรม มีจิตอาสาพัฒนา และมีกิจกรรม คือ

๑) สร้างเยาวชนจิตอาสา เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานด้านคุณธรรมเพื่อสาธารณะ ปลุกจิตสำนึกต่อส่วนรวมเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ไม่แบ่งแยกสร้างความเท่าเทียมกันของคน โดยยึดหลักคุณธรรม

๒) สร้างชมรมคลินิกคุณธรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง เพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมซึ่งกันและกัน โดยมีนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นตัวจักรในการขับเคลื่อนงาน โครงการคลินิกคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง ซึ่งจะทำให้ลดช่องว่างระหว่างพระธรรมวิทยากรกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง โดยการจัดกิจกรรมลักษณะเข้าค่าย หรืออบรมนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา และภาวนา ๔

๓) สร้างเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม

รูปแบบที่ ๔ ได้แก่ การพัฒนา (Development) มีกลยุทธ์ ได้แก่ เสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน กลุ่มประชากร ได้แก่ นักเรียนทั้งหมด โดยมีพระธรรมวิทยากรเป็นผู้พัฒนาร่วมกับ บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน เป็นภาคีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมร่วมกัน (บวร) และมีกิจกรรม คือ

๑) ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

๒) เป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

๓) ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศในการส่งเสริมคุณภาพ จริยธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ

๔) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา พระธรรมวิทยากรประจำคลินิกคุณธรรม ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคกับสถานศึกษาใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม

๕) ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

สรุปได้ว่า จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร” ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตาม

หลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรพบว่าในปัจจุบันพระธรรมวิทยากรได้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมผ่านกระบวนการ ๙ ด้าน คือ ๑. ด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ๒. ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ๓. ด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผลผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ๔. ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ๕. ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๖. ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน ๗. ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. ด้านการจัดค่ายคุณธรรม ๙. ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา และประยุกต์กับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขา หลักอริยสัจ ๔ หลักอิทธิบาท ๔ และหลักภาวนา ๔ กิจกรรมทั้ง ๙ กิจกรรมนั้น พระธรรมวิทยากรสามารถถ่ายทอดกิจกรรมได้เฉพาะกับนักเรียนบางกลุ่มเท่านั้น เนื่องจนวนนักเรียนในสถานศึกษามีมาก ประกอบกับสถานศึกษาให้เวลากับพระธรรมวิทยากรน้อย จึงเป็นปัญหาและอุปสรรคในการที่จะส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนทุกกลุ่มได้ ผู้วิจัยจึงทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งประกอบไปด้วยพระธรรมวิทยากร ผู้บริหารสถานศึกษา ครูอาจารย์ที่รับผิดชอบโครงการ และนักพัฒนาธรรมจังหวัดที่เกี่ยวข้องทำให้ได้รูปแบบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนและสถานศึกษา ๔ รูปแบบ คือ รูปแบบที่ ๑ ได้แก่ การป้องกัน (Prevention) เป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนทุกกลุ่มด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างแท้จริง รูปแบบที่ ๒ ได้แก่ การปรับปรุง (Improvement) เป็นการนำนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่มีพฤติกรรมไม่ดี มาแก้ไขปรับปรุงให้กลายเป็นคนดีมีคุณธรรม รูปแบบที่ ๓ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลง (Change) เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนนักเรียนกลุ่มเป้าหมายที่มีพฤติกรรมให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เพื่อนนักเรียนด้วยกัน และรูปแบบที่ ๔ ได้แก่ การพัฒนา (Development) คือการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงานสถานศึกษา และชุมชน โดยมีพระธรรมวิทยากรเป็นผู้พัฒนาร่วมกับ สถานศึกษา ซึ่งทั้ง ๔ รูปแบบจะช่วยให้พระธรรมวิทยากรสามารถส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างแท้จริง ทุกกิจกรรมที่จัดขึ้นมีเป้าหมายในการจัดอย่างชัดเจน มีตัวชี้วัดในการจัดกิจกรรม และมีผลผลิตที่ได้จากการจัดกิจกรรม ทำให้รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น หากนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง

## ๕.๒ อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของ พระธรรมวิทยากร โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

๕.๒.๑ หลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทย ยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า เดิมพระธรรมวิทยากรได้นำเอารูปแบบของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มาใช้ในการ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ๙ ด้าน คือ ให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะ ปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ สนทนาธรรม/ บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ให้ การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทาง พระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน จัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วม กิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน พัฒนาเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียน จัดค่ายคุณธรรม และประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา ซึ่งทั้ง ๙ รูปแบบนั้น ผู้ให้ข้อมูล สำคัญได้ให้แนวคิดเพิ่มเติมจากทั้ง ๙ รูปแบบเพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น เช่น การเปิดห้อง คลินิกคุณธรรม การรณรงค์ให้นักเรียนที่มีความสนใจเข้ารับบริการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ การจัดตั้งกลุ่มสมาชิกชมรมคลินิกคุณธรรมประจำสถานศึกษา การจัดตั้งกลุ่มเฟซบุ๊ก (Facebook) การคัดเลือกแกนนำในการประสานงานระหว่างนักเรียนกลุ่มเป้าหมายกับพระธรรมวิทยากร เพื่อลด ช่องว่างระหว่างกัน เป็นต้น โดยใช้หลักธรรมในการสอดแทรกควบคู่กับการจัดกิจกรรม จึงจะช่วยให้ การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประสบผลสำเร็จ ตามที่สถานศึกษามุ่งหวัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของพระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ ฐิตวฑฒโน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตาม หลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา ส่วนมากเป็นหลักแห่งการพัฒนามนุษย์ โดยเฉพาะการพัฒนามนุษย์ให้พ้นจากบ่วงแห่งทุกข์ พระพุทธ องค์ได้ทรงให้หลักอริยสัจ ๔ มาเป็นกรอบให้เกิดการแก้ไขเชิงระบบ ขณะที่วิธีการหรือแนวทางนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมงคล ๘ มาเป็นเครื่องชี้นำทาง ทั้งนี้มรรคมงคล ๘ นั้นพระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักย่อยให้เหลือเพียง ๓ ส่วนสำคัญที่จะสนับสนุนเพื่อการพัฒนามนุษย์ ซึ่งก็คือ “หลักไตรสิกขา” ในส่วนของรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา) ใน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านศิลปะจะเน้นไปที่การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจาใน ๔ มิติตาม หลักปริสุทธิตีล ๔ ประกอบด้วย ๑) อาชีวปริสุทธิตีล หรือ การทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต หลีกไกลจากการทุจริต ๒) อินทริยสังวร หรือ การพัฒนาพฤติกรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้มีการสำรวมระวัง ๓) ปาฏิโมกขสังวร หรือการอยู่การอยู่ร่วมกันโดยการยึดถือกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ จรรยาบรรณ วิชาชีพ ฯลฯ ๔) ปัจจัยปัจเจกขณะ หรือการพัฒนาพฤติกรรมในการเสพ การ บริโภคอย่างมีสติ มีความพอดีและพอเพียง ขณะที่การพัฒนาด้านสมาธิถือเป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจ ให้มีสมาธิ ประกอบด้วย ๑) การพัฒนาคุณภาพจิตใจให้ตั้งมั่นให้เป็นจิตใจที่บริสุทธิ์ ประณีต ประเสริฐ



๒) การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง แกล้วกล้าสามารถ และ ๓) การพัฒนาความสุขภาวะของจิตใจเป็นการพัฒนาให้มีสุขภาพจิตที่ดี จิตใจที่มีความร่าเริง สดชื่น ปิติและอิ่มเอิบใจ สำหรับการพัฒนาทุนมนุษย์ในขั้นสูงสุดหรือด้านปัญญา ประกอบด้วย ๑) การพัฒนาเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องลึกซึ้งและชัดเจน ๒) การพัฒนาเพื่อช่วยให้ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม และ ๓) การพัฒนาปัญญาขั้นสูงที่เกิดจากความรู้ ความเข้าใจ และสามารถเข้าถึงจนสามารถปรับตัว ปรับใจไปในทิศทางที่ถูกต้อง และมีชีวิตที่เป็นอยู่หรือดำรงอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง<sup>๑</sup> สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาธุดิ วิโรจโน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไปเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ ๔ ประการ (VETS) คือ ๑) การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ๒) การศึกษา (Education) ๓) การอบรม (Training) และ ๔) การดูงาน (Study Tour) ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ สิกขา ๓ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ภาวนา ๔ อิทธิบาท ๔ และสัปปริสธรรม ๗ ส่วนรูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและตามแนวพระพุทธศาสนาที่จะให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ควรมีการบูรณาการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น ได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง ควรบูรณาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมคือ พรหมวิหาร ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับการปกครองมากที่สุด ๒) ด้านการศาสนศึกษา ควรบูรณาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมคือ สิกขา ๓ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้อยู่อย่างประเสริฐ ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรบูรณาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมคือ สังคหวัตถุ ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคี เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ๔) ด้านการเผยแผ่ ควรบูรณาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมคือ ภาวนา ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมสำหรับการพัฒนาฝึกอบรมมนุษย์ให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ๕) ด้านการสาธารณูปการ ควรบูรณาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมคือ อิทธิบาท ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรบูรณาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมคือ สัปปริสธรรม ๗ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่สามารถพัฒนามนุษย์ได้เป็นอย่างดี และด้วยการประยุกต์หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป (VETS) และหลักธรรม แต่ละหัวข้อสามารถยังการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด<sup>๒</sup>

๕.๒.๒ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร ส่วนใหญ่พบว่า มีปัญหาและอุปสรรคในด้านบุคลากรที่มีไม่เพียงพอต่อความ

<sup>๑</sup> พระครูนิวิฐศีลขันธ (ณรงค์ ฐิตวฑฒโน), “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

<sup>๒</sup> พระมหาธุดิ วิโรจโน, “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ต้องการของสถานศึกษา ปัญหาเรื่องงบประมาณที่มีไม่เพียงพอต่อการพัฒนาศักยภาพของพระธรรมวิทยากร รวมถึงการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของพระธรรมวิทยากร ทำให้ไม่สามารถส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมได้เต็มที่ นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนมีปัญหาในเรื่องของยาเสพติด การทะเลาะวิวาท เรื่องชู้สาว การหนีเรียน การไม่เคารพผู้ใหญ่ เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ยังเป็นอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมได้ จึงต้องอาศัยภาคีเครือข่ายในการร่วมกันสนับสนุนและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา เช่น สถานศึกษา ชุมชน ผู้ปกครอง เป็นต้น ในการช่วยกันขับเคลื่อนนโยบายและกิจกรรมของพระธรรมวิทยากรให้สามารถปฏิบัติได้ จึงจะเห็นได้ว่าปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ยังไม่ได้รับการแก้ไขเท่าที่ควร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายของภาครัฐ นโยบายของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม สถานศึกษา และพระธรรมวิทยากร ที่จะร่วมมือกันอย่างต่อไปเพื่อสนับสนุนทุกๆ กิจกรรมให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วีรชัย อนันต์เอี๋ยร์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย” ผลการวิจัยพบว่า ประเด็นปัญหาของเยาวชน คือ ปัญหาทางร่างกายของเยาวชน ปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ ปัญหาครอบครัว ปัญหาเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด ปัญหาเรื่องแรงกดดันจิตใจและเป้าหมายในชีวิต ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม ปัญหาประวัติการกระทำผิด ปัญหาภูมิหลังและโอกาสของการศึกษา ปัญหาด้านพฤติกรรมกระเป๋ยงเบน และปัญหาด้านระบบการศึกษาของชาติ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาความผิดของเยาวชนมีปัจจัย ๔ ด้าน คือ ปัจจัยด้านสังคม เช่น สภาพสังคม เพื่อนของเยาวชน ชุมชนที่อยู่อาศัย การเข้าถึงสิ่งที่ผิดกฎหมายและอบายมุขได้ง่าย ฯลฯ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เช่น ความต้องการเงินปัจจัย ๔ ค่าครองชีพสูง การขาดโอกาสในการทำงาน เป็นต้น ปัจจัยด้านครอบครัว เช่น ลักษณะการเลี้ยงลูก ลักษณะครอบครัว ลักษณะพ่อแม่ เป็นต้น และปัจจัยด้านตัวเยาวชนเอง เช่น ลักษณะของพันธุกรรม วุฒิภาวะที่ยังไม่พัฒนา ปัญหาการเจ็บป่วยของเยาวชน เป็นต้น โดยปัจจัยทั้ง ๔ ด้านนี้ส่งผลต่อเยาวชนแตกต่างกันไป วิธีการนำหลักธรรมมาใช้กับเยาวชนทำได้ใน ๒ มิติ คือ การประยุกต์วิธีการสอนหลักธรรม เช่น การเปิดใจเยาวชน กิจกรรมนอกหลักสูตร การเข้าค่ายต่างๆ เป็นต้น และการขัดเกลาจิตใจ เช่น การทำให้เยาวชนมีโอกาสเข้าใกล้พระศาสนา การสร้างสำนักที่ดีให้กับเยาวชน เป็นต้น กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้หลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนได้แก่ หลักเบญจศีล อริยสัจ ๔ มรรค พรหมวิหาร ๔ เป็นต้น ผู้วิจัยได้ค้นพบแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาเยาวชน ๔ แผน คือ แผนกลยุทธ์ด้านการอยู่ร่วมกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข แผนกลยุทธ์ด้านการสร้างเสริมจิตสำนึกด้านจริยธรรมของเยาวชนและค่านิยมที่ถูกต้อง แผนกลยุทธ์ด้านการปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมและกฏกติกาของสังคม และแผนกลยุทธ์ด้านการสั่งสอนให้มีแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ดี<sup>๓</sup> สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พันโทเอก คงขุนทด** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัญหาจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสายสามัญและสายอาชีพตามแนวความคิดของท่านพุทธทาสในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัยพบว่า ๑. นักเรียนชายมีปัญหาจริยธรรมมากกว่านักเรียนหญิง ในการเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่และการเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อนนักเรียนที่มีอายุมากมีปัญหาจริยธรรมมากกว่านักเรียนที่มีอายุน้อย นักเรียนที่มีอายุ ๑๕ ปีลงมา

<sup>๓</sup>วีรชัย อนันต์เอี๋ยร์, “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ปัญหาจริยธรรมน้อยกว่านักเรียนที่มีอายุ ๑๖ ปี และนักเรียนที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไป และนักเรียนที่เรียนสายอาชีพมีปัญหาจริยธรรมมากกว่านักเรียนสายสามัญ นักเรียนที่อยู่ในครอบครัวเดี่ยวมีปัญหาจริยธรรมมากกว่าครอบครัวขยาย มีจริยธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๒. นักเรียนชั้นปีที่ต่ำกว่ากับนักเรียนชั้นปีที่สูงกว่ามีปัญหาจริยธรรมไม่แตกต่างกัน ๓. นักเรียนจำแนกตาม เพศ อายุ ชั้นปีการศึกษา สายการศึกษาและลักษณะครอบครัว มีความรู้เกี่ยวกับท่านพุทธทาสระดับปานกลาง ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ๑. ในการวางแผนงาน / โครงการเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มุ่งเน้นการพัฒนาจริยธรรม ด้านเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ด้านเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ ด้านเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และด้านเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา โดยมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและสายอาชีพ ๒. ในการเรียนการสอนครูผู้สอนพึงให้ความสำคัญด้านเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ด้านเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ และด้านเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน โดยกำชับหรือปลูกฝังให้นักเรียนเห็นคุณค่าของพ่อแม่ ครูอาจารย์ และเพื่อน เพื่อยกระดับจริยธรรมของนักเรียนให้สูงขึ้น ๓. ในการวิจัยด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่เกี่ยวกับแนวความคิดของท่านพุทธทาส ควรทำวิจัยเพื่อศึกษาการสร้างชุดการอบรมคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับแนวความคิดของท่านพุทธทาส ใช้เป็นองค์ความรู้เพื่อเผยแพร่คำสอนของท่านพุทธทาสด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่เป็นมาตรฐานเดียวกันต่อไป<sup>๕</sup>

๕.๒.๓ รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ประกอบด้วย

### ก. รูปแบบการป้องกัน (Prevention)

จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า ในสถานศึกษาแต่ละแห่งจะมีนักเรียนหลากหลายกลุ่ม หลากหลายประเภท การที่พระธรรมวิทยากร นำเอาหลักคุณธรรมจริยธรรมไปเผยแพร่ในสถานศึกษาจึงเกิดความอยากลำบาก เพราะเป้าหมายในการส่งเสริมและพัฒนาแตกต่างกันออกไป ในรูปแบบที่หนึ่งคือ รูปแบบการป้องกันนั้น พระธรรมวิทยากรสามารถนำไปส่งเสริมกับนักเรียนได้ถึง ๓ กลุ่ม ได้แก่ นักเรียนกลุ่มทั่วไป กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มเป้าหมาย โดยมีกลยุทธ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่ว่า “สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง” คำว่าสร้างภูมิคุ้มกันคือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานให้แก่ นักเรียน เหมือนการเตรียมเมล็ดพันธุ์กล้าให้แข็งแรง เพื่อพร้อมจะเจริญเติบโตในอนาคต สามารถทนแดดทนฝนได้ ด้วยกิจกรรมลักษณะง่ายๆ มีกิจกรรม ๔ ส. (สะอาด สว่าง สงบ สัจจะ) เป็นต้น โดยเน้นการพัฒนากาย ศิล จิต และปัญญา ควบคู่กันไป ก็จะสามารถเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนได้อย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **เสถียร วิพรมหาและคณะ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมวิทยากรกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่ความพร้อมของพระธรรมวิทยากรในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

<sup>๕</sup> พันโท เอนก คงขุนทด, “การศึกษาปัญหาจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสายสามัญและสายอาชีพ ตามแนวความคิดของท่านพุทธทาสในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดมาหาคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความพร้อมด้านความรู้ ความพร้อมด้านประสบการณ์การสอน และความพร้อมด้านเงื่อนไขเวลา การสอนต่อสัปดาห์ปัจจัยด้านโรงเรียนที่ทำการสอนเกื้อหนุนพระธรรมวิทยากรในการสอนวิชา พระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดมาหาคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การยอมรับของนักเรียน การยอมรับของครู การยอมรับของผู้บริหารสถานศึกษา และการยอมรับของพระสังฆาธิการ บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลางโดยแยกเป็น บทบาทการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตร พบว่าพระธรรมวิทยากรที่พุทธศาสนาได้เตรียมการสอนมากที่สุดการวัดผลประเมินผลการเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน และการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน รองลงไปเป็นลำดับพระธรรมวิทยากรที่สอนวิชาเป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนมากที่สุด รองลงมาคือการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรการเรียน<sup>๕</sup> สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **ญาณภัทร ยอดแก้วและ แพรภัทร ยอดแก้ว** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสาร ความรู้กับทัศนคติต่อประชาคมอาเซียนของพระธรรมวิทยากร”<sup>๖</sup> ผลการวิจัยพบว่า ๑) พระธรรมวิทยากร มีการเปิดรับข่าวสาร อยู่ในระดับมาก มีความรู้ อยู่ในระดับปานกลางและมีทัศนคติต่อประชาคมอาเซียนอยู่ในระดับดี และ ๒) การเปิดรับข่าวสารและ ความรู้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่อประชาคมอาเซียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑<sup>๖</sup>

ขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับกรมการศาสนา ได้กล่าวไว้ว่า “**พระธรรมวิทยากร**” ที่ผ่านการถวายความรู้ตามโครงการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมวิทยากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของกรมการศาสนา มาช่วยในการดำเนินกิจกรรมอบรมคุณธรรม จริยธรรม ตาม “โครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา” โดยใช้แนวทางวิถีพุทธและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เยาวชนได้ซึมซับความพอประมาณ มีเหตุผลเกิดการยั้งคิดในการปฏิบัติตนว่าสิ่งใดควรกระทำและสิ่งใดไม่ควรกระทำ การมองเห็นคุณค่าของตนเอง การเคารพในผู้อื่น จนก่อให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดีในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

โครงการ “**คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา**” เป็นการร่วมมือกันของหลายหน่วยงาน ประกอบด้วย กรมการศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการอชีวศึกษา (สอศ.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอชีวศึกษา สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน พระธรรมวิทยากร รวมถึงผู้ปกครองของนักเรียน นักศึกษาชุมชนท้องถิ่น เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมสำหรับเยาวชน ในนาม “**คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา**” ศูนย์สร้างเสริม “**แสงธรรมแห่งปัญญา**” และ “**วิถีความพอเพียง**” สำหรับเยาวชน ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ

<sup>๕</sup>เสถียร วิพรมหาและคณะ, “บทบาทของพระธรรมวิทยากรกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

<sup>๖</sup>ญาณภัทร ยอดแก้วและ แพรภัทร ยอดแก้ว, “ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสาร ความรู้กับทัศนคติต่อประชาคมอาเซียนของพระธรรมวิทยากร”, **รายงานการวิจัยในการประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ SMARTS ครั้งที่ ๓**, (นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๔), หน้า ๔๑๔-๔๒๔.

๑. มีพื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชนในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาชีวิตการสนทนาธรรม
๒. พระธรรมวิทยากรได้ทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านจิตใจ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
๓. พระธรรมวิทยากรสามารถนำมิติทางศาสนาสร้างสังคมแห่งปัญญาและการเรียนรู้ เสริมภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
๔. เด็กและเยาวชนในกลุ่มเป้าหมายสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการพัฒนาตนเองและพัฒนาจิตใจ อย่างมีเหตุผลในการดำรงชีวิต และมีจิตสำนึกที่ดีต่อการดำรงตนอย่างมีสติสัมปชัญญะ มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีต่อบุคคลอื่นทั้งในครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และปรับทัศนคติในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข
๕. เด็กและเยาวชนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม<sup>๗</sup>

#### ข. รูปแบบการปรับปรุง (Improvement)

จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า พฤติกรรมของวัยรุ่นที่ชอบใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหา เพราะได้รับตัวอย่างที่ไม่ดีจากครอบครัวและคนรอบข้าง บางคนเห็นพ่อแม่ทะเลาะกันอย่างรุนแรง ทำร้ายร่างกายกันเป็นประจำจนกลายเป็นความแค้นและแสดงออกมาเหมือนกับที่เห็นตัวอย่าง วัยรุ่นบางคนใช้ความรุนแรงเพราะความเคยชินจากการเล่นเกมคอมพิวเตอร์ออนไลน์ ซึ่งอยากลองกระทำเหมือนกันในเกณฑ์นั้นว่าจะมีความรู้สึกเช่นไร ปัญหาการใช้ความรุนแรงใช้ว่าจะมีเพียงกลุ่มวัยรุ่นที่กระทำเด็ก ๆ หลายคนนิยมใช้ความรุนแรงมากกว่าใช้ความคิดเช่นเดียวกัน โดยเห็นว่าการนำมิติทางศาสนาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหากล่อมเกลาจิตใจนักเรียน นักศึกษาที่มีการทะเลาะวิวาท และการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ด้วยกระบวนการในการปรับปรุงพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มดังกล่าว ด้วยกลยุทธ์ที่ว่า ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ด้วยกิจกรรมในลักษณะการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ การสนทนาธรรม/บรรยายธรรมตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ การให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ และการจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วัลลภา จันท์เพ็ญ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรม ของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา” ผลการวิจัยพบว่า ๑. รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิด การปรับพฤติกรรมทางปัญญา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรม ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) การดำเนินกิจกรรมของรูปแบบที่ ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะเส่นฐาน ระยะทดลอง และระยะติดตามผล การดำเนินกิจกรรมในระยะทดลอง มีการให้ความรู้และฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่อง การจัดการความคิดความเข้าใจ ทักษะการคิดเพื่อควบคุมตนเองด้วยเทคนิคการปรับพฤติกรรมทางปัญญา การเขียนโครงการช่วยเพื่อน การ

<sup>๗</sup> กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๖), หน้า ๖ – ๗.

ชักจูงซ้ำ การให้ข้อมูลป้อนกลับและเสริมแรงทางบวก ๒. ผลของการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา ๒.๑ นักศึกษากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมในระยะสั้นฐาน ระยะทดลอง และระยะติดตามผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๒.๒ นักศึกษากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรม แตกต่างจากนักศึกษากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑<sup>๕</sup> รวมถึงยังสอดคล้องกับกรมการศาสนา ที่กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ของพระธรรมวิทยากร ประกอบด้วย

๑. ให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ

๒. สนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามสถานศึกษาประสงค์

๓. ให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ

๔. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

๕. ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

๖. จัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน

๗. พัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน

๘. จัดค่ายคุณธรรม

๙. ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา<sup>๕</sup>

#### ค. รูปแบบการปรับปรุง (Improvement)

จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่านักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนกลุ่มที่มีความสำคัญสูงสุด เพราะจะเป็นตัวจักรในการช่วยพระธรรมวิทยากรในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ซึ่งมีความใกล้ชิดกันมากกว่าพระธรรมวิทยากร หลายครั้งที่นักเรียนไม่กล้าปรึกษาปัญหาชีวิตกับพระธรรมวิทยากรโดยตรง ต้องอาศัยกลุ่มเพื่อน หรือมักปรึกษาเพื่อนแทน ฉะนั้นในรูปแบบที่สามก็จะเน้นนักเรียนกลุ่มเป้าหมายได้นักเรียนที่มีความประพฤติดี ตั้งใจเรียน เน้นกิจกรรม มีจิตอาสาพัฒนา มาส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นนักเรียนต้นแบบด้านคุณธรรม ด้วยกิจกรรม ๓ ด้าน คือ ๑) สร้างเยาวชนจิตอาสา เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานด้านคุณธรรมเพื่อสาธารณะ ปลูกจิตสำนึกต่อส่วนรวมเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ไม่แบ่งแยกสร้างความเท่าเทียมกันของคนโดยยึดหลักคุณธรรม ๒) สร้างชมรมคลินิกคุณธรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง เพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้

<sup>๕</sup> วัลลภา จันทรเพ็ญ, “รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรม ของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา”วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาหลักสูตรและการสอน), (ครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

<sup>๖</sup> กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๖), หน้า ๖ - ๗.

ด้านคุณธรรมจริยธรรมซึ่งกันและกัน โดยมีนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นตัวจักรในการขับเคลื่อนงาน โครงการคลินิกคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง ซึ่งจะทำให้ลด ช่องว่างระหว่างพระธรรมวิทยากรกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง โดยการจัดกิจกรรมลักษณะเข้าค่าย หรือ อบรมนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา และภาวนา ๔ และ ๓) สร้างเยาวชน ต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระวิสุทธิภัทรธาดา(ดร.)และคณะ** ได้ ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธของหมู่บ้านจ๊กสาน : กรณีศึกษากลุ่มจ๊กสาน อำเภอ พนัสนิคม จังหวัดชลบุรี” ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ผลการศึกษาการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธของ หมู่บ้านจ๊กสาน กรณีศึกษา กลุ่มจ๊กสาน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี พบว่า ภาพรวมค่าเฉลี่ยของ คะแนนรวมของกลุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถามด้านความเชื่อตามหลักธรรมอิทธิบาท ๔ ความเชื่อตาม หลักธรรมพละ ๕ ความเชื่อตามหลักธรรมทวิภูมิมักัตถประโยชน์ ๔ ความเชื่อตามหลักธรรมสังคห วัตถุ ๔ ความเชื่อตามหลักธรรมหิริโอตตัปปะ และความเชื่อตามหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ผู้เข้าร่วม กิจกรรมมีค่าเฉลี่ยระดับคะแนนเพิ่มขึ้น มากขึ้นกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาจริยธรรมเชิง พุทธ การประเมินโครงการโดยภาพรวม พบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมของกลุ่มตัวอย่างจาก แบบสอบถามการประเมินโครงการ สรุปภาพรวมโครงการฝึกอบรมรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมเชิง พุทธอยู่ในระดับมาก จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าความสำคัญในการนำหลักธรรมคำสอนทาง พระพุทธศาสนามาบูรณาการเพื่อให้เกิดผลต่อกลุ่มอาชีพจ๊กสานและพุทธศาสนิกชนทั่วไป ซึ่งทำให้ เกิดมิติของการเผยแพร่หลักคำสอนต่อบุคคลในสังคมและชุมชน ที่ช่วยส่งเสริมให้เข้าถึงหลักธรรมได้ โดยง่าย โดยเฉพาะการสอนเรื่องหลักธรรมทวิภูมิมักัตถประโยชน์ ๔ และ/หรือหลักของ ความ พอเพียงเป็นเรื่องที่คนทั่วไปมักตกอยู่ในความประมาทในการดำเนินชีวิต แต่ในโปรแกรมการกระทำ สาเหตุ ได้จัดชุดกิจกรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ได้ผลเชิงประจักษ์และมีความสมบูรณ์ในกิจกรรมทุกชุด ค่าเฉลี่ยระดับคะแนนเพิ่มขึ้น หลังเข้าร่วมกิจกรรมในระดับมาก<sup>๑๑</sup> นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ แนวความคิดของ พระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต) ที่กล่าวไว้ว่า บทบาทของครูสอนศีลธรรมตาม หลักการของพระพุทธเจ้าโดยสรุปไว้ว่า การสอนที่ดีมี ๔ ประการ หรือ ๔ ส. คือ ๑. สันตัสสนา (แจ่มแจ้ง) ๒. สมาทปนา (จงใจ) ๓. สมุตเตชนา (แก้แล้วกล้า) ๔. สัมปหังสนา (ร่าเริง)

๑. สันตัสสนา (แจ่มแจ้ง) คือ สอนให้เด็กเข้าใจแจ่มแจ้งเหมือนเห็นกับตาตัวเองซึ่งครูต้องมีปัญญาก่อนจึงจะสอนเด็กให้มีปัญญาตามได้ ครูต้องเข้าใจในเรื่องที่ตนสอน อย่าสอนในเรื่องที่ตนไม่ เข้าใจ

๒. สมาทปนา (จงใจ) การสอนที่ดีต้องมีผลทางเจตคติหรือพฤติกรรม คือจงใจให้เด็กนั้นอม รับเอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ถ้าเป็นการสอนศีลธรรม ครูต้องให้เด็กสมาทาน คือ เห็นดีเห็นชอบถือ เป็นตัวแบบ เกิดค่านิยมที่ดีงาม

๓. สมุตเตชนา (แก้แล้วกล้า) ครูต้องให้กำลังใจด้วยการยกย่องตัวอย่างบุคคลผู้ประสบความสำเร็จหรือครูเองทำให้ดูเป็นแบบอย่าง

<sup>๑๑</sup>พระวิสุทธิภัทรธาดา(ดร.)และคณะ, “การพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธของหมู่บ้านจ๊กสาน : กรณีศึกษา กลุ่มจ๊กสาน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

๔. สัมผัสหงสนา (ร่าเริง) เรียนแล้วไม่เครียดมีความสุข สนุกในการเรียน เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีอารมณ์คล้อยตามบทเรียน ไม่เบื่อหน่าย แม้ในวิชาธรรมก็ไม่น่าเบื่อ<sup>๑๑</sup>

และสอดคล้องกับแนวคิดของแผนกพระธรรมวิทยากร ซึ่งได้กำหนดคุณสมบัติของพระธรรมวิทยากรไว้ดังนี้

๑. มีอุดมการณ์ในอันที่จะทำงานเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา
  ๒. มีคุณธรรมของความเป็นนักสังคมอยู่ในจิตใจ
  ๓. มีบุคลิกภาพ กายและจิตดี
  ๔. มีความสะอาดทั้งด้านร่างกายและเครื่องแต่งกาย
  ๕. มีความสามารถอันเป็นพื้นฐานของการทำงาน
  ๖. มีวาทศิลป์พอสมควร
  ๗. มีความตื่นตัวช่างสังเกต และใฝ่หาความรู้ใหม่ๆ เสมอ
  ๘. มีความรู้หลายๆ ด้าน และฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ
  ๙. ฉลาดในการใช้เทคนิคอุปกรณ์
  ๑๐. เป็นคนทันสมัยเข้าใจคนทุกวัย
  ๑๑. มีความรับผิดชอบสูง ไม่ทิ้งธุระ<sup>๑๒</sup>
- ซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่แก่นักเรียนได้

### ง. รูปแบบการพัฒนา (Development)

จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า เครือข่ายภาคีในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาร่วมกันกับพระธรรมวิทยากรนั้นมีมาก ต้องอาศัยความร่วมมือจากบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยขับเคลื่อนและพัฒนาเด็กและเยาวชนไปพร้อมกันๆ โดยมีกลยุทธ์ที่ว่า เสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน โดยมีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน เช่น ร่วมกันสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศในการส่งเสริมคุณภาพ จริยธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา พระธรรมวิทยากรประจำคลินิกคุณธรรม ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคกับสถานศึกษาใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม และประเมินผล

<sup>๑๑</sup> พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), เอกสารการบรรยายกรมวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕-๑๘.

<sup>๑๒</sup> มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, งานปฐมนิเทศพระธรรมวิทยากร ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุรวัดน์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑.



กลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษาซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สัจฉินโณ)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒” ผลการวิจัยพบว่า ๑. รูปแบบการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งภารกิจดังกล่าวบางประการกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อมา การบริหารจัดการแนวใหม่ได้มีการบูรณาการเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีของกลุ๊คและเออร์วิค ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล และหลักพุทธวิธีการบริหารและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมให้พระสังฆาธิการให้มีความสามารถมีทักษะและมีศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างมีคุณภาพ ๒. การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาค ๒ มีปัญหาที่ชัดเจน องค์กรสงฆ์มีบุคลากรไม่เพียงพอที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้มีจำนวนจำกัดเป็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน สำคัญผิดและเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา ๓. รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญ กล่าวคือ เป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาค และระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนดและมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่และอำนวยความสะดวกและเป็นที่พักพิงในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและจัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่และจัดทำงบประมาณสนับสนุนให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป<sup>๑๓</sup> และยังสอดคล้องกับแนวคิดของกรมการศาสนาที่ว่า บทบาทของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ ประกอบด้วย

๑) ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศในการส่งเสริมคุณภาพ จริยธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ

๒) ส่งเสริมกระบวนการแสวงหาความรู้ และเผยแพร่ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดการแข่งขัน การหาความรู้โดยสื่อเทคโนโลยี และอื่น ๆ

๓) ส่งเสริมให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษาเป็นแบบอย่างในการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการปฏิบัติงานและดำเนินชีวิต

๔) จัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้<sup>๑๔</sup>

<sup>๑๓</sup> พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สัจฉินโณ), “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ)*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

<sup>๑๔</sup> กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, *แนวทางการดำเนินงาน คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๖๐-๗๒.

**บทบาทของคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา** คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา มีหน้าที่ในการขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของสถานศึกษาเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้

๑) ร่วมกับสถานศึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในวันสำคัญทางศาสนา และวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนวันสำคัญต่าง ๆ ของสถานศึกษา

๒) จัดให้มีบริการ การให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาในสถานศึกษา

๓) ปฏิบัติตามแผนคุณธรรมในสถานศึกษา

**บทบาทของผู้ปกครองและชุมชน** คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษาควรให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษาโดยมีการบูรณาการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในกระบวนการจัดกิจกรรม ดังนี้

๑) ร่วมให้ข้อคิดเห็น คำแนะนำ ข้อเสนอแนะในการจัดทำแผนคุณธรรมในสถานศึกษา และจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

๒) ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของในสถานศึกษา

๓) ร่วมส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา และชุมชน

๔) ร่วมติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรมของคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา

การดำเนินงานคลินิกคุณธรรมภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกระบวนการที่ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางดำเนินงาน โดยให้คนเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนา จากการมีส่วนร่วมของบ้าน (ชุมชน) วัด โรงเรียน/สถานศึกษารวมทั้งเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมในพื้นที่ ร่วมให้การสนับสนุนการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล โดยมีกลไกในการขับเคลื่อน ที่สำคัญคือ “คณะกรรมการบริหารคลินิกคุณธรรม” เป็นแกนนำในการวางแผนและดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก เยาวชน ซึ่งมี “พระธรรมวิทยากร” ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางการจัดกิจกรรม โดยมีเป้าประสงค์ คือ เด็ก เยาวชนที่เข้าโครงการคลินิกคุณธรรมได้ใช้หลักธรรมทางศาสนา แก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสม ด้วยความรอบคอบและมีเหตุผลโดยมีกรอบคิดในการพัฒนาสมรรถนะของคลินิกคุณธรรม<sup>๑๕</sup>

### ๕.๓ ข้อเสนอแนะ

<sup>๑๕</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖-๕๑.

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

#### ๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรต้องอาศัยแรงขับเคลื่อนนโยบายจากทั้งภาครัฐและภาคคณะสงฆ์ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๑. กรมการศาสนาควรผลิตพระธรรมวิทยากรให้เพียงพอต่อความต้องการของสถานศึกษา และจัดส่งพระธรรมวิทยากรที่ผ่านการอบรมเข้าไปสอนในสถานศึกษาอย่างเพียงพอ

๒. กรมการศาสนาควรบรรจุโครงการคลินิกคุณธรรมไว้ในแผนของกรม เพื่อจะได้จัดสรรเงินอุดหนุนที่เพียงพอและมั่นคงในการจัดโครงการคลินิกคุณธรรม และโครงการต่างๆ ของกรมการศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม

๓. กรมการศาสนาควรจัดทำคู่มือแผนปฏิบัติการประจำปีของแต่ละศูนย์คลินิกคุณธรรม เพื่อเผยแพร่ให้ศูนย์อื่นๆ ได้ทราบและสามารถนำมาประยุกต์กับศูนย์ของตนเองได้

๔. กรมการศาสนาควรนำเอารูปแบบ PICD:SCP MODEL มาประยุกต์ใช้กับสถานศึกษาต่างๆ เพื่อเน้นและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน

๕. คณะสงฆ์ควรประกาศนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาให้ชัดเจน และร่วมกับกรมการศาสนาผลิตพระธรรมวิทยากรให้เพิ่มมากขึ้น

#### ๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรต้องอาศัยความร่วมมือจากสถานศึกษา ชุมชน วัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๑. สถานศึกษาควรอำนวยความสะดวกแก่พระธรรมวิทยากร ตั้งแต่การประสานงานที่ดี มีการติดต่อประสานงานในการจัดชั่วโมงสอน มีการต้อนรับที่ดี อำนวยความสะดวกในเรื่องของสถานที่ในการจัดอบรม การจัดตั้งศูนย์คลินิกคุณธรรม และอำนวยความสะดวกในเรื่องปัจจัยอื่นๆ แก่พระธรรมวิทยากร

๒. สถานศึกษาควรจัดครูพี่เลี้ยงให้พระธรรมวิทยากร ไม่ควรมอบหน้าที่ให้พระธรรมวิทยากรดูแลนักเรียนเพียงลำพัง เพราะจำนวนพระธรรมวิทยากรมีน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณของนักเรียนที่มีมากกว่า

๓. รูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร PICD:SCP MODEL สามารถประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของแต่ละสถานศึกษาได้ เช่น นักเรียนชั้นประถมศึกษา ก็จะเน้นในเรื่องของการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี นักเรียนที่โตขึ้นมากก็จะเน้นในเรื่องของการปรับปรุงพฤติกรรม เป็นต้น

๔. ชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญ ให้อภัยให้การอุปถัมภ์ ช่วยเหลือ และสนับสนุนทุกกิจกรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้น

๕. วัดควรพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและสถานศึกษา ควรพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม

๖. ผู้ปกครองควรช่วยสอดส่องพฤติกรรมของนักเรียน และปรึกษากับพระธรรมวิทยากร เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการป้องกันปัญหาาร่วมกัน

#### ๕.๓.๓ ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร” ผู้วิจัยขอเสนอแนะในส่วนที่สามารถต่อยอดจากงานวิจัยฉบับนี้ดังนี้

๑. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร เฉพาะเจาะจงพื้นที่การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบของจังหวัดนั้นๆ ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๒. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร เน้นเฉพาะหลักธรรมหรือคุณธรรมที่เหมาะสมกับสถานศึกษา เช่น ค่านิยม ๑๒ ประการของรัฐบาลปัจจุบัน เป็นต้น

๓. ควรศึกษาเรื่องประสิทธิผลการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร หลังจากนำงานวิจัยฉบับนี้ไปใช้ทดลองจริง

๔. ควรศึกษาเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร หรือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

## บรรณานุกรม

### ๑. ภาษาไทย :

#### ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๓๙.

#### ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

##### (๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์  
ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓.

\_\_\_\_\_ . แนวทางการดำเนินงาน คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์  
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๖๑.

\_\_\_\_\_ . แนวทางการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์  
สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม, ๒๕๕๖.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม  
จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และความเป็นประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ ๓.  
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑.

เฉลียว บุรีภักดี. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาประมวลหลักการและการสร้างยุทธศาสตร์การ  
พัฒนา. กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๕๖.

ถวัลย์รัฐ วรเทพพิฒพิงษ์. การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการ  
ประยุกต์ใช้. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมอธรรม, ๒๕๔๐.

ทิตินา แคมณี. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมจากทฤษฎีสู่ปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร :  
สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๑.

\_\_\_\_\_ . ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้. พิมพ์ครั้งที่ ๒.  
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

บุญเกียรติ ชีวะตระกูลกิจ. การจัดการเชิงยุทธศาสตร์สำหรับ CEO. กรุงเทพมหานคร : สุขุมและ  
บุตร, ๒๕๔๙.

บุญเลิศ เย็นคงคา และคณะ. การจัดการเชิงกลยุทธ์ = Strategic management. พิมพ์ครั้งที่ ๕.  
กรุงเทพมหานคร : วี.เจ.พรินติ้ง., ๒๕๔๙.

ประกอบ วรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :  
ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ประกาศรี สีหอำไพ. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :  
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระครูปลัดมารุต วรมงคลโ. จริยธรรมกับเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช  
วิทยาลัย, ๒๕๕๔.

## บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนในสังคม. กรุงเทพมหานคร : กองการพิมพ์ ฝ่ายประชาสัมพันธ์, ๒๕๔๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔.
- \_\_\_\_\_. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒๗. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- \_\_\_\_\_. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต, ๒๕๕๕.
- พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๙.
- \_\_\_\_\_. เอกสารการบรรยายกรมวิชาการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓.
- พสุ เดชะรินทร์. รศ.ดร.. ชุดเครื่องมือการพัฒนาองค์กร Organization Improvement Toolkits ตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ หมวดที่ ๒ การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : บริษัท วีซัน พรินท์ แอนด์ มีเดีย จำกัด, ๒๕๕๑.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. งานปฐมนิเทศพระธรรมวิทยากร ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุรวัฒน์, ๒๕๕๒.
- เยาวดี วิบูลย์ศรี. การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- รัตนะ บัวสนธ์. การวิจัยและพัฒนาวัดกรรมการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : คำสมัย, ๒๕๕๒.
- วรางคณา ผลประเสริฐและคณะ. การจัดการเชิงกลยุทธ์ในการบริหารโรงพยาบาล. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔.
- สมพงษ์ จ้อยศิริ และ เขาวี โรจนแสง. ประมวลสาระชุดวิชาการวางแผนกลยุทธ์และการควบคุม. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕.
- สมพร แสงชัย. การวางแผนเชิงกลยุทธ์ภาครัฐ. กรุงเทพมหานคร : โครงการบัณฑิตศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘.
- ลีปนันท เกตุทัต และคณะ. ความฝันของแผ่นดิน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ตะวันออก, ๒๕๔๐.
- สุพจน์ อินทหว่าง และคณะ. การวางแผนเชิงกลยุทธ์ทางรัฐศาสตร์. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัย พิษณุโลก จำกัด, ๒๕๕๖.
- สุพรรณิ ไชยอำพร รศ.ดร.. รูปแบบแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรม เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ปริณาม จำกัด, ๒๕๕๐.
- สุพานี สฤกษ์วานิช. พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่ : แนวคิด และทฤษฎี. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙.

## บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุมาลี จิระจรัส. การจัดการเชิงกลยุทธ์. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๘.
- \_\_\_\_\_ . ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจ. สุราษฎร์ธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๔๘.
- สุรชาติ ฌ หนองคาย. การวางแผน การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ และหลักการประเมินผล. กรุงเทพมหานคร : สถาบัน จี.อี.ซี., ๒๕๔๖.
- \_\_\_\_\_ . แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาระบบสุขภาพ. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๔.
- สุวรีย์ ศิริโกคาภิรมย์. การวิจัยทางการศึกษา. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.
- อุทัย บุญประเสริฐ. หลักการบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะครุศาสตร์, ๒๕๔๔.
- อุทิศ ขาวเขียว. การวางแผนกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- อุทุมพร พัทธรัตน์. “ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาต่อการจัดการเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๑”. วิทยานิพนธ์ **ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๗.
- (๒) วิทยานิพนธ์ :**
- ญาณภัทร ยอดแก้วและ แพรวภัทร ยอดแก้ว. “ความสัมพันธ์ระหว่าง การเปิดรับข่าวสาร ความรู้กับทัศนคติต่อประชาคมอาเซียนของพระธรรมวิทยากร”. รายงานการวิจัยในการประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ SMARTS ครั้งที่ ๓. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๔.
- บุญชิต ชำนิศาสตร์. “รูปแบบการบริหารวิชาการในการจัดการศึกษาปฐมวัย ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี”. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๖.
- บุญส่ง หาญพานิช. “รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย” วิทยานิพนธ์ **ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาอุดมศึกษา**. ครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- ปิยนันท์ ภิรมย์ไกรภักดิ์. “ส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา **มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔.
- พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ ฐิตวฑฺฒโน). “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา **รัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

## บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ). “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- พระมหาธฤติ วิโรจโน. “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- พระวิสุทธิภัทรธาดา ดร.และคณะ. “การพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธของหมู่บ้านจ๊กสาน : กรณีศึกษา กลุ่มจ๊กสาน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- วัลลภา จันทร์เพ็ญ. “รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรม ของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา” **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน**. ครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- วีรชัย อนันต์เธียร. “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์ รศ.ดร. และคณะ. “การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษา กลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒.
- สุนทร อัจนิยม. “การพัฒนาพระธรรมวิทยากร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต ร้อยเอ็ด : วิจัยเชิงปฏิบัติการ”. **การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๖.
- สุมาลี กาญจนชาติรี. “การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะ ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในการสร้างความรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิซึม”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน**. คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- เสถียร วิพรมหาและคณะ. “บทบาทของพระธรรมวิทยากรกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาใน กรุงเทพมหานคร”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- เอนก คงขุนทด. “การศึกษาปัญหาจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสายสามัญและสายอาชีพ ตามแนวความคิดของท่านพุทธทาสในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.



## บรรณานุกรม (ต่อ)

### (๓) บทความ :

เพ็งสวัสต์ ผศ.ดร.. “การวิจัยพัฒนารูปแบบ”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. ปีที่ ๒. ฉบับที่

๔ : กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๓ : ๓.

วาโร เพ็งสวัสต์ ผศ.ดร.. “การวิจัยพัฒนารูปแบบ”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. ปีที่ ๒.

ฉบับที่ ๔ : กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๓ : ๓.

สุทธิวงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. “พระบรมราโชวาท”. ข้าราชการครู. ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ ตุลาคม –

พฤศจิกายน ๒๕๔๒. : ๒.

อุทุมพร จามรมาน. “โมเดลคืออะไร”. วารสารวิชาการ. ๑๒, ๒๒-๒๖ มีนาคม, ๒๕๔๑ : ๒๒.

### (๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือแนวทางการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมในสถานศึกษา**. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา : [www.moe.go.th/jarawporn/principles.doc](http://www.moe.go.th/jarawporn/principles.doc). [๑ มกราคม ๒๕๕๘].

กฤษฎา เสกตระกูล. **การบริหารเชิงกลยุทธ์สำหรับธุรกิจขนาดย่อม**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :

<http://www.tsi->

[thailand.org/index.php?option=com\\_content&task=view&id=833 &Itemid=0&limit=1&limitstart=0](http://thailand.org/index.php?option=com_content&task=view&id=833&Itemid=0&limit=1&limitstart=0). [๑๑ มกราคม ๒๕๕๘].

กลุ่มเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการบริหารงานอาชีวศึกษา ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ

และกำลังคนอาชีวศึกษา. **สถิติจำนวนนักเรียนนักศึกษา ปีการศึกษา พ.ศ.๒๕๕๖**

**จำแนกรายสถานศึกษาและระดับชั้น**. <http://bms.vec.go.th>. เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๒๑

มิถุนายน ๒๕๕๖.

กลุ่มพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์. **การนำ**

**แผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติ Strategic Implementation**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :

[www.km.moc.go.th /download/.../แปลงแผนกลยุทธ์ไปสู่ปฏิบัติ.doc](http://www.km.moc.go.th/download/.../แปลงแผนกลยุทธ์ไปสู่ปฏิบัติ.doc). [๑๑ มกราคม ๒๕๕๘].

จริยธรรมดอทคอม. **การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :

<http://www.jariyatam.com/th/moral-cultivation>. [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘]

บุญชม ศรีสะอาด. **การพัฒนาการวิจัยโดยใช้รูปแบบ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<http://www.watpon.com/boonchom/development.pdf>. [๒๐ กันยายน ๒๕๖๑].

ป๋นรส มาลากุล ณ อยุธยา. **การจัดการเชิงกลยุทธ์**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :

[www.plan.ubru.ac.th/download/ Data/Present2l2.doc](http://www.plan.ubru.ac.th/download/Data/Present2l2.doc). [๑๑ มกราคม ๒๕๕๘].

โรงเรียนสายน้ำผึ้ง. **การนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :

[www.spssc.ac.th/pagun/3/files/99\\_113.doc](http://www.spssc.ac.th/pagun/3/files/99_113.doc). [๑๑ มกราคม ๒๕๕๘].

## บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำนักงานรางวัลคุณภาพแห่งชาติ. การวางแผนเชิงกลยุทธ์ Strategic Planing. [ออนไลน์].  
แหล่งข้อมูล : <http://www.tqa.or.th>. [๑๑ มกราคม ๒๕๕๘].
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง. การจัดการเชิงกลยุทธ์. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :  
<http://province.m-culture.go.th/ranong/html/km%20stagic1.html>. [๑๐ มกราคม ๒๕๕๘].

### ๒. ภาษาอังกฤษ :

#### I. Book

- Bardo. J. W.. & Hartman. J. J.. **Urban society: A systematic introduction**. New York : F. E. Peacock. 1982.
- Beatrice Heuser. **The Evolution of Strategy: Thinking War from Antiquity to the Present**. Cambridge University Press. 2010.
- John M. Bryson. **Strategic Planning for Public Service and Non-Profit Organizations**. Oxford : Pergamom Press, 1993.
- Keeves. P. J.. **Educational research methodology and measurement : An international handbook** Oxford. England : Pergamon Press, 1988.
- Lee J. Cronbach. **Essentials of psychological testing**. 4<sup>th</sup> ed.. New York : Harper & Row, 1971.
- Robbins. S. P. and Coulter. M. **Management**. 9th ed.. London : Prentice- Hall, 2007.
- Smith. R. H.. and Others. **Measurement : Making Organization Perform**. New York : Macmillan, 1980.
- Wheelen. T. L. & Hunger. D. L.. **Strategic Management and Business Policy**. New York : Addison-Wesley Publishing, 2000.

### ๓. สัมภาษณ์

- ดร.ชำนาญ อุปฮาด. ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น. ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- นางภัทรพร อังธนานุกุล. วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่. ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- นางสาวพัชนี สภา. ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น. ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- นางสาววิไลวรรณ พันธุ์ไชยศิลป์. นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่. ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- นางอำภาพันธ์ พรหมรา. นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

## บรรณานุกรม (ต่อ)

- นายชำนาญ พระพายชัย. วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช. ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- นายไชยวัฒน์ ชาญปรีชารัตน์. รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น. ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- นายไพบูลย์ วงศ์เยี่ยมยอง. ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่. ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- นายภิเชกสิทธิ์ ชุมแวงวาปี วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- นายภูมิชัย สุวรรณภูมิ. ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช. ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- นายสรรคชัย กำจาย. วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- นายอดิศักดิ์ สงค์ประเสริฐ. ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคโนโลยีพนิชยการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- พระครูสมุห์สมพงษ์ ฐานธมโม. พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช. ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- พระมหาอดานนท์ จีรวุฒโน. พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช. ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- พระศรีสวรรค์ อมรธมโม. พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่. ๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- พระสุริยา สุริโย. พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช. ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.
- พระอัครเดช โชติญาโณ. พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรมวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น. ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

### ๔. สันทนาการเฉพาะ

- ดร.ปฐมพงษ์ ศุภเลิศ. ผู้จัดการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา. ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- นายวิศุตร ศรีดี. หัวหน้างานพัฒนาวิทย์ วิทยาลัยเทคโนโลยีพนิชยการอยุธยา. ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม. ผศ.ดร. อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- พระปลัดประดิษฐ์ ฐิตาโก. พระธรรมวิทยากร. ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- พระปลัดโกสิทธิ์ สุวณโณ. พระธรรมวิทยากร. ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน (ประยูร สุทธิปัญญา). เจ้าอาวาสวัดท่ากาฬอง. ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- พระสมุห์แสงสุรี ธีรภทโท. พระธรรมวิทยากร. ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- ว่าที่ ร.ต.สุรติ อิมเอิบธรรม. นักวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก  
บทความวิจัย

## รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

A Model of Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation by  
Buddhadhamma though Morality Clinic Project Driving Mechanism of Buddhist  
Teaching Monks

พระมหากฤษณา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.<sup>๑</sup>

Phramaha Krisada Kittisobhano (Saelee), Asst. Prof. Dr.\*

### บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ๒) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) กับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษา ซึ่งทำการสุ่มมาจากประชากรจำนวน ๒๐,๐๗๑ คน โดยคำนวณตามสูตรของทาโร ยามาเนะ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๙๒ คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) ได้แก่ นักเรียนนักศึกษาจากวิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาราม กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น และวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ และนักวัฒนธรรมจังหวัด จำนวน ๑๘ รูป/คน จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น และทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๙ ท่าน เพื่อสร้างรูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Contents Analysis)

### ผลการวิจัยพบว่า

<sup>๑</sup>Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

๑) พระธรรมวิทยากรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา โดยมีบทบาทสำคัญ ๙ ประการคือ ๑. ให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา ๒. จัดสนทนาธรรมเป็นประจำ ๓. มีการอบรมเยาวชนอย่างสม่ำเสมอ ๔. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ๕. ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ๖. จัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ๗. พัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. จัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม และ ๙. มีการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา โดยบูรณาการกับหลักสูตรในทางพระพุทธศาสนา คือ หลักสูตรศึกษา หลักอริยสัจ ๔ หลักอทิบาท ๔ และหลักภavana ๔ มาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วย

๒) สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๖$ , S.D. = ๐.๕๑๐) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า พระธรรมวิทยากรสามารถนำกิจกรรมไปใช้กับนักเรียน นักศึกษาได้เป็นบางกลุ่มเท่านั้น ไม่สามารถปรับใช้กับนักเรียน นักศึกษาทุกกลุ่มได้ จึงควรปรับปรุงรูปแบบใหม่ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษาทุกกลุ่มโดยการนำชุมชน ผู้ปกครอง และสถานศึกษา มาช่วยสนับสนุนบทบาทของพระธรรมวิทยากรด้วย

๓) รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่ามี ๔ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบการป้องกัน (Prevention) ๒) รูปแบบการปรับปรุง (Improvement) ๓) รูปแบบการเปลี่ยนแปลง (Change) และ ๔) รูปแบบการพัฒนา (Development) ทั้งนี้รูปแบบดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุนจากสถานศึกษา (School) ชุมชน (Community) และผู้ปกครอง (Parent) โดยร่วมกันดำเนินการดังนี้คือ ๑) สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ๒) ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษากลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ๓) ส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษากลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม และ ๔) เสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน

**คำสำคัญ :** คุณธรรมและจริยธรรม, วัยรุ่นไทยยุคใหม่, พุทธธรรม, คลินิกคุณธรรม, พระธรรมวิทยากร, PICD:SCP MODEL

## ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study principles, approach and model to Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation by Buddhaddhamma through Morality Clinic Project Driving Mechanism of Buddhist Teaching Monks.,

2) to analysis problems and obstacles for Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation by Buddhaddhamma though Morality Clinic Project Driving Mechanism of Buddhist Teaching Monks and 3) to propose the model to Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation by Buddhaddhamma though Morality Clinic Project Driving Mechanism of Buddhist Teaching Monks. The researcher used the mixed research method comprising both qualitative and quantitative approach. For the quantitative research, the study was conducted by collecting the data 392 students. The simple size was calculated by using Taro Yamane formula. The samples were selected from regions, central at Bangkok and Ayutthaya, North at Chiangmai province, Northeastern at Khonkean province, and the South at Nakhonsi thammarat. The data were analyzed by descriptive statistics including percentage, mean and standard deviation. For qualitative research, the study was conducted by in-depth interviewing from 18 key informants selected by purposive method and focus group selected from 5 schools administration, 6 Buddhist missionary monks, 6 provincial cultural authorities and 4 college instructors. By then the researcher used the information receiving from the 9 focus group to back up the research model. The data were analyzed by using content analysis.

The research findings were as follows:

1) The principles and approach and model to the Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation by Buddhaddhamma though Morality Clinic Project Driving Mechanism of Buddhist Teaching Monks found 9-model to promote Morality and Ethics in schools of Buddhist Missionary Monks following 1. Consultant model for solving the lack of Morality and Ethics 2. Up to date dialog and sermon model for suitable in each school 3. Training for the youth behavior and Dhamma practice model through sensitive seminar and training. 4. Buddhism Activity model in school or community 5. Action plan for Morality and Ethics create the curriculum for school and community to be the Dhamma learning systems must be for using development 6. Recording form for activities attendance and students record model. 7. Development tools in changing for model behavior of the student 8. Merit camp model and 9. Set up target group and school appraisal model. Those said 9-model were integrated with Trisikka , Four noble truths, Iddhipada 4 , and Pavana 4 to promote morality and ethics of students.

2) From the questionnaire respondents were 283 men ( 72.2 %) , age between 19-21 years were 199 persons ( 50.8 %) and education level in vocational diploma were 238 persons ( 60.7 %) and majority of them were attended in ethics clinic 1-5 times 251 persons ( 64.3 %) and The level of student opinion for the



model to Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation by Buddhaddhamma though Morality Clinic Project Driving Mechanism of Buddhist Teaching Monks found that students opinion had in the high level ( $\bar{X} = 4.06$  ,S.D.=0.510) and consider all aspects were in high level. The problems, obstacles and suggestions found that Buddhist Missionary Monks could use activities in the part of all students. Then the Dhamma activities should be adjusted by all students behavior to support Buddhist Missionary Monks must be encouraged by community , parents and schools.

3) The model for the Morality and Ethic Indoctrination of Young Generation by Buddhaddhamma though Morality Clinic Project Driving Mechanism of Buddhist Teaching Monks was PICD:SCP MODEL which represents as : 1. Prevention 2. Improvement 3. Change 4. Development with school community and parent and follows by 4 strategies as such as 1) build the immunity with the additional building of morality virtue seriously continuously 2) change the behavior of risks group student to be a good person 3) Encourage target group students to uphold morality virtue and 4) Reinforcement and development of virtue morality activity for students cooperation , Family institution , schools , and the community.

**Keyword** : Morality and Ethic, Young Generation, Buddhaddhamma, Morality Clinic , Buddhist Teaching Monks

## ๑. บทนำ

โครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา เกิดขึ้นจากแนวความคิดในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดโครงการนี้คือ ๑) เพื่อให้สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการมีพื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชน ในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาชีวิต การสนทนาธรรม ๒) เพื่อให้สถาบันทางศาสนา โดยเฉพาะพระสงฆ์ทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางในการแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ โดยใช้หลักธรรมทางศาสนา ๓) เพื่อให้เยาวชนกลุ่มเป้าหมายสามารถใช้หลักธรรมในศาสนาใช้ในการดำรงชีวิต ๔) เพื่อเป็นการนำมิติทางศาสนาสร้างสังคมแห่งปัญญา และการเรียนรู้ เสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ ๕) เพื่อให้เด็กและเยาวชนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม และ ๖) เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการดำรงตนอย่างมีสติ โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการฝึกอบรมคือ โรงเรียน/วิทยาลัยอาชีวศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนใน ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน ๓๐ แห่ง ทั่วประเทศ โดยสรรหาพระธรรมวิทยากรมาเป็นวิทยากรหลักในการฝึกอบรมในครั้งนี้ ในปัจจุบันได้นำเอารูปแบบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมมาใช้ คือ ๑. รูปแบบการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ๒. รูปแบบการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ๓. รูปแบบการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ๔. รูปแบบการจัดกิจกรรมทาง

พระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ๕. รูปแบบการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๖. รูปแบบการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน ๗. รูปแบบการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. รูปแบบการจัดค่ายคุณธรรม และ ๙. รูปแบบการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา และรูปแบบทั้ง ๙ ประการสามารถใช้ได้เฉพาะนักเรียนบางกลุ่มเท่านั้น ยังไม่สามารถส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมได้กับนักเรียนหลากหลายกลุ่ม ฉะนั้นเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนจึงควรมีรูปแบบใหม่ๆ ขึ้นมาใช้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นรุ่นใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ศึกษาสภาพปัญหาการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร และจะนำมาพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นรุ่นใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับบทบาทของพระธรรมวิทยากรในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

## ๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

๒.๒ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

## ๓. วิธีดำเนินการวิจัย

### ๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ และนักวัฒนธรรมจังหวัด จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น ก่อนที่จะนำเสนอต่อการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

### ๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก

**๓.๒.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ** ผู้วิจัยเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากนักเรียน วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชราม กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น และวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวนทั้งสิ้น ๒๐,๐๗๑ คน

**๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง** ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้ทำการสุ่มมาจากประชากรจำนวน ๒๐,๐๗๑ คน โดยคำนวณตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับให้เกิดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ เท่ากับ ๐.๐๕

$$\begin{aligned} \text{แทนค่าในสูตร} \quad n &= \frac{20,071}{1 + 20,071 (0.05)^2} \\ &= 392 \end{aligned}$$

ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๙๒ คน

**ตารางที่ ๓.๑** แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

กลุ่มประชากรที่ศึกษา	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (คน)	
	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชราม กรุงเทพมหานคร	๙๕๘	๑๙
วิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๔,๒๒๐	๘๒
วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	๔,๗๗๙	๙๓
วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น	๖,๒๐๑	๑๒๑
วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช	๓,๙๑๓	๗๗
<b>รวม</b>	<b>๒๐,๐๗๑</b>	<b>๓๙๒</b>

### ๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรม ผู้อำนวยการวิทยาลัยนักวัฒนธรรมชำนาญการ เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๘ รูป/คน

### ๓.๒.๓ ผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากพระสังฆาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่น เพื่อยืนยันรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของ พระธรรมวิทยากร จำนวน ๑๒ รูป/คน

### ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

#### ก) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๑) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-dept Interview) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและ จริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิก คุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อศึกษาแนวคิด เกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่าน กลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในการนี้ด้วยรูปแบบการจัด สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จะเข้าไปในลักษณะของการประชุมกลุ่มเพื่อให้ได้ ข้อเท็จจริงและข้อมูลตรงตามที่กำหนดไว้ หรือเป็นข้อค้นพบใหม่ ซึ่งเกิดจากการสนทนา โดยมี ประเด็นปัญหาที่เจาะจงกับกลุ่มตัวอย่างประชากร คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านคณะสงฆ์ จำนวนทั้งสิ้น ๑๒ รูป/คน ทั้งนี้กลุ่มประชากรที่กล่าวมาได้รับการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดเรียบร้อยแล้ว ดังนั้นการ จัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จึงเป็นไปในลักษณะของการสนทนาแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

๓) การสร้างเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการ ขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร แล้วนำมาร่างข้อคำถามที่จะใช้ในการ สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มเฉพาะ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ต่อจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์และข้อ คำถามในการสนทนากลุ่มเฉพาะมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

#### ข) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับรูปแบบการ ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อน โครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝัง คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อน โครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร จำนวน ๕๗ ข้อ โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมา ตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ ตามหลักการของลิเคิร์ท (Likert) (Sudaporn Arundee, 2551 : 72) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง ระดับความคิดเห็นมากที่สุด
- ๔ หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก
- ๓ หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง
- ๒ หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย
- ๑ หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

**ตอนที่ ๓** เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

### ๓) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้
๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงครายข้อ (Index of Item-objective Congruence : IOC) (Krisada Kittisobhano, 2018, pp.224-226) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๘ ถึง ๑.๐ ประกอบด้วย

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) (Lee J. Cronbach, 1971, p.67.) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๖๔๐

๔. นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่อที่ปรึกษาโครงการวิจัยเพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย

### ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

#### ๓.๔.๑ งานวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

##### ๑) การวิเคราะห์เชิงเอกสาร ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ดังนี้

(๑) ข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาบาลี) ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐, พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

(๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ตลอดจนข้อมูลทางสถิติที่รวบรวมโดยหน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษาและแหล่งข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับ

อนึ่ง ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดถึงบทความงานวิจัยในวารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ แล้ว ทำให้เห็นกรอบแนวคิด ประเด็นปัญหาของการวิจัย จากเอกสารที่ได้มีการทบทวนก่อนหน้านั้น หลังจากที่ได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดแล้ว ผู้วิจัยได้สร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้

## ๒) การสัมภาษณ์ (Interview)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-formal interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรทั้งหมด จึงมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

(๑) **ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์** ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับขอเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

(๒) **ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์** ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

## ๓) การสนทนากลุ่มเฉพาะ

จัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อหาข้อเสนอแนะถึงรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ใช่กลุ่มผู้ถูกสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๙ รูป/คน ในวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๑ ณ อาคารปฏิบัติธรรม วัดท่ากา รื่อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

### ๓.๔.๒ งานวิจัยเชิงปริมาณ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

(๑) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยให้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม

(๒) ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ จำนวนอย่างน้อย ๕ ท่าน เช่น ด้านพระพุทธศาสนา ด้านการจัดการเชิงพุทธ เป็นต้น ในการตรวจเครื่องมือการวิจัยว่ามีความเที่ยงตรงและสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลได้หรือไม่

(๓) ติดต่อบริษัทจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหาร หรือหัวหน้างานกลุ่มเป้าหมาย และเวียนหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้บริหาร หัวหน้าหน่วยงานต่างๆ ที่จะเข้าแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

(๔) นำส่งหนังสือขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหารหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยกำหนดวันที่จะไปขอแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) ด้วยตนเอง

(๕) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

### ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

#### ๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถดำเนินการดังนี้

๑) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่เป็นผู้ทรงวุฒิ ๑๘ ท่าน มาจำลองเป็นรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรขั้นต้น (Basic Model) ก่อนจะนำไปขอคำชี้แนะจากที่ปรึกษาโครงการวิจัย

๓) หาข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาถึงรูปแบบเบื้องต้นในรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรขั้นต้น (Basic Model) ก่อนที่จะพัฒนาไปเป็นคำถามหลักสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ใช่กลุ่มผู้ถูกสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๙ ท่าน

๔) สรุปปัญหาและข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ ก่อนที่จะมีการประมวลผลและสร้างรูปแบบต่อไป

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยเชิงปริมาณ สามารถดำเนินการดังนี้

#### ๑) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องแล้ว ทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

#### ๒) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยหาความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตามโดยการใช้การประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เสนอข้อมูล ดังนี้

(๑) สถานภาพส่วนบุคคล วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

(๒) ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของและนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ใช้การวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

(๓) ข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด นำมาจับกลุ่มคำตอบวิเคราะห์รายข้อ วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

### ๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญในรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

#### ๔.๑.๑ หลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร คือ หน้าที่ของพระธรรมวิทยากรทั้ง ๙ ด้าน คือ

๑. ให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ

๒. สนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามสถานศึกษาประสงค์

๓. ให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ

๔. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

๕. ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

๖. จัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน

๗. พัฒนาเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียน

๘. จัดค่ายคุณธรรม

๙. ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

ซึ่งเป็นกิจกรรมที่กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม กำหนดขึ้น และจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เพิ่มเติมแนวคิดหรือนโยบายในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร อีกดังนี้

ด้านการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ควรประกอบด้วย

๑) เปิดห้องคลินิกคุณธรรม สัปดาห์ละ ๒ วัน ตามความพร้อมของพระธรรมวิทยากรหรือสถานศึกษาเป็นผู้กำหนด

๒) จัดนักเรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมตามวันและเวลาที่กำหนด โดยให้ถือเป็นคะแนนกิจกรรมด้วย

๓) รณรงค์ให้นักเรียนที่มีความสนใจเข้ารับบริการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ

๔) จัดตั้งกลุ่มสมาชิกชมรมคลินิกคุณธรรมประจำสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนที่เป็นสมาชิกทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม และช่วยเผยแพร่ผลการดำเนินงานของคลินิกคุณธรรมให้นักเรียน หรือประชาชนทั่วไปรับทราบ และเชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว



๕) จัดตั้งกลุ่มเฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียนนอกเวลา

๖) จัดตั้งกลุ่มไลน์ (Line) เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน นอกเวลา หรือเพื่อสอดส่องพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคน

๗) คัดเลือกแกนนำในการประสานงานระหว่างนักเรียนกลุ่มเป้าหมายกับพระธรรมวิทยากร เพื่อลดช่องว่างระหว่างกัน

๘) ตัดป้ายคติธรรม ธรรมะดีๆ ข้อคิดต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษา

ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นหรือตามสถานศึกษาประสงค์นั้น ควรประกอบด้วย

๑) ควรเน้นเรื่องความกตัญญูรู้คุณ

๒) ควรเน้นเรื่องความสามัคคีกลมเกลียวกัน

๓) ควรเน้นเรื่องความอดทน ประหยัด อดออม

๔) ควรเน้นเรื่องความเสียสละ มีจิตอาสา

๕) ควรเน้นเรื่องความไม่ประมาท

๖) สถานศึกษาควรจัดสรรเวลาให้พระธรรมวิทยากรได้อบรมสนทนาธรรม/บรรยายธรรมกับนักเรียนในเวลา/สถานที่ที่เหมาะสม

๗) สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมที่เน้นให้พระธรรมวิทยากรได้พบปะกับนักเรียนสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ของสถานศึกษา เป็นต้น

ด้านให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร เข้า-เย็น และนั่งสมาธิ พบว่า พระธรรมวิทยากรมักเชิญชวนให้นักเรียนได้ไหว้พระสวดมนต์ก่อนและหลังเรียนสม่ำเสมอ เป็นแกนนำในการนั่งสมาธิ ฝึกจิตภาวนา ในบางโอกาสก็จะนำนักเรียนสวดมนต์ทำวัตรเช้าและเย็น เป็นต้น

ด้านจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ควรประกอบด้วย

๑) จัดกิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ โดยอาราธนาพระสงฆ์และพระธรรมวิทยากร มาบรรยายธรรมอวยพรปีใหม่ และบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้ง

๒) จัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ โดยพระธรรมวิทยากรร่วมจัดนิทรรศการและกิจกรรมมอบของรางวัลแก่เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยนำนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

๓) จัดกิจกรรมวันไหว้ครู โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากรบรรยายธรรมเรื่อง “พระคุณครู” และจัดกิจกรรมไหว้ครู โดยมีพระธรรมวิทยากรร่วมด้วย

๔) จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา ใหม่ โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากร มาบรรยายธรรม และบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้ง นอกจากนี้ยังพานักเรียนไปเวียนเทียนและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ที่วัดและชุมชนด้วย

๕) จัดกิจกรรมหล่อเทียน แท้เทียน และถวายเทียนเข้าพรรษาในวัดที่พระธรรมวิทยากร จำพรรษา หรือวัดอื่นๆ ใกล้กับสถานศึกษา

๖) จัดกิจกรรมวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากรบรรยายธรรมพิเศษ

๗) จัดกิจกรรมทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระธรรมวิทยากรเนื่องในวันคล้ายวันเกิดของบุคลากร เพื่อสนับสนุนให้บุคลากรได้ทำบุญในทางพระพุทธศาสนา

๘) จัดกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ โดยมีพระธรรมวิทยากรเป็นแกนนำจัดกิจกรรม

๙) จัดกิจกรรมพิเศษ เช่น ด้านหลักสูตรสถานศึกษา

ด้านร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนนั้น พบว่า ก่อนเปิดภาคการศึกษาใหม่ทุกปี คณะกรรมการบริหารโครงการคลินิกคุณธรรม ร่วมกับพระธรรมวิทยากร และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จะร่วมกันประชุมเพื่อปรึกษาหารือในการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเรียนเรียน

ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน พบว่า มีการจัดเก็บข้อมูลของผู้เข้าร่วมกิจกรรมน้อย ส่วนมากใช้วิธีการเช็คชื่อของอาจารย์ประจำวิชา หรืออาจารย์ที่ปรึกษาแทน ทำให้พระธรรมวิทยากรยังไม่มีสถิติผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ชัดเจน จึงควรวหาเครื่องมือมาช่วยในการจัดเก็บฐานข้อมูลนักเรียนต่อไป

ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียน ควรประกอบด้วย

๑) กิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เพื่อให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในการทำกิจกรรมทำความดี เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความรู้สึที่ได้ทำความดี มีการบูรณาการทำงานร่วมกันทั้งหน่วยงานต้นสังกัดและนักเรียนกับบุคลากรในโรงเรียน

๒) กิจกรรมสวมเสื้อขาวหรือใส่ชุดขาววันพระ เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพทางกาย โดยให้โอกาสนักเรียนในการแสดงออกจากกิจกรรมที่ทำ และเพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามให้แก่เยาวชนให้รู้จักรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม

๓) กิจกรรม ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐% เพื่อให้ผู้เรียนเห็นโทษ และภัยอันเกิดจากการบริโภค สิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ให้ผู้เรียน และบุคลากรในโรงเรียนมีพฤติกรรมไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ และ ให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนปลอดจากสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐%

๔) กิจกรรม รักษาศีล ๕ เพื่อฝึกการไม่เบียดเบียนผู้อื่นและตนเอง และเพื่อการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

๕) กิจกรรม ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม เพื่อฝึกให้บุคลากรในโรงเรียนให้มีบุคลิกงามอย่างไทย และเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ปกครองและชุมชน

๖) กิจกรรมพิจารณาอาหารที่รับประทาน รับประทานอาหารไม่ดัง ไม่หก ไม่เหลือ เพื่อให้บุคลากรทุกคนมีสติในการรับประทานอาหาร เพื่อให้นักเรียนตระหนักในคุณค่าของข้าวปลาอาหาร และเพื่อให้บุคลากรทุกคนมีมารยาทที่ดีในการรับประทานอาหาร

๗) กิจกรรมประหยัด ออม ถนอมใช้เงินและสิ่งของ เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดและรู้จักออม และเพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนใช้สิ่งของอย่างประหยัดและให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๘) กิจกรรมการบูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อให้พัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้าน ความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิต ให้กินเป็น อยู่เป็น ดูแลเป็นและฟังเป็น

ด้านจัดค่ายคุณธรรม โครงการค่ายคุณธรรมเป็นโครงการที่ลงทุนแล้วมาความคุ้มค่า นักเรียนได้รับประโยชน์โดยตรง คือ ได้ฝึกความอดทน, ทำให้เกิดความใจเย็น ได้รับความรู้, ฝึกวินัย และพัฒนาศีลธรรม ฝึกสมาธิก่อให้เกิดปัญญา ได้รับความรู้ทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, เข้าใจกฎแห่งกรรม ได้รับการฝึกความมีวินัยในการอยู่ร่วมกัน ได้รับบุญกุศล ได้รับประสบการณ์ชีวิตมากขึ้น ได้รู้จักการปรับตัวในการเรียนในระบบมหาวิทยาลัย มีความกตัญญู (รู้สึว่าต้องมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ รู้คุณบิดา มารดา ญาติพี่น้อง ครูบาอาจารย์) มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากยิ่งขึ้น มีความตั้งใจที่จะทำความดี ช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นมีธรรมะในจิตใจ รู้ถึงคุณค่าของชีวิตมากขึ้น ได้ฝึกปฏิบัติตนในการควบคุมทั้งกาย วาจา และจิตใจ ตระหนักถึง บาป บุญ คุณโทษ มีจิตใจแน่วแน่มากยิ่งขึ้น การทำตนให้เป็นประโยชน์ ไม่เห็นแก่ตัว และมีความเมตตา และการตั้งตนให้อยู่ในความไม่ประมาท และการมีสติ

ด้านการประเมินผล พระธรรมวิทยากรควรร่วมกับสถานศึกษาในการจัดทำแบบประเมินผลการศึกษาให้หลากหลายรูปแบบ และมีการสรุปโครงการทุกครั้งด้วย

**๔.๑.๒ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นรุ่นใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร**

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๒๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๒ มีอายุระหว่าง ๑๙ - ๒๑ ปี จำนวน ๑๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๘ มีการศึกษาในระดับ ปวส. จำนวน ๒๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๗ และเข้าอบรมโครงการคลินิกคุณธรรม ๑ - ๕ ครั้ง จำนวน ๒๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๓

๒) นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นรุ่นใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๖$ , S.D. = ๐.๕๑๐) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๓) สภาพทั่วไปในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นรุ่นใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ประกอบด้วย

จุดแข็ง ได้แก่ ๑. พระธรรมวิทยากรทุกรูปผ่านการอบรมจากกรมการศาสนา ๒. พระธรรมวิทยากรมีความรู้ความสามารถสูง ๓. พระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี ๔. ได้รับงบประมาณ

อุดหนุนโครงการจากกรมการศาสนา ๕. มีคณะกรรมการบริหารโครงการ ๖. มีการประเมินโครงการ

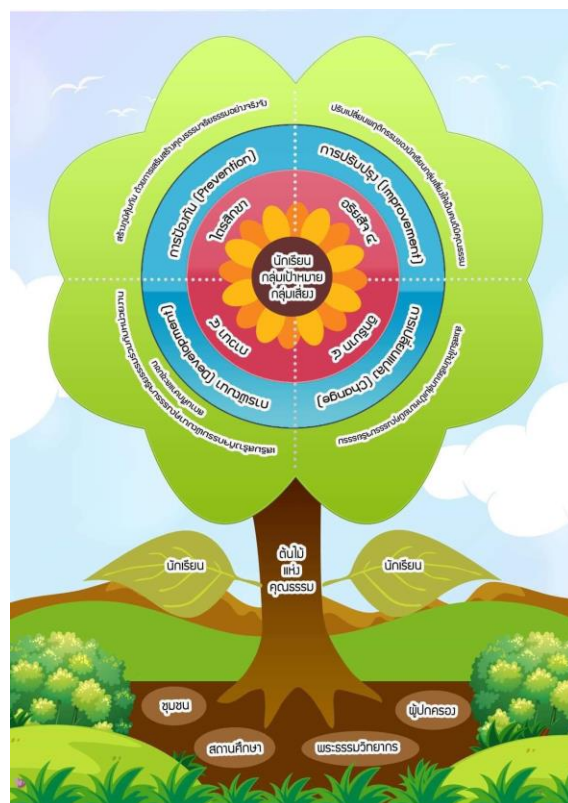
**จุดอ่อน ได้แก่** ๑. พระธรรมวิทยากรมีน้อย ๒. พระธรรมวิทยากรขาดทักษะในการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ๓. งบประมาณมีน้อย ไม่เพียงพอ ๔. ขาดงบประมาณในการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ๕. ขาดครูพี่เลี้ยง ๖. แผนปฏิบัติการมีความล่าช้า

**โอกาส ได้แก่** ๑. มีการนำเอาหลักธรรมและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการสอน ๒. มีการรักษาศิลปวัฒนธรรม ๓. มีห้องพระพุทธรูปศาสนา ๔. มีแหล่งเรียนรู้ภายในวัด ๕. ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ ๖. รัฐบาลมีนโยบายในการสนับสนุน

**อุปสรรค ได้แก่** ๑. นักเรียนมีปัญหาด้านยาเสพติด การทะเลาะวิวาท ๒. ความรุนแรงของสถาบันครอบครัว ๓. งบประมาณน้อยและล่าช้า ๔. ขาดการประสานงานระหว่างสื่อมวลชน ๕. ประชาชนไม่ทราบข้อมูลข่าวสารของโครงการ

เมื่อนำประเด็นภายในและภายนอก ในด้านกระบวนการดำเนินงาน มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน ทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางในการกำหนด รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร คือ ๑. กลยุทธ์การส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม ๒. กลยุทธ์การสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ๓. กลยุทธ์การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ๔. กลยุทธ์การเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน

**๕.๑.๓ รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร**



รูปแบบที่ ๑ ได้แก่ การป้องกัน (Prevention) มีกลยุทธ์ คือ สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง กลุ่มประชากร ได้แก่ นักเรียนกลุ่มทั่วไป กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มเป้าหมาย และมีกิจกรรมประกอบด้วย กิจกรรม ๔ ส. ดังนี้

๑) สะอาด ได้แก่ กิจกรรมรักษาศีล ๕ ซึ่งเป็นคุณธรรมเบื้องต้นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ส่งเสริมให้นักเรียนรักษาศีล ๕ เป็นประจำ มีกิจกรรมรับศีลก่อนเข้าห้องเรียน กิจกรรมทำบุญตักบาตรรับศีลวันพระ กิจกรรมรักษาศีลอุโบสถหรือศีล ๘ กิจกรรมสัมาอาชีพรักษาศีลก่อนเข้าพรรษา กิจกรรมตั้งสติก่อนสตาร์ท เป็นต้น และกิจกรรมสถานศึกษาปลอดอบายมุข ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นภัยและโทษของการเป็นนักเลงสุรา นักเลงการพนัน

นักเลงผู้หญิง และการคบเพื่อนไม่ดี เป็นต้น ด้วยการเน้นกิจกรรมรณรงค์ให้นักเรียนลด ละ เลิก อบายมุขทั้งปวง กิจกรรมงดสูบบุหรี่ในสถานศึกษา กิจกรรมโทษภัยของยาเสพติด กิจกรรมรักษาวล สงวนตัว กิจกรรมจิตอาสาคบเพื่อนดี กิจกรรมหน้าที่พลเมืองที่ดี ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่นำมาใช้ คือ เบญจศีลเบญจธรรม เว้นจากอบายมุข และภาวนา ๔ ด้าน กายภาวนา และศีลภาวนา

๒) สว่าง ได้แก่ กิจกรรมเสริมสร้างปัญญาให้แก่นักเรียน เช่น กิจกรรมวิถีธรรมวิถีไทย รณรงค์ให้นักเรียนรู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมประจำถิ่นของตนเอง กิจกรรมมารยาทไทย กิจกรรมยิ้มไหว้ทักทายกัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่น อนุรักษ์ศาสตร์แขนงต่างๆของท้องถิ่นตนเอง และกิจกรรมส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น กิจกรรม “ลานธรรม ลานไทย ลานวิถีพุทธ” คือ กิจกรรม ที่ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากลานวัดในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนพื้นที่ ภายในวัดในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ กิจกรรม “อาชีวะสร้างคน คน สร้างชาติ พัฒนาสู่อาเซียน” ซึ่งเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลปัจจุบัน เป็นกิจกรรมในลักษณะ การบูรณาการกับการเรียนการสอนในปัจจุบันตามสาขาวิชาชีพต่างๆ ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพ บุคลากรโดยเน้นกิจกรรมลักษณะ “มีความรู้คู่คุณธรรม” กิจกรรม “โรงเรียนวิถีพุทธ” ซึ่งเป็นกิจกรรม ใหม่ของกรมการศาสนาซึ่งต่อยอดจากนโยบายของทางรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ โดยเน้นเฉพาะ โรงเรียนที่ยังไม่เข้าร่วมโครงการปีกระทรวงศึกษาธิการ โดยการนำพระธรรมวิทยากรไปเป็นที่เลี้ยง ในการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธดังกล่าวด้วย ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ คือ ไตรสิกขา สัปปุริสธรรม ๗ และภาวนา ๔ ด้าน ปัญญาภาวนา

๓) สงบ ได้แก่ กิจกรรมปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนา มีการนั่งสมาธิ เดินจงกรม แผ่เมตตา เป็นต้น เพื่อช่วยให้นักเรียนมีสมาธิในการศึกษาเล่าเรียน ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท โดยสามารถจัด กิจกรรมในลักษณะสวดมนต์ไหว้พระก่อนและหลังเรียน นั่งสมาธิหรือทำจิตให้สงบก่อนเข้าเรียนและ หลังเลิกเรียน กิจกรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ คือ หลักไตรสิกขา และภาวนา ๔ ด้าน จิตตภาวนา

๔) สั่งสอน ได้แก่ กิจกรรมการอบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรม การบรรยายธรรมหรือ สันทนาธรรมในวันพระ กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในชั้นเรียน กิจกรรมการเรียน การสอนธรรมศึกษา และจัดให้มีการสอบธรรมศึกษา เป็นต้น กิจกรรม “ลูกพาพ่อแม่เข้าวัด” เป็น กิจกรรมในลักษณะที่ปลูกฝังให้นักเรียนสนใจพระพุทธศาสนาและเชิญชวนให้พ่อแม่พาตนเองมาวัดใน วันหยุดเรียน หรือวันสำคัญต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้พ่อแม่เห็นความสำคัญกับทางพระพุทธศาสนาด้วย ซึ่ง หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ คือ หลักไตรสิกขา อิทธิบาทธรรม อริยสัจ ๔ สังคหวัตถุ ธรรม และภาวนา ๔

กิจกรรม ๔ ส. คือ สะอาด สว่าง สงบ และสั่งสอน จะช่วยป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันให้ นักเรียนทุกกลุ่มมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมประจำจิตใจ โดย พระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา หลักภาวนา ๔ กาย ศีล จิต ปัญญา หลักอิทธิบาทธรรม หลักอริยสัจ ๔ หลักสังคหวัตถุธรรม และหลักสัปปุริสธรรม มาใช้ในการป้องกันปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนได้

รูปแบบที่ ๒ ได้แก่ การปรับปรุง (Improvement) มีกลยุทธ์ คือ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม กลุ่มประชากร ได้แก่ กลุ่มเสี่ยง คือ นักเรียนกลุ่มที่สร้างปัญหาได้กับสถานศึกษาและชุมชน และมีกิจกรรม คือ

๑) ให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ได้แก่

๒) สนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นหรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ควรเน้นเรื่องความกตัญญูรู้คุณ เรื่องความสามัคคีกลมเกลียวกัน เรื่องความอดทน ประหยัด อุดออม เรื่องความเสียสละ มีจิตอาสา เรื่องความไม่ประมาท โดยให้สถานศึกษาอาราธนาพระธรรมวิทยากรมาอบรมสนทนาธรรม/บรรยายธรรม กับนักเรียนในเวลา/สถานที่ที่เหมาะสม จัดกิจกรรมที่เน้นให้พระธรรมวิทยากรได้พบปะกับนักเรียนสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ของสถานศึกษา เป็นต้น

๓) ให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ

๔) จัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม

รูปแบบที่ ๓ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลง (Change) มีกลยุทธ์ ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม กลุ่มประชากร ได้แก่ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนที่มีความประพฤติดี ตั้งใจเรียน เน้นกิจกรรม มีจิตอาสาพัฒนา และมีกิจกรรม คือ

๑) สร้างเยาวชนจิตอาสา เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานด้านคุณธรรมเพื่อสาธารณะปลูกจิตสำนึกต่อส่วนรวมเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ไม่แบ่งแยกสร้างความเท่าเทียมกันของคนโดยยึดหลักคุณธรรม

๒) สร้างชมรมคลินิกคุณธรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง เพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมซึ่งกันและกัน โดยมีนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นตัวจักรในการขับเคลื่อนงานโครงการคลินิกคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง ซึ่งจะทำให้ลดช่องว่างระหว่างพระธรรมวิทยากรกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง โดยการจัดกิจกรรมลักษณะเข้าค่าย หรืออบรมนักเรียนกลุ่มเป้า ด้วยการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา และภาวนา ๔

๓) สร้างเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม

รูปแบบที่ ๔ ได้แก่ การพัฒนา (Development) มีกลยุทธ์ ได้แก่ เสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน กลุ่มประชากร ได้แก่ นักเรียนทั้งหมด โดยมีพระธรรมวิทยากรเป็นผู้พัฒนาร่วมกับ บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน เป็นภาคีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมร่วมกัน (บวร) และมีกิจกรรม คือ

๑) ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

๒) เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

๓) ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศในการส่งเสริมคุณภาพ จริยธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ

๔) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา พระธรรมวิทยากร ประจำคลินิกคุณธรรม ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคกับสถานศึกษาใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม

๕) ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

สรุปได้ว่า จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร” ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรพบว่าในปัจจุบันพระธรรมวิทยากรได้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมผ่านกระบวนการ ๙ ด้าน คือ ๑. ด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ๒. ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ๓. ด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผลผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ๔. ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ๕. ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๖. ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน ๗. ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. ด้านการจัดค่ายคุณธรรม ๙. ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา และประยุกต์กับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขา หลักอริยสัจ ๔ หลักอทิบาท ๔ และหลักภาวนา ๔ กิจกรรมทั้ง ๙ กิจกรรมนั้น พระธรรมวิทยากรสามารถถ่ายทอดกิจกรรมได้เฉพาะกับนักเรียนบางกลุ่มเท่านั้น เนื่องจนวนนักเรียนในสถานศึกษามีมาก ประกอบกับสถานศึกษาให้เวลากับพระธรรมวิทยากรน้อย จึงเป็นปัญหาและอุปสรรคในการที่จะส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนทุกกลุ่มได้ ผู้วิจัยจึงทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งประกอบไปด้วยพระธรรมวิทยากร ผู้บริหารสถานศึกษา ครูอาจารย์ที่รับผิดชอบโครงการ และนักวัฒนธรรมจังหวัดที่เกี่ยวข้องทำให้ได้รูปแบบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนและสถานศึกษา ๔ รูปแบบ คือ รูปแบบที่ ๑ ได้แก่ การป้องกัน (Prevention) เป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนทุกกลุ่มด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างแท้จริง รูปแบบที่ ๒ ได้แก่ การปรับปรุง (Improvement) เป็นการนำนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่มีพฤติกรรมไม่ดี มาแก้ไขปรับปรุงให้กลายเป็นคนดีมีคุณธรรม รูปแบบที่ ๓ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลง (Change) เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนนักเรียนกลุ่มเป้าหมายที่มีพฤติกรรมให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เพื่อนนักเรียนด้วยกัน และรูปแบบที่ ๔ ได้แก่ การพัฒนา (Development) คือการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงานสถานศึกษา และชุมชน โดยมีพระธรรมวิทยากรเป็นผู้พัฒนาร่วมกับ สถานศึกษา ซึ่งทั้ง ๔ รูปแบบจะ

ช่วยให้พระธรรมวิทยากรสามารถส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างแท้จริง ทุกกิจกรรมที่จัดขึ้นมีเป้าหมายในการจัดอย่างชัดเจน มีตัวชี้วัดในการจัดกิจกรรม และมีผลผลิตที่ได้จากการจัดกิจกรรม ทำให้รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น หากนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง

## ๕. อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและนำเสนออภิปรายดังนี้

### ก. รูปแบบการป้องกัน (Prevention)

จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า ในสถานศึกษาแต่ละแห่งจะมีนักเรียนหลากหลายกลุ่ม หลากหลายประเภท การที่พระธรรมวิทยากร นำเอาหลักคุณธรรมจริยธรรมไปเผยแพร่ในสถานศึกษาจึงเกิดความอยากลำบาก เพราะเป้าหมายในการส่งเสริมและพัฒนาแตกต่างกันออกไป ในรูปแบบที่หนึ่งคือ รูปแบบการป้องกันนั้น พระธรรมวิทยากรสามารถนำไปส่งเสริมกับนักเรียนได้ถึง ๓ กลุ่ม ได้แก่ นักเรียนกลุ่มทั่วไป กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มเป้าหมาย โดยมีกลยุทธ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่ว่า “สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง” คำว่าสร้างภูมิคุ้มกันคือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานให้แก่นักเรียน เหมือนการเตรียมเมล็ดพันธุ์กล้าให้แข็งแรง เพื่อพร้อมจะเจริญเติบโตในอนาคตสามารถทนแดดทนฝนได้ ด้วยกิจกรรมลักษณะง่ายๆ มีกิจกรรม ๔ ส. (สะอาด สว่าง สงบ สัจจะ) เป็นต้น โดยเน้นการพัฒนากาย ศิล จิต และปัญญา ควบคู่กันไป ก็จะสามารถเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนได้อย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sathern Wipornmaha 2000 “บทบาทของพระธรรมวิทยากรกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่ความร่วมมือของพระธรรมวิทยากรในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดมาหาคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความพร้อมด้านความรู้ ความพร้อมด้านประสบการณ์การสอน และความพร้อมด้านเงื่อนไขเวลาการสอนต่อสัปดาห์ ปัจจัยด้านโรงเรียนที่ทำการสอนเกื้อหนุนพระธรรมวิทยากรในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดมาหาคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การยอมรับของนักเรียน การยอมรับของครู การยอมรับของผู้บริหารสถานศึกษา และการยอมรับของพระสังฆาธิการ บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลางโดยแยกเป็นบทบาทการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตร พบว่าพระธรรมวิทยากรที่พุทธศาสนาได้เตรียมการสอนมากที่สุดการวัดผลประเมินผลการเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน และการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน รองลงไปเป็นลำดับพระธรรมวิทยากรที่สอนวิชาเป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนมากที่สุด รองลงมาคือการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรการเรียน

### ข. รูปแบบการปรับปรุง (Improvement)



จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า พฤติกรรมของวัยรุ่นที่ชอบใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหา เพราะได้รับตัวอย่างที่ไม่ดีจากครอบครัวและคนรอบข้าง บางคนเห็นพ่อแม่ทะเลาะกันอย่างรุนแรง ทำร้ายร่างกายกันเป็นประจำจนกลายเป็นความเก้บกดและแสดงออกมาเหมือนกับที่เห็น ตัวอย่าง วัยรุ่นบางคนใช้ความรุนแรงเพราะความเคียดชังจากการเล่นเกมคอมพิวเตอร์ออนไลน์ ซึ่งอยากลองกระทำเหมือนกับในเกมนั้นว่าจะมีความรู้สึกเช่นไร ปัญหาการใช้ความรุนแรงเชื่อว่าจะมีเพียงกลุ่มวัยรุ่นที่กระทำเด็ก ๆ หลายคนนิยมใช้ความรุนแรงมากกว่าใช้ความคิดเช่นเดียวกัน โดยเห็นว่าการนำมิติทางศาสนาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาและกล่อมเกลาคใจนักเรียน นักศึกษาที่มีการทะเลาะวิวาท และการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ด้วยกระบวนการในการปรับปรุงพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มดังกล่าว ด้วยกลยุทธ์ที่ว่า ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ด้วยกิจกรรมในลักษณะการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ การสนทนาธรรม/บรรยายธรรมตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ การให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ และการจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wallapha Chanphen 2002 ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรม ของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา” ผลการวิจัยพบว่า ๑. รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิด การปรับพฤติกรรมทางปัญญา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรม ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) การดำเนินกิจกรรมของรูปแบบที่ ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะเส่นฐาน ระยะทดลอง และระยะติดตามผล การดำเนินกิจกรรมในระยะทดลอง มีการให้ความรู้และฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่อง การจัดการความคิดความเข้าใจ ทักษะการคิดเพื่อควบคุมตนเองด้วยเทคนิคการปรับพฤติกรรมทางปัญญา การเขียนโครงการช่วยเพื่อน การชักจูงซ้ำ การให้ข้อมูลป้อนกลับและเสริมแรงทางบวก ๒. ผลของการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา ๒.๑ นักศึกษากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมในระยะเส่นฐาน ระยะทดลอง และระยะติดตามผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๒.๒ นักศึกษากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรม แตกต่างจากนักศึกษากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

### ค. รูปแบบการปรับปรุง (Improvement)

จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนกลุ่มที่มีความสำคัญสูงสุด เพราะจะเป็นตัวจักรในการช่วยพระธรรมวิทยากรในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ซึ่งมีความใกล้ชิดกันมากกว่าพระธรรมวิทยากร หลายครั้งที่นักเรียนไม่กล้าปรึกษาปัญหาชีวิตกับพระธรรมวิทยากรโดยตรง ต้องอาศัยกลุ่มเพื่อน หรือมักปรึกษาเพื่อนแทน ฉะนั้นในรูปแบบที่สามก็จะเน้นนักเรียนกลุ่มเป้าหมายได้นักเรียนที่มีความประพฤติดี ตั้งใจเรียน เน้นกิจกรรม มีจิตอาสาพัฒนา มาส่งเสริมให้นักเรียน

กลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นนักเรียนต้นแบบด้านคุณธรรม ด้วยกิจกรรม ๓ ด้าน คือ ๑) สร้างเยาวชนจิตอาสา เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานด้านคุณธรรมเพื่อสาธารณะ ปลุกจิตสำนึกต่อส่วนรวมเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ไม่แบ่งแยกสร้างความเท่าเทียมกันของคนโดยยึดหลักคุณธรรม ๒) สร้างชมรมคลินิกคุณธรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง เพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมซึ่งกันและกัน โดยมีนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นตัวจักรในการขับเคลื่อนงานโครงการคลินิกคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง ซึ่งจะทำให้ลดช่องว่างระหว่างพระธรรมวิทยากรกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง โดยการจัดกิจกรรมลักษณะเข้าค่าย หรืออบรมนักเรียนกลุ่มเป้า ด้วยการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา และภavana ๔ และ ๓) สร้างเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrawisutthipattharathada 2012 ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธของหมู่บ้านจ๊กสาน : กรณีศึกษากลุ่มจ๊กสาน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี” ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ผลการศึกษาการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธของหมู่บ้านจ๊กสาน กรณีศึกษา กลุ่มจ๊กสาน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี พบว่า ภาพรวมค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมของกลุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถามด้านความเชื่อตามหลักธรรมอิทธิบาท ๔ ความเชื่อตามหลักธรรมพละ ๕ ความเชื่อตามหลักธรรมทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ ความเชื่อตามหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ความเชื่อตามหลักธรรมหิริโอตตัปปะ และความเชื่อตามหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยระดับคะแนนเพิ่มขึ้น มากขึ้นกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธ การประเมินโครงการโดยภาพรวม พบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมของกลุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถามการประเมินโครงการ สรุปภาพรวมโครงการฝึกอบรมรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธอยู่ในระดับมาก จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าความสำคัญในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเพื่อให้เกิดผลต่อกลุ่มอาชีพจ๊กสานและพุทธศาสนิกชนทั่วไป ซึ่งทำให้เกิดมิติของการเผยแผ่หลักคำสอนต่อบุคคลในสังคมและชุมชน ที่ช่วยส่งเสริมให้เข้าถึงหลักธรรมได้โดยง่าย โดยเฉพาะการสอนเรื่องหลักธรรมทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ และ/หรือหลักของความพอเพียงเป็นเรื่องที่คนทั่วไปมักตกอยู่ในความประมาทในการดำเนินชีวิต แต่ในโปรแกรมการกระทำสาเหตุ ได้จัดชุดกิจกรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ได้ผลเชิงประจักษ์และมีความสมบูรณ์ในกิจกรรมทุกชุด ค่าเฉลี่ยระดับคะแนนเพิ่มขึ้น หลังเข้าร่วมกิจกรรมในระดับมาก

### ง. รูปแบบการพัฒนา (Development)

จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่าเครือข่ายภาคีในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาร่วมกันกับพระธรรมวิทยากรนั้นมีมาก ต้องอาศัยความร่วมมือจากบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยขับเคลื่อนและพัฒนาเด็กและเยาวชนไปพร้อมกันๆ โดยมีกลยุทธ์ที่ว่า เสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน โดยมีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน เช่น ร่วมกันสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศในการส่งเสริมคุณภาพ จริยธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา

การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา พระธรรมวิทยากรประจำคลินิกคุณธรรม ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคกับสถานศึกษาใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม และประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษาซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ phrakhruthaikitcharak 2014 ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒” ผลการวิจัยพบว่า ๑. รูปแบบการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งภารกิจดังกล่าวบางประการกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติตามสืบต่อมา การบริหารจัดการแนวใหม่ได้มีการบูรณาการเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีของกุติกและเออร์วิค ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค. เบอร์โล และหลักพุทธวิธีการบริหารและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์สามารถให้มีความสามารถมีทักษะและมีศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ ๒. การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาค ๒ มีปัญหาที่ชัดเจน องค์กรสงฆ์มีบุคลากรไม่เพียงพอที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้มีจำนวนจำกัดเป็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน สำคัญผิดและเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา ๓. รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญ กล่าวคือ เป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาค และระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบายข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนดและมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่และอำนวยความสะดวกและเป็นที่พักพิงในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและจัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่และจัดทำงบประมาณสนับสนุนให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

## ๖. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

### ๖.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรต้องอาศัยแรงขับเคลื่อนนโยบายจากทั้งภาครัฐและภาคคณะสงฆ์ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๑. กรมการศาสนาควรผลิตพระธรรมวิทยากรให้เพียงพอต่อความต้องการของสถานศึกษา และจัดส่งพระธรรมวิทยากรที่ผ่านการอบรมเข้าไปสอนในสถานศึกษาอย่างเพียงพอ

๒. กรมการศาสนาควรบรรจุโครงการคลินิกคุณธรรมไว้ในแผนของกรม เพื่อจะได้จัดสรรเงินอุดหนุนที่เพียงพอและมั่นคงในการจัดโครงการคลินิกคุณธรรม และโครงการต่างๆ ของกรมการศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม

๓. กรมการศาสนาควรจัดทำคู่มือแผนปฏิบัติการประจำปีของแต่ละศูนย์คลินิกคุณธรรม เพื่อเผยแพร่ให้ศูนย์อื่นๆ ได้ทราบและสามารถนำมาประยุกต์กับศูนย์ของตนเองได้

๔. กรมการศาสนาควรนำเอารูปแบบ PICD:SCP MODEL มาประยุกต์ใช้กับสถานศึกษาต่างๆ เพื่อเน้นและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน

๕. คณะสงฆ์ควรประกาศนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาให้ชัดเจน และร่วมกับกรมการศาสนาผลิตพระธรรมวิทยากรให้เพิ่มมากขึ้น

### ๖.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรต้องอาศัยความร่วมมือจากสถานศึกษา ชุมชน วัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๑. สถานศึกษาควรอำนวยความสะดวกแก่พระธรรมวิทยากร ตั้งแต่การประสานงานที่ดี มีการติดต่อประสานงานในการจัดชั่วโมงสอน มีการต้อนรับที่ดี อำนวยความสะดวกในเรื่องของสถานที่ในการจัดอบรม การจัดตั้งศูนย์คลินิกคุณธรรม และอำนวยความสะดวกในเรื่องปัจจัยอื่นๆ แก่พระธรรมวิทยากร

๒. สถานศึกษาควรจัดครูพี่เลี้ยงให้พระธรรมวิทยากร ไม่ควรมอบหน้าที่ให้พระธรรมวิทยากรดูแลนักเรียนเพียงลำพัง เพราะจำนวนพระธรรมวิทยากรมีน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณของนักเรียนที่มีมากกว่า

๓. รูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร PICD:SCP MODEL สามารถประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของแต่ละสถานศึกษาได้ เช่น นักเรียนชั้นประถมศึกษา ก็จะเน้นในเรื่องของการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี นักเรียนที่โตขึ้นมากก็จะเน้นในเรื่องของการปรับปรุงพฤติกรรม เป็นต้น

### ๖.๓ ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร” ผู้วิจัยขอเสนอแนะในส่วนที่สามารถต่อยอดจากงานวิจัยฉบับนี้ดังนี้

๑. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร เฉพาะเจาะจงพื้นที่การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบของจังหวัดนั้นๆ ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๒. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร เน้นเฉพาะหลักธรรมหรือคุณธรรมที่เหมาะสมกับสถานศึกษา เช่น ค่านิยม ๑๒ ประการของรัฐบาลปัจจุบัน เป็นต้น

## References

- Bardo. J. W.. & Hartman. J. J.. **Urban society: A systematic introduction**. New York : F. E. Peacock. 1982.
- Beatrice Heuser. **The Evolution of Strategy: Thinking War from Antiquity to the Present**. Cambridge University Press. 2010.
- John M. Bryson. **Strategic Planning for Public Service and Non-Profit Organizations**. Oxford : Pergamom Press, 1993.
- Keeves. P. J.. **Educational research methodology and measurement : An international handbook Oxford**. England : Pergamon Press, 1988.
- Lee J. Cronbach. **Essentials of psychological testing**. 4<sup>th</sup> ed.. New York : Harper & Row, 1971.
- Robbins. S. P. and Coulter. M. **Management**. 9th ed.. London : Prentice- Hall, 2007.
- Smith. R. H.. and Others. **Measurement : Making Organization Perform**. New York : Macmillan, 1980.
- Wheelen. T. L. & Hunger. D. L.. **Strategic Management and Business Policy**. New York : Addison-Wesley Publishing, 2000.

**ภาคผนวก ข**

ตารางนำผลจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์



หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๘


เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์  
กราบเรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กระผม พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน ตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอ  
พระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดท่ากรัง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา  
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ ๐๘๑-๙๙๑๖๔๕

ขอรับรองว่าได้นำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ” ซึ่งเป็นผู้งานวิจัยของ พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร. โดยนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๒ ถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้นก่อให้เกิดผลดีดังนี้

นำผลการวิจัยไปจัดประชุมพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำแนวทางดังกล่าวไปใช้ในการเรียนการสอนเด็กและเยาวชนในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีคุณธรรมจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ.....  


(พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน)

รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา





ภาพกิจกรรมการนำผลงานไปใช้ประโยชน์  
ในการประชุมพระสอนศีลธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา



ภาคผนวก ค  
ตารางเปรียบเทียบวัสดุประสงค์

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้  
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารตำรา แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	-ทราบ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร -ทราบข้อมูลพื้นที่การวิจัย -ทราบ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้	ข้อ ๑	ทำให้สามารถนำไปสู่การกำหนดแนวทางและกรอบดำเนินการวิจัยได้
๒. ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	-อธิบายสภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรได้ -พัฒนาเป็นรูปแบบเบื้องต้น	ข้อ ๒-๓	สร้างรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรในเบื้องต้น
๓. การเก็บข้อมูลด้วยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง	-อธิบายสภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรได้	ข้อ ๒	นำไปสนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
๔. รายงานฉบับสมบูรณ์		ข้อ ๑ - ๒	ได้รายงานการวิจัยที่มีคุณค่าสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้

ภาคผนวก ง.  
เครื่องมือวิจัย



แบบสอบถามเพื่อการวิจัย  
เรื่อง

รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่าน  
กลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ

คำชี้แจง



แบบสอบถามเพื่อการวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ อันจะเป็นประโยชน์ในส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษา ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค และพัฒนาระบบการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม ต่อไป

ข้อมูลที่ได้ จะแปลผลวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่อย่างใด

แบบสอบถามนี้ แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

**ตอนที่ ๑** เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

**ตอนที่ ๒** เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ

**ตอนที่ ๓** เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยาการ

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ (แห่หลี่)  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

## แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลัก  
พุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

ตอนที่ ๑ สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน [ ] และเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนดไว้ให้ ตาม  
ความเป็นจริง

๑. เพศ

[ ] ชาย

[ ] หญิง

๒. อายุ

[ ] ๑๖ - ๑๘ ปี

[ ] ๑๙ - ๒๑ ปี

[ ] ๒๑ ปี ขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

[ ] ปวช.

[ ] ปวส.

[ ]ปริญญาตรี

๔. จำนวนครั้งที่เข้าอบรมโครงการคลินิกคุณธรรม

[ ] ๑ - ๕ ครั้ง

[ ] ๕ - ๑๐ ครั้ง

[ ] ๑๑ ครั้งขึ้นไป

**ตอนที่ ๒** แบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

**คำชี้แจง** โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร ว่าท่านปฏิบัติในระดับใด ที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง มีผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับระดับมากที่สุด  
 ๔ หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับระดับมาก  
 ๓ หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับระดับปานกลาง  
 ๒ หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับระดับน้อย  
 ๑ หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับระดับน้อยที่สุด

ข้อ	รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๑. การให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ					
๑.	พระธรรมวิทยากรเข้าใจและทราบปัญหาของนักศึกษาเป็นอย่างดี					
๒.	พระธรรมวิทยากรเป็นกัลยาณมิตรที่ดีในการให้คำปรึกษาต่างๆ แก่นักศึกษา					
๓.	พระธรรมวิทยากรสามารถหาทางแก้ไขปัญหาให้กับนักศึกษาได้ ตรงประเด็น และสามารถอธิบายถึงสาเหตุของปัญหาได้					
๔.	พระธรรมวิทยากรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาแก้ปัญหาวิตให้แก่นักศึกษาได้เป็นอย่างดี					
๕.	พระธรรมวิทยากรไม่นำเอาเรื่องที่นักศึกษามาขอคำปรึกษาไปเล่า หรือบอกต่อให้เพื่อนนักศึกษาคนอื่นๆ ฟัง					

ข้อ	รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับ วัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไก การขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระ ธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	<b>๒. การสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษา ประสงค์</b>					
๑.	พระธรรมวิทยากรมีองค์ความรู้ และเข้าใจในเนื้อหาสาระ ของธรรมะที่บรรยายเป็นอย่างดี					
๒.	พระธรรมวิทยากรมีเทคนิค และวิธีการในการอธิบายธรรม ได้อย่างน่าสนใจ และทันต่อเหตุการณ์					
๓.	พระธรรมวิทยากรเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถามข้อสงสัย ระหว่างการสนทนาธรรมหรือบรรยายธรรม และสามารถ ตอบข้อซักถามนั้นได้อย่างถูกต้อง					
๔.	พระธรรมวิทยากรนำเอาหลักพุทธธรรม และหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงมาสอน และอธิบายให้นักศึกษาเกิดความ เข้าใจที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น					
๕.	พระธรรมวิทยากรมีการสนทนาธรรม/บรรยายธรรมทุกวัน พระ หรือตามที่สถานศึกษากำหนดให้ทุกครั้ง					
	<b>๓. การให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้ เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับ การอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ</b>					
๑.	พระธรรมวิทยากรนำเอาสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการ ฝึกอบรมนักศึกษา					
๒.	พระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาสื่อต่างๆ รอบๆตัวมา อธิบายให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจ และเห็นตามสภาพ ความเป็นจริง					
๓.	พระธรรมวิทยากรมีการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาแต่ ละคน และพฤติกรรมกลุ่ม ตลอดถึงสามารถแก้ไข พฤติกรรมของนักศึกษาแต่ละคนได้เป็นอย่างดี					
๔.	พระธรรมวิทยากรเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ แก่นักศึกษา ทุกครั้ง					
๕.	พระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี วางตัวเหมาะสม ใช้ ชีวิตแบบเรียบง่าย และนำเคารพเลื่อมใส					

ข้อ	รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับ วัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไก การขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระ ธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	๔. การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วัน สำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน					
๑.	พระธรรมวิทยากรเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา					
๒.	พระธรรมวิทยากรเปิดโอกาสให้นักศึกษาทุกคนมีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรม จัดนิทรรศการ เกี่ยวกับวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนาที่วัดหรือที่สถานศึกษาจัดขึ้น					
๓.	พระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาจัดกิจกรรมต่างๆ ใน วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร ข้าวสารอาหารแห้ง เป็นต้น					
๔.	พระธรรมวิทยากรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อดึงดูดให้ นักศึกษาสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา เช่น การตอบปัญหาธรรมะ จัด นิทรรศการ เป็นต้น					
๕.	พระธรรมวิทยากรนำนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาวัด ชุมชน และสาธารณประโยชน์ เพื่อฝึกฝนให้นักศึกษาเป็นผู้ มีจิตอาสา และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม โดยใช้ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นแรงบันดาลใจ ในการทำ ความดี					



ข้อ	รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับ วัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไก การขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระ ธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	<b>๕. การร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน</b>					
๑.	พระธรรมวิทยากรได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการ สถานศึกษา หรือคณะกรรมการดำเนินงานของสถานศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม					
๒.	พระธรรมวิทยากรเข้าร่วมประชุมกับสถานศึกษาทุกครั้ง เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน					
๓.	พระธรรมวิทยากรจัดทำแผนปฏิบัติการในการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนร่วมกับสถานศึกษา และเผยแพร่ ให้ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ					
๔.	พระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาแผนปฏิบัติการในการ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนมาใช้ได้จริง และเกิด ประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน					
๕.	พระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษา มีการประเมินผล และ ทบทวนแผนปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่ ผู้เรียนต่อไป					
	<b>๖. การจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของ ผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน</b>					
๑.	พระธรรมวิทยากรมีการจัดทำแฟ้มประวัติของนักศึกษาทุก คน					
๒.	พระธรรมวิทยากรจัดทำสถิติของนักศึกษาที่เข้าร่วม โครงการ และมีการตีพิมพ์ประชาสัมพันธ์อย่างชัดเจน					
๓.	พระธรรมวิทยากรมีการจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่ข้อมูล นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และกิจกรรมที่จัดขึ้น					
๔.	พระธรรมวิทยากรเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการ จัดทำฐานข้อมูลของนักศึกษาเอง					
๕.	ฐานข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบัน เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมอย่างมาก					

ข้อ	รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับ วัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไก การขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระ ธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	<b>๗. การพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน</b>					
๑.	พระธรรมวิทยากรได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมของผู้เรียน ที่แตกต่างกัน และเข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนเป็น อย่างดี					
๒.	พระธรรมวิทยากรสามารถเลือกเอาเครื่องมือแต่ละอย่างมา ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนได้อย่าง เหมาะสม					
๓.	พระธรรมวิทยากรสามารถสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนได้ด้วยตนเอง					
๔.	พระธรรมวิทยากรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาพัฒนาเป็นเครื่องมือมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของ ผู้เรียน เช่น ใช้หลักภาวนา ๔ หลักอริยสัจ ๔ เบญจศีล เบญจธรรม เป็นต้น					
๕.	พระธรรมวิทยากรนำเอาสื่อเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ในการ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมกับ สถานการณ์ในปัจจุบัน					
	<b>๘. การจัดค่ายคุณธรรม</b>					
๑.	พระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษา จัดค่ายคุณธรรม ให้กับนักศึกษาเป็นประจำทุกปี					
๒.	พระธรรมวิทยากรเป็นวิทยากรในการอบรมนักศึกษาเอง					
๓.	พระธรรมวิทยากรเน้นการสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็น หลัก					
๔.	ค่ายคุณธรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้นมีความเหมาะสมกับ ผู้เรียน ทั้งด้านเวลา สถานที่ เนื้อหาสาระ และงบประมาณ ที่จัดให้					
๕.	ค่ายคุณธรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้นเกิดประโยชน์สูงสุด แก่ผู้เรียน					

ข้อ	รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับ วัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไก การขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระ ธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	<b>๙. การประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา</b>					
๑.	พระธรรมวิทยากรมีการวางแผนในการประเมินผล กลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา					
๒.	พระธรรมวิทยากรมีการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายทุก ๑ เดือน ๓ เดือน ๑ ภาคการศึกษา					
๓.	พระธรรมวิทยากรเลือกเอาเครื่องมือต่างๆ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตพฤติกรรม ที่มี คุณภาพมาใช้ในการประเมินผลการดำเนินโครงการกับ ผู้เรียน ร่วมกับสถานศึกษา					
๔.	พระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาสรุปผลการดำเนิน โครงการทุกครั้ง และแจ้งให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ					
๕.	พระธรรมวิทยากรร่วมกับสถานศึกษาปรับปรุงแผนปฏิบัติ การให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักศึกษาที่เปลี่ยนแปลง ตลอดเวลา					
	<b>๑๐. หลักธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมใน สถานศึกษาของพระธรรมวิทยากรตามหลักหลักภavana ๔ ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา</b>					
	<b>ด้านกาย</b>					
๑.	พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษารู้จักปรับตัวเข้ากับ เพื่อนๆ และผู้อื่น					
๒.	พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษารู้จักมีความสุขตาม ฐานะของตน					
๓.	พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาดูแลรักษาสุขภาพให้ ดีเหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนา					

ข้อ	รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับ วัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไก การขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระ ธรรมวิทยากร	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	<b>ด้านศีล</b>					
๔.	พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษามีเมตตา กรุณา ไม่ เบียดเบียนต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์โลก					
๕.	พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษารู้จัก ลด ละ เลิก อบายมุข					
๖.	พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาปฏิบัติในเรื่อง พฤติกรรมทางเพศที่ถูกต้องตามหลักศาสนา					
	<b>ด้านจิต</b>					
๗.	พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษามีสุขภาพจิตดี แจ่มใส เบิกบาน					
๘.	พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นคน ซื่อสัตย์ สุจริต					
๙.	พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษามีจิตอาสา รู้จัก เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม					
	<b>ด้านปัญญา</b>					
๑๐.	พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้รู้จักคิด วิเคราะห์ ปัญหาชีวิต					
๑๑.	พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นคนเห็นคุณค่า ของตนเอง ไม่ดูถูกตนเอง					
๑๒.	พระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถพึ่งตนเองได้					

**ตอนที่ ๓** สภาพทั่วไปในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร

๑) ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากรเป็นอย่างไร

.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....

๒) แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากรมีอะไรบ้าง

.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....

๓) การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร มีรูปแบบอย่างไรบ้าง

.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....

**ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม**

พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ (แช่หลี่)  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

## แบบสัมภาษณ์

นามผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่งผู้ให้สัมภาษณ์.....

วันที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

หมายเหตุ.....

.....

### ข้อคำถาม

๑) สภาพทั่วไปในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากรมีจุดเด่น จุดด้อย อุปสรรค และโอกาส อย่างไรบ้าง

๒) แนวคิดหรือแนวนโยบายที่จะนำมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร มีอะไรบ้าง

๓) รูปแบบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากรทั้ง ๙ ด้านในปัจจุบัน มีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร และรูปแบบที่พึงประสงค์ ตามความคิดของท่านเป็นอย่างไร

๔) หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่พระธรรมวิทยากรสามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษามีอะไรบ้าง

ภาคผนวก ง  
แบบสรุปโครงการวิจัย  
ประวัติคณะผู้วิจัย

**แบบสรุปโครงการวิจัย (เพื่ออนุมัติจบโครงการวิจัย)**  
**สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

๑. สัญญาเลขที่ ว.๒๕๘/๒๕๖๑

๒. ชื่อโครงการ รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. หัวหน้าโครงการวิจัย/นักวิจัย พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.

หน่วยงานที่สังกัด คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์ ๐๙๘-๘๖๘๘๘๘๖ อีเมลล์ krisada.sae@mcu.ac.th

๔. ความสำคัญ/ความเป็นมา/ประเด็นปัญหาก่อนการวิจัย

โครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา เกิดขึ้นจากแนวความคิดในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดโครงการนี้ คือ ๑) เพื่อให้สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการมีพื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชน ในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาชีวิต การสนทนาธรรม ๒) เพื่อให้สถาบันทางศาสนา โดยเฉพาะพระสงฆ์ทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางในการแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ โดยใช้หลักธรรมทางศาสนา ๓) เพื่อให้เยาวชนกลุ่มเป้าหมายสามารถใช้หลักธรรมในศาสนาใช้ในการดำรงชีวิต ๔) เพื่อเป็นการนำมิติทางศาสนาสร้างสังคมแห่งปัญญา และการเรียนรู้ เสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ ๕) เพื่อให้เด็กและเยาวชนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม และ ๖) เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการดำรงตนอย่างมีสติ โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการฝึกอบรมคือ โรงเรียน/วิทยาลัยอาชีวศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน ๓๐ แห่ง ทั่วประเทศ โดยสรรหาพระธรรมวิทยากรมาเป็นวิทยากรหลักในการฝึกอบรมในครั้งนี้ ในปัจจุบันได้นำเอารูปแบบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมมาใช้ คือ ๑. รูปแบบการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ๒. รูปแบบการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ๓. รูปแบบการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรมผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ๔. รูปแบบการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ๕. รูปแบบการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๖. รูปแบบการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน ๗. รูปแบบการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. รูปแบบการจัดค่ายคุณธรรม และ ๙. รูปแบบการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา และรูปแบบทั้ง ๙ ประการสามารถใช้ได้เฉพาะนักเรียนบางกลุ่มเท่านั้น ยังไม่สามารถส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมได้กับนักเรียนหลากหลายกลุ่ม ฉะนั้นเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนจึงควรมีรูปแบบใหม่ๆ ขึ้นมาใช้



ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่น  
ไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรม  
วิทยากร ศึกษาสภาพปัญหาการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร และ  
จะนำมาพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธ  
ธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับ  
บทบาทของพระธรรมวิทยากรในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง  
ต่อไป

#### ๕. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๕.๑ เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับ  
วัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรม  
วิทยากร

๕.๒ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับ  
วัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรม  
วิทยากร

๕.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่  
ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

#### ๖. ผลการวิจัย/การแก้ปัญหาโดยการวิจัย

โครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา เกิดขึ้นจากแนวความคิดในการส่งเสริมคุณธรรม  
จริยธรรมแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดโครงการนี้  
คือ ๑) เพื่อให้สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการมีพื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชน ในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับ  
ปัญหาชีวิต การสนทนาธรรม ๒) เพื่อให้สถาบันทางศาสนา โดยเฉพาะพระสงฆ์ทำหน้าที่ชี้แนะ  
แนวทางในการแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ โดยใช้หลักธรรมทางศาสนา ๓) เพื่อให้เยาวชนกลุ่มเป้าหมาย  
สามารถใช้หลักธรรมในศาสนาใช้ในการดำรงชีวิต ๔) เพื่อเป็นการนำมิติทางศาสนาสร้างสังคมแห่ง  
ปัญญา และการเรียนรู้ เสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ ๕) เพื่อให้เด็กและเยาวชนเกิดการ  
ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม และ ๖) เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการดำรงตนอย่างมี  
สติ โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการฝึกอบรมคือ โรงเรียน/วิทยาลัยอาชีวศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนใน  
ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน ๓๐ แห่ง ทั่วประเทศ โดยสรรหาพระธรรมวิทยากรมาเป็นวิทยากร  
หลักในการฝึกอบรมในครั้งนี้ ในปัจจุบันได้นำเอารูปแบบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมมาใช้ คือ  
๑. รูปแบบการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของ  
นักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ๒. รูปแบบการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรม  
ต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ๓. รูปแบบการให้การอบรม  
เยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม  
ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ๔. รูปแบบการจัดกิจกรรมทาง  
พระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทาง  
เทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ๕. รูปแบบการร่วมกับ

สถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๖. รูปแบบการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน ๗. รูปแบบการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. รูปแบบการจัดค่ายคุณธรรม และ ๙. รูปแบบการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา และรูปแบบทั้ง ๙ ประการสามารถใช้ได้เฉพาะนักเรียนบางกลุ่มเท่านั้น ยังไม่สามารถส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมได้กับนักเรียนหลากหลายกลุ่ม ฉะนั้นเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนจึงควรมีรูปแบบใหม่ๆขึ้นมาใช้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นรุ่นใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ศึกษาสภาพปัญหาการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร และจะนำมาพัฒนารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นรุ่นใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับบทบาทของพระธรรมวิทยากรในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

## ๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

๒.๒ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

## ๓. วิธีดำเนินการวิจัย

### ๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ และนักวัฒนธรรมจังหวัด จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น ก่อนที่จะนำเสนอต่อการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

### ๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก

๓.๒.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากนักเรียน วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาราม กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพาณิชย์การอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น และวิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช  
จำนวนทั้งสิ้น ๒๐,๐๗๑ คน

**๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง** ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้ทำการสุ่มมาจากประชากร  
จำนวน ๒๐,๐๗๑ คน โดยคำนวณตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ เท่ากับ ๐.๐๕

$$\begin{aligned} \text{แทนค่าในสูตร} \quad n &= \frac{20,071}{1 + 20,071 (0.05)^2} \\ &= 392 \end{aligned}$$

ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๙๒ คน

**ตารางที่ ๓.๑** แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

กลุ่มประชากรที่ศึกษา	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (คน)	
	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
วิทยาลัยเทคนิคราชสีหราชาม กรุงเทพมหานคร	๙๕๘	๑๙
วิทยาลัยเทคโนโลยีพาณิชย์การอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	๔,๒๒๐	๘๒
วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	๔,๗๗๙	๙๓
วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัด ขอนแก่น	๖,๒๐๑	๑๒๑
วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช	๓,๙๑๓	๗๗
<b>รวม</b>	<b>๒๐,๐๗๑</b>	<b>๓๙๒</b>

### ๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย พระธรรมวิทยากรคลินิกคุณธรรม ผู้อำนวยการวิทยาลัย  
นักวัฒนธรรมชำนาญการ เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๘ รูป/คน

### ๓.๒.๓ ผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากพระสงฆ์สามเณร ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ  
การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่น เพื่อยืนยันรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม

สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของ พระธรรมวิทยากร จำนวน ๑๒ รูป/คน

### ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

#### ก) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๑) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-dept Interview) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและ จริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิก คุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร

๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อศึกษาแนวคิด เกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่าน กลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในการนี้ด้วยรูปแบบการจัด สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จะเข้าไปในลักษณะของการประชุมกลุ่มเพื่อให้ได้ ข้อเท็จจริงและข้อมูลตรงตามที่กำหนดไว้ หรือเป็นข้อค้นพบใหม่ ซึ่งเกิดจากการสนทนา โดยมี ประเด็นปัญหาที่เจาะจงกับกลุ่มตัวอย่างประชากร คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านคณะสงฆ์ จำนวนทั้งสิ้น ๑๒ รูป/คน ทั้งนี้กลุ่มประชากรที่กล่าวมาได้รับการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดเรียบร้อยแล้ว ดังนั้นการ จัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จึงเป็นไปในลักษณะของการสนทนาแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

๓) การสร้างเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการ ขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร แล้วนำมาร่างข้อคำถามที่จะใช้ในการ สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มเฉพาะ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ต่อจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์และข้อ คำถามในการสนทนากลุ่มเฉพาะมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

#### ข) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับรูปแบบการ ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อน โครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝัง คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อน โครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร จำนวน ๕๗ ข้อ โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมา ตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ ตามหลักการของลิเคิร์ต (Likert) (Sudaporn Arundee, 2551 : 72) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง ระดับความคิดเห็นมากที่สุด
- ๔ หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก

- ๓ หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง  
 ๒ หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย  
 ๑ หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

**ตอนที่ ๓** เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

### ๓) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้
๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงครายข้อ (Index of Item-objective Congruence : IOC) (Krisada Kittisobhano, 2018, pp.224-226) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๘ ถึง ๑.๐ ประกอบด้วย

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) (Lee J. Cronbach, 1971, p.67.) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๖๔๐

๔. นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่อที่ปรึกษาโครงการวิจัยเพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย

### ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

#### ๓.๔.๑ งานวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

##### ๑) การวิเคราะห์เชิงเอกสาร ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ดังนี้

(๑) **ข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data)** โดยการรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาบาลี) ฉบับ มหาจุฬาทศปิฎก ๒๕๐๐, พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

(๒) **ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)** โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ตลอดจนข้อมูลทางสถิติที่รวบรวมโดยหน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษาและแหล่งข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับ

อนึ่ง ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบทความงานวิจัยในวารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ แล้ว ทำให้เห็นกรอบแนวคิด ประเด็นปัญหาของการวิจัย จากเอกสารที่ได้มี

การทบทวนก่อนหน้านั้น หลังจากที่ได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดแล้ว ผู้วิจัยได้สร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้

## ๒) การสัมภาษณ์ (Interview)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-formal interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรทั้งหมด จึงมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

(๑) **ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์** ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่ จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับขอเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

(๒) **ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์** ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

## ๓) การสนทนากลุ่มเฉพาะ

จัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อหาข้อเสนอแนะถึงรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ใช่กลุ่มผู้ถูกสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๙ รูป/คน ในวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๑ ณ อาคารปฏิบัติธรรม วัดท่ากา ร้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

### ๓.๖.๒ งานวิจัยเชิงปริมาณ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

(๑) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยให้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม

(๒) ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ จำนวนอย่างน้อย ๕ ท่าน เช่น ด้านพระพุทธศาสนา ด้านการจัดการเชิงพุทธ เป็นต้น ในการตรวจเครื่องมือการวิจัยว่ามีความเที่ยงตรงและสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลได้หรือไม่

(๓) ติดต่อบริษัทจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหาร หรือหัวหน้างานกลุ่มเป้าหมาย และเวียนหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้บริหาร หัวหน้าหน่วยงานต่างๆ ที่จะเข้าแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

(๔) นำส่งหนังสือขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหารหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยกำหนดวันที่จะไปขอแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) ด้วยตนเอง

(๕) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

### ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

#### ๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถดำเนินการดังนี้

๑) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่เป็นผู้ทรงวุฒิ ๑๘ ท่าน มาจำลองเป็นรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรขั้นต้น (Basic Model) ก่อนจะนำไปขอคำชี้แนะจากที่ปรึกษาโครงการวิจัย

๓) หาข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาถึงรูปแบบเบื้องต้นในรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรขั้นต้น (Basic Model) ก่อนที่จะพัฒนาไปเป็นคำถามหลักสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ใช่กลุ่มผู้ถูกสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๙ ท่าน

๔) สรุปปัญหาและข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ ก่อนที่จะมีการประมวลผลและสร้างรูปแบบต่อไป

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยเชิงปริมาณ สามารถดำเนินการดังนี้

#### ๑) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องแล้ว ทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

#### ๒) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยหาความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตามโดยการใช้การประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เสนอข้อมูล ดังนี้

(๑) สถานภาพส่วนบุคคล วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

(๒) ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของและนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ใช้การวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

(๓) ข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด นำมาจับกลุ่มคำตอบวิเคราะห์รายข้อ วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

### ๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญในรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

### ๖.๑.๑ หลักการ วิธีการ และรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่น ไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรม วิทยากร

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร คือ หน้าที่ของ  
พระธรรมวิทยากรทั้ง ๙ ด้าน คือ

๑. ให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรม  
ของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ

๒. สนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือ  
ตามสถานศึกษาประสงค์

๓. ให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับ  
พฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ

๔. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทาง  
พระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือ  
ชุมชน

๕. ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

๖. จัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน

๗. พัฒนาเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียน

๘. จัดค่ายคุณธรรม

๙. ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

ซึ่งเป็นกิจกรรมที่กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม กำหนดขึ้น และจากการสัมภาษณ์  
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เพิ่มเติมแนวคิดหรือนโยบายในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทย  
ยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร  
อีกดังนี้

ด้านการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรม  
จริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ควรประกอบด้วย

๑) เปิดห้องคลินิกคุณธรรม สัปดาห์ละ ๒ วัน ตามความพร้อมของพระธรรมวิทยากรหรือ  
สถานศึกษาเป็นผู้กำหนด

๒) จัดนักเรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมตามวันและเวลาที่กำหนด โดยให้ถือ  
เป็นคะแนนกิจกรรมด้วย

๓) รณรงค์ให้นักเรียนที่มีความสนใจเข้ารับบริการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ

๔) จัดตั้งกลุ่มสมาชิกชมรมคลินิกคุณธรรมประจำสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนที่เป็น  
สมาชิกทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม และช่วยเผยแพร่ผลการดำเนินงานของคลินิกคุณธรรมให้นักเรียน หรือ  
ประชาชนทั่วไปรับทราบ และเชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว

๕) จัดตั้งกลุ่มเฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน  
นอกเวลา



๖) จัดตั้งกลุ่มไลน์ (Line) เพื่อใช้เป็นช่องทางในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน นอกเวลา หรือเพื่อสอดส่องพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคน

๗) คัดเลือกแกนนำในการประสานงานระหว่างนักเรียนกลุ่มเป้าหมายกับพระธรรมวิทยากร เพื่อลดช่องว่างระหว่างกัน

๘) ตัดป้ายคติธรรม ธรรมะดีๆ ข้อคิดต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษา

ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามสถานศึกษาประสงค์นั้น ควรประกอบด้วย

๑) ควรเน้นเรื่องความกตัญญูรู้คุณ

๒) ควรเน้นเรื่องความสามัคคีกลมเกลียวกัน

๓) ควรเน้นเรื่องความอดทน ประหยัด อดออม

๔) ควรเน้นเรื่องความเสียสละ มีจิตอาสา

๕) ควรเน้นเรื่องความไม่ประมาท

๖) สถานศึกษาควรจัดสรรเวลาให้พระธรรมวิทยากรได้อบรมสนทนาธรรม/บรรยายธรรม กับนักเรียนในเวลา/สถานที่ที่เหมาะสม

๗) สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมที่เน้นให้พระธรรมวิทยากรได้พบปะกับนักเรียนสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ของสถานศึกษา เป็นต้น

ด้านให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร เข้า-เย็น และนั่งสมาธิ พบว่า พระธรรมวิทยากรมักเชิญชวนให้นักเรียนได้ไหว้พระ สวดมนต์ก่อนและหลังเรียนสม่ำเสมอ เป็นแกนนำในการนั่งสมาธิ ผูกจิตภาวนา ในบางโอกาสก็จะนำนักเรียนสวดมนต์ทำวัตรเช้าและเย็น เป็นต้น

ด้านจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ควรประกอบด้วย

๑) จัดกิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ โดยอาราธนาพระสงฆ์และพระธรรมวิทยากร มาบรรยายธรรมอวยพรปีใหม่ และบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้ง

๒) จัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ โดยพระธรรมวิทยากรร่วมจัดนิทรรศการและกิจกรรมมอบของรางวัลแก่เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยนำนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

๓) จัดกิจกรรมวันไหว้ครู โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากรบรรยายธรรมเรื่อง “พระคุณครู” และจัดกิจกรรมไหว้ครู โดยมีพระธรรมวิทยากรร่วมด้วย

๔) จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา ใหม่ โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากร มาบรรยายธรรม และบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้ง นอกจากนี้ยังพานักเรียนไปเวียนเทียนและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ที่วัดและชุมชนด้วย

๕) จัดกิจกรรมหล่อเทียน แท้เทียน และถวายเทียนเข้าพรรษาในวัดที่พระธรรมวิทยากรจำพรรษา หรือวัดอื่นๆ ใกล้กับสถานศึกษา

๖) จัดกิจกรรมวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ โดยอาราธนาพระธรรมวิทยากรบรรยายธรรมพิเศษ

๗) จัดกิจกรรมทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระธรรมวิทยากรเนื่องในวันคล้ายวันเกิดของบุคลากร เพื่อสนับสนุนให้บุคลากรได้ทำบุญในทางพระพุทธศาสนา

๘) จัดกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ โดยมีพระธรรมวิทยากรเป็นแกนนำจัดกิจกรรม

๙) จัดกิจกรรมพิเศษ เช่น ด้านหลักสูตรสถานศึกษา

ด้านร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนนั้นพบว่า ก่อนเปิดภาคการศึกษาใหม่ทุกปี คณะกรรมการบริหารโครงการคลินิกคุณธรรม ร่วมกับพระธรรมวิทยากร และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จะร่วมกันประชุมเพื่อปรึกษาหารือในการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเรียนเรียน

ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือนพบว่า มีการจัดเก็บข้อมูลของผู้เข้าร่วมกิจกรรมน้อย ส่วนมากใช้วิธีการเช็คชื่อของอาจารย์ประจำวิชาหรืออาจารย์ที่ปรึกษาแทน ทำให้พระธรรมวิทยากรยังไม่มีสถิติผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ชัดเจน จึงควรวหาเครื่องมือมาช่วยในการจัดเก็บฐานข้อมูลนักเรียนต่อไป

ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียน ควรประกอบด้วย

๑) กิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เพื่อให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในการทำกิจกรรมทำความดี เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความรู้สึที่ได้ทำความดี มีการบูรณาการทำงานร่วมกันทั้งหน่วยงานต้นสังกัดและนักเรียนกับบุคลากรในโรงเรียน

๒) กิจกรรมสวมเสื้อขาวหรือใส่ชุดขาววันพระ เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพทางกาย โดยให้โอกาสนักเรียนในการแสดงออกจากกิจกรรมที่ทำ และเพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามให้แก่เยาวชนให้รู้จักรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม

๓) กิจกรรม ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐% เพื่อให้ผู้เรียนเห็นโทษ และภัยอันเกิดจากการบริโภค สิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ให้ผู้เรียน และบุคลากรในโรงเรียนมีพฤติกรรมไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ และ ให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนปลอดจากสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐%

๔) กิจกรรม รักษาศีล ๕ เพื่อฝึกการไม่เบียดเบียนผู้อื่นและตนเอง และเพื่อการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

๕) กิจกรรม ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม เพื่อฝึกให้บุคลากรในโรงเรียนให้มีบุคลิกงามอย่างไทย และเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ปกครองและชุมชน

๖) กิจกรรมพิจารณาอาหารที่รับประทาน รับประทานอาหารไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ เพื่อให้บุคลากรทุกคนมีสติในการรับประทานอาหาร เพื่อให้นักเรียนตระหนักในคุณค่าของข้าวปลาอาหาร และเพื่อให้บุคลากรทุกคนมีมารยาทที่ดีในการรับประทานอาหาร

๗) กิจกรรมประหยัด ออม ถนอมใช้เงินและสิ่งของ เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดและรู้จักออม และเพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนใช้สิ่งของอย่างประหยัดและให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๘) กิจกรรมการบูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อให้พัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้าน ความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิต ให้กินเป็น อยู่เป็น ดูแลเป็นและฟังเป็น

ด้านจัดค่ายคุณธรรม โครงการค่ายคุณธรรมเป็นโครงการที่ลงทุนแล้วมาความคุ้มค่า นักเรียนได้รับประโยชน์โดยตรง คือ ได้ฝึกความอดทน, ทำให้เกิดความใจเย็น ได้รับความรู้, ฝึกวินัย และพัฒนาศีลธรรม ฝึกสมาธิก่อให้เกิดปัญญา ได้รับความรู้ทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, เข้าใจกฎแห่งกรรม ได้รับการฝึกความมีวินัยในการอยู่ร่วมกัน ได้รับบุญกุศล ได้รับประสบการณ์ชีวิตมากขึ้น ได้รู้จักการปรับตัวในการเรียนในระบบมหาวิทยาลัย มีความกตัญญู (รู้สึกรู้ว่าต้องมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ รู้คุณบิดา มารดา ญาติพี่น้อง ครูบาอาจารย์) มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากยิ่งขึ้น มีความตั้งใจที่จะทำความดี ช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นมีธรรมะในจิตใจ รู้ถึงคุณค่าของชีวิตมากขึ้น ได้ฝึกปฏิบัติตนในการควบคุมทั้งกาย วาจา และจิตใจ ตระหนักถึง บาป บุญ คุณโทษ มีจิตใจแน่วแน่มากยิ่งขึ้น การทำตนให้เป็นประโยชน์ ไม่เห็นแก่ตัว และมีความเมตตา และการตั้งตนให้อยู่ในความไม่ประมาท และการมีสติ

ด้านการประเมินผล พระธรรมวิทยากรควรร่วมกับสถานศึกษาในการจัดทำแบบประเมินผลการศึกษาให้หลากหลายรูปแบบ และมีการสรุปโครงการทุกครั้งด้วย

**๖.๑.๒ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นรุ่นใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร**

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๒๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๒ มีอายุระหว่าง ๑๙ – ๒๑ ปี จำนวน ๑๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๘ มีการศึกษาในระดับ ปวส. จำนวน ๒๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๗ และเข้าอบรมโครงการคลินิกคุณธรรม ๑ – ๕ ครั้ง จำนวน ๒๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๓

๒) นักเรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นรุ่นใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = ๔.๐๖$ , S.D. = ๐.๕๑๐) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๓) สภาพทั่วไปในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นรุ่นใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร ประกอบด้วย

จุดแข็ง ได้แก่ ๑. พระธรรมวิทยากรทุกรูปผ่านการอบรมจากกรมการศาสนา ๒. พระธรรมวิทยากรมีความรู้ความสามารถสูง ๓. พระธรรมวิทยากรเป็นแบบอย่างที่ดี ๔. ได้รับงบประมาณอุดหนุนโครงการจากกรมการศาสนา ๕. มีคณะกรรมการบริหารโครงการ ๖. มีการประเมินโครงการ

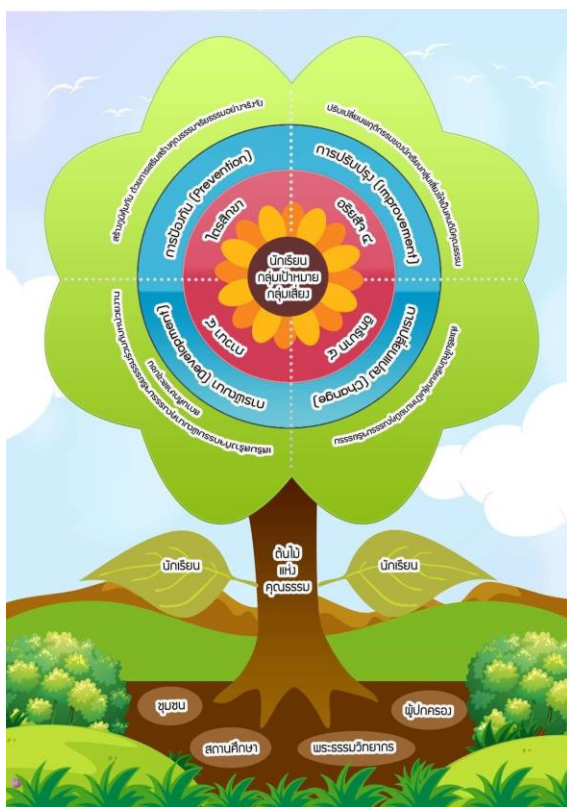
**จุดอ่อน ได้แก่** ๑. พระธรรมวิทยากรมีน้อย ๒. พระธรรมวิทยากรขาดทักษะในการสังเกต พฤติกรรมของนักเรียน ๓. งบประมาณมีน้อย ไม่เพียงพอ ๔. ขาดงบประมาณในการพัฒนาศักยภาพ บุคลากร ๕. ขาดครูพี่เลี้ยง ๖. แผนปฏิบัติการมีความล่าช้า

**โอกาส ได้แก่** ๑. มีการนำเอาหลักธรรมและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการ สอน ๒. มีการรักษาศิลปวัฒนธรรม ๓. มีห้องพระพุทธรูปศาสนา ๔. มีแหล่งเรียนรู้ภายในวัด ๕. ได้รับความ สนับสนุนจากหน่วยงานราชการ ๖. รัฐบาลมีนโยบายในการสนับสนุน

**อุปสรรค ได้แก่** ๑. นักเรียนมีปัญหาด้านยาเสพติด การทะเลาะวิวาท ๒. ความรุนแรงของ สถาบันครอบครัว ๓. งบประมาณน้อยและล่าช้า ๔. ขาดการประสานงานระหว่างสื่อมวลชน ๕. ประชาชนไม่ทราบข้อมูลข่าวสารของโครงการ

เมื่อนำประเด็นภายในและภายนอก ในด้านกระบวนการดำเนินงาน มาวิเคราะห์ เปรียบเทียบกัน ทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางในการกำหนด รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของ พระธรรมวิทยากร คือ ๑. กลยุทธ์การส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม ๒. กล ยุทธ์การสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ๓. กลยุทธ์การปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ๔. กลยุทธ์การเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน

**๕.๑.๓ รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลัก พุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร**



รูปแบบที่ ๑ ได้แก่ การป้องกัน (Prevention) มีกลยุทธ์ คือ สร้างภูมิคุ้มกันด้วย การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง กลุ่มประชากร ได้แก่ นักเรียนกลุ่มทั่วไป กลุ่ม เสี่ยง และกลุ่มเป้าหมาย และมีกิจกรรม ประกอบด้วย กิจกรรม ๔ ส. ดังนี้

๑) สะอาด ได้แก่ กิจกรรมรักษาศีล ๕ ซึ่งเป็นคุณธรรมเบื้องต้นในการดำเนินชีวิต ของมนุษย์ ส่งเสริมให้นักเรียนรักษาศีล ๕ เป็น ประจำ มีกิจกรรมรับศีลก่อนเข้าห้องเรียน กิจกรรมทำบุญตักบาตรรับศีลวันพระ กิจกรรม รักษาศีลอุโบสถหรือศีล ๘ กิจกรรมสัมมาอาชีพ กิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษา กิจกรรมตั้งสติก่อน สตาร์ท เป็นต้น และกิจกรรมสถานศึกษาปลอด อบายมุข ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นภัยและ โทษของการเป็นนักเลงสุรา นักเลงการพนัน นักเลงผู้หญิง และการคบเพื่อนไม่ดี เป็นต้น ด้วยการเน้นกิจกรรมณรงค์ให้นักเรียนลด ละ

เลิก อบายมุขทั้งปวง กิจกรรมงดสูบบุหรี่ในสถานศึกษา กิจกรรมโทษภัยของยาเสพติด กิจกรรมรัก  
 นวลสงวนตัว กิจกรรมจิตอาสาคบเพื่อนดี กิจกรรมหน้าที่พลเมืองที่ดี ซึ่งหลักธรรมในทาง  
 พระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ คือ เบญจศีลเบญจธรรม เว้นจากอบายมุข และภาวนา ๔ ด้าน ภาวนา  
 และศีลภาวนา

๒) สว่าง ได้แก่ กิจกรรมเสริมสร้างปัญญาให้แก่นักเรียน เช่น กิจกรรมวิถีธรรมวิถีไทย  
 ธรรมรงค์ให้นักเรียนรู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมประจำถิ่นของตนเอง  
 กิจกรรมมารยาทไทย กิจกรรมยิ้มไหว้ทักทายกัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมด้านภูมิปัญญา  
 ท้องถิ่น อนุรักษ์ศาสตร์แขนงต่างๆของท้องถิ่นตนเอง และกิจกรรมส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง  
 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น กิจกรรม “ลานธรรม ลานไทย ลานวิถีพุทธ” คือ กิจกรรม  
 ที่ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากลานวัดในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนพื้นที่  
 ภายในวัดในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ กิจกรรม “อาชีวะสร้างคน คน  
 สร้างชาติ พัฒนาสู่อาเซียน” ซึ่งเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลปัจจุบัน เป็นกิจกรรมในลักษณะ  
 การบูรณาการกับการเรียนการสอนในปัจจุบันตามสาขาวิชาชีพต่างๆ ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพ  
 บุคลากรโดยเน้นกิจกรรมลักษณะ “มีความรู้คู่คุณธรรม” กิจกรรม “โรงเรียนวิถีพุทธ” ซึ่งเป็นกิจกรรม  
 ใหม่ของกรมการศาสนาซึ่งต่อยอดจากนโยบายของทางรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ โดยเน้นเฉพาะ  
 โรงเรียนที่ยังไม่เข้าร่วมโครงการปีกระทรวงศึกษาธิการ โดยการนำพระธรรมวิทยากรไปเป็นที่เลี้ยง  
 ในการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธดังกล่าวด้วย ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ คือ  
 ไตรสิกขา สัปปุริสธรรม ๗ และภาวนา ๔ ด้าน ปัญญาภาวนา

๓) สงบ ได้แก่ กิจกรรมปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนา มีการนั่งสมาธิ เดินจงกรม แผ่เมตตา  
 เป็นต้น เพื่อช่วยให้นักเรียนมีสมาธิในการศึกษาเล่าเรียน ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท โดยสามารถจัด  
 กิจกรรมในลักษณะสวดมนต์ไหว้พระก่อนและหลังเรียน นั่งสมาธิหรือทำจิตให้สงบก่อนเข้าเรียนและ  
 หลังเลิกเรียน กิจกรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้  
 คือ หลักไตรสิกขา และภาวนา ๔ ด้าน จิตตภาวนา

๔) สั่งสอน ได้แก่ กิจกรรมการอบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรม การบรรยายธรรมหรือ  
 สันทนาธรรมในวันพระ กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในชั้นเรียน กิจกรรมการเรียน  
 การสอนธรรมศึกษา และจัดให้มีการสอบธรรมศึกษา เป็นต้น กิจกรรม “ลูกพาพ่อแม่เข้าวัด” เป็น  
 กิจกรรมในลักษณะที่ปลูกฝังให้นักเรียนสนใจพระพุทธศาสนาและเชิญชวนให้พ่อแม่พาตนเองมาวัดใน  
 วันหยุดเรียน หรือวันสำคัญต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้พ่อแม่เห็นความสำคัญกับทางพระพุทธศาสนาด้วย ซึ่ง  
 หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ คือ หลักไตรสิกขา อิทธิบาทธรรม อริยสัจ ๔ สังคหวัตถุ  
 ธรรม และภาวนา ๔

กิจกรรม ๔ ส. คือ สะอาด สว่าง สงบ และสั่งสอน จะช่วยป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันให้  
 นักเรียนทุกกลุ่มมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมประจำจิตใจ โดย  
 พระธรรมวิทยากรสามารถนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ  
 ปัญญา หลักภาวนา ๔ กาย ศีล จิต ปัญญา หลักอิทธิบาทธรรม หลักอริยสัจ ๔ หลักสังคหวัตถุธรรม  
 และหลักสัปปุริสธรรม มาใช้ในการป้องกันปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนได้

รูปแบบที่ ๒ ได้แก่ การปรับปรุง (Improvement) มีกลยุทธ์ คือ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม กลุ่มประชากร ได้แก่ กลุ่มเสี่ยง คือ นักเรียนกลุ่มที่สร้างปัญหาได้กับสถานศึกษาและชุมชน และมีกิจกรรม คือ

๑) ให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ได้แก่

๒) สนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นหรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ควรเน้นเรื่องความกตัญญูรู้คุณ เรื่องความสามัคคีกลมเกลียวกัน เรื่องความอดทน ประหยัด อุดออม เรื่องความเสียสละ มีจิตอาสา เรื่องความไม่ประมาท โดยให้สถานศึกษาอาราธนาพระธรรมวิทยากรมาอบรมสนทนาธรรม/บรรยายธรรม กับนักเรียนในเวลา/สถานที่ที่เหมาะสม จัดกิจกรรมที่เน้นให้พระธรรมวิทยากรได้พบปะกับนักเรียนสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ของสถานศึกษา เป็นต้น

๓) ให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ

๔) จัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม

รูปแบบที่ ๓ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลง (Change) มีกลยุทธ์ ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม กลุ่มประชากร ได้แก่ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนที่มีความประพฤติดี ตั้งใจเรียน เน้นกิจกรรม มีจิตอาสาพัฒนา และมีกิจกรรม คือ

๑) สร้างเยาวชนจิตอาสา เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานด้านคุณธรรมเพื่อสาธารณะปลูกจิตสำนึกต่อส่วนรวมเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ไม่แบ่งแยกสร้างความเท่าเทียมกันของคนโดยยึดหลักคุณธรรม

๒) สร้างชมรมคลินิกคุณธรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง เพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมซึ่งกันและกัน โดยมีนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นตัวจักรในการขับเคลื่อนงานโครงการคลินิกคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง ซึ่งจะทำให้ลดช่องว่างระหว่างพระธรรมวิทยากรกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง โดยการจัดกิจกรรมลักษณะเข้าค่าย หรืออบรมนักเรียนกลุ่มเป้า ด้วยการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา และภาวนา ๔

๓) สร้างเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม

รูปแบบที่ ๔ ได้แก่ การพัฒนา (Development) มีกลยุทธ์ ได้แก่ เสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน กลุ่มประชากร ได้แก่ นักเรียนทั้งหมด โดยมีพระธรรมวิทยากรเป็นผู้พัฒนาร่วมกับ บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน เป็นภาคีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมร่วมกัน (บวร) และมีกิจกรรม คือ

๑) ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

๒) เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

๓) ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศในการส่งเสริมคุณภาพ จริยธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ

๔) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา พระธรรมวิทยากร ประจำคลินิกคุณธรรม ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคกับสถานศึกษาใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม

๕) ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

สรุปได้ว่า จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร” ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรพบว่าในปัจจุบันพระธรรมวิทยากรได้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมผ่านกระบวนการ ๙ ด้าน คือ ๑. ด้านการให้คำปรึกษาหรือปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ๒. ด้านการสนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ ๓. ด้านการให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผลผสมผสานกับการปฏิบัติธรรม ทำวัตรเช้า เย็น และนั่งสมาธิ ๔. ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ๕. ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ๖. ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน ๗. ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. ด้านการจัดค่ายคุณธรรม ๙. ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา และประยุกต์กับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขา หลักอริยสัจ ๔ หลักอิทธิบาท ๔ และหลักภาวนา ๔ กิจกรรมทั้ง ๙ กิจกรรมนั้น พระธรรมวิทยากรสามารถถ่ายทอดกิจกรรมได้เฉพาะกับนักเรียนบางกลุ่มเท่านั้น เนื่องจนวนนักเรียนในสถานศึกษามีมาก ประกอบกับสถานศึกษาให้เวลากับพระธรรมวิทยากรน้อย จึงเป็นปัญหาและอุปสรรคในการที่จะส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนทุกกลุ่มได้ ผู้วิจัยจึงทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งประกอบไปด้วยพระธรรมวิทยากร ผู้บริหารสถานศึกษา ครูอาจารย์ที่รับผิดชอบโครงการ และนักวัฒนธรรมจังหวัดที่เกี่ยวข้องทำให้ได้รูปแบบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนและสถานศึกษา ๔ รูปแบบ คือ รูปแบบที่ ๑ ได้แก่ การป้องกัน (Prevention) เป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนทุกกลุ่มด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างแท้จริง รูปแบบที่ ๒ ได้แก่ การปรับปรุง (Improvement) เป็นการนำนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่มีพฤติกรรมไม่ดี มาแก้ไขปรับปรุงให้กลายเป็นคนดีมีคุณธรรม รูปแบบที่ ๓ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลง (Change) เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนนักเรียนกลุ่มเป้าหมายที่มีพฤติกรรมให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เพื่อนนักเรียนด้วยกัน และรูปแบบที่ ๔ ได้แก่ การพัฒนา (Development) คือการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงานสถานศึกษา และชุมชน โดยมีพระธรรมวิทยากรเป็นผู้พัฒนาร่วมกับ สถานศึกษา ซึ่งทั้ง ๔ รูปแบบจะ

ช่วยให้พระธรรมวิทยากรสามารถส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างแท้จริง ทุกกิจกรรมที่จัดขึ้นมีเป้าหมายในการจัดอย่างชัดเจน มีตัวชี้วัดในการจัดกิจกรรม และมีผลผลิตที่ได้จากการจัดกิจกรรม ทำให้รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น หากนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง

## ๕. อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและนำเสนออภิปรายดังนี้

### ก. รูปแบบการป้องกัน (Prevention)

จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า ในสถานศึกษาแต่ละแห่งจะมีนักเรียนหลากหลายกลุ่ม หลากหลายประเภท การที่พระธรรมวิทยากร นำเอาหลักคุณธรรมจริยธรรมไปเผยแพร่ในสถานศึกษาจึงเกิดความอยากลำบาก เพราะเป้าหมายในการส่งเสริมและพัฒนาแตกต่างกันออกไป ในรูปแบบที่หนึ่งคือ รูปแบบการป้องกันนั้น พระธรรมวิทยากรสามารถนำไปส่งเสริมกับนักเรียนได้ถึง ๓ กลุ่ม ได้แก่ นักเรียนกลุ่มทั่วไป กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มเป้าหมาย โดยมีกลยุทธ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่ว่า “สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง” คำว่าสร้างภูมิคุ้มกันคือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานให้แก่นักเรียน เหมือนการเตรียมเมล็ดพันธุ์กล้าให้แข็งแรง เพื่อพร้อมจะเจริญเติบโตในอนาคต สามารถทนแดดทนฝนได้ ด้วยกิจกรรมลักษณะง่ายๆ มีกิจกรรม ๔ ส. (สะอาด สว่าง สงบ สัจจะ) เป็นต้น โดยเน้นการพัฒนากาย ศิล จิต และปัญญา ควบคู่กันไป ก็จะสามารถเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนได้อย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sathern Wipornmaha 2000 “บทบาทของพระธรรมวิทยากรกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่ความพร้อมของพระธรรมวิทยากรในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดมาหาคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความพร้อมด้านความรู้ ความพร้อมด้านประสบการณ์การสอน และความพร้อมด้านเงื่อนไขเวลาการสอนต่อสัปดาห์ ปัจจัยด้านโรงเรียนที่ทำการสอนเกื้อหนุนพระธรรมวิทยากรในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดมาหาคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การยอมรับของนักเรียน การยอมรับของครู การยอมรับของผู้บริหารสถานศึกษา และการยอมรับของพระสังฆาธิการ บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลางโดยแยกเป็นบทบาทการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตร พบว่าพระธรรมวิทยากรที่พุทธศาสนาได้เตรียมการสอนมากที่สุดการวัดผลประเมินผลการเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน และการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน รองลงไปเป็นลำดับพระธรรมวิทยากรที่สอนวิชาเป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนมากที่สุด รองลงมาคือการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรการเรียน

### ข. รูปแบบการปรับปรุง (Improvement)



จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า พฤติกรรมของวัยรุ่นที่ชอบใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหา เพราะได้รับตัวอย่างที่ไม่ดีจากครอบครัวและคนรอบข้าง บางคนเห็นพ่อแม่ทะเลาะกันอย่างรุนแรง ทำร้ายร่างกายกันเป็นประจำจนกลายเป็นความเก้บกดและแสดงออกมาเหมือนกับที่เห็น ตัวอย่าง วัยรุ่นบางคนใช้ความรุนแรงเพราะความเคียดชังจากการเล่นเกมคอมพิวเตอร์ออนไลน์ ซึ่งอยากลองกระทำเหมือนกันในเกมนั้นๆว่าจะมีความรู้สึกเช่นไร ปัญหาการใช้ความรุนแรงเชื่อว่าจะมีเพียงกลุ่มวัยรุ่นที่กระทำเด็ก ๆ หลายคนนิยมใช้ความรุนแรงมากกว่าใช้ความคิดเช่นเดียวกัน โดยเห็นว่าการนำมิติทางศาสนาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาและกล่อมเกลาคใจนักเรียน นักศึกษาที่มีการทะเลาะวิวาท และการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ด้วยกระบวนการในการปรับปรุงพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มดังกล่าว ด้วยกลยุทธ์ที่ว่า ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ด้วยกิจกรรมในลักษณะการให้คำปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ การสนทนาธรรม/บรรยายธรรมตามหลักธรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือตามที่สถานศึกษาประสงค์ การให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม ทำวัตร-เย็น และนั่งสมาธิ และการจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wallapha Chanphen 2002 ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรม ของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา” ผลการวิจัยพบว่า ๑. รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิด การปรับพฤติกรรมทางปัญญา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรม ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) การดำเนินกิจกรรมของรูปแบบที่ ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะเส่นฐาน ระยะทดลอง และระยะติดตามผล การดำเนินกิจกรรมในระยะทดลอง มีการให้ความรู้และฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่อง การจัดการความคิดความเข้าใจ ทักษะการคิดเพื่อควบคุมตนเองด้วยเทคนิคการปรับพฤติกรรมทางปัญญา การเขียนโครงการช่วยเพื่อน การชักชวนซ้ำ การให้ข้อมูลป้อนกลับและเสริมแรงทางบวก ๒. ผลของการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา ๒.๑ นักศึกษากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมในระยะเส่นฐาน ระยะทดลอง และระยะติดตามผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๒.๒ นักศึกษากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรม แตกต่างจากนักศึกษากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

### ค. รูปแบบการปรับปรุง (Improvement)

จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนกลุ่มที่มีความสำคัญสูงสุด เพราะจะเป็นตัวจักรในการช่วยพระธรรมวิทยากรในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ซึ่งมีความใกล้ชิดกันมากกว่าพระธรรมวิทยากร หลายครั้งที่นักเรียนไม่กล้าปรึกษาปัญหาชีวิตกับพระธรรมวิทยากรโดยตรง ต้องอาศัยกลุ่มเพื่อน หรือมักปรึกษาเพื่อนแทน ฉะนั้นในรูปแบบที่สามก็จะเน้นนักเรียนกลุ่มเป้าหมายได้นักเรียนที่มีความประพฤติดี ตั้งใจเรียน เน้นกิจกรรม มีจิตอาสาพัฒนา มาส่งเสริมให้นักเรียน

กลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นนักเรียนต้นแบบด้านคุณธรรม ด้วยกิจกรรม ๓ ด้าน คือ ๑) สร้างเยาวชนจิตอาสา เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานด้านคุณธรรมเพื่อสาธารณะ ปลุกจิตสำนึกต่อส่วนรวมเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ไม่แบ่งแยกสร้างความเท่าเทียมกันของคนโดยยึดหลักคุณธรรม ๒) สร้างชมรมคลินิกคุณธรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง เพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมซึ่งกันและกัน โดยมีนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นตัวจักรในการขับเคลื่อนงานโครงการคลินิกคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง ซึ่งจะทำให้ลดช่องว่างระหว่างพระธรรมวิทยากรกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง โดยการจัดกิจกรรมลักษณะเข้าค่าย หรืออบรมนักเรียนกลุ่มเป้า ด้วยการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา และภavana ๔ และ ๓) สร้างเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrawisutthipattharathada 2012 ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธของหมู่บ้านจ๊กสาน : กรณีศึกษากลุ่มจ๊กสาน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี” ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ผลการศึกษาการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธของหมู่บ้านจ๊กสาน กรณีศึกษา กลุ่มจ๊กสาน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี พบว่า ภาพรวมค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมของกลุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถามด้านความเชื่อตามหลักธรรมอิทธิบาท ๔ ความเชื่อตามหลักธรรมพละ ๕ ความเชื่อตามหลักธรรมทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ ความเชื่อตามหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ความเชื่อตามหลักธรรมหิริโอตตัปปะ และความเชื่อตามหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยระดับคะแนนเพิ่มขึ้น มากขึ้นกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธ การประเมินโครงการโดยภาพรวม พบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมของกลุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถามการประเมินโครงการ สรุปภาพรวมโครงการฝึกอบรมรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธอยู่ในระดับมาก จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าความสำคัญในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเพื่อให้เกิดผลต่อกลุ่มอาชีพจ๊กสานและพุทธศาสนิกชนทั่วไป ซึ่งทำให้เกิดมิติของการเผยแผ่หลักคำสอนต่อบุคคลในสังคมและชุมชน ที่ช่วยส่งเสริมให้เข้าถึงหลักธรรมได้โดยง่าย โดยเฉพาะการสอนเรื่องหลักธรรมทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ และ/หรือหลักของความปลอดภัยเป็นเรื่องที่คนทั่วไปมักตกอยู่ในความประมาทในการดำเนินชีวิต แต่ในโปรแกรมการกระทำสาเหตุ ได้จัดชุดกิจกรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ได้ผลเชิงประจักษ์และมีความสมบูรณ์ในกิจกรรมทุกชุด ค่าเฉลี่ยระดับคะแนนเพิ่มขึ้น หลังเข้าร่วมกิจกรรมในระดับมาก

### ง. รูปแบบการพัฒนา (Development)

จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร พบว่าเครือข่ายภาคีในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาร่วมกันกับพระธรรมวิทยากรนั้นมีมาก ต้องอาศัยความร่วมมือจากบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยขับเคลื่อนและพัฒนาเด็กและเยาวชนไปพร้อมกันๆ โดยมีกลยุทธ์ที่ว่า เสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน โดยมีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน เช่น ร่วมกันสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศในการส่งเสริมคุณภาพ จริยธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา

การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา พระธรรมวิทยากรประจำคลินิกคุณธรรม ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคกับสถานศึกษาใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม และประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษาซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ phrakhruthaikitcharak 2014 ได้ศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒” ผลการวิจัยพบว่า ๑. รูปแบบการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งภารกิจดังกล่าวบางประการกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายเฉพาะ แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติตามสืบต่อมา การบริหารจัดการแนวใหม่ได้มีการบูรณาการเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีของกุติกและเออร์วิค ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค. เบอร์โล และหลักพุทธวิธีการบริหารและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์สามารถให้มีความสามารถมีทักษะและมีศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ ๒. การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาค ๒ มีปัญหาที่ชัดเจน องค์กรสงฆ์มีบุคลากรไม่เพียงพอที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้มีจำนวนจำกัดเป็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน สำคัญผิดและเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา ๓. รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญ กล่าวคือ เป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาค และระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบายข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนดและมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่และอำนวยความสะดวกและเป็นที่พักพิงในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและจัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่และจัดทำงบประมาณสนับสนุนให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

## ๖. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

### ๖.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรต้องอาศัยแรงขับเคลื่อนนโยบายจากทั้งภาครัฐและภาคคณะสงฆ์ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๑. กรมการศาสนาควรผลิตพระธรรมวิทยากรให้เพียงพอต่อความต้องการของสถานศึกษา และจัดส่งพระธรรมวิทยากรที่ผ่านการอบรมเข้าไปสอนในสถานศึกษาอย่างเพียงพอ

๒. กรมการศาสนาควรบรรจุโครงการคลินิกคุณธรรมไว้ในแผนของกรม เพื่อจะได้จัดสรรเงินอุดหนุนที่เพียงพอและมั่นคงในการจัดโครงการคลินิกคุณธรรม และโครงการต่างๆ ของกรมการศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม

๓. กรมการศาสนาควรจัดทำคู่มือแผนปฏิบัติการประจำปีของแต่ละศูนย์คลินิกคุณธรรม เพื่อเผยแพร่ให้ศูนย์อื่นๆ ได้ทราบและสามารถนำมาประยุกต์กับศูนย์ของตนเองได้

๔. กรมการศาสนาควรนำเอารูปแบบ PICD:SCP MODEL มาประยุกต์ใช้กับสถานศึกษาต่างๆ เพื่อเน้นและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน

๕. คณะสงฆ์ควรประกาศนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาให้ชัดเจน และร่วมกับกรมการศาสนาผลิตพระธรรมวิทยากรให้เพิ่มมากขึ้น

### ๖.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากรต้องอาศัยความร่วมมือจากสถานศึกษา ชุมชน วัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๑. สถานศึกษาควรอำนวยความสะดวกแก่พระธรรมวิทยากร ตั้งแต่การประสานงานที่ดี มีการติดต่อประสานงานในการจัดชั่วโมงสอน มีการต้อนรับที่ดี อำนวยความสะดวกในเรื่องของสถานที่ในการจัดอบรม การจัดตั้งศูนย์คลินิกคุณธรรม และอำนวยความสะดวกในเรื่องปัจจัยอื่นๆ แก่พระธรรมวิทยากร

๒. สถานศึกษาควรจัดครูพี่เลี้ยงให้พระธรรมวิทยากร ไม่ควรมอบหน้าที่ให้พระธรรมวิทยากรดูแลนักเรียนเพียงลำพัง เพราะจำนวนพระธรรมวิทยากรมีน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณของนักเรียนที่มีมากกว่า

๓. รูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร PICD:SCP MODEL สามารถประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของแต่ละสถานศึกษาได้ เช่น นักเรียนชั้นประถมศึกษา ก็จะเน้นในเรื่องของการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี นักเรียนที่โตขึ้นมากก็จะเน้นในเรื่องของการปรับปรุงพฤติกรรม เป็นต้น

### ๖.๓ ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร” ผู้วิจัยขอเสนอแนะในส่วนที่สามารถต่อยอดจากงานวิจัยฉบับนี้ดังนี้

๑. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร เฉพาะเจาะจงพื้นที่การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบของจังหวัดนั้นๆ ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๒. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร เน้นเฉพาะหลักธรรมหรือคุณธรรมที่เหมาะสมกับสถานศึกษา เช่น ค่านิยม ๑๒ ประการของรัฐบาลปัจจุบัน เป็นต้น

### ๗. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. สถานศึกษาควรอำนวยความสะดวกแก่พระธรรมวิทยากร ตั้งแต่การประสานงานที่ดี มีการติดต่อประสานงานในการจัดชั่วโมงสอน มีการต้อนรับที่ดี อำนวยความสะดวกในเรื่องของสถานที่ในการจัดอบรม การจัดตั้งศูนย์คลินิกคุณธรรม และอำนวยความสะดวกในเรื่องปัจจัยอื่นๆ แก่พระธรรมวิทยากร

๒. สถานศึกษาควรจัดครูพี่เลี้ยงให้พระธรรมวิทยากร ไม่ควรมอบหน้าที่ให้พระธรรมวิทยากรดูแลนักเรียนเพียงลำพัง เพราะจำนวนพระธรรมวิทยากรมีน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณของนักเรียนที่มีมากกว่า

๓. รูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรม ของพระธรรมวิทยากร PICD:SCP MODEL สามารถประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของแต่ละสถานศึกษาได้ เช่น นักเรียนชั้นประถมศึกษา ก็จะเน้นในเรื่องของการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี นักเรียนที่โตขึ้นมาก็จะเน้นในเรื่องของการปรับปรุงพฤติกรรม เป็นต้น

๔. ชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญ ให้อภัยให้การอุปถัมภ์ ช่วยเหลือ และสนับสนุนทุกกิจกรรมที่พระธรรมวิทยากรจัดขึ้น

๕. วัดควรพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและสถานศึกษา ควรพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม

๖. ผู้ปกครองควรช่วยสอดส่องพฤติกรรมของนักเรียน และปรึกษากับพระธรรมวิทยากร เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการป้องกันปัญหาร่วมกัน

### ๘. การเผยแพร่/การประชาสัมพันธ์

งานวิจัยมีการ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมแสดงผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต [www.pol.mcu.ac.th](http://www.pol.mcu.ac.th) ส่วนการประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์อยู่ในระหว่างการดำเนินการตีพิมพ์การประชุมวิชาการการบริหารและการจัดการระดับชาติและระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๒ จัดโดย สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

### ๙. ภาพประกอบกิจกรรมการวิจัย/การเผยแพร่ผลงานวิจัย

การเผยแพร่ผลงานวิจัยตีพิมพ์วารสารการประชุมวิชาการการบริหารและการจัดการระดับชาติและระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๒ จัดโดย สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

## ประวัติผู้วิจัย



### ๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

พระมหากฤษณา กิตติโสภโณ (แซ่หลี่)

### ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Phramaha Krisada Kittisobhano (Saelee)

### ๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

๑ ๘๐๘๙ ๐๐๐๕๔ ๙๘ ๐

### ๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

### ๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail)

ที่อยู่ปัจจุบัน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สถานที่ทำงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์ ๐๙๘-๘๖๘๘๘๘๖

E-mail krisada.sea@mcu.ac.th

### ๕. ประวัติการศึกษา

๕.๑ ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ)

สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๕๘

๕.๒ ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ)

สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๕๕

๕.๓ ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ)

(เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง)

สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๕๔

๕.๔ นักธรรมชั้นเอก, เปรียญธรรม ๖ ประโยค

### ๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ ทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัยหรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละงานวิจัย

๑. การวางแผนกลยุทธ์การจัดการบริหารจัดการ

๒. พระไตรปิฎก ภาษาบาลี พระพุทธศาสนา

๓. เป็นวิทยากรฝึกอบรมได้หลายหลักสูตร เช่น การบริหารองค์กร คุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น

๔. มีความเชี่ยวชาญในการสอน การบรรยาย การฝึกอบรม

๕. มีความเชี่ยวชาญในการทำงานวิจัยทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ

๖. ใช้คอมพิวเตอร์ได้ดี สามารถจัดการระบบฐานข้อมูลได้เป็นอย่างดี

๗. สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดย  
ระบุสถานภาพในการ

พระมหากษัตริยา กิตติโสภโณ. (๒๕๕๘). การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อน  
โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ :  
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. ตีพิมพ์ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์,  
ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๙ . หน้า ๕๕-๖๒.

พระมหากษัตริยา กิตติโสภโณ,ดร. หัวหน้าโครงการวิจัย (๒๕๖๐). “กลยุทธ์การบริหารองค์กรสงฆ์ที่  
เข้มแข็งในยุคโลกาภิวัตน์”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัย  
มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.ตีพิมพ์ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๗  
ฉบับที่ ๑, มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๑.

พระมหากษัตริยา กิตติโสภโณ,ดร. ผู้ร่วมวิจัย (๒๕๖๐). “พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการศาสน  
สมบัติของวัดในพระพุทธศาสนา”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ :  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. ตีพิมพ์ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์  
ปริทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ), เมษายน – มิถุนายน ๒๕๖๑.

พระมหากษัตริยา กิตติโสภโณ,ดร. ผู้ร่วมวิจัย (๒๕๖๐). “กลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวในชุมชน  
ผ่านมิติศาสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ :  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. ตีพิมพ์ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์  
ปริทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ), เมษายน – มิถุนายน ๒๕๖๑.

พระมหากษัตริยา กิตติโสภโณ,ดร. ผู้ร่วมวิจัย (๒๕๖๐). “กลไกการขับเคลื่อนศักยภาพชีวิต  
ความสามารถของผู้สูงอายุโดยบูรณาการหลักพุทธธรรม”. รายงานการวิจัย. ทุนมุ่งเป้า  
สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา

พระมหากษัตริยา กิตติโสภโณ,ดร. ผู้ร่วมวิจัย (๒๕๖๐). “กลไกการพัฒนาส่งเสริมสุขภาวะโดยการ  
ยกระดับจิตการพึ่งตนเองของแกนนำผู้สูงอายุพุทธธรรม ในการเสริมสร้างศักยภาพชีวิต  
ความสามารถของผู้สูงอายุติดเตียง”. รายงานการวิจัย. ทุนมุ่งเป้า สำนักงาน  
คณะกรรมการอุดมศึกษา

พระมหากษัตริยา กิตติโสภโณ,ดร. (๒๕๖๑). (หัวหน้าโครงการ) รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและ  
จริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการ  
คลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยาการ. งบประมาณสนับสนุนประจำปี ๒๕๖๑  
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.